GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Carl von Clausewitz

APIE KARĄ

II dalis

Vilnius 2009

UDK 355 (075.8)
Cl – 37

Atsakingasis redaktorius doc. dr. Pranas Jankauskas
Vertėja Violeta Kulikauskienė
Kalbos redaktorė Jolanta Budreikienė

ISBN 978-9955-423-82-9

Turinys

Pratarmė

Pirmojoje knygoje buvo apžvelgta karo prigimtis, karo teorijos pagrindai, daug dėmesio skirta strategijos nagrinėjimui, mūšiui, generalinėms kautynėms ir jų reikšmei, ginkluotųjų pajėgų veiksmams.

Antrojoje knygoje aiškinamas santykis tarp gynybos ir puolimo.

C. Clausewitzas metodiškai ir nuosekliai įrodinėja, kad absoliučios gynybos būti negali, tai prieštarauja pačiai karo sampratai. Taktikoje gynybinis mūšis yra iki to momento, kol priešas pasirodo prieš mūsų pozicijas, tada mes galime naudoti visas puolimo priemones pasinaudodami išlaukimo ir vietovės pranašumais. Strategijoje prie to prisideda įrengto karo teatro poveikis, moralinės jėgos ir gyventojai. Pagrįsdamas, kad gynyba yra stipresnė karo forma nei puolimas, Clausewitzas analizuoja gynybos ypatumus kalnuose, vandens kliūčių gynybą, galimybę atsitraukti į šalies gilumą, liaudies karo galimybes, karo teatro gynybos ypatumus.

Karo tikslas – sutriuškinti priešą, o priemonė – ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas. Tai teisinga ir puolimo, ir gynybos atžvilgiu. Besiginantysis naikina priešo pajėgas, kad pereitų į puolimą, o puolantysis, kad užimtų šalį. Tokiu būdu šalis arba dalis jos yra puolimo objektas. Kai tai pasiekiama, puolantysis gali pereiti į gynybą. Analizuojami galimi puolimo būdai, priemonės, karo teatro įtaka puolimo rezultatams.

Didelis dėmesys skirtas karo planui. Kaip ir pirmojoje knygoje nurodoma, kad prieš bet kokį karą teorija reikalauja įvertinti jo pobūdį, kuris apibrėžiamas remiantis politiniais duomenimis. Prievarta, kurią teks panaudoti, atitiks mūsų politinius reikalavimus ir priešo reikalavimus. Tačiau jie ne visada aiškūs – tai pirmoji priežastis, nustatanti priemonių panaudojimą iš abiejų pusių. Antroji priežastis – valstybių padėtis ir aplinkybės jose nevienodos. Trečioji priežastis – nevienoda kiekvienos valstybės valia, tautos charakteris ir jų valdovų galimybės.

Analizuodamas karą kaip politikos instrumentą Clausewitzas pabrėžia, kad karas – tai tik dalis politinių santykių, kurie nebūna savarankiški. Ir karo metu politiniai santykiai tarp kariaujančiųjų nenutrūksta. Taigi karas niekada negali būti atsietas nuo politinių santykių. Politika, panaudodama karą, vengia aiškių išvadų, mažai rūpinasi galutinėmis galimybėmis, domisi tik artimiausiomis tikimybėmis. Kadangi yra daug neapibrėžtumų, karas tampa savotišku žaidimu. Kiekvienos valstybės politika tikisi aplenkti priešą menu ir tolregyste.

Analizuodamas ribotą (puolamąjį ir gynybinį) karą ir karą, turintį tikslą sutriuškinti priešą, nurodo du pagrindinius principus, vienijančius visą karo planą: sutelkti visus veiksmus ir veikti kaip galima greičiau. Nagrinėdamas daugelio praeities karų eigą patvirtina šių principų veiksmingumą ir efektyvumą.

ŠEŠTOJI DALIS

GYNYBA

1 skyrius

GYNYBA IR PUOLIMAS

1. Gynybos samprata

Kokia gynybos esmė? Smūgiui atremti. Taigi, koks jos požymis? Laukimas šio smūgio. Kadangi šis požymis kiekvieną kartą apibūdina gynybinį veiksmą, tai tik juo galima atskirti kare gynybą nuo puolimo. Tačiau absoliuti gynyba prieštarauja karo sąvokai, nes šiuo atveju karą rengtų viena pusė; todėl gynyba kare gali būti tik sąlyginė, o šis požymis gali būti taikomas tik bendram gynybos supratimui, bet negali būti išplėstas visoms jos dalims. Atskiras mūšis yra gynybinis, kai mes laukiame spaudimo, priešo atakos; kautynės būna gynybinės, kai mes laukiame puolimo, t. y. priešo pasirodymo prieš mūsų pozicijas, mūsų ugnies zonoje; kampanija bus gynybinė, jeigu mes lauksime priešo įsiveržimo į mūsų karo teatrą. Visais šiais atvejais laukimo principas ir atrėmimas būdingas gynybos sampratai apskritai ir netampa priešprieša karo supratimui; mums gali būti naudinga išlaukti, kad priešas atsidurtų ant mūsų durtuvų, atakuotų mūsų poziciją arba įsiveržtų į mūsų karo teatrą. Tačiau dėl to, kad ir mes dalyvautume kare, reikia ir patiems duoti atkirtį atsakomaisiais smūgiais, ir šis puolimo veiksmas gynybiniame kare vyksta iki tam tikro laipsnio gynybos priedangoje, jeigu mūsų puolimo veiksmai vykdomi pagal pozicijos arba karo teatro sampratą. Taigi gynybinėje kampanijoje galima kovoti puolant, o gynybinėse kautynėse panaudoti atskiras divizijas puolimo

veiksmams; pagaliau netgi paprastai išsidėsčius laukiant priešo puolimo, galima siųsti jam priešpriešiais kulkas. Todėl gynybinio karo vedimo būdas yra ne tiesioginis skydas, o skydas, sudarytas iš sumanių smūgių.

2. Gynybos privalumai

Kokia gynybos prasmė? Sulaikyti. Lengviau sulaikyti, negu įgyti; jau iš to seka, kad gynyba, turint omenyje, vienodus pajėgumus, lengvesnė nei puolimas. Kur slypi didesnis sulaikymo nei įgijimo lengvumas? Tame, kad visas laikas, kuris nepanaudotas, tenka besiginančiojo svarstyklių lėkštei. Pastarasis pjauna ten, kur nesėjo. Kiekviena puolančiojo klaida – ar ji įvyksta dėl klaidingo įvertinimo, baimės arba inertiškumo – tik besiginančiojo naudai. Šis pranašumas ne kartą gelbėjo Prūsiją nuo žlugimo Septynerių metų kare. Toks pranašumas, išplaukiantis iš sąvokos ir tikslo, yra bet kokios gynybos prigimtyje; tai, kas panašu į karą, teisės srityje nusako lotyniška patarlė „*beati sunt possidentes*“ (*laimingi, kurie valdo*). Kitas pranašumas, kuris tinka anksčiau pateiktam, išplaukia iš karo prigimties ir pasireiškia vietovės sąlygų parama, dažniausiai panaudojama gynyboje.

Taigi nustatę bendras sąvokas, pereisime prie nagrinėjimo.

Taktikoje kiekvienas mūšis – didelis ar mažas – gynybinis, kai mes perleidžiame iniciatyvą priešui ir laukiame jo pasirodymo prieš mūsų frontą. Nuo šio momento mes galime naudoti visas puolimo priemones neprarasdami dviejų anksčiau minėtų gynybos pranašumų, būtent: išlaukimo ir vietovės. Strategijoje iš pradžių vietoj mūšio turime kampaniją, vietoj pozicijos – karo teatrą; po to vėl iš naujo karas pakeis kampaniją, o visa šalis – karo teatrą, o abiem atvejais gynyba liks tuo pačiu, kuo ji buvo taktikoje.

Mes jau paminėjome, kad gynyba yra lengvesnė nei puolimas, bet kadangi gynybos tikslas yra neigiamas – sulaikymas, o puolimas turi teigiamą tikslą – užkariavimą, taigi pastarasis didina mūsų priemones kariauti, o pirmasis ne, kad būtume tikslūs, turime pasakyti: pati gynybinė karo forma yra stipresnė negu puolamoji.

Prie šios išvados mes ir kreipėme mūsų svarstymus, nes ji išplaukia iš dalyko prigimties ir tūkstančius kartų yra patvirtinta praktika, tačiau ji prieštarauja vyraujančiai nuomonei – aiškus pavyzdys to, kaip paviršutiniški rašytojai gali supainioti visas sąvokas.

Jeigu gynyba – stipresnė karo vedimo forma, tačiau siekianti neigiamo tikslo, tai savaime iš to seka, kad ja galima naudotis tik tuo laiko tarpsniu, kol reikalinga dėl savo silpnybės; nuo jos reikia atsisakyti, kai tik bus pakankama jėga, kad iškeltų sau teigiamą tikslą. O todėl gynybos pagalba pasiekę pergalę paprastai mes pasiekiame palankesnį jėgų santykį, tai natūrali karo eiga ir pasireiškia tuo, kad pradėtų ją nuo gynybos ir užbaigtų puolimu. Taigi iškėlus gynybą kaip galutinį karo tikslą, reikėtų įsivelti į tokį pat prieštaravimą su karo sąvoka, kaip ir platinti gynybos pasyvumą bendrai visoms jos dalims. Kitaip tariant, karas, kuriame mes norėtume panaudoti savo pergales išimtinai puolimui atremti be atsakomųjų smūgių, tokiu pat būdu prieštarautų sveikam protui, kaip ir kautynės, kuriose visuose veiksmuose vyrautų absoliuti gynyba (pasyvumas); atremti puolimą be atsakomųjų smūgių taip pat prieštarautų sveikai nuovokai, kaip mūšis, kur visose priemonėse vyrautų gynyba, t. y. pasyvumas.

Prieš šį bendrą teisingą supratimą galima būtų pateikti daug pavyzdžių apie tokius karus, kuriuose ir paskutinieji gynybos tikslai buvo gynybinio pobūdžio ir net nebuvo pagalvota apie puolimą; bet tuomet būtų pamiršta, kad čia kalbama apie bendrą gynybos įsivaizdavimą ir kad pavyzdžiai, kuriuos būtų galima priešpastatyti, turi būti nagrinėjami kaip atvejai, kur puolamojo atgalinio veikimo galimybės dar nebuvo.

Pavyzdžiui, Frydrichas Didysis Septynerių metų kare negalvojo, bent jau per paskutiniuosius trejus metus, apie puolimo veiksmus; mes net manome, kad jis į puolamuosius veiksmus šiame kare žiūrėjo kaip į geriausias gynybos priemones; susidariusi padėtis vertė jį tai daryti, ir tai suprantama, kad karvedžio dėmesys buvo skirtas tam, kas tiesiogiai buvo susiję su situacija. Vis dėlto negalima plačiai nagrinėti šio gynybos pavyzdžio didele apimtimi neįdedant į jo pagrindą minties apie galimą puolimo reakciją

prieš Austriją ir sau nepasakyti: tam laikas dar neatėjo. Kad šis įsivaizdavimas neturėjo realaus pagrindo, rodo pats taikos sudarymo faktas. Kas galėjo Austriją paskatinti sudaryti taiką, kaip ne mintis apie tai, kad ji viena nepajėgi savo jėgomis išlyginti karaliaus talento, kad bet kuriuo atveju jos pastangos turi būti gerokai didesnės nei iki šiol, o esant mažiausiam jų nusilpimui gresia naujas žemių praradimas. Ir iš tiesų, ar galima būti užtikrintam tuo, kad Frydrichas Didysis nebandys vėl nugalėti austrus Bohemijoje ir Moravijoje, jei rusai, švedai ir vokiečių sąjungos kariuomenės neatitrauks dalies savo pajėgų?

Tokiu būdu nustatę gynybos sąvokos tikrąją prasmę ir nubrėžę jos ribas, dar kartą grįžtame prie tvirtinimo, kad gynyba yra stipresnė karo vykdymo forma.

Detaliau nagrinėjant ir lyginant puolimą ir gynybą ši nuostata bus paaiškinta išsamiai; dabar mes tenkinsimės tik nurodymu, kokius prieštaravimus sau ir praktikai sukelia atvirkštinis tvirtinimas. Jeigu puolimo forma būtų stipresnė, tai nebūtų pagrindo naudotis gynyba, nes pastaroji turi tik neigiamą tikslą; kiekvienas norėtų pulti, o gynyba būtų beprasmis reiškinys. Atvirkščiai, yra labai natūralu, kad aukštesnis tikslas reikalauja didesnių aukų. Kas jaučia savyje jėgų perteklių, kad naudotųsi silpnesne forma, tas turi teisę siekti aukštesnio tikslo; tas, kuris pasitenkina mažesniu tikslu, tai gali daryti tik tam, kad pasinaudotų stipresnės formos pranašumais. Žiūrėsime į patirtį; negirdėta, kad esant dviem karo teatrams, puolimas būtų vykdomas ten, kur kariuomenė silpnesnė už priešo, o gynyba vykdoma ten, kur jėgos pranašesnės negu priešo. Bet jeigu visur ir visuomet buvo atvirkščiai, tai šitai įrodo, kad karvedžiai netgi asmeniškai linkę į puolimą vis vien laiko gynybą stipresne forma. Kituose skyriuose paaiškinsime dar keletą įvadinių punktų.

2 skyrius

GYNYBOS IR PUOLIMO SANTYKIS TAKTIKOJE

Pirmiausia mes apžvelgsime aplinkybes, kurios kautynėse atneša pergalę.

Mes nekalbėsime čia apie pranašumą skaičiumi, nei apie drąsą, nei apie parengimą ir kitas kariuomenės savybes, nes jos paprastai priklauso nuo sąlygų, esančių už to karo meno ribų, apie kurį kalbama; beje, šios savybės vienodai pasireikštų tiek puolime, tiek ir gynyboje; netgi į bendrą pranašumą skaičiumi šiuo atveju neatsižvelgiama, nes karių skaičius yra duotas ir nepriklauso nuo karvedžio savivalės, be to, visi šie momentai neturi ypatingo sąryšio su puolimu ir gynyba. Trys sąlygos, kurios, mūsų nuomone, duoda sprendžiamąjį pranašumą, būtent: netikėtumas, vietovės teikiami pranašumai ir puolimas iš kelių pusių. Netikėtumas pasireiškia tuo, kad viename iš punktų priešui priešpastatoma ženkliai daugiau jėgų, negu jis tikėjosi. Tokio pobūdžio pranašumas, kitaip nei bendras pranašumas skaičiumi, ir yra svarbiausias karo meno veiksnys. Kaip vietovės pranašumai padeda laimėti, pakankamai savaime aišku; tik pastebėsime, kad čia kalbama ne tik apie kliūtis, su kuriomis priešas susiduria judėdamas pirmyn, pvz.: statūs šlaitai, aukšti kalnai, užpelkėjusios upės ir t. t. Vietovės pranašumams reikia priskirti ir teikiamą galimybę užmaskuotai išdėstyti mūsų pajėgas. Net apie vienodą abiem priešininkams vietovę galima pasakyti, kad ji padeda tam, kas ją pažįsta. Puolimas iš kelių pusių apima visų tipų taktinius apėjimus, didelius ir mažus, ir jo įtaka pagrįsta iš dalies dvigubu ugnies efektyvumu, iš dalies baime prarasti atsitraukimo kelius.

Kokia šių duomenų santykinė reikšmė puolimui ir gynybai?

Jeigu turėti omenyje tris pergalės principus, kuriuos mes aukščiau nagrinėjome, tai į šį klausimą reikėtų atsakyti, kad pirmasis ir paskutinysis principai iš dalies tik labai mažai palankūs puolančiajai pusei, kai tuo tarpu visi jie daugiau, o antrasis išimtinai yra besiginančiojo pusėje.

Puolantysis turi tik netikėto puolimo pranašumą visumos visuma, tuo tarpu besiginantysis turi galimybę visų kautynių metu stulbinti priešą perėjimų į puolimą forma ir jėga.

Puolantysis lengviau gali savo priešą apsupti ir atkirsti atsitraukimą apskritai, negu besiginantysis, nes pastarasis stovi vietoje, tuo tarpu kai pirmasis juda į jo gynybos pusę. Bet šis apėjimas priklauso visumai; kautynių metu puolimas iš kelių pusių yra lengvesnis besiginančiajam, negu puolančiajam, nes, kaip anksčiau sakėme, jis nustebina priešą netikėta perėjimo į puolimą forma ir jėga.

Kad besiginantysis panaudoja vietoves, savaime aišku; kas susiję su netikėtumo pranašumu dėl puolimo jėgos ir formos, tai kyla iš to, kad puolantysis turi judėti pirmyn keliais ir gatvėmis, kur nesunku jį stebėti, kai besiginantysis išsidėsto užmaskuotai ir beveik iki lemiamo momento puolantysis jo nemato. Nuo to laiko, kai pradėtas naudoti teisingas gynybos būdas, rekognoskuotės pasidarė nemadingos, t. y. visiškai neįmanomos. Tiesa, kartais dar vykdo rekognoskuotę, bet retai iš jų grįžtama su vertingomis žiniomis. Kokią didžiulę naudą besuteiktų galimybė pasirinkti vietovę išsidėstymui ir susipažinti su ja iki mūšio, visai nepaprasta yra tai, kad tas, kuris šioje vietovėje įrengs pasalą, t. y. besiginantysis, savo priešą gali sugluminti netikėtumu labiau negu puolantysis, nors iki šiol negalėta atsikratyti senų įsitikinimų, lyg įprastinis mūšis (gynybinis) jau būtų pusiau pralaimėtas. Šis požiūris turi pradą tos gynybos sistemos, kuri buvo prieš dvidešimt metų ir iš dalies buvo madinga Septynerių metų kare, kai iš vietovės nelaukė jokios kitos paramos tik sunkiai prieinamo fronto (statūs šlaitai ir t. t.), kur silpnas išdėstymas ir sparnų pažeidžiamumas duodavo kovos rikiuotei tokį silpnumą, kad nenorom tekdavo išsisklaidyti nuo vieno kalno iki kito, o dėl to patiriamos negerovės tik dar aštrėjo. Jei buvo randama atrama sparnams, tai viskas sueidavo į tai, kad buvo svarbu neleisti pramušti skylės šioje, lyg ant audimo rėmų ištemptoje kariuomenėje. Kiekvienas vietovės, užimtos kariuomenės, punktas įgydavo tiesioginę vertę ir ją reikėjo iš karto ginti. Tokiose kautynėse negalėjo būti kalbos nei apie kokį nors manevrą, kokį nors priešo nustebinimą netikėtumu; tai buvo visiška priešin-

gybė tam, kuo turėjo būti gera gynyba ir kokia ji pasidarė pastaruoju metu.

Iš tiesų gynybos menkinimas visada yra tokios epochos rezultatas, kurioje žinoma gynybos maniera pergyveno save; šitaip buvo ir su ta gynyba, apie kurią mes kalbėjome ir kuri tam tikru laiku iš tikrųjų buvo pranašesnė už puolimą.

Jeigu mes paseksime karo meno raidą, pamatysime, kad iš pradžių Trisdešimties metų kare ir kare dėl sosto paveldėjimo Ispanijoje kariuomenės išskleidimas ir rikiuotė buvo vienas esminių kautynių dalių. Jie sudarė svarbiausią kautynių plano dalį. Besiginantiesiems tai buvo didelis pranašumas, nes jų kariuomenė prieš mūšį jau būdavo išsidėsčiusi ir išrikiuota. Kai tik kariuomenė pasidarė manevringesnė, šios savybės neliko ir puolančioji pusė kuriam laikui įgijo pranašumą. Tuomet besiginantysis pradėjo ieškoti apsaugos už upių, gilių slėnių ir kalnų. Tokiu būdu jis vėl įgijo lemiamą pranašumą ir tai tęsėsi, kol puolantysis pasidarė toks judrus ir sumanus, kad jis pats išdrįso judėti raižyta vietove ir pulti atskiromis kolonomis, taigi įgijo galimybę apeiti priešą. Tai lėmė vis didesnį išsiplėtimą, kas davė puolančiajam mintį susitelkti keliuose punktuose ir pralaužti silpną priešo poziciją. Tai trečią kartą davė puolančiajam pranašumą, o gynyba turėjo vėl keisti savo sistemą. Paskutiniuosiuose karuose ji pradėjo išlaikyti savo jėgas skaitlingumu, didžiąją kariuomenės dalį neišskleisdama ir laikydama užmaskuota, kur tai buvo galima; taigi gynyba tik rengėsi tam, kad pasirengusi pasitiktų puolančiojo priemones, kai tik šios bus atskleistos.

Tai nepašalina iš dalies pasyvios vietovės gynybos; jos nauda yra per daug didelė ir jos panaudojimą galima sutikti šimtą kartų kampanijos metu. Bet veiksmo svarba jau nėra toje pasyvioje vietovės gynyboje, o tai mums ir aktualu nustatyti.

Puolantysis gali išrasti kokią nors naują pagalbinę priemonę, ką sunku įžvelgti, esant paprastumui ir vidinei būtinybei, tuomet ir besiginantysis bus priverstas pakeisti savo veiksmų būdą. Bet visada liks vietovės parama, o kadangi vietovė su visais savo ypatumais susijusi su karo veiksmais, ji visada užtikrins gynybai jos natūralų pranašumą.

3 skyrius

SANTYKIS TARP PUOLIMO IR GYNYBOS STRATEGIJOJE

Iš pradžių vėl paklausime: kokios aplinkybės lemia sėkmingą strategiją?

Strategijoje, kaip kalbėjome, pergalės nebūna. Strateginė sėkmė yra, viena vertus, sėkmingas taktinės pergalės paruošimas; kuo didesnė ši strateginė sėkmė, tuo labiau tikėtina ir pergalė mūšyje. Kita vertus, strateginė sėkmė yra pasinaudojimas iškovota pergale. Kuo daugiau įvykių strategijai pavyks įtraukti po laimėtų kautynių į pastarosios rezultatus, kuo daugiau pavyks atitraukti nuolaužas to, kieno pamatus sukrėtė kautynės, kuo daugiau ji apims, kas taip sunkiai ir mažai pavyksta kautynėse, tuo didesnė jos sėkmė. Pagrindiniai veiksniai, kurie yra sėkmės priežastis arba palengvina ją:

1. Vietovės pranašumai.
2. Netikėtumas arba dėl nelaukto puolimo, arba dėl netikėto grupuotės pasirodymo tam tikrame didesnių pajėgų punkte, kur nesitiki priešas.
3. Puolimas iš kelių pusių.

Visi šie trys pradiniai dalykai tokie pat, kaip ir taktikoje.

4. Karo teatro parama, tvirtovių įrengimas ir kitos priemonės.
5. Gyventojų parama.
6. Didelių moralinių jėgų panaudojimas.

Koks puolimo ir gynybos santykis su šiais veiksniais?

Besiginantysis naudojasi vietovės, o puolantysis – netikėtumo pranašumais, tiek strategijoje, tiek ir taktikoje. Reikia pastebėti, kad netikėtas puolimas strategijoje kur kas veiksmingesnė ir svarbesnė priemonė negu taktikoje. Taktikoje netikėtas puolimas retai išsirutulioja iki didelės pergalės, kai tuo tarpu netikėtas priešo užpuolimas strategijoje neretai vienu smūgiu baigia karą. Vėl reikia pastebėti, kad šios priemonės panaudojimas yra didelių, lemiamų, todėl retų priešo klaidų prielaida; todėl tai nesuteikia didelės naudos puolimui.

Netikėtumo sukūrimas priešui grupuojant pranašesnes jėgas tam tikrame punkte turi daug panašumo su analogišku būdu taktikoje. Jeigu besiginantysis priverstas išdėstyti savo pajėgas daugelyje karo teatro prieigos punktų, tai puolantysis, aišku, turėtų pranašumą visu pajėgumu užpulti vieną iš besiginančiojo grupių. Bet ir šiuo atveju naujas gynybos menas, taikant kitą veiksmų metodą, nepastebimai įdiegė kitokius pagrindus. Jei besiginantysis nebijo, kad priešas, pasinaudodamas neužimtu keliu, puls didelį sandėlį ar depą, neparengtą gynybai tvirtovę ar sostinę, ir jeigu jam nebūtina užtverti priešo pasirinktą kelią, kad neprarastų savo atsitraukimo kelio, tai besiginančiajam nėra būtinumo skaldyti savo jėgas. Tegu puolantysis pasirenka ne tą kelią, kuriame susidurs su besiginančiuoju, pastarojo pajėgos visada suspės po kelių dienų visomis jėgomis surasti priešą naujame kelyje; daugeliu atvejų jis gali būti tikras, kad puolantysis parodys jam garbę užsiimdamas jo paieška. Pagaliau jeigu puolančiajam pasirodys reikalinga judant pirmyn savo grupuotę išskaidyti, kas beveik neišvengiama dėl aprūpinimo maistu, tai besiginantysis įgaus pranašumą – galimybę visa savo jėga užpulti vieną priešo dalinį. Puolimas į sparną ir užnugarį iš esmės pakeičia savo savybes strategijoje, kur jis gali būti nukreiptas į karo teatro užnugarį todėl, kad:

1. kryžminė ugnis nedaro poveikio, nes neįmanoma šaudyti iš vienos karo teatro pusės į kitą;
2. baimė prarasti atsitraukimo kelią mažesnė to, kurį apėjo, nes erdvė strategijoje negali būti taip pat užtverta kaip taktikoje;
3. dėl didelės erdvės strategijoje didesnė reikšmė tenka vidinėms linijoms, t. y. trumpesnėms linijoms, kurios yra atsvara puolimui iš įvairių pusių;
4. komunikacijos linijų jautrumas, t. y. poveikis, kuris atsiranda jas nutraukus, strategijoje sudaro naują principą.

Reikia pastebėti, kad dėl didelės erdvės apsupimą, puolimą iš kelių pusių strategijoje gali naudoti tik ta pusė, kuri turi iniciatyvą, tai, vadinasi, puolantysis, o besiginantysis neturi tokios galimybės, kokią jis turi vadovaudamasis

pasirinkta taktika veiksmo eigoje apsupti jį supantįjį, nes jis negali savo pajėgų išdėstyti ešelonais nei atitinkamoje pozicijos gilumoje, nei atvirai. Bet kokia nauda puolimui dėl apsupimo lengvumo, jei pastarasis neduoda jokių pranašumų? Todėl strategijoje negalima iškelti apsupantį puolimą kaip pergalės principą, jeigu nebūtų atsižvelgta į jo įtaką ryšiams. Bet šis veiksnys retai būna reikšmingas pirmąją akimirką, kai susiduria puolimas ir gynyba ir yra vienas kito atžvilgiu normalios grupuotės; jis pasidaro reikšmingas kampanijos eigoje, kai puolantysis priešo šalyje pamažu pereina į gynybą; šio naujo besiginančiojo ryšiai silpsta ir besiginantysis gali pasinaudoti tuo silpnumu ir pereiti į puolimą. Tačiau visiems aišku, kad šio puolimo pranašumo negalima priskaičiuoti į jo bendrą sąskaitą, nes jis išplaukia iš aukščiausių gynybos savybių.

Ketvirtasis principas – parama, teikiama karo teatro, natūraliai yra besiginančiojo pusėje. Kai puolanti kariuomenė pradeda žygį, ji atsiplėšia nuo savo karo teatro ir dėl to susilpnėja, nes ji palieka užnugaryje tvirtoves ir visų rūšių sandėlius. Kuo didesnė operacijos erdvė, kuria ji turi judėti pirmyn, tuo ji darosi silpnesnė dėl žygio ir įgulų išskirstymo. Tuo tarpu besiginančioji kariuomenė išlaiko visus savo ryšius, t. y. naudojasi savo tvirtovių parama, nesilpnėja ir lieka arčiau savo papildymo ir aprūpinimo šaltinių.

Gyventojų parama, kaip penktasis pranašumas, nors būna ne kiekvienoje gynyboje, nes gintis galima priešo teritorijoje, bet vis dėlto šis principas, remiantis gynybos sąvoka, dažnai būna naudojamas. Pabrėšime, kad čia daugiausiai, jei ne išimtinai, turima mintyje landšturmo ir ginkluotų liaudies masių parama; tačiau liaudies dalyvavimas lemia tai, kad visi sunkumai yra mažesni, o tiekimo ir papildymo šaltiniai yra arčiau, o jėgų ir priemonių papildymai iš jų gausesni.

Aiškų kaip per didinamąjį stiklą priemonių, nurodytų 3 ir 4 punkte, vaizdą pateikia 1812 metų žygis: 500 000 žmonių persikėlė per Nemuną, 120 000 dalyvavo Borodino mūšyje ir dar mažiau pasiekė Maskvą.

Galima sakyti, kad šio didžiulio patyrimo įtaka buvo tokia didelė, kad rusai, jeigu po to ir nebūtų perėję į puolimą, būtų ilgam apsaugoti nuo nau-

jo įsiveržimo. Tiesa, išskyrus Švediją, nei viena Europos šalis nėra tokioje padėtyje, kaip Rusija. Bet veikimo principas lieka tas pats, tik skiriasi savo stiprumu.

Jeigu prie ketvirtojo ir penktojo principų pridėtume tą samprotavimą, kad šios jėgos priklauso pradinei gynybai, būtent gynybai savo šalyje, ir kad gynyba silpnėja, kai ji perkeliama į priešo žemę ir persipina su puolimo operacijomis, iš to išplaukia apytikriai, kaip trečiajame principe, naujas puolimo trūkumas, nes tiksliai taip pat kaip ir gynyba nesudaryta tik iš gynybos elementų, taip ir puolimo nesudaro tik aktyvūs elementai, be to, kiekvienas puolimas, kuris tiesiogiai lemia taiką, turi baigtis gynyba.

Kadangi visi gynybos elementai, kurie pasireiškia puolime, silpnėja dėl pačios puolimo prigimties, tai į tą reiškinį reikia žiūrėti kaip į bendrą pastarojo trūkumą.

Ir tai nėra išsisukinėjimas; atvirkščiai, čia yra svarbiausias puolimo trūkumas. Todėl rengiant kiekvieną strateginio puolimo planą reikia pačioje pradžioje atkreipti dėmesį į šį punktą, taigi į gynybą, kuri turi sekti po puolimo; smulkiau su tuo susipažinsime dalyje apie kampanijos planą.

Didelės moralinės jėgos, kurios prasiskverbia kartais į visus karo elementus kaip fermentavimo medžiaga ir kuriomis karvedys gali pasinaudoti tam tikrais atvejais savo pajėgoms pastiprinti, reikia manyti, yra lygiai tiek reikalingos puolimui, tiek ir gynybai; bent tos jų, kurios ypač aiškiai pasireiškia puolimo metu (pvz., priešo pasimetimas ir baimė), paprastai pasireiškia po lemiamo smūgio ir retai padeda pastarąjį pakreipti ta ar kita linkme.

Šituo mes, manau, pakankamai pagrindėme teiginį, kad gynyba yra stipresnė karo forma negu puolimas, tačiau lieka dar paminėti vieną nedidelį ir iki šiol neminėtą veiksnį. Turime omenyje tą drąsą ir tą pranašumo jausmą, kurie kyla iš supratimo, kad priklausai puolantiesiems. Tai tikra tiesa, bet šiuos jausmus greitai sumažina stipresnis jausmas, kurį kariuomenei teikia jos pergalės ir pralaimėjimai, vadų talentingumas arba nesugebėjimas vadovauti.

4 skyrius

PUOLIMO KONCENTRACIJA IR GYNYBOS EKSCENTRIŠKUMAS

Šios dvi sąvokos, šios dvi jėgų formos, naudojamos puolime ir gynyboje, ir teorijoje, ir tikrovėje sutinkamos taip dažnai, kad mūsų vaizduotėje įsitvirtina kaip beveik būtinos, būdingos puolimui ir gynybai formos. Tačiau atidžiau pamąsčius pasirodo, kad tai netiesa. Todėl mes norime, kaip galima anksčiau išnagrinėti šias dvi formas, kad susidarytume aiškų vaizdą apie tai, kad toliau nagrinėdami puolimo ir gynybos tarpusavio ryšį galėtume iš jų išsilaisvinti ir mums netrukdytų pranašumo ir trūkumo parodymas, kuris nušviečia visus reiškinius. Mes nagrinėsime juos kaip atskiras abstrakcijas, išskirsime jų sąvoką kaip kokią esenciją, palikę sau teisę ateityje pažymėti tą dalyvavimą, kurį nurodytos formos įgyja skirtinguose reiškiniuose.

Besiginantysis tiek taktikoje, tiek ir strategijoje delsia, t. y. stovi vietoje, o puolantysis juda, t. y. juda to stovinčiojo atžvilgiu. Iš to būtinai seka, kad apsupimas ir apsiaustis priklauso nuo puolančiojo valios, būtent tol, kol tęsiasi jo judėjimas ir besiginančiojo stovėjimas. Puolantysis gali pasirinkti koncentrinę formą arba jos atsisakyti priklausomai nuo to, ar tai jam naudinga, ar ne; ir šią pasirinkimo laisvę tenka priskirti bendram jo pranašumui. Tačiau tokia pasirinkimo laisve jis naudojasi tik taktikoje, strategijoje – ne visada. Taktikoje abiejų sparnų atramos taškai beveik niekada iki galo neapsaugo, strategijoje – gana dažnai, kai gynybos linija tęsiasi nuo jūros iki jūros arba nuo vienos neutralios šalies iki kitos. Tokiu atveju puolimo koncentriškai vykdyti negalima ir jo pasirinkimo laisvė apribota. Dar nemaloniau ji apribota, kai puolimą galima vykdyti tik koncentriškai. Rusija ir Prancūzija negali pulti Vokietijos kitaip, kaip iš skirtingų pusių, ir negali iš anksto suvienyti pajėgų. Taigi, jeigu būtų galima pripažinti, kad koncentrinis jėgų veikimas

daugeliu atvejų yra silpnesnis, tai pranašumas, kurį turi puolantysis dėl didesnės pasirinkimo laisvės, būtų kompensuojamas tuo, kad jis kitais atvejais būtų priverstas naudotis silpnesne forma.

Dabar išnagrinėsime šių formų įtaką taktikai ir strategijai išsamiau.

Kai yra koncentrinė pajėgų kryptis iš išorinės dalies į centrą, pirmas pranašumas yra tas, kad pajėgos, judėdamos pirmyn, vis labiau susijungia. Tai tikras faktas, bet tariamo pranašumo nėra, nes pajėgų artėjimas vyksta abiejose pusėse, ir pranašumai susilygina. Tą patį galima pasakyti ir apie pajėgų išsklaidymą ekscentriškuose veiksmuose.

Bet kitas realus pranašumas yra tas, kad koncentriškai judančios pajėgos savo veikimą nukreipia į vieną bendrą tašką, pajėgos judančios ekscentriškai žiūri į skirtingas puses. – Kokios pasekmės? Čia mes turime atskirai apžvelgti taktiką ir strategiją.

Mes neatliksime labai išsamios analizės ir todėl iškeliame šiuos punktus kaip to poveikio taktikoje pranašumus:

1. Sudvigubintas arba bent sustiprintas ugnies poveikis tada, kai visos dalys susijungia tam tikrame punkte.
2. Puolimas vienos ir tos pačios dalies iš kelių pusių.
3. Atsitraukimo kelių užgrobimas.

Atsitraukimo kelių atkirtimą galima įsivaizduoti ir strategijoje, bet tai būtų kur kas sunkiau, nes dideles erdves užtverti nėra lengva. Vienos ir tos pačios dalies puolimas iš kelių pusių yra tuo veiksmingesnis, kuo mažesnė ta dalis, turima galvoj, kuo ji arčiau išorinės ribos, būtent atskiro kovotojo. Kariuomenė gali lengvai kovoti keliuose frontuose vienu metu, divizijai tai sunkiau, batalionas kausis tik išsirikiavęs kare, o pavienis kovotojas to daryti negali. Strategija apima didelių masių, plačių erdvių, ištęsto laiko klausimus, o taktika užima priešingą padėtį. Iš to seka, kad puolimo iš kelių pusių pasekmės strategijoje kitokios negu taktikoje.

Ugnies veikimas nėra strategijos objektas, bet jo vietą užima kažkas kitas. Tai bazės sukrėtimas, kurį daugiau ar mažiau patiria visos kariuomenės, kai triumfuojantis priešas pasirodo jos artimajame arba tolimajame užnugaryje.

Taigi galima laikyti, kad yra nustatyta, jog koncentrinio jėgų veikimo pranašumas tas, kad veikimas, nukreiptas į A, tuoj pat veikia ir B, netapdamas silpnesniu prieš A; kad veikimas prieš B taip pat yra prieš A, taigi kartu jie sudaro ne tik A plius B, bet kažką daugiau; ir šis pranašumas yra tiek taktikoje, tiek ir strategijoje, nors abiejuose kiek skirtingais būdais.

Ką galima priešpastatyti šiam pranašumui, kai yra ekscentriško veikimo jėgos? Aišku, didelį jėgų grupuočių sutelkimą ir veiksmus vidinėmis linijomis. Nebūtina plačiau plėtoti, kokiu būdu tai gali pasidaryti tokiu jėgų daugikliu, kad puolantysis, neturėdamas didelio jėgų pranašumo, veikiamas visų su tuo susijusių nemalonumų.

Jeigu gynyba laikosi judėjimo principo, judėjimo, kuris nors ir prasideda vėliau negu puolančiojo, bet visada pakankamai laiku, kad išsivaduotų iš sustingusio pasyvumo, tai šis didesnio susitelkimo ir vidinių linijų pranašumas darosi lemiamas ir dažniausiai greičiau vedantis į pergalę, negu koncentrinė puolimo forma. O pergalę turi lemti paskutinė sėkmė; reikia nugalėti priešą prieš galvojant, kaip atkirsti jo atsitraukimo kelią. Trumpai apžvelgę matome, kad čia yra toks pat santykis, kaip apskritai tarp puolimo ir gynybos: koncentrinė forma lemia puikius pasiekimus, ekscentrinė daugiau aprūpina savo pasiekimus; puolimas yra silpnesnė forma, turinti teigiamą tikslą, gynyba – stipresnė forma su neigiamu tikslu. Taigi mums rodosi, kad šios abi formos išlaiko pusiausvyrą. Dar pridursime, kad gynyba ne visur yra absoliuti ir ne visada turi galimybę koncentriškai panaudoti jėgas; taigi nėra pagrindo tvirtinti, kad pakaktų vieno koncentrinio veikimo būdo, kad puolimui būtų suteiktas pranašumas prieš gynybą. Ši išvada išlaisvina mus nuo tos įtakos, kokią šis įsivaizdavimas gali turėti mūsų samprotavimui.

Tai, apie ką mes kalbėjome iki šiolei, apėmė strategiją ir taktiką; dabar reikia paminėti ypač svarbų punktą, susijusį tik su strategija. Vidinių linijų pranašumas didėja plečiantis erdvei, kuriai priklauso šios linijos. Esant keleto tūkstančių žingsnių arba pusės mylių atstumui iki priešo, laikas, per kurį jis įveikiamas, nėra toks ilgas, kaip esant 20–30 mylių dienos žygių atstumui; pirmieji, būtent trumpesni atstumai, priklauso taktikai, ilgesni – strategijai.

Tiesa, strategijoje, kad būtų pasiektas tikslas, reikia daugiau laiko negu taktikoje; taip pat kariuomenę nugalėti sunkiau negu batalioną; bet šis laiko tarpsnis strategijoje ilgėja iki tam tikros ribos, būtent iki vienų kautynių trukmės, ir neviršija tų 1–3 dienų, per kurias galima išvengti kautynių be didelių aukų. Toliau yra dar didesnis skirtumas išlošiant laiko vienu ar kitu atveju. Esant mažiems atstumams, taktikoje, t. y. vienos pusės kautynėse, judėjimai vyksta beveik kitos pusės akyse; išorinėje linijoje veiksmus vykdanti pusė greitai pamatys priešo manevrą. Strategijoje, esant gerokai didesniems nuotoliams, retai atsitinka, kad koks nors judėjimas nebūtų paslėptas nuo priešo nors parą; kartais, jeigu judėjimas susijęs tik su dalimi pajėgų ir vyksta kur kas toliau, gali likti neatskleistas ir savaitėmis. Lengva suprasti, koks didelis slaptumo pranašumas tam, kas pagal savo padėties prigimtį gali juo pasinaudoti.

Tuo mes baigiame nagrinėti koncentrišką ir ekscentrišką jėgų veikimą ir jų santykį su puolimu ir gynyba ir pasiliekame teisę prie to dar sugrįžti.

5 skyrius

STRATEGINĖS GYNYBOS CHARAKTERIS

Jau anksčiau kalbėjome, kad gynyba yra stipresnė karo forma, kuria siekiama pergalės, kad pasiekus pranašumą būtų galima pereiti į puolimą, t. y. pasiekti teigiamą karo tikslą.

Net tais atvejais, jei karo planas yra tik *status quo* išlaikymas, vien tik paprastas smūgio atrėmimas prieštarauja karo sąvokai, nes kariavimas yra, žinoma, ne tik kentėjimas. Kai besiginantysis pasiekia ženklų pranašumą, gynyba savo užduotį įvykdė, o jis, saugomas pasiektų pranašumų, privalo duoti atkirtį, jeigu nenori pasmerkti savęs žlugimui. Išmintis, kuri sako, kad reikia

kalti geležį, kol karšta, reikalauja išnaudoti pasiektą pranašumą, kad išvengtų pakartotinio puolimo. Tiesa, kaip, kada ir kur turi iškilti ši reakcija, šio klausimo sprendimas priklauso nuo daugelio kitų sąlygų, kurias išplėtoti mes galime tik tąsoje. Čia mes apsiribosime tik nurodymu, kad šį perėjimą prie atsakomojo smūgio reikia laikyti gynybos tendencija, sudedamąja jos dalimi, ir kad kiekvieną kartą, kai nepasinaudojama pergale, kuri pasiekta ginantis, tai yra didžiausia klaida. Greitas, galingas perėjimas į puolimą – šis blizgantis keršto kardas – yra pats puikiausias gynybos momentas. Kas nesieja mintimis gynybos su juo arba dar daugiau neįtraukia šio momento tiesiogiai į jos sąvoką, tam gynybos pranašumai niekuomet nebus aiškūs. Jis visuomet galvos apie tai, ką galima įgyti ir kiek galima susilpninti priešo jėgas puolant; bet rezultatas priklauso ne nuo to, kaip surištas mazgas, o kaip jis bus atrištas. Dažnai grubiai painiojamos sąvokos, kai bet kokiu puolimu laikomas netikėtas užpuolimas ir gynybą įsivaizduoja kaip bėdą ir sąmyšį.

Tiesa, užkariautojas nulemia karą anksčiau, negu tai daro taikus besiginantysis, ir jeigu užkariautojui pavyksta pakankamai išlaikyti paslaptyje savo priemones, jis gali gynybą užklupti staiga. Bet tame yra kažkas svetimo karui; taip neturi būti. Karas yra daugiau besiginančiajam negu užkariautojui, juk įsiveržimas skatina gintis ir kartu sukelia karą. Užkariautojas visada taikingas (kaip visada tvirtino Bonapartas), jis norėtų mieliau taikiai užimti mūsų valstybę; kad jis negalėtų to padaryti, mes turėtume norėti karo ir jam ruoštis, kitaip sakant: būtent silpnieji pasmerkti gynybai ir visada turi būti pasirengę, kad nebūtų netikėtai užpulti; to reikalauja karo menas.

Be abejo, ankstyvas pasirodymas karo teatre dažniausiai priklauso nuo visai kitų dalykų, negu nuo puolimo ar gynimosi planų, o nuo visai kitų aplinkybių. Jeigu puolimo nauda didelė, tas, kuris pirmasis yra pasirengęs, puola, būtent dėl savo pasirengimo, tas, kas vėluoja su parengtimi, gali sumažinti jam gresiančius nuostolius tik gynybos pranašumais.

Galimybę pasinaudoti ankstesne parengtimi reikia vertinti kaip puolimo pranašumą, ką mes pripažinome trečiojoje dalyje. Bet šis bendras pranašumas nėra esminė būtinybė kiekvienu konkrečiu atveju.

Taigi, jeigu mes įsivaizduojame gynybą tokią, kokia ji turi būti, tai ji, mūsų supratimu, turi turėti parengtas visas priemones, kariuomenę, atitinkančią karo reikalavimus, karvedį, kuris priešo laukia su ramiu apdairumu, tvirtoves, kurios nebijo jokios apgulos, pagaliau sveiką liaudį, kuri nebijo priešo labiau, negu jis bijo jos. Turinti tokius pranašumus gynyba jau nevaidins tokio menko vaidmens, palyginus su puolimu, ir puolimas neatrodys toks lengvas ir nepakartojamas, koks jis atrodo tiems, kas su puolimu sieja mintis apie vyriškumą, valios stiprumą, judrumą, o su gynyba tik bejėgiškumą ir paralyžių.

6 skyrius

GYNYBOS PRIEMONIŲ APIMTIS

Antrajame ir trečiajame šios knygos skyriuose mes parodėme, kokį natūralų pranašumą turi gynyba panaudodama tuos duomenis, kurie apibrėžia taktikos ir strategijos sėkmę be absoliučios persvaros skaičiumi ir ginkluotųjų pajėgų pranašumo, būtent: vietovės, netikėtumo, puolimo iš daugelio pusių, karo teatro, liaudies paramos pranašumo, didelių moralinių jėgų panaudojimo.

Dabar mums atrodo naudinga apžvelgti visas tas priemones, kurios yra besiginančiojo dispozicijoje ir kurias tam tikra prasme reikia vertinti kaip gynybos pamatus, palaikančius visą gynybos pastatą.

1. Landveras. Pastaruoju metu jis naudojamas ir už savo šalies ribų, puolimui priešo teritorijoje, todėl negalima paneigti, kad kai kuriose šalyse, pvz., Prūsijoje, jo organizacija yra tokia, kad galima vertinti kaip reguliarios kariuomenės dalį; taigi jis priklauso ne tik gynybos priemonėms. Bet nereikia pamiršti, kad labai aktyvaus landvero panaudojimo 1813, 1814, 1815 metais

šaltinis buvo gynybinis karas ir kad landveras tik nedaugelyje šalių suorganizuotas kaip Prūsijoje ir dėl savo netobulos organizacijos labiau pritaikytas gynybai negu puolimui. Be to, landvero sąvokoje yra mintis apie ypatingą, savanorišką dalyvavimą kare liaudies masių su jų fizinėmis jėgomis, vertybėmis, įsitikinimais. Kuo toliau landvero organizacija nuo to įsivaizdavimo nutolsta, tuo labiau artėja prie reguliarios kariuomenės kitu pavadinimu, tuo daugiau landveras turės jos pranašumų, bet praras tikrojo landvero pranašumus – liaudies masių jėgą – kur kas platesnę, mažiau apibrėžtą, bet galinčią išaugti dėl dvasios ir įsitikinimų. Čia ir yra landvero esmė; organizacija turi palikti erdvę visos liaudies bendradarbiavimui, kitaip laukdami iš landvero ypatingų pasiekimų, mes vysimės tik šešėlį. Glaudus ryšys tarp landvero esmės ir gynybos aiškus, kaip ir tai, kad landveras daugiau turi priklausyti gynybai negu puolimui, o tos landvero savybės, kuriomis gynyba pranoksta puolimą, pasireiškia gynyboje.

2. Tvirtovės. Puolančiojo tvirtovių įtaka apsiriboja tik netoli sienos esančiu rajonu ir yra nedidelė; besiginančiojo nusitęsia į rajono teritorijos gilumą, todėl keletas tvirtovių turi įtaką ir jų įtaka intensyvesnė. Tvirtovė, atlaikiusi tikrą apsiaustį, turi didesnį svorį ant karo svarstyklių, negu ta, kurios įtvirtinimai tik nuveja mintį apie šio punkto užėmimą, taigi nenukreipia į save priešo pajėgų ir jų nesunaikina.

3. Gyventojai. Nors karo teatre kiekvieno gyventojo įtaka karo veiksmams ne didesnė, negu vandens lašai srovei, o tais atvejais, kai negalima kalbėti apie jokį liaudies sukilimą, bendra įtaka, kurią daro vietos gyventojai karui, labai reikšminga. Savo šalyje viskas lengviau, žinoma, su prielaida, kad pavaldinių pažiūros neprieštarauja šiam supratimui. Visos prievolės, ir didelės, ir mažos, priešui daromos tik jėga; pastaroji imama iš kariuomenės, kuri tuomet praranda daug žmonių ir pastangų. Besiginantysis gauna viską, jeigu ir ne visuomet taip savanoriškai, kaip būna pasiaukojimo atvejais, tai pilietinio paklusnumo keliu, kuris yra kaip antra prigimtis; bet ir tas paklusnumas palaikomas kitomis priemonėmis, kylančiomis ne iš kariuomenės, bet iš vyriausybės gąsdinimu ir prievarta. Bet ir savanoriška parama, kylanti iš ištikimumo, yra

labai reikšminga, nes visada pasireikš tais atvejais, kurie nereikalauja jokių aukų. Norėtume paminėti nors vieną svarbų karo vykdymui punktą, tai yra informavimą; mes turime galvoje ne tiek svarbius duomenis, apie kuriuos informuoja žvalgybos agentai, kiek daugybę mažų susidūrimų su nežinomybe, kurią patiria kasdien kariuomenės tarnyba; būtent šioje srityje geri santykiai su gyventojais suteikia besiginančiajam bendrą pranašumą. Kiekvienas mažas patrulis, kiekviena lauko sargyba, kiekvienas komandiruotas karininkas – visi jie dėl reikalingų duomenų apie priešą, apie draugus ir priešus kreipiasi į vietinius gyventojus.

Jeigu nuo šių bendrų santykių pereisime prie ypatingų atvejų, kai gyventojai tiesiogiai pradeda dalyvauti kovoje iki aukščiausios įtampos, kur, kaip Ispanijoje, gyventojai vykdo šią kovą kaip liaudies karą, tai suprasime, kad kalbama ne tik apie bendrų veiksmų sustiprinimą, bet atsiranda tikra nauja jėga; taigi mes galime nurodyti, kad:

4. Liaudies ginklavimas, arba landšturmas, yra savotiška gynybos priemonė.

5. Pagaliau mes privalome paminėti sąjungininkus, kaip paskutinę gynybos atramą. Čia mes neturime omenyje paprastų sąjungininkų, kuriuos turi ir puolantysis, bet tuos, kuriems iš tiesų rūpi išsaugoti valstybę. Jei mes pažiūrėsime į šiuolaikinės Europos valstybių kompleksą, tai pamatysime, kad nekalbėti apie jėgų ir interesų pusiausvyros sisteminį reguliavimą, kurio nėra ir kuris teisingai ginčijamas, ir kad neginčytina tai, kad maži ir dideli valstybių interesai susikryžiuoja tarpusavy pačiu įvairiausiu būdu. Kiekvienas toks susikryžiavimo taškas sudaro tvirtą mazgą, nes jame vieno kryptis yra atsvara kitam; dėl šių visų mazgų sudaromas daugiau ar mažiau visumos ryšys, o šis ryšys turi būti iš dalies įveiktas esant bet kokiam pasikeitimui. Todėl visų valstybių tarpusavio santykiai greičiau veikia visumos išsaugojimo kryptimi, negu pakeitimo kryptimi, tai reiškia, kad vyrauja išsaugojimo tendencija.

Taigi mes manome, kad reikia įvertinti mintis apie politinę pusiausvyrą, o šia prasme ji visur iškils savaime, kur įvairiapusišką sąlytį turės keletas kultūringų šalių.

Kiek veiksminga ši bendrų interesų tendencija išsaugant esamą padėtį, yra kitas klausimas; aišku, galima įsivaizduoti šiuos pasikeitimus atskirų valstybių tarpusavio santykiuose, kurie palengvina visumos veiklą, ir kitus, kurie apsunkina. Pirmuoju atveju tai siekimas plėtoti politinę pusiausvyrą, tai yra turėti bendrų interesų, tai dauguma šių interesų bus jų pusėje. Kitu atveju tai yra nukrypimai, dominuojanti atskirų dalių veikla, tikri negalavimai. Nenuostabu, kad jie pasireiškia tokioje silpnai susietoje visumoje kaip daugybė didelių ir mažų valstybių, nenuostabu, juk jie pasitaiko ir taip puikiai sutvarkytoje visos gyvos gamtos organinėje visumoje.

Taigi, jeigu mums nurodys istorijos pavyzdžių, kai atskiroms valstybėms pavykdavo įgyvendinti žymias permainas tik savo naudai, o visuma net nebandė tam sutrukdyti, arba tokių atvejų, kai atskira valstybė tiek galėjo pakilti virš kitų, kad tapo kitų valstybių valdovu, – tai mes atsakysime: tai neįrodo bendrų interesų tendencijos nebuvimo, kad išsaugotų esamą padėtį, o tik rodo tai, kad jos įtaka tuo momentu nebuvo pakankamai didelė. Tikslo siekimo trauka yra kita, negu judėjimas jo link, bet dėl to negalima paneigti jo egzistavimo. Tokios traukos siekimo reikšmę mes galime geriausiai matyti iš dangaus dinamikos (t. y. dangaus varomųjų jėgų). Mes sakome: pusiausvyros tendencija yra siekimas išsaugoti esamą padėtį, ir mes manome, kad ši padėtis – tai ramybė, t. y. pusiausvyra, nes ten, kur ji pažeista, kur atsiranda įtampa, ten pusiausvyros tendencija gali būti nukreipta į permainas. Bet šios permainos, jei mes atkreipsime dėmesį į daikto prigimtį, gali sietis su nedaugeliu valstybių ir jokiu būdu negali būti susijusios su daugeliu valstybių, taigi galima būti užtikrintam, kad daugelio valstybių išsaugojimą visada rems visų bendri interesai ir kiekviena valstybė, kurioje nėra įtampos viso komplekso atžvilgiu, gynyboje visada turės daugiau savų interesų negu prieštaraus sau.

Kas iš šių samprotavimų juokiasi kaip iš utopinių svajonių, tas nusideda filosofinei tiesai. Jei pastaroji mums leidžia pažinti tuos santykius, kur esminiai daiktų elementai priešinasi vienas kitam, tai būtų neapgalvota, praleidžiant visus atsitiktinius poveikius, iškelti iš čia dėsnius, kurie galėtų

reguliuoti kiekvieną atvejį. Tas, anot žinomo rašytojo, kuris nesugeba suvokti nieko, išskyrus anekdotus, o iš jų kuria istoriją, pradėdamas nuo individualaus, taigi nuo įvykio viršūnės, ir įsigilina į daikto esmę tik tiek, kiek randa tam priežasčių, niekada nepasiekia vyraujančių santykių, kurie yra pagrindas, tokio žmogaus nuomonė geriausiu atveju gali būti verta tik atskiram reiškiniui, geriausiu atveju. Viskas, ką filosofija laiko bendrais atvejais, jam atrodo kaip sapnas.

Jeigu nebūtų šito bendro siekio išsaugoti esamą ramumą ir tai, kad niekada kelios sudariusios sąjungą valstybės negalėtų ilgesnį laiką egzistuoti kartu, jos susilietų į vieną. Jeigu dabartinė Europa egzistuoja tokia 1000 metų, tai mes galime šį reiškinį priskirti tik anksčiau minėtai bendrų interesų tendencijai ir, jeigu komplekso apsaugos neužteko kiekvienai išsaugoti, tai parodo neritmingą visumos gyvenimą, kuris tos visumos nesugriovė, bet buvo jos nugalėtas.

Būtų nereikalinga išskaičiuoti daugybę įvykių, kai permainos, kurios suardė pusiausvyrą, sutikdavo priešpriešą kitų valstybių arba jos tų permainų visai nepriimdavo, pats paviršutiniškiausias žvilgsnis į istoriją mums parodys tai. Todėl norėtume pakalbėti tik apie vieną atvejį, nes jis visada tų lūpose, kam juokinga mintis apie politinę pusiausvyrą, nes jis turi ypatingą santykį su tuo, kas pasakyta, kai taikus besiginantysis žuvo negaudamas kitų paramos. Mes kalbame apie Lenkiją. Valstybė su aštuoniais milijonais gyventojų pradingo, ją pasidalijo trys valstybės, likusioms valstybėms net nebandžius išsitraukti kardo; tai toks atvejis, kuris įrodo politinės pusiausvyros neveiksnumą arba parodo, iki kokių ribų pusiausvyros bejėgiškumas nusitęsia kai kuriais atvejais. Kad tokios apimties valstybė galėtų pradingti ir tapti kitų, kurios priklauso galingiausioms (Rusija ir Austrija), grobiu, yra išskirtinis atvejis, o jeigu ir toks kraštutinumas negalėjo paliesti bendrų visoms valstybėms respublikos interesų, tai galime teisėtai sakyti, kad šių bendrų interesų realybę atskiros valstybės išsaugojimo atžvilgiu reikia laikyti įsivaizduojama. Bet mes sustosime prie to, kad tam tikras atvejis, kaip jis būtų neįprastas, nieko neįrodo prieš jų visumą, ir toliau tvirtinsime, kad Lenkijos žūties atvejis nėra

toks nesuprantamas, kaip atrodo. Ar Lenkija, Europos valstybė, lygiareikšmė su kitais nariais? Ne. Buvo totorių valstybė, kuri, užuot kaip Krymo totoriai, būtų išsidėsčiusi ant Juodosios jūros kranto, Europos valstybių pasaulio ribose, išsidėstė tarp jų. Mes nenorime apie lenkų liaudį pasakyti nei blogai, nei pateisinti šios šalies padalijimo, tik norime pažiūrėti į daiktus tokius, kokie jie yra. Nuo šimtmečių ši valstybė nevaidino jokio politinio vaidmens, tik buvo nesantaikos obuoliu kitiems. Dėl šios būsenos ir dėl valstybinės santvarkos ji negalėjo ilgainiui išsilaikyti tarp kitų, esminis šios būsenos pasikeitimas galėjo būti pusės ar viso šimtmečio darbo vaisius su sąlyga, jeigu šios liaudies vadai būtų to panorėję. Bet pastarieji dar buvo pakankami barbarai, kad panorėtų panašaus pasikeitimo. Netvarkingas jų valstybės gyvenimas ir nepamatuojamas lengvabūdiškumas ėjo ranka rankon ir tokiu būdu nusirito į bedugnę. Ilgą laiką iki Lenkijos padalijimo rusai ten jautėsi kaip namie, savarankiškos, izoliuotos nuo išorės valstybės sąvoka nebeegzistavo, ir galima pasakyti, kad jeigu nebūtų Lenkijos padalijimo, ji būtų tapusi Rusijos provincija. Jei to nebūtų ir Lenkija būtų valstybė, kuri galėtų gintis, trys valdžios nebūtų taip lengvai ją dalijusios, o tokios valstybės kaip Prancūzija, Švedija ir Turkija, kurios buvo daugiau suinteresuotos, būtų galėjusios kitaip prisidėti prie jos išsaugojimo. Bet negalima valstybės išsaugojimo visiškai užkrauti ant kitų valstybių pečių, tai būtų per didelis reikalavimas. Per šimtą metų Lenkijos padalijimo klausimas buvo keliamas keletą kartų, per tą laiką į ją teko žiūrėti ne kaip į užrakintą namą, o kaip į kelią, kuriuo nuolatos ėjo svetimos ginkluotosios pajėgos. Ar turėjo kitos valstybės tai trukdyti, ar privalėjo laikyti kardą visada ištrauktą, kad apsaugotų Lenkijos sienų politinį nepriklausomumą. Tai reiškia reikalauti moralinio negalimumo. Tuo metu Lenkija politiniu atžvilgiu buvo nedaug daugiau kaip neapgyvendinta stepė; ir kaip negalima būtų apginti šios tarp kitų valstybių išsidėsčiusios beginklės stepės nuo jų įsikišimo, taip ir nebuvo galima užtikrinti šios valstybės vadinamojo neliečiamumo. Žinant visas šias priežastis, nereikėtų stebėtis dėl tylaus Lenkijos dingimo labiau, negu dėl tylaus Krymo totorių dingimo; turkai bet kuriuo atveju buvo labiau negu bet kuri Europos valstybė suinteresuoti išsaugoti Lenkiją; bet jie suprato, kad būtų

bevaisės pastangos ginti nesugebančią pasipriešinti stepę. Mes grįžtame prie mūsų objekto ir manome, kad besiginantysis gauna daugiau paramos negu puolantysis; jis gali labiau to tikėtis, kuo reikšmingesnis jo egzistavimas kitiems, kuo sveikesnė ir stipresnė jo politinė ir karinė padėtis. Mes nurodėme specifines gynybos priemones, ne kiekvienu atveju besiginantysis galės jomis pasinaudoti, tai suprantama; vienu atveju nebus vienų, kitu – kitų, bet jos priklauso bendram gynybos supratimui.

7 skyrius

PUOLIMO IR GYNYBOS SĄVEIKA

Dabar mes išnagrinėsime gynybą ir puolimą atskirai, nes galima nubrėžti tarp jų ribą. Pradėsime nuo gynybos dėl tokių priežasčių. Žinoma, natūralu ir būtina pagrįsti gynybos taisykles pagal puolimo taisykles ir puolimo taisykles pagal gynybos taisykles, bet arba puolimas, arba gynyba turi turėti trečią punktą, kad visi įsivaizdavimai turėtų pradžią, būtent būtų galimi. Taigi pirmuoju klausimu ir siekiama išsiaiškinti šį punktą.

Jeigu mes filosofiškai prieisime prie karo atsiradimo, tai pamatysime, kad karo sąvoka atsiranda ne iš puolimo, nes pastarojo absoliutus tikslas ne tiek kova, kiek užvaldymas, o iš gynybos, nes pastaroji turi tiesioginį tikslą – kovą, nes kautis ir atremti ataką yra tas pats. Atrėmimas nukreiptas tik į puolimą, taigi tiesiogiai jį numato; puolimas nukreiptas ne į atrėmimą, o į kažką kita, o būtent į užvaldymą ir nenumato būtino atrėmimo. Tai natūralu, jei gynyba pirmoji įtraukia karo elementą į veiksmą ir tik tada prasideda dalinimas į dvi šalis, tai gynyba nustato ir karo dėsnius. Čia kalbama ne apie konkretų atvejį, bet apie bendrą atvejį, kurį teorija nužymi savo keliui nustatyti.

Tokiu būdu mes dabar žinome, kad ieškoti tvirto atramos taško reikia ne puolimo ir gynybos sąveikoje, o būtent gynyboje.

Jeigu ši išvada teisinga, ji turi būti besiginančiojo elgesio pagrindas, net ir tuomet, kai jis dar nežino apie tai, ką darys puolantysis, kartu šis pagrindimas turi būti pakankamas, kad duotų paskirtį kovos priemonėms. Priešingai, puolantysis iki to laiko, kol nieko nežino apie savo priešą, neturi turėti jokių skatinančių priežasčių, kurios lemtų jo elgesį ir taikomų jo kovos priemonių pobūdį. Jis neturėtų turėti duomenų imtis ko kita, tik pasiimti su savimi kovos priemones, tai reiškia pasiekti viską savo kariuomenės pagalba. Ir tai atitinka tikrovę, nes kovos priemones sukurti dar nereiškia jomis pasinaudoti, ir puolantysis, kuris jas pasiima su sąlyga, kad jų jam prireiks, ir kuris tikisi užimti šalį kariuomenės pagalba, vietoj to, kad tai padarytų komisarų pagalba ir proklamacijomis, tuo neatlieka jokio teigiamo karinio akto, tuo tarpu besiginantysis, kuris ne tik sutelkia savo kovos priemones, bet ir išdėsto jas atitinkamai tam, kaip jis tikisi kovoti, pirmą kartą vykdo veiklą, kuri artima karo sąvokai.

Antras klausimas, kokios bus tai skatinančios priemonės, kurias gali nustatyti teorija gynybai dar prieš kylant minčiai apie patį puolimą. Tikriausiai ta priežastis bus priešo judėjimas turint tikslą užimti, galvojama be karo, bet duodantis atramos tašką pradinei karinei veiklai. Šiam prasiskverbimui turi užkirsti kelią gynyba; taigi bauginantis judėjimas turi būti siejamas su šalies teritorija; taip atsiranda pirmieji, bendri nurodymai gynybai. Jeigu pastarieji nustatyti, su jais lyginamas puolimas, o iš šių priemonių, kuriomis naudojasi pastarasis, gaunami nauji nurodymai gynybai. Čia ir atsiranda sąveika, kurią teorija stebės savo tyrimuose tol, kol laikys vertais dėmesio tuo keliu gaunamus rezultatus.

Tokia nedidelė analizė buvo būtina, kad suteiktų didesnį aiškumą ir tikslumą mūsų kitiems svarstymams; visa tai rašau ne mūšio laukui, net ir ne būsimam karvedžiui, o teoretikams, kurie iki šiol lengvai žiūrėjo į šią problemą.

8 skyrius

PASIPRIEŠINIMO RŪŠYS

Gynybos sąvoka lygiavertė smūgio atrėmimui, nes atrėmime yra ir laukimas, o pastarasis mums yra svarbiausias gynybos požymis, kuriame matome pagrindinį pranašumą.

Bet kadangi gynyba kare negali būti vien kentėjimas, tai ir laukimas negali būti absoliutus, o tik reliatyvus; objektas, kuriam jis priklauso, yra erdvė – ar šalis, ar karo teatras, ar pozicija karo, kampanijos ar kautynių metu. Kad šie objektai yra ne tik nekintantys vienetai, o tik žinomų sričių centrai, kurie pereina vienas į kitą ir persipina, mums gerai žinoma; bet praktiniame gyvenime dažnai tenka pasitenkinti tik reiškinių grupuotėmis, griežtai jų neišskiriant, nebrėžiant tarp jų tikslių ribų; ir kai kurios sąvokos praktiniame gyvenime gavo pakankamai tikslumo, o aplink juos patogu sutelkti kitas sąvokas.

Taigi šalies gynyba tik laukia šalies puolimo, karo teatro gynyba – karo teatro puolimo, pozicijos gynyba – pozicijos puolimo. Kiekviena pozityvi ir šiek tiek panaši į puolimą veikla, kurią vykdo po šio momento besiginantysis, nepanaikins gynybos sąvokos, nes svarbiausias ir pagrindinis jos požymis ir pagrindinis laukimas jau įvyko.

Sąvokos, susijusios su laiku, – karas, kampanija, kautynės eina kartu su sąvokomis šalis, karo teatras, pozicijos, todėl turi vienodą ryšį su mūsų objektu.

Taigi gynyba susideda iš dviejų skirtingų dalių – laukimo ir veikimo. Tuo, kad mes pirmąjį priskyrėme apibrėžtam objektui ir tokiu būdu suteikėme pirmumą prieš veiksmą, mes padarėme galimu sujungti abu į vieną. Bet gynybos aktas, ypač didelis, kaip kampanija arba karas, negali laiko atžvilgiu susidėti iš dviejų didelių dalių: pirmos, kurios metu tik laukiama, ir antros,

kurios metu vyksta veiksmas, bet gali apimti šių būsenų keitimąsi, tačiau laukimas gali kaip raudonas siūlas tęstis per visą gynybos aktą. Mes teikiame laukimui tokią didelę reikšmę tik todėl, kad to reikalauja mūsų objekto prigimtis; jeigu iki šiol viešpataujančioje teorijoje jis nebuvo savarankiška sąvoka, tai praktiniame gyvenime, nors dažnai nesąmoningai, jis visada bus kelrodė. Laukimas sudaro tokią pagrindinę sudedamąją karo akto dalį, kad pastarasis be pirmojo vargu ar įmanomas, todėl mes dažnai dar grįšime prie jo nagrinėdami pastarojo poveikį dinamiškame jėgų žaidime.

Dabar mes aiškinsimės, kaip laukimas tęsiasi per visą gynybos aktą ir kokios skirtingos pakopos atsiranda gynyboje.

Kad išsiaiškintume šalies gynybos klausimą paprastesniame objekte, tai mes atidėsime iki skyriaus, kuriame kalbėsime apie karo planą, apžvelgsime klausimą apie šalies gynybą, kuriame atsispindi didelė politinių santykių įvairovė ir didelė politinių santykių įtaka. Kita vertus, pozicijos gynyba kautynėse yra taktikos klausimas, ir tik visas jos aktas, kaip visuma, sudaro pradinį strateginės veiklos tašką; tokiu būdu mes geriausiai išsiaiškinsime gynybos sąlygas nagrinėdami karo teatro gynybą.

Mes sakėme: laukimas ir veiksmas, kai pastarasis visada bus atsakomasis smūgis, t. y. reakcija, sudaro dvi esmines gynybos dalis: be pirmojo ji nebūtų gynyba, o be antrojo ji nebūtų karas. Šis požiūris jau anksčiau atvedė mus prie minties, kad gynyba yra ne kas nors kita, kaip stipresnė karo vedimo forma, dėl labiau užtikrintos pergalės prieš priešą; šio požiūrio mes turime laikytis iš dalies todėl, kad jis galų gale saugo mus nuo absurdo, iš dalies todėl, kad kuo labiau mes jo laikomės, tuo stipresnis bus visas gynybos aktas.

Gali būti mėginama nustatyti reakcijos, sudarančios antrą būtiną gynybos dalį, skirtumą ir pripažinti tik tą jos dalį, kuri yra smūgio atrėmimas (atrėmimas šalies, karo teatro, pozicijos), – būtiną gynybos dalį, kuri yra tiek, kiek to reikalauja saugomų objektų saugumas; į tolesnės reakcijos galimybę, pereinančią į tikro strateginio puolimo sritį, žiūrės kaip į svetimą ir abejingą gynybai objektą, bet tai prieštaraus mūsų aukščiau minėtai pažiūrai, todėl mes negalime to skirtumo vertinti kaip esminio ir tvirtai

laikomės, kad kiekvienos gynybos pagrindas būtų atlyginimo idėja, nes kiek mes sėkmės atveju nepadarytume žalos priešui ar pirmai reakcijai, vis tiek nebūtų reikiamos pusiausvyros dinamiškame santykyje tarp puolimo ir gynybos.

Taigi mes sakome: gynyba yra stipresnė karo vykdymo forma, kad pasiektų lengvesnę pergalę, ir paliekame spręsti aplinkybėms, ar pergalė viršys to objekto, kuriam priklauso gynyba, ribas ar ne. Bet kadangi gynyba siejasi su laukimo sąvoka, tai šis tikslas nugalėti priešą gali būti tik sąlyginis, t. y., jeigu jis puls. Todėl, jei nebus puolimo, gynyba turės tenkintis išsaugojimu to, ką turi; čia ir yra jos tikslas laukimo periodu, t. y. artimiausias tikslas. Tik pasitenkindama tokiu kukliu tikslu, ji gali panaudoti stipresnės karo formos pranašumus.

Įsivaizduokime kariuomenę ir jos ginamą karo teatrą; gynybos esmė ta:

1. Kariuomenė gali pulti priešą, kai tik pastarasis įsiverš į karo teatrą (Mollwitz, Hohenfriedberg).
2. Gynyba gali užimti poziciją netoli sienos ir išlaukti, kol priešas pasirodys turėdamas tikslą pulti, ir tuo momentu pačiai užpulti priešą (Ezaslau, Soor, Rosbach). Akivaizdu, šiuo atveju elgesys jau pasyvesnis, laukimas tęsiasi ilgiau; darydami prielaidą, kad priešas puls, mes tik nedaug laimėsime laiko, palyginus su pirmu atveju, arba visai nieko nelaimėsime. Bet gali būti, kad priešui neužteks ryžto išsiskleisti prieš mus turint tikslą atakuoti; todėl kautynės, kurios pagal pirmą būdą turėtų tikrai įvykti, veikiant pagal antrąjį gali ir neįvykti; išlaukimo naudą reikia įvertinti kaip daug didesnę.
3. Tokioje pozicijoje kariuomenė gali laukti ne tik priešo sprendimo kautynėms, t. y. priešo pasirodymo prieš mūsų poziciją, bet ir tikro puolimo (pvz., mūšis prie Bunzelwitzo). Šiuo atveju vyksta tikros gynybinės kautynės, kurios, kaip mes anksčiau kalbėjome, gali būti to ar kito kariuomenės dalinio puolamieji veiksmai. Ir čia kaip ir anksčiau tesniu atveju laiko laimėjimas dar neturi esminio vaidmens, bet priešo sprendimui keliami nauji išbandymai; daugelis jau pasirengę atakai

paskutinę akimirką arba po pirmo bandymo atsisakydavo to suvokdami, kad priešo pozicija per stipri.

4. Kariuomenė pasipriešinimą gali perkelti į šalies gilumą. Tokio atsitraukimo tikslas yra sukelti ir išlaukti tokio priešo nusilpimo, kai jis arba pats sustabdys judėjimą, arba negalės įveikti to pasipriešinimo, kurį mes parodysime jo kelio pabaigoje.

Paprasčiau ir aiškiau šis atvejis pasirodo tada, kai besiginantysis turi galimybę atsitraukti už vienos ar kelių tvirtovių, kurias puolantysis turi apsupti ar apgulti. Savaime aišku, kiek tai susilpnina pastarojo ginkluotąsias pajėgas ir kiek galimybių atsiranda besiginančiajam pulti priešą kuriame nors punkte su didele jėgų persvara.

Net kai nėra tvirtovių, toks atsitraukimas į šalies gilumą besiginančiajam gali sukurti pusiausvyrą ar netgi jėgų persvarą, ko jis neturėjo prie savo sienos, nes kiekvienas judėjimas, esant strateginiam puolimui, visiškai susilpnina puolantįjį iš dalies dėl būtino jėgų skaldymo, apie ką mes išsamiau kalbėsime nagrinėdami puolimą. Mes imame šią tiesą kaip prielaidą, ją vertiname kaip visų karų įrodytą faktą.

Šiuo ketvirtuoju atveju laiko išlošimą reikia laikyti didžiausiu pranašumu. Jei puolantysis pradės mūsų tvirtovių apgulą, mes išlošime laiko iki jų galimo žlugimo momento (kuris gali būti po kelių savaičių, o kai kuriais atvejais ir po mėnesių); jeigu jo nusilpimas, t. y. puolimo jėgų išsekimas, įvyks tik dėl judėjimo į priekį ir būtinų punktų užėmimo, taigi dėl jo nueito kelio, tai laiko bus laimėta daugeliu atvejų dar daugiau, o mūsų veikla nebus jau tiek susijusi su konkrečiu momentu.

Be jėgų santykio pasikeitimo tarp puolančiojo ir besiginančiojo, kuris atsiranda to kelio gale, turime vėl įskaityti gynybos naudai padidėjusį laukimo pranašumą. Jeigu puolantysis ir nebus tiek nusilpęs dėl savo stūmimosi į priekį, kad negalėtų užpulti mūsų pagrindinių jėgų ten, kur jos apsistos, jam tikriausiai vis vien trūks ryžto, nes šis ryžtas turi būti tvirtesnis, negu jo reikėjo pradžioje netoli sienos: jėgos yra nusilpusios, jau ne tokios šviežios, pavojus padidėjo; kita vertus, neryžtingam karvedžiui užtenka užimti terito-

riją, kad nuvytų bet kokią mintį apie kautynes, nes jis arba iš tikrųjų galvoja, arba pasiteisina, kad kautynės jau nebūtinos. Šis praleistas kautynių atvejis nors ir nebus besiginančiajam tokia negatyvi sėkmė, kaip būtų prie sienos, bet suteiks jam didelį laiko pranašumą.

Iš šių keturių pateiktų atvejų aišku, kad besiginantysis naudojasi pranašumais, kuriuos jam duoda vietovė, taip pat tvirtovių ir gyventojų parama, o ši įtaka turės vis didesnį vaidmenį su kiekviena nauja gynybos pakopa. Kadangi laukimo pranašumas lygiagrečiai didėja, tai į tas pakopas reikia žiūrėti kaip į didėjančią gynybos galią, o ši karo forma darosi tuo stipresnė, kuo labiau tolsta nuo puolimo. Mes šiuo atveju nebijome, kad dėl tos nuomonės mus apkaltintų – esą pasyvesnė gynyba yra stipresnė. Pasipriešinimo veikla su kiekviena kita pakopa nesilpnės, o tik sulėtės, bus atidėta. Matyt, nėra nieko nenatūralaus tame, kad stiprioje ir gerai įtvirtintoje pozicijoje galimas didesnis pasipriešinimas, o kai priešas netenka pusės jėgų atakose, galima jam suduoti veiksmingesnį atsakomąjį smūgį.

Neturėdamas pranašumų, kuriuos jam suteikė jo pozicija, Daunas vargu ar būtų laimėjęs prie Kolino ir, jeigu jis, kai Frydrichas Didysis traukdamasis iš kautynių lauko turėjo ne daugiau kaip 18000 karių, būtų intensyviau persekiojęs, tai būtų viena iš pačių šauniausių pergalių karo istorijoje.

Taigi mes tvirtiname, kad su kiekviena nauja gynybos pakopa didėja persvara arba, tiksliau, priešsvara, kurią įgyja besiginantysis, o tuo pačiu didėja atsakomojo smūgio jėga. Bet ar gynybos galingumo didėjimo pranašumai gaunami veltui? Be abejo, ne. Nes aukos, kurių sąskaita tai gaunama, didėja ta pačia proporcija.

Kai mes laukiame priešo priartėjimo mūsų karo teatro viduje, tai kaip arti sienos neįvyktų lemiamos kautynės, visgi priešo jėgos įžengs į mūsų karo teatrą, kas neapsieis be aukų; tuo tarpu puldami mes šią žalą perkeltume priešui. Jeigu mes ne iš karto pasitiksime priešą, kad jį pultume, aukų skaičius dar labiau padidės, o erdvė, kurią užims priešas, ir laikas, kurio jam prireiks, kad pasiektų mūsų pozicijas, nuolatos jas didins. Jeigu mes nusprendžiame vykdyti gynybinį mūšį, tai suteikiame priešui galimybę priimti

sprendimą ir pasirinkti reikiamą momentą, todėl gali būti, kad jis ilgą laiką išlaikys užimtą teritoriją, o mes tuo užmokėsime už tą laiką, kurį jis leidžia mums laimėti dėl savo neapsisprendimo. Dar didesnės aukos bus atsitraukiant į šalies gilumą.

Bet visos šios aukos, kurias turi besiginantysis, sąlygoja jam tokį jėgų praradimą, kuris jo ginkluotąsias pajėgas veikia tik netiesiogiai, taigi dažnai ir vėliau veikia netiesiogiai, todėl poveikis būna mažai juntamas. O tai reiškia, kad besiginantysis stengiasi padidinti savo jėgas ateities momentui, t. y. jis skolinasi, kaip kad turi daryti kiekvienas, kas pagal savo padėtį yra per daug neturtingas.

Kad įvertintume šių skirtingų gynybos formų sėkmę, atkreipsime dėmesį į puolimo tikslą. Pastarojo tikslas užimti mūsų karo veiksmų teatrą ar didelę jo dalį, nes kaip visumos sąvoką reikia suprasti didelę jo dalį; teritorijos dalies užvaldymas kelių mylių nuotoliu neturi strategijoje savarankiškos reikšmės. Kol puolantysis dar neužgrobė karo veiksmų teatro, t. y., kol jis bijodamas mūsų ginkluotųjų pajėgų arba nepradėjo įsiveržimo į jį, arba nepriėjo iki mūsų pozicijos, arba vengė kautynių, kurias mes jam norėjome duoti, iki to laiko gynybos tikslas yra pasiektas ir gynybos priemonių veiksmingumas sėkmingas. Bet, aišku, čia rezultatas bus tik neigiamas, kuris neduoda tiesiogiai jėgų prieaugio atsakomajam smūgiui. Bet jis gali jų duoti netiesiogiai, nes prarastas laikas yra minusas puolančiajam. Tokiu būdu pirmose trijose gynybos pakopose, t. y., kai ji vyksta netoli sienos, lemiamo susidūrimo nebuvimas jau yra gynybos sėkmė.

Bet ne taip ketvirtoje pakopoje.

Jeigu priešas apgula mūsų tvirtoves, mes privalome jas laiku išlaisvinti, taigi turime sukelti lemiamą aktą savo teigiama veikla.

Tokia pat padėtis, kai priešas seka mus į šalies gilumą, nesupdamas mūsų tvirtovių. Tiesa, tuo atveju mes turime daug laiko, mes galime išlaukti momento, kol priešas labiausiai nusilps, bet vis vien lieka prielaida, kad mes turime pereiti prie veiksmų. Priešas galbūt jau užėmė visą teritorijos dalį, kuri yra jo puolimo objektas, bet ji jam tik paskolinta laikinai; įtampa nesibaigia

ir lemiamas aktas dar priešakyje. Iki to laiko, kol besiginančiojo jėgos kiekvieną dieną vis didėja, o puolančiojo jėgos silpnėja, lemiamo akto atidėjimu lieka suinteresuotas pirmasis; bet kai tik ateina kulminacinis taškas, o jis ateis būtinai, bent jau dėl galutinių bendrų praradimų, kuriuos patiria puolantysis, poveikio: besiginančiajam ateina laikas veikti ir siekti sprendimo; visą naudą iš laukimo galima laikyti iki galo išsemta.

Šiam momentui nustatyti nėra bendro matuoklio, nes jis priklauso nuo daugybės aplinkybių ir sąlygų, bet mes galime pastebėti, kad natūralus posūkio taškas yra žiema. Jeigu mums nepavyks sutrukdyti priešui peržiemoti jo užgrobtoje teritorijoje, tai ją reikia vertinti kaip visiškai prarastą. Beje, mums verta prisiminti Torreso-Vedraso pavyzdį, kad įsitikintume tuo, kad tai nėra bendras pavyzdys.

Kas yra sprendimas apskritai?

Nagrinėdami visus klausimus mes nuolat įsivaizdavome jį kautynių forma. Bet pastaroji, be abejo, nebūtina; žinoma, galima įsivaizduoti daugybę kovinių kombinacijų atskiroje grupuotėje, galinčių pasukti kitaip veiksmus ir padaryti priešo atsitraukimą neišvengiamą arba dėl realiai vykusių mūšių, arba dėl galimos neįvykusių susidūrimų baigties.

Kito sprendimo karo teatre būti negali. Tai neišvengiamai kyla iš mūsų pažiūros į karą; juk jeigu priešo kariuomenė pradės atsitraukimą dėl maisto produktų stygiaus, tai šitai įvyks tik dėl apribojimų, kuriuos priešas patirs dėl mūsų ginklų jėgos; nebūtų mūsų ginkluotųjų pajėgų, puolančiajam vienaip ar kitaip pavyktų išeiti iš sunkios padėties.

Tokiu būdu ir puolamojo žygio pabaigoje, kai priešą nualina sunkios puolimo sąlygos, kai išskyrimas atskirų grupių, alkis ir ligos susilpnina ir išsekina jį, visgi tik baimė prieš mūsų ginklą gali jį priversti atsitraukti ir atsisakyti visko, ką jis pasiekė. Tačiau yra didelis skirtumas tarp tokio sprendimo ir sprendimo netoli sienos.

Pastaruoju atveju tik mūsų ginklas stoja prieš jo ginklą, tik jis pažaboja priešą arba paveikia triuškinamai, bet ten puolimo pabaigoje priešo ginkluotosios pajėgos jau pusiau sunaikintos jų pačių pastangomis, kas suteikia

mūsų jėgoms kitą svorį: jos yra nors ir paskutinė, bet ne vienintelė lemiama priežastis. Priešo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas joms judant pirmyn jau parengia sprendimą ir tai gali padaryti tokiu mastu, kad viena reakcijos galimybė iš mūsų pusės gali sąlygoti atsitraukimą, o tai reiškia naują veiksmų posūkį. Tokiu atveju negalima nepriskirti sprendimo įtampai, kuris susijęs su puolimu. Tiesa, negalima nurodyti tokio atvejo, kuriame besiginančiojo ginklas nedalyvautų galutiniame sprendime; bet praktiniu požiūriu svarbu skirti, kuris iš dviejų pradų turėjo vyraujančią reikšmę.

Manome, turime teisę sakyti, kad gynyboje egzistuoja dvi sprendimų rūšys, o todėl ir dvi reakcijų rūšys priklausomai nuo to, ar žūsta puolantysis nuo besiginančiojo kardo ar dėl savo jėgų įtampos.

Savaime aišku, kad pirmoji sprendimo rūšis vyraus pirmose trijose pakopose, antroji – ketvirtoje pakopoje, o pastaroji gali būti pagrindas tais atvejais, kai atsitraukimas vyksta į šalies gilumą, o jis yra vienintelis, kas gali motyvuoti tokį atsitraukimą su daugybe aukų.

Taigi mes susipažinome su dviem skirtingais gynybos pradais; karų istorijoje yra atvejų, kur jie pasitaiko tokiu grynu ir izoliuotu pavidalu, kokiu praktiniame gyvenime galima sutikti tik elementarias sąvokas. Pirma, Frydricho Didžiojo ataka, kai jis 1745 m. puolė austrus prie Hohenfriedbergo, kai jie leidosi nuo Silezijos kalnų; austrų kariuomenė dar neturėjo būti nusilpusi nei dėl būrių atskyrimo, nei dėl didelės jėgų įtampos; kitas atvejis, kai Wellingtonas įtvirtintoje pozicijoje prie Torreso-Vedraso laukė, kol badas ir šaltis Masseno kariuomenę prives iki to, kad jis pats pradės atsitraukimą: čia besiginančiojo ginklas iš tikrųjų nedalyvavo pakertant puolančiojo jėgas. Kitais atvejais, kur abu pradmenys persipina, vis vien vyrauja kuris nors vienas. Taip buvo 1812 metais. Šio žymaus žygio metu buvo tiek kruvinų mūšių, kur kitomis aplinkybėmis šie mūšiai galėjo privesti prie lemiamo sprendimo; juolab nei viename žygyje taip aiškiai nepasireiškė, kad puolantysis gali žūti nuo savų pastangų. Iš 300 000 prancūzų kariuomenės karių Maskvą pasiekė tik maždaug 90 000, o iš pagrindinių pajėgų buvo išskirta tik maždaug 13 000 karių; tokiu būdu nuostoliai siekė 197 000 žmonių, iš kurių trečdalis žuvo mūšiuose.

Visi žygiai, pasižymėję sulėtintu tempu, pagal įžymųjį Fabijų Cunctatorą, buvo apgalvoti sunaikinti priešą jo paties pastangomis. Daugelyje žygių toks pradas buvo lemiamas, nors apie tai nebuvo kalbama. Tik užmerkę akis į visus pagražintus istorikų aiškinimus ir vietoj to įsižiūrėję į pačius įvykius, mes suvoksime tikrąjį daugelio sprendimų pagrindą.

Dabar atrodo pakankamai išvystėme požiūrį, kuriuo remiasi gynyba, pateikdami dvi pagrindines pasipriešinimo rūšis, parodėme ir išsiaiškinome, kaip laukimo principas tęsiasi per visą mąstymo sistemą ir susijungia su teigiama veikla taip, kad pastaroji vienu atveju pasireiškia anksčiau, kitu atveju vėliau, kai laukimo pranašumas pasirodo išsemtas.

Mes manome, kad apėmėme ir išmatavome visą gynybos sritį. Tiesa, joje dar yra objektų, pakankamai svarbių tam, kad būtų sudaryti ypatingi skyriai, t. y. minties sistemų centrai, kuriuos mes taip pat turime paminėti, pvz., apie tvirtovių ir įtvirtintų stovyklų esmę ir įtaką, apie kalnų ir upių gynybą, apie spaudimą į sparnus ir t. t. Apie visa tai mes kalbėsime kituose skyriuose, bet visos šios temos nėra už anksčiau minėtų mūsų samprotavimų ribos, o yra jų artimiausias pritaikymas prie vietovės ir aplinkos sąlygų. Šiuos samprotavimus mes išplėtojome iš gynybos sąvokos ir jos santykio su puolimu. Mes šiuos paprastus samprotavimus susiejome su tikrove ir taip parodėme kelią, kaip iš tikrovės vėl sugrįžti prie jų ir įgauti tvirtą pagrindą.

Tačiau dėl kovos kombinacijų įvairovės, ypač tais atvejais, kai pastarieji nesibaigia tikrovėje įvykusiais mūšiais, o tik parodo, kad jie galėjo vykti, pasipriešinimas ginklu gali įgauti tokią permainingą formą, tokį skirtingą pobūdį, kad nenoromis kyla mintis apie būtinybę rasti taip pat kitą veiksmingą pradą. Tarp kruvino atkirčio paprastose kautynėse ir strateginių kombinacijų sėkmės, kur neprieinama iki tikro mūšio, yra toks didelis skirtumas, kad jaučiama būtinybė galvoti, jog egzistuoja kažkokia nauja jėga; taip astronomai, stebėdami atstumą tarp Marso ir Jupiterio, nustatė kitų planetų egzistavimą tarp jų.

Jei puolantysis susiduria su besiginančiuoju stiprioje pozicijoje, kurios jis nesitiki įveikti, arba už plačios upės, per kurią pats nemano galįs persi-

kelti, arba tuo atveju, kai bijo, kad vykdydamas tolesnius veiksmus nepajėgs savo kariuomenės aprūpinti maisto produktais, tai atsisakyti savo ketinimų jį privertė besiginančiojo ginklo jėga: puolantįjį sulaikė baimė būti nugalėtam ginklu arba generalinėse kautynėse, arba ypač svarbiuose taškuose.

Jei su mumis sutiks, kad net ir galutinėje instancijoje lėmę sprendimą be kraujo praliejimo mūšiai, kurie neįvyko, o tik buvo siūlomi, tai visgi bus manoma, kad šiuo atveju tikrą pradžią reikia įžvelgti strateginėje šių mūšių kombinacijoje, o ne taktiniame sprendime, ir kai kalbama apie kitas gynybos priemones ne tik ginklą, turima galvoje strategines kombinacijas. Mes pasirengę sutikti su tuo, nes esame būtent tame taške, į kurį norėjome ateiti. Mes tvirtiname: jeigu taktinis mūšių rezultatas sudaro visų strateginių kombinacijų pagrindą, tai visada galima grėsmė, kad puolantysis laikysis šio pagrindo ir visų pirma pasinaudos meistriškumu taktikoje, kad tokiu būdu sugriautų strategines kombinacijas. Todėl pastarųjų negalima vertinti kaip kažką savarankišką; jie bus reikšmingi tik tada, kai taktiniai rezultatai mums neduos pagrindo susirūpinimui. Kad trumpai paaiškintume mūsų mintį, mes tik priminsime, kad toks karvedys kaip Bonapartas beatodairiškai veržėsi pro visą savo priešų strateginį voratinklį ir pats veržėsi į mūšį, nes beveik niekad neabejojo jo baigtimi. Todėl kiekvieną kartą, kai jo priešų strategija nenukreipė visų pastangų, kad jį sužlugdytų šiame mūšyje jėgų persvara, ir panaudojo silpnesnes kombinacijas, ji buvo sudraskoma kaip voratinklis. Bet jeigu tokį karvedį kaip Daunas galima sustabdyti panašiomis kombinacijomis, tai būtų beprasmiška Bonapartui ir jo kariuomenei siūlyti tą, ką prūsų kariuomenė siūlė Daunui ir jo kariuomenei Septynerių metų kare. Kodėl? Nes Bonapartas puikiai žinojo, kad viskas sueina į taktinius rezultatus, ir buvo tuo užtikrintas, o tuo tarpu Dauno reikalai buvo kitokie. Todėl mes manome, kad verta dėmesio parodyti, kad kiekviena strateginė kombinacija remiasi tik taktine sėkme ir pastaroji aplinkybė yra kruvino ar be kraujo pasibaigusio mūšio pagrindinė sprendimo priežastis. Tik kai to nereikia bijoti, ar tai būtų dėl priešo charakterio ar aplinkybių, kurios lemia jo veiksmus, ar dėl abiejų kariuomenių moralinės ir fizinės pusiausvyros,

netgi mūsų jėgų persvaros, tuomet iš pačių strateginių kombinacijų galima ko nors tikėtis be mūšių.

Per visą karo istoriją randame daug žygių, kur puolantysis, neįsiveldamas į kruviną mūšį, atsisakydavo tolesnio puolimo, taigi tik strateginės kombinacijos turėjo stiprų poveikį; tai galėjo sukelti mintis, kad jos turi stiprią jėgą ir gali viską išspręsti, nėra pagrindo manyti, kad puolančiojo taktinė persvara per didelė. Bet į tai turime atsakyti: jeigu čia kalbama apie reiškinius, kurių šaltinis yra karo teatras ir priklauso karui, tai toks įsivaizdavimas klaidingas; daugumos puolimų rezultatų nebuvimas turėjo savo pagrindą aukščiausiomis, t. y. politinėmis karo aplinkybėmis.

Bendros sąlygos, kurios sukelia karą ir kurios sudaro jo pagrindą, lemia ir jo pobūdį; mes apie tai kalbėsime vėliau nagrinėdami karo planą. Šios sąlygos daugelį karų padarė tarsi pusiniais, juose priešiškumo jausmas turėjo tiesti kelią per tiek susikertančių santykių mazgą, kad tapo menkai beveikiančiu elementu. Tai turėjo labiau pasireikšti puolime, kuris savo išraišką turi rasti teigiamoje veikloje. Taigi ir nenuostabu, kad silpną puolimą gali sustabdyti silpnas pasipriešinimas. Kartais užtenka tik pasipriešinimo šešėlio, kai silpnas vos gyvuojantis puolančiojo sumanymas ribojamas tūkstančiu įsivaizdavimų.

Ne neįveikiamų pozicijų skaičius sutinkamas kelyje, ne baugumas didelių, tamsių kalnų, kurie tęsiasi per karo teatrą, ne baimė plačios upės, tekančios per jį, ne paprastumas, kai suderinus mūšius galima paralyžiuoti raumenis, kurie turi suduoti mums smūgį, ne čia tikroji tos sėkmės priežastis, kurią besiginantysis dažnai pasiekia be kraujo praliejimo. Tikroji priežastis yra valios silpnumas, kai puolantysis žengia neryžtingą žingsnį pirmyn.

Galima ir reikia vertinti šias priešsvaras, bet jose reikia matyti, kas jos realiai yra, ir nepriskirti jų įtakos kitiems reiškiniams, apie kuriuos mes tik ir kalbame. Mes negalime čia nepabrėžti, kaip dažnai karo istorija pateikia klaidingus įvykių aprašymus, o kritika turi stengtis atkurti jų tikrumą.

Pažvelkime į daugybės nepavykusių puolamųjų žygių be kraujo praliejimo pateikimą, kurį galima pavadinti vulgariu.

Puolantysis juda pirmyn į priešo šalį ir priverčia priešininką kiek atsitraukti, bet jo abejonės neleidžia jam vykdyti ryžtingų kautynių; taip jis ir lieka stovėti prieš priešą vaizduodamas, lyg jis užkariavo ir nebeturi kitos užduoties, tik įsitvirtinti ir išlaikyti užkariautą erdvę, dabar ieškoti mūšio yra priešo reikalas, o jis sutinka kautis nors kiekvieną dieną ir t. t. Visu tuo karvedys tik apgaudinėja savo kariuomenę, pasaulį ir save. Tikroji priežastis yra ta, kad jis mato pozicijoje stiprų priešą. Mes čia nekalbėjome apie tą atvejį, kai puolantysis atsisako puolimo dėl to, kad negali pasinaudoti pergale, nes jau baigiasi jo puolamasis žygis ir nėra jėgų pradėti naują. Pastarasis atvejis daro prielaidą pavykusiam puolimui, užkariavimui; čia mes turime galvoje tik tą atvejį, kai puolantysis užstrigo kelyje į numatytą užkariavimą.

Tada prasideda palankių aplinkybių laukimas: paprastai nėra pagrindo jų tikėtis, nes numatytas puolimas jau įrodo, kad artimiausia ateitis nežada nieko daugiau nei dabartis, taigi scenoje pasirodo nauja iliuzija. Jeigu, kaip paprastai būna, operacija vykdoma vienu metu su kitomis, tai kitai kariuomenei perkeliama visa, ko nepavyko įvykdyti savai, ir ieškoma pateisinimo savo neveiklumui, paramos ir suderinamumo trūkumui. Kalbama apie neįveikiamus sunkumus ir randami motyvai pačiuose sudėtingiausiuose ir subtiliausiuose santykiuose. Taip išsekinamos puolančiojo jėgos neveikimu arba tikriau nepakankama, todėl neproduktyvia veikla. Besiginantysis laimi laiko, kas jam visų svarbiausia; artinasi nepalankus metų laikas, ir viskas baigiasi tuo, kad puolantysis grįžta į žiemos būstines savo ribose.

Visi šie klaidingi įsivaizdavimai perkeliami į istorijos puslapius ir išstumia visiškai paprastą, tikrą nesėkmės pagrindimą, būtent priešo baimę. Jeigu kritika įsigilintų į tokio žygio nagrinėjimą, tai išsekintų savo jėgas daugybėje motyvų ir jų prieštaravimų, kurie neduoda įtikinamų išvadų todėl, kad jie visi tvyro ore ir nėra noro gilintis į tikrą tiesą. Priešsvara, ypač silpninanti stichinę karo jėgą, o kartu ir puolimą, daugeliu atvejų yra valstybės politiniuose santykiuose ir ketinimuose, o jie visada slepiami nuo pasaulio, savo liaudies, kariuomenės, o kartais ir karvedžio. Niekas nenorės motyvuoti savo

neryžtingumo prisipažindamas, kad baiminamasi jėgų trūkumo viską padaryti iki galo arba bijoma įgyti naujų priešų, arba nenori labai sustiprinti savo sąjungininkų ir t. t. Apie tai nutylima, bet pasauliui reikia pateikti bendrą įvykių seką ir štai karvedys priverstas vyriausybės ar savo atsakomybe duoti visą raizginį melagingų priežasčių. Šis pasikartojantis žongliravimas karo dialektika virto suakmenėjusia ištisų sistemų, aišku, tolimų nuo tiesos, teorija. Tik teorija, sekdama paprasta įvykių vidinio ryšio gija, gali atskleisti esmę; mes tai ir mėginome padaryti.

Nepatikliai žiūrėdami į karo istoriją matome, kad didelis puolimo ir gynybos aparatas, sudarytas iš vienų samprotavimų, griūna, o paprastas požiūris į juos, išdėstytas mūsų, pats išeina į pirmą planą. Mes manome, kad jis turi apimti visą gynybos sritį; tik remdamiesi juo galėsime aiškiai suprasdami spręsti apie visus įvykius.

Dabar mums lieka užsiimti šių įvairių gynybos formų pritaikymu.

Kadangi tai, be išimties, yra tik jos stiprinimo pakopos, pasiekiamos vis didėjančiomis aukomis, tai jau turėtų būti pakankamas įspėjimas karvedžiui renkantis jas, jeigu nepasireikštų ir kitų aplinkybių įtaka. Karvedys pasirinktų būtent tą formą, kuri jam atrodytų pakankama, kad suteiktų savo pajėgoms būtiną pasipriešinimo pakopą, bet nesitrauktų toliau, kad nebūtų nereikalingų aukų. Tačiau nereikia pamiršti, kad įvairių formų pasirinkimo laisvė daugeliu atvejų ribota, nes kitos aplinkybės, į kurias negalima neatsižvelgti, mus verčia rinktis tą ar kitą gynybos rūšį. Kad atsitrauktume į šalies gilumą, reikalinga didelė erdvė arba tokia aplinka, kurioje, kaip buvo 1810 metais Portugalijoje, vienas sąjungininkas (Anglija) davė atramos tašką iš užnugario, kitas (Ispanija) ženkliai sumažino priešo smogiamąją jėgą dėl didelio šalies ploto. Tvirtovių padėtis – arčiau sienos ar daugiau šalies gilumoje – gali taip pat padėti ar pakenkti pasirinktam planui; dar daugiau įtakos turi vietovė ir gyventojų charakteris, papročiai ir nuotaikos. Pasirinkimas tarp gynybos ir puolimo daugeliu atvejų apibrėžiamas priešo planu, abiejų kariuomenių ir karvedžių ypatumais, palankių pozicijų ar gynybos linijų buvimu arba jų nebuvimu; užtenka paminėti šiuos duomenis, kad pajustume, kad gynyboje

pasirinkimas dažnai priklauso daugiau nuo jų, negu nuo paprasto jėgų santykio. Vėliau mes arčiau susipažinsime su čia paminėtais klausimais, tada aiškiau pamatysime jų daromą įtaką, ir pagaliau viskas bus išdėstyta knygoje apie karo ir žygio planą.

Bet ši įtaka įgaus didžiausią reikšmę tik tais atvejais, kai nebus ženklaus jėgų santykio skirtumo; priešingu atveju (kaip dažniausiai būna) tas santykis turi lemiamą įtaką. Karo istorija pakankamai įrodo, kad ir be šių samprotavimų, kuriuos mes čia išdėstėme, tik menkai apčiuopdami sprendimą, kaip dažnai ir būna kare, vyraujančią reikšmę renkantis gynybos formas teikėme jėgų santykiui.

Tas pats karvedys su ta pačia kariuomene tame pačiame karo teatre kovėsi prie Hohenfriedbergo, o kitą kartą liko Bunzelwitzo stovykloje. Taip pat Frydrichas Didysis, labiausiai iš visų linkęs pulti, buvo priverstas užimti gynybos poziciją dėl didelio jėgų neatitikimo; ir tą patį Bonapartą, kuris anksčiau puldavo savo priešus kaip laukinis šernas, o 1813 metų rugpjūtį ir rugsėjį, pasikeitus jėgų santykiui ne jo naudai, mes matome tarsi uždarytą į narvą ir besisukantį tai į vieną, tai į kitą priešą, nesiryžtantį beatodairiškai pulti nei vieno iš jų. O tų pačių metų spalį, kai jėgų santykis jo nenaudai pasiekė viršūnę, ar jis, ieškodamas prieglobsčio, neapsistojo Parta, Elsteroni ir Pleisa ties Leipcigu, lyg kambario kampe, prisiglaudęs nugara į sieną ir laukdamas priešo priartėjimo?

Mes negalime nepaminėti, kad iš šio skyriaus labiau nei iš kurio kito aiškėja, kiek mes tolimi nuo noro pateikti naujų karo vykdymo principų ir metodų; priešingai, mes tik tiriame seniai esamo vidinius ryšius ir norime nurodyti paprasčiausius elementus.

9 skyrius

GYNYBINIS MŪŠIS

Ankstesniame skyriuje mes kalbėjome, kad besiginantysis gali vykdyti mūšį, kuris, taktikos požiūriu, bus puolamasis: besiginantysis gali išžygiuoti, sutikti priešą ir jį atakuoti tada, kai šis įsiveržia į mūsų karo teatrą; besiginantysis taip pat gali laukti priešo prieš savo frontą ir tada pereiti į puolimą, tokiu atveju, taktikos požiūriu, mūšis vėl bus puolamasis; pagaliau besiginantysis gali išlaukti priešo puolimo savo pozicijoje ir veikti prieš jį vietovės gynybos ruožu ar panaudodamas dalį savo pajėgų pereiti į puolimą. Čia galima įsivaizduoti visas įvairias pakopas vis labiau nukrypstančių nuo teigiamo atsakomojo smūgio principo ir pereinančių prie vietinės gynybos principo. Šiuo atveju mes neturime galimybės išsiplėsti, kaip toli galime eiti ta kryptimi ir koks abiejų elementų santykis naudingesnis tam, kad būtų pasiekta galutinė pergalė. Bet mes tvirtiname, kad, jeigu ieškotume tokios pergalės, tai be puolamosios dalies negalima apsieiti, ir esame įsitikinę, kad iš šios puolimo dalies gali ir turi kilti visos galimos ryžtingos pergalės pasekmės, lyg šios kautynės, taktikos požiūriu, buvo grynai puolamosios.

Taip pat kaip kautynių laukas, strateginiu požiūriu, yra tik taškas, taip kautynių laikas strategiškai yra tik momentas, o strateginiu dydžiu bus ne kautynių eiga, o jų pabaiga ir rezultatas.

Taigi, jeigu tiesa, kad su puolimo elementais, kurių yra kiekvienose gynybinėse kautynėse, gali būti susijusi visiška pergalė, tai, strateginių kombinacijų požiūriu, neturėtų būti skirtumo tarp gynybinių ir puolamųjų kautynių. Mes įsitikinę, ir taip yra iš tiesų, bet iš pažiūros atrodo kitaip. Kad atidžiau įsižiūrėtume į šį objektą, paaiškintume mūsų požiūrį ir pašalintume visa, kas tik yra menama, mes apžvelgsime gynybines kautynes, kaip mes jas įsivaizduojame.

Besiginantysis laukia prisiartinančio priešo savo pozicijoje; tam jis pasirinko tinkamą vietovę ir įsikūrė ten, t. y. ją tiksliai ištyrė, įrengė pagrindinius įtvirtinimus keliuose svarbesniuose taškuose, nutiesė ir suremontavo užnugario kelius, pastatė baterijas, sutvirtino kaimus, parinko tinkamą vietą savo kariams išdėstyti. Pozicijos frontas turi būti stiprus; priėjimai prie fronto apsunkinti vienu ar keliais lygiagrečiais grioviais, taip pat kitomis kliūtimis ar kitais įtvirtintais punktais; toks frontas visose pasipriešinimo stadijose iki pat kovos dėl pozicijos branduolio, kai abiejų priešiškų pusių jėgos išsenka visose sąlyčio stadijose, besiginančiajam duoda galimybę mažomis savo pajėgomis sunaikinti ženklų priešą. Atramos punktai, kuriuos pasirinko savo sparnams, apsaugo jį nuo netikėto puolimo iš kelių pusių; užmaskuota vietovė, kurią jis pasirinko savo kariuomenei išdėstyti, daro puolantįjį atsargų, neryžtingą, o besiginančiajam duoda priemonių vis labiau su mūšiu artėjant prie pagrindinės pozicijos silpninti priešą mažais sėkmingais išpuoliais. Tokiu būdu įsikūręs besiginantysis su pasitenkinimo jausmu vertina kautynes, kurios dega prieš jį saikinga liepsna. Bet jis negalvoja, kad jo fronto pasipriešinimo galimybės neišsenkančios, netiki savo sparnų nepažeidžiamumu ir iš kelių batalionų ar eskadronų sėkmingo puolimo nelaukia ženklaus kautynių posūkio. Jo pozicija plati, nes kiekviena hierarchijos pakopa rikiuotėje, nuo divizijos iki bataliono, turi savo rezervą nenumatytam atvejui ir kautynių atnaujinimui. Ir visgi jis palieka nepaliestą, nes kovoje gana reikšmingą kariuomenės dalį, ketvirtadalį ar trečdalį viso vieneto, jis laiko toli, taip toli, kad negali būti ir kalbos apie nuostolius dėl priešo ugnies, šis nuotolis pagal galimybes turi būti toks, kad dalis būtų ne apsupimo linijoje, o galėtų būti nukreipta, kai puolantysis apsups vieną ar kitą pozicijos sparną. Šia dalimi jis mano apginti savo sparnus nuo tolesnio ir didesnio priešo puolimo, apsidrausti nuo nenumatytų atvejų paskutiniame kautynių trečdalyje, kai puolantysis iki galo išvystys savo planą ir didelė jo pajėgų dalis bus išnaudota, besiginantysis puls priešą su šia mase ir išvystys prieš jį nedideles puolamąsias kautynes, panaudodamas visus jos elementus: ataką, netikėtumą ir apėjimą; šis spaudimas kautynių traukos centro nestabilumo metu turi sukelti bendrą atbulinį judėjimą.

Toks normalus įsivaizdavimas, kokį mes pateikėme apie gynybines kautynes, remiasi dabartine taktikos padėtimi. Puolantysis dėl bendro apsupimo stengiasi įtvirtinti sėkmę ir suteikti didesnį mastą, o besiginantysis atsako daliniu apsupimu, ir būtent apsupdamas tą dalį priešo kariuomenės, kuri skirta apsupimui. Šis dalinis apsupimas, manytume, pakankamas, kad nutrauktų puolančiojo veiksmus, bet iš jo negali išsiplėtoti priešo kariuomenės apsupimas, kaip tai gali pavykti puolančiajam. Todėl visada tarp pergalės pagrindinių bruožų bus tas skirtumas, kad puolamosiose kautynėse laiminti kariuomenė apsups priešą ir veiks kryptimi į jo centrą, gynybinėse kautynėse ji veiks daugiau ar mažiau iš centro į periferiją, radialine kryptimi.

Kautynių lauke ir pirmoje persekiojimo pakopoje visada bus veiksmingesnis apjuosimas; bet jis reikšmingas ne tuo, kaip jis atliekamas, bet tuo, kaip pavyksta iki galo įvykdyti apsupimą, tai reiškia, dar kautynių metu iš esmės apribojamos priešo kariuomenės atsitraukimo galimybės. Į šią kraštutinę ribą būtent ir nukreipta besiginančiojo pozityvi reakcija ir daugeliu atvejų, kur jos neužtenka pasiekti pergalei, užteks, kad apgintų besiginantįjį nuo kraštutinių apsupimo pasekmių. Tačiau mes negalime nepripažinti, kad gynybiniame mūšyje didžiausią reikšmę turi būtent atsitraukimo apribojimas, ir jeigu nepavyks jam užkirsti kelio, tai laimėjimai, priešo iškovoti kautynėse ir pirmoje persekiojimo stadijoje, labai padidės.

Bet tai yra pirmosios persekiojimo stadijos taisyklė, būtent iki nakties atėjimo. Kitą dieną apsupimas jau pasibaigia ir abi pusės šiuo atžvilgiu išlaiko pusiausvyrą.

Tiesa, besiginantysis gali netekti geriausio atsitraukimo kelio ir ilgam laikui atsidurti nepalankioje strateginėje padėtyje, bet pats apsupimas su mažomis išimtimis pasibaigs, nes apskaičiuotas tik lauko kautynėms ir dėl to negali siekti toliau. Kas atsitiks kitoje pusėje, jei nugalėtoju bus besiginantysis? Pralaimėjęs bus išdraskytas dalimis. Pirmuoju momentu tai gali palengvinti atsitraukimą, bet jau kitą dieną iškils būtinybė sujungti šias visas dalis. Jei pasiekta lemiama pergalė ir besiginantysis energingai spaudžia, tai toks šių dalių sujungimas bus neįmanomas ir jėgų skaidymas nulems skaudžias

pasekmes, kurios gali lemti visišką jėgų išskaidymą. Jeigu Bonapartas būtų laimėjęs prie Leipcigo, to pasekmė būtų visų sąjungininkų kariuomenių jėgų išskaidymas ir jų strateginė padėtis būtų pablogėjusi. Prie Drezdeno, kur Bonapartas nevykdė gynybinio mūšio, jo puolimas vis vien turėjo tą geometrinę formą, apie kurią mes kalbėjome, būtent nuo centro į periferiją; žinoma, kokioje sunkioje padėtyje atsidūrė padalinta sąjungininkų kariuomenė; iš šių sunkumų ją išvadavo pergalė prie Katzbacho, nes gavęs pranešimą apie ją Bonapartas su gvardija grįžo į Drezdeną.

Panašus pavyzdys yra ir kautynės prie Katzbacho: čia mes matome besiginantįjį, kuris paskutiniu momentu pereina į puolimą ir ekscentriškai veikia; dėl to prancūzų korpusai buvo nublokšti į įvairias puses ir po keleto dienų Puthodo divizija pateko į sąjungininkų rankas kaip jų pergalės vaisius.

Taigi mes darome išvadą, kad kai puolimas turi galimybę sustiprinti savo pergalę jam giminingu koncentrišku smūgiu, gynyba taip pat turi priemonę dėl daugiau giminingos ekscentrinės formos sustiprinti savo pergalės pasekmes, lyginant su tomis, kokias ji turėtų esant tik lygiagrečiai pozicijai ir vertikaliems pajėgų veiksmams. Mes manome, kad abi šios priemonės lygiavertės.

Jei karo istorijoje retai matome, kad gynybiniai mūšiai taip pat retai baigiasi tokiomis didelėmis pergalėmis, kaip ir puolamieji, tai negali paneigti mūsų tvirtinimo, kad pirmieji tiek pat naudingi, kiek ir antrieji. To priežastis yra skirtingos sąlygos, kuriose yra ir besiginantysis, ir puolantysis. Paprastai besiginantysis yra silpnoji pusė ne tik ginkluotųjų pajėgų, bet ir visų aplinkos sąlygų atžvilgiu; daugeliu atvejų jis neturėjo arba prarado galimybę matyti dideles savo pergalės pasekmes ir pasitenkino pavojaus atrėmimu ir savo ginklo garbės išsaugojimu. Be abejo, kitą kartą besiginantysis, aišku, gali būti suvaržytas savo silpnumo ir aplinkos; bet dažnai tai, kas buvo būtinybės rezultatas, buvo laikoma to vaidmens, kurį turi besiginantysis, seka, o iš čia neprotingas principinis požiūris į gynybą, tarsi kautynės, kurias ji vykdo, turi būti nukreiptos tik atremti priešą, o ne sunaikinti jį. Mes tokią pažiūrą vertiname kaip vieną iš didžiausių klaidų, kaip į tam tikros formos neatskirimą nuo pagrindinio reikalo ir tvirtiname, kad vykdant karą ta for-

ma, kurią mes vadiname gynyba, pergalė turi daugiau tikimybių, taip pat gali įgyti tokį mastą ir efektyvumą kaip puolimas; o tai ne tik suminis visų mūšių rezultatas, kuris sudaro kampaniją, bet ir kiekvienos kautynės esant pakankamai jėgų ir valios.

10 skyrius

TVIRTOVĖS

Kiekviena pozicija, kurioje mes priimdami mūšį, panaudojame vietovę, kaip gynybos priemonę, yra gynybos pozicija. Šiuo atveju nesvarbu, ar mūsų veiksmai pasyvūs ar labiau puolamieji. Tai išplaukia iš mūsų bendro požiūrio į gynybą. Galima būtų taip pavadinti bet kurią poziciją, kurioje kariuomenė, traukdama priešo link, būtų priversta stoti į kautynes priešo puolimo atveju. Iš esmės daugelis kautynių taip ir vyko, o viduramžiais apie kitokias kautynes nebuvo ir kalbos. Daugybės pozicijų toks pobūdis, bet ne apie tai mes dabar kalbėsime; pozicijos sąvokos, priešingai aplinkai, kai kariuomenė žygio metu sustojo nakčiai, čia užteks, kad išsiaiškintume esmę. Bet pozicija, kuri yra gynybos pozicija, turi būti kažkas kita.

Akivaizdu, paprastose pozicijose kovinių susirėmimų metu vyrauja laiko supratimas; abi kariuomenės eina viena prieš kitą, kad susitiktų, vieta – antraeilis dalykas, reikalavimas jai – kad būtų nors kiek priimtina. Tikroje gynybinėje pozicijoje vietos supratimas vyraujantis; sprendimas turi būti priimtas būtent toje vietoje, o tiksliau remiantis ta vieta. Tik apie tokią poziciją bus kalbama čia.

Vietos reikšmė čia būna dvejopa: pirma, ji svarbi tuo, kokią įtaką čia išdėstytos pajėgos darys bendrai padėčiai, po to tuo, kiek šių pajėgų išdėsty-

mas nulems gynybą ir pastiprinimo priemones; žodžiu, vieta turi strateginę ir taktinę reikšmę.

Tiksliai kalbant, iš taktinių vietos savybių kilęs pavadinimas gynybos pozicija, nes strateginės savybės yra tos, kad šioje vietoje išdėstytos ginkluotosios pajėgos savo buvimu padeda šalies gynybai, taip pat tiks ir puolimo veiksmams.

Strateginė pozicijos reikšmė gali atsiskleisti iki galo tik vėliau, nagrinėjant karo teatro gynybos klausimą; mes čia paminėsime tik tiek, kiek galima tai padaryti dabar. Iš anksto mums reikia tiksliau susipažinti su dviem sąvokomis, kurios tarpusavyje labai panašios, todėl dažnai painiojamos, būtent: pozicijos apėjimu ir perėjimu per ją.

Pozicijos apėjimas priklauso jos frontui ir vykdomas arba dėl to, kad pozicija būtų puolama iš sparno arba netgi iš užnugario, arba tam, kad atkirstų atsitraukimo kelią ir komunikacijos liniją.

Pirma, puolimas iš sparno arba užnugario yra taktinio pobūdžio. Mūsų dienomis, kai kariuomenės mobilumas yra didelis ir visi kautynių planai daugiausia orientuojami į apėjimą ir mūšį apsuptyje, bet kuri pozicija turi būti atitinkamai įrengta, o pozicija, kuri nusipelno stipriosios vardo, mažiausiai turi stipriame fronte suteikti naudingų kovinių operacijų galimybę sparnuose ir užnugaryje, jei jiems gresia pavojus. Taigi pozicijos apėjimas, turint tikslą pulti iš sparno ar užnugario, nedaro pozicijos neveiksmingos; mūšis, kuris išsivystys, bus susijęs su pozicijos reikšme ir turi suteikti besiginančiajam tą naudą, kokią jis tikėjosi iš jos gauti.

Jeigu puolantysis apeina poziciją, nusitaikydamas į atsitraukimo kelią ir komunikacijos liniją, tai yra strateginis veiksmas; viskas priklausys nuo to, kiek ilgai gali pozicija išlaikyti tą spaudimą ir ar nėra priemonių įgauti pranašumą spaudžiant priešą į jo užnugarį; visa tai priklauso nuo pozicijos padėties, t. y. nuo sąlygų, kuriose yra abiejų pusių sąlytis. Gera pozicija šiuo atžvilgiu turi suteikti pranašumą besiginančiojo kariuomenei. Bet kuriuo atveju ir čia pozicija nėra neveiksminga; priešingai, priešas, kuris taip elgiasi su ja, pats save neutralizuoja.

Bet kada puolantysis nesirūpina pajėgomis, laukiančiomis jo gynybos pozicijoje, juda su savo pagrindinėmis pajėgomis kitu keliu, tai siekdamas tikslo jis praeina pro poziciją; jeigu jis gali tai daryti nebaudžiamas, tai jis iš tiesų mus priverčia paskubomis palikti mūsų poziciją, kuri tuomet praranda bet kokią reikšmę.

Bet beveik nėra pasaulyje pozicijos, kurios apeiti nebūtų galima tikrąja to žodžio prasme.

Negalėjimas apeiti pozicijos turi išplaukti iš tos nepalankios padėties, į kurią puolantysis pateks eidamas pro poziciją. Kur slypi tokios padėties nepalankumas, mes nagrinėsime kitame skyriuje; dideli ar maži, bet kuriuo atveju šie nuostoliai yra ekvivalentiški taktinei pozicijos įtakai; į užduotį įeina kaip taktinė įtaka puolančiajam priešui, taip pat ir jo pastatymas į nepalankią padėtį, kai jis eina pro poziciją.

Iš paminėto išplaukia dvi strateginės savybės, kurių reikalauja gynybos pozicija:

1. Kad pro ją nebūtų galima eiti.
2. Kad kovoje dėl susisiekimo ji teiktų pranašumą besiginančiajam. Prie to galima pridėti dar dvi strategines savybes:
3. Kad komunikacijos linijų santykis teigiamai veiktų mūšio įforminimą.
4. Kad bendra vietovės įtaka būtų palanki.

Esmė ta, kad komunikacijos linijų santykis ne tik daro įtaką galimybei praeiti greta pozicijos arba atkirsti priešui maisto pristatymo kelius, bet ir visai mūšio eigai. Atsitraukimas įstrižai palengvina puolančiajam taktinį apėjimą ir varžo mūsų taktinius perėjimus kautynių eigoje. Įstrižos komunikacijos linijos atžvilgiu kariuomenės išdėstymas yra dažnai ne taktikos klaida, bet pozicijų, kaip strateginio punkto, trūkumo pasekmė: jo visiškai išvengti negalima, kai kelias, einantis į užnugarį, keičia savo kryptį pozicijos rajone (Borodino, 1812 m.); tokiu atveju puolantysis yra mūsų apėjimo kryptyje ir pats išsaugo statmeną savo komunikacijoms išdėstymą.

Taigi puolantysis, jeigu turi atsitraukimui daug kelių, tuo trapu mes – tik vieną, turi didesnės taktinės laisvės pranašumą. Tokiais atvejais taktinis besi-

ginančiojo menas veltui stengsis nugalėti nenaudingą įtaką, kurią jam sudaro strateginės sąlygos.

Su ketvirtuoju punktu siejasi skirtingos vietovės sąlygos, kurios gali turėti tokį neigiamą poveikį, kad net kruopščiausias taktikos priemonių pasirinkimas ir naudojimas pasirodys bejėgiai. Paminėsime svarbiausias aplinkybes:

1. Besiginantysis pirmiausia turi ieškoti pranašumo stebėti savo priešą ir turėti galimybę savo pozicijos ribose perdislokuoti savo pajėgas, kad galėtų jį pulti. Tik ten, kur priėjimą puolančiajam riboja kliūtys ir kur yra abi anksčiau nurodytos sąlygos, vietovė tikrai besiginančiajam yra palanki.

Atvirkščiai, nuostolingi jam visi punktai, esantys dominuojančios vietovės ribose; be to, dauguma kalnų pozicijų (apie tai kalbėsime skyriuje apie karą kalnuose); po to pozicijos, sparnu prisišliejančios prie kalnų; nors tokia padėtis trukdo priešui judėjimą pro poziciją, bet palengvina jos apėjimą; taip pat bus nepatogios pozicijos, prieš kurias yra kalnai; nenaudingos bus ir kitos savybės, apie kurias galima spręsti iš anksčiau minėtų reikalavimų, keliamų vietovei.

Atvirkštinis atvejis šioms nepalankioms sąlygoms bus atvejis, kai pozicijos užnugaryje yra kalnai; jie suteikia tiek pranašumų, kad galima pripažinti tokią padėtį viena iš palankiausių gynybos pozicijai.

2. Vietovė gali šiek tiek atitikti kariuomenės savybes ir sudėtį. Didelė raitininkų persvara pagrįstai verčia mus ieškoti pozicijos atviroje vietovėje. Trūkstant šios kariuomenės rūšies, taip pat ir artilerijos, turint pėstininkus, turinčius didelę karinę patirtį, pažįstančius kraštą, kupinus energijos, tuomet patartina rinktis sunkesnę, raižytą vietovę.

Čia mums netenka nuodugniai kalbėti apie taktinį santykį tarp gyvybinės pozicijos vietinių sąlygų ir ginkluotųjų pajėgų; mus domina tik bendra išvada, nes tik ji yra strateginis dydis. Neginčytina, kad pozicija, kurioje kariuomenė nori išlaukti iki priešo puolimo pabaigos, turi suteikti jai neginčytinus pranašumus; pozicija turi būti tokia, kad į ją būtų galima žiūrėti kaip į kariuomenės jėgų multiplikatorių. Kur gamta padarė daug, bet nepakankamai, kaip mes norėtume, į pagalbą ateina fortifikacijos menas. Jam padedant dažnai pasiseka padaryti atskirus ruožus visai nepraeinamus; nekeista, kad ir visa

pozicija pasidarys tokia. Pastaruoju atveju, aišku, keičiasi ir visų priemonių prigimtis. Dabar mes jau nebeieškome palankių mūšiui sąlygų, o tame mūšyje – visos kampanijos pergalės; pergalę mes pasiekiame be mūšio. Išdėstę savo pajėgas nepasiekiamoje pozicijoje, mes atsisakome mūšio ir priverčiame priešą ieškoti sprendimo kitu būdu.

Taigi mes privalome visiškai atskirti abu atvejus vieną nuo kito, o apie pastarąjį kalbėsime skyriuje „Tvirtos pozicijos ir įtvirtintos stovyklos".

Ta gynybinė pozicija, apie kurią mes čia kalbame, turi būti kautynių lauku, teikiančiu mums didesnių pranašumų; tam, kad ji taptų kautynių lauku, mums palankios sąlygos neturi būti beribės. Kokio stiprumo turi būti įrengta tokia pozicija? Aišku, ji turi būti tuo stipresnė, kuo didesnis mūsų priešo sprendimas pulti, taigi atsakymas gaunamas konkrečiai įvertinus kiekvieną atvejį. Prieš Bonapartą mes galime ir privalome atsitraukti už stipresnės priedangos, negu kai kaunamės su kokiu nors Daunu ar Švarcenbergu.

Jeigu atskiros pozicijos dalys neprieinamos, pvz., frontas, į tai reikia žiūrėti kaip į dalinį veiksnį jos jėgos, nes ta kariuomenė, kuri reikalinga šiuose punktuose, gali būti panaudota kituose ruožuose. Bet negalima pamiršti tos aplinkybės, kad jei priešui bus neprieinami šie ruožai, tai jo puolimas įgis visai kitų savybių, todėl pirmiausia reikia suvokti, ar toks pasikeitimas atitiks mūsų interesus?

Pavyzdžiui: išsidėstyti už svarbios upės taip arti, kad ją būtų galima vertinti kaip kliūtį, stiprinančią mūsų frontą, reiškia ne ką kita, kaip padaryti upę mūsų kairiojo ar dešiniojo sparno atramos tašku; priešas bus priverstas persikelti per upę iš kairės ar iš dešinės ir pulti mus įvykdęs manevrą frontu; taigi pagrindinis klausimas bus tas, kokį pranašumą ar nuostolius tai duos mums.

Mūsų nuomone, gynybos pozicija tuo labiau artės prie idealios, kuo sunkiau bus įspėti jos tikrąją jėgą ir kuo daugiau galimybių mes turėsime užklupti priešą netikėtais kovos veiksmais. Lygiai taip pat, kaip būtina nuo priešo slėpti mūsų pajėgų skaičių ir kryptį, turime slėpti ir tą pranašumą, kurį galvojame gauti dėl vietovės savybių. Tiesa, čia galima pasiekti tik tam tikrą ribą, ir reikalingi specialūs, dar mažai ištirti būdai.

Stiprios tvirtovės artumas, nesvarbu, kuria kryptimi ji būtų, suteikia pozicijai didelį pranašumą prieš priešą laisvai perdislokuoti ir panaudoti savo pajėgas; tinkamas lauko įtvirtinimų panaudojimas gali pakeisti pavienių punktų natūralių įtvirtinimų trūkumą; taigi galima iš anksto nubrėžti pagrindines būsimo mūšio linijas. Tokios yra stiprinimo priemonės, kurias mums duoda karo menas. Jei prie to pridėti sėkmingą kliūčių parinkimą, kurias teikia vietovė, apsunkinanti priešo pajėgų veiksmus, bet nepadaro jų nenugalimus; jeigu mes stengsimės gauti naudą iš tų aplinkybių, kad mes gerai pažįstame mūšio lauką, o priešas ne, kad mes galime labiau paslėpti mūsų priemones, negu jis savas, ir kad prasidėjus mūšiui netikėtumo priemonės ir pranašumas bus mūsų pusėje; – tai iš šių visų atskirų sąlygų gali iškilti lemiama vietovės įtaka, kad priešas, veikiamas jos galios, netgi ir nesupras tikros savo pralaimėjimo priežasties. Štai ką mes suprantame gynybos pozicija, kuri yra vienas svarbiausių gynybos karo pranašumų.

Nepaisant kitų aplinkybių, galima pripažinti, kad raižyta, ne per daug ir ne per mažai parengta ir užstatyta vietovė yra geriausia tokios rūšies pozicija.

11 skyrius

TVIRTOS POZICIJOS IR ĮTVIRTINTOS STOVYKLOS

Ankstesniame skyriuje mes nurodėme, kad pozicija, tiek natūraliai stipri ir gerai įtvirtinta, kad ją galima laikyti neįveikiama, visiškai praranda naudingo kautynėms lauko reikšmę ir todėl įgauna kitą reikšmę. Šiame skyriuje mes nagrinėsime jos ypatumus, nes pagal savo prigimtį ji artima tvirtovei, tai mes ją pavadinsime tvirta pozicija.

Nelengva sukurti tokią poziciją tik parengus įtvirtinimus, nebent įtvirtinta stovykla prie tvirtovės, dar rečiau pasitaikys natūralios tvirtos pozicijos, sudarytos iš natūralių kliūčių. Reikalingas palankių gamtinių sąlygų ir fortifikacijos meno derinys. Tokias pozicijas dažnai vadina įtvirtintomis stovyklomis arba įtvirtintomis pozicijomis, tarp kitko pastarasis pavadinimas gali tikti bet kuriai pozicijai, kurioje įrengta nors kiek įtvirtinimų, bet kuri neturi nieko bendra su ta pozicija, apie kurią dabar kalbama.

Tvirtos pozicijos tikslas – padaryti neįveikiamas joje išdėstytas ginkluotąsias pajėgas; tuo iš tikrųjų galima apsaugoti tam tikrą erdvę arba tik ginkluotąsias pajėgas, kurios joje išsidėsčiusios, kad jų dėka šalutiniu būdu būtų apsaugota šalis. Pirmąją reikšmę turėjo sustiprintos linijos ankstesniuose karuose, pavyzdžiui, prie Prancūzijos sienos, antrąją – nukreiptos frontais į visas puses prie tvirtovių išdėstytos įtvirtintos stovyklos.

Kai pozicijos frontas tiek įtvirtintas apkasais ir dirbtinėmis kliūtimis, kad jį pulti darosi neįmanoma, priešas priverčiamas jį apeiti, kad atakuotų iš sparno arba užnugario. Kad apsunkintų tuos veiksmus, stengėsi surasti atraminius punktus, kuriuose šių įtvirtintų linijų sparnai galėtų rasti pakankamą atramą; tokiomis atramomis buvo, pavyzdžiui, Reinas ir Vogėzai Elzaso linijose. Kuo ilgesnis įtvirtintos linijos frontas, tuo lengviau jį apsaugoti nuo apėjimo, nes kiekvienas apėjimas susijęs apeinančiajam su aiškiu pavojumi, kuris dar padidėja nukrypus nuo pirmykštės jo pajėgų krypties. Tokiu būdu ilgas frontas, kurį pavyko padaryti neįveikiamą, ir geri atraminiai punktai sudarė galimybę tiesiogiai apsaugoti didelę erdvę nuo priešo įsiveržimo; toks požiūris buvo ir pasitarnavo tam, kad būtų sukurti panašūs įrenginiai; tokia buvo Elzaso linijų, atsiremiančių dešiniu sparnu į Reiną, o kairiuoju į Vogėzus, ir Flandrijos linijų 15 mylių ilgio, atsiremiančių dešiniuoju sparnu į Schelde ir Tourney tvirtovę, kairiuoju į jūrą, reikšmė.

Bet jei nėra tokio ilgo ir stipraus natūralaus fronto ir gerų atraminių punktų sparnams, o reikia išlaikyti vietovę ten esančiomis ginkluotosiomis pajėgomis, tai jos ir jų pozicija, kad apsisaugotų nuo apėjimo, turi turėti galimybę pasukti frontą bet kuria kryptimi. Bet su tuo pradingsta iš tiesų

pridengtos erdvės sąvoka, nes tokia pozicija strategiškai gali būti vertinama kaip taškas, dengiantis ginkluotąsias pajėgas ir suteikiantis joms galimybę išlaikyti šalį, t. y. išsilaikyti šalyje. Tokios stovyklos apeiti jau negalima, t. y. jos negalima užpulti iš sparno ar iš užnugario kaip iš silpniausių jos pusių, nes ji frontu pasukta į visas puses ir vienodai tvirta, bet pro tokią stovyklą pereiti galima, ir, be to, lengviau negu greta įtvirtintos linijos, nes ji netoli tęsiasi.

Įtvirtintos stovyklos, išdėstytos prie tvirtovių, priklauso antrajam tipui, nes jų paskirtis – ginti jose esančias kariuomenes; bet tolesnė jų strateginė paskirtis, kuri priklauso nuo jose užmaskuotų ginkluotųjų pajėgų, kiek skiriasi nuo kitų įtvirtintų stovyklų.

Nurodę šių trijų gynybos priemonių atsiradimo tvarką, išnagrinėsime jų vertę, tad pavadinkime jas šitaip: įtvirtintos linijos, tvirtosios pozicijos ir įtvirtintos stovyklos prie tvirtovių.

1. Linijos. Jos yra pati pražūtingiausia kordoninės gynybos sistemos rūšis; kliūtis, kurią ji sudaro puolančiajam, turi vertę tik tuomet, kai ji ginama stipria ugnimi, pati ji yra per menka. Tas kariuomenės ištęsimas, kuris dar išlaiko pakankamą ugnies veiksmingumą, palyginus su šalies ištęstumu, yra labai mažas. Todėl sustiprintos linijos turi būti trumpos ir dengti tik nedidelę šalies dalį, antraip kariuomenė bus nepajėgi ginti visus taškus. Iš čia kilo mintis neginti visų šios linijos taškų, o tik stebėti juos ir ginti tik išdėstytu rezervu, panašiai kaip galima ginti ne per daug plačią upę; tačiau šis metodas prieštarauja pačiai priemonės prigimčiai. Jeigu natūralios vietovės kliūtys yra tiek didelės, kad jas galima panaudoti kaip gynybos rūšį, tai apkasai būtų nenaudingi ir net pavojingi, nes ši gynybos rūšis yra ne vietinė (vietos gynyba), o apkasai tinka tik vietinei gynybai; jei į įtvirtinimus žiūrėti kaip į pagrindinę kliūtį, tai suprantama, kokią mažą reikšmę kaip kliūtys turi nesaugomi apkasai. Ką reiškia 12 ar net 15 pėdų gylio griovys ir 10 ar 12 pėdų aukščio pylimas prieš suvienytas daugelio tūkstančių pastangas, kai jiems netrukdo priešo ugnis? To pasekmė, kad tokios linijos, jei jos buvo trumpos ir buvo užimtos palyginti stipriai, buvo apeinamos,

o jei buvo ištęstos ir nepakankamai stipriai užimtos, jas puolė iš fronto ir užimdavo be sunkumų.

Kadangi tokios linijos prikausto ginkluotąsias pajėgas gynyba vietoje ir atima galimybę judėti, jos yra netinkama priemonė prieš iniciatyvų priešą. Jeigu jos vis dėlto gana ilgai buvo naudojamos neseniai vykusiuose karuose, to priežastis buvo tik karo stichijos susilpnėjimas, kai tariamas sunkumas dažnai padaro tiek pat daug, kaip ir tikrasis. Beje, daugelyje kampanijų šios linijos buvo naudojamos tik antraeilei gynybai prieš antpuolius; nors jos ir nebuvo visiškai neveiksmingos, bet reikia prisiminti, kiek naudingo galėjo nuveikti kituose punktuose kariuomenės, kurios buvo reikalingos šių linijų gynybai. Pastaruosiuose karuose apie jas negalėjo būti ir kalbos, mes neradome net jų pėdsako, ir abejotina, kad jos galėtų grįžti.

2. Pozicijos. Vietovės rajono gynyba atlaiko tiek ilgai (mes išsamiau aptarsime šį klausimą vėliau), kol tam skirtos ginkluotosios pajėgos ten lieka įsitvirtinusios, ir baigiasi, kai jos jas palieka.

Taigi, jeigu ginkluotosios pajėgos turi išsilaikyti šalyje, kurią užpuolė pranašesnis skaičiumi priešas, tai visos priemonės bus šias ginkluotąsias pajėgas neprieinamose pozicijose apsaugoti nuo priešo kardo.

Kadangi tokios pozicijos, kaip mes minėjome, turi sukurti frontą į visas puses, tai esant įprastam taktiniam ginkluotųjų pajėgų išdėstymui, kai ginkluotosios pajėgos nėra per daug didelės, jos galėtų užimti labai mažą erdvę, kuri mūšio eigoje pasmerkta daugeliui nepalankių aplinkybių, tai ir sustiprinus fortifikacijomis, vargu ar būtų galima tikėtis sėkmingo pasipriešinimo. Todėl tokia stovykla, frontu nukreipta į visas kryptis, turi pagal galimybes būti kiek galima ištęsta; be to, šios pusės turi būti neįveikiamos. Tačiau joks fortifikacijos įrengimo menas, nepaisant didelio ištęstumo, negali suteikti joms tokio stiprumo; iš čia išplaukia tokios stovyklos įkūrimo prielaida: natūralių kliūčių buvimas, kurios vienus ruožus padaro visiškai neprieinamus, kitus sunkiai prieinamus. Taigi, kad būtų galima panaudoti šią stiprią poziciją, kaip gynybos priemonę, būtina tokia natūrali pozicija ir ten, kur jos nėra, negalima pasiekti tikslo tik fortifikaciniais įrenginiais. Šios išvados

daugiau tinka taktikai, bet tvirtos pozicijos yra taip pat strateginė priemonė; mes paminėsime Pirną, Buzelwitzą, Kolbergą, Torresą-Vedrasą ir Drissą. Kas dėl strateginių tvirtų pozicijų savybių, tai, aišku, pirmoji sąlyga yra aprūpinti maisto produktais šioje stovykloje išsidėsčiusias ginkluotąsias pajėgas kuriam nors laikui, t. y. tiek ilgai, kol stovykla bus svarbi, tai galima pasiekti tik tuo atveju, jei pozicijos užnugaryje yra uostas (Kolbergas ir Torresas-Vedrasas) arba yra tiesiogiai susiję su tvirtove (Bunzelwitzas ir Pirna), arba netoli jos yra didelis maisto sandėlis (Drissa).

Tik pirmuoju atveju aprūpinimas gali būti neribotą laiką; antruoju ir trečiuoju daugiau ar mažiau ribotą laiką, bet tokiu atveju visada grės pavojus. Iš čia matyti, kad aprūpinimo sunkumai atima galimybę panaudoti daugelį stiprių punktų, kurie tiktų tvirtai pozicijai, dėl to atitinkami punktai labai reti.

Kad susipažintume su tokios pozicijos įtaka, su pranašumais ir pavojais, turime užduoti klausimą: ką gali padaryti puolantysis prieš ją?

a) Puolantysis gali per šią tvirtą poziciją pereiti, tęsti savo operacijas ir ją stebėti, palikti daugiau ar mažiau karių.

Čia turime pastebėti skirtumus tarp šių atvejų: kai įtvirtintą poziciją užima pagrindinės pajėgos ir kai ji užimta antraeilių pajėgų.

Pirmuoju atveju puolančiojo judėjimas per tvirtą poziciją naudingas jam tik tada, kai, be besiginančiojo pagrindinių pajėgų, yra dar kitas jam lemiamas puolimo objektas, pavyzdžiui, tvirtovės ar sostinės užkariavimas. Bet kai yra toks objektas, jis gali siekti jo tik su sąlyga, kad jo atraminio punkto stiprumas ir susisiekimo linijos padėtis apsaugo nuo pavojaus jo strateginį sparną.

Jeigu mes padarysime išvadas apie tvirtos pozicijos leistinumą ir veiksmingumą pagrindinėms besiginančiojo ginkluotosioms pajėgoms, tai ji teisinga arba tada, kai poveikis puolančiojo strateginiam sparnui yra lemiamas ir iš anksto gali būti užtikrintas, kad puolimas bus sustabdytas anksčiau negu pasieks gynybai pavojingą ribą, arba tada, kai nėra pasiekiamų puolimo objektų, dėl kurių besiginantysis turėtų baimintis. Jeigu toks objektas yra, o priešo strateginiam sparnui nėra pakankamo pavojaus, tai

pozicijos arba iš viso nereikia išlaikyti, arba pabandyti išlaikyti tik dėl vaizdo; gal priešas atsižvelgs į jos svarbą; bet visada yra pavojus, kad jeigu to nebus, tai besiginančiojo kariuomenė gali laiku nepasiekti punkto, kuriam gresia pavojus.

Jeigu tvirtą poziciją užima tik antraeilės ginkluotosios pajėgos, tai puolantysis niekada nejaus jėgų trūkumo kitame puolimo objekte, nes tai gali būti priešo pagrindinės ginkluotosios pajėgos; šiuo atveju pozicijos reikšmė apsiriboja tuo poveikiu, kokį gali turėti priešo strateginiam sparnui; tai bus susiję su poveikiu priešo susisiekimui.

b) Puolantysis gali, jei jis nesiryžta pereiti per poziciją, ją visiškai blokuoti ir priversti ją pasiduoti dėl bado. Bet tai reikalauja dviejų sąlygų: pirma, kad pozicija neturėtų laisvo užnugario, antra, kad puolantysis būtų pakankamai stiprus, kad visiškai apsuptų.

Jei šios abi sąlygos bus įvykdytos, tai, nors puolančiojo pajėgos kuriam laikui bus neutralizuotos dėl įtvirtintos stovyklos, bet to kaina būtų besiginančiojo pajėgų praradimas, kaina, kurią besiginantysis turėtų sumokėti, už tai besiginantysis sumokės buvusių stovykloje ginkluotųjų pajėgų praradimu.

Iš to seka, kad naudoti tokią priemonę kaip tvirtos pozicijos užėmimas pagrindinėmis pajėgomis galima tik tokiais atvejais: kai yra visiškai aprūpintas užnugaris (Torresas-Vedrasas); kai galima nuspėti, kad priešo pajėgų pranašumas nebus pakankamai didelis, kad visiškai apsuptų mūsų stovyklą; jeigu priešas, turėdamas nepakankamą jėgų pranašumą, visgi pabandys tai padaryti, mes pajėgtume išsiveržti iš stovyklos ir jį sumušti paskirai.

Kai galima tikėtis pagalbos, kaip saksai klaidingai tai darė 1756 metais prie Pirnos, ir kaip tai iš tiesų pasiteisino po mūšio prie Prahos 1757 metais; į Prahą reikia žiūrėti kaip į įtvirtintą stovyklą, kurios princas Karlas nebūtų leidęs apsupti, jeigu nebūtų žinojęs, kad jį gali išlaisvinti Moravijos kariuomenė.

Taigi viena iš šių trijų sąlygų yra būtina, kad galima būtų pateisinti pagrindines pajėgas užėmus tvirtą poziciją; ir vis vien mes turime sutikti, kad dvi paskutinės sąlygos besiginančiajam gali sukelti didelį pavojų.

Bet kai kalbama apie antraeiles pajėgas, kurias galima ir paaukoti visų labui, tai šios sąlygos atkrenta ir kyla klausimas: ar tikrai tokia auka apsaugos nuo didesnio blogio? Tai, tiesa, būna retai, bet tai nėra neįmanoma. Įtvirtinta stovykla prie Pirnos Frydrichui Didžiajam sutrukdė pulti dar 1756 metais. Tada austrai buvo visiškai nepasirengę, tad Bohemijos karalystės praradimas buvo toks akivaizdus, o su tuo buvo susijusi didesnė žmonių netektis, negu 17 000 sąjungininkų, kurie kapituliavo stovykloje prie Pirnos.

c) Jeigu puolančiajam nėra nei vienos a ir b punktuose nurodytų galimybių, visos sąlygos, kurias mes iškėlėme besiginančiajam, yra įvykdytos, tai puolančiajam nelieka nieko kita kaip tik sustoti prieš poziciją, kaip šuniui prieš vištų pulką, išsiplėsti kiek galima plačiau šalyje pasitenkinant mažais ir nereikšmingais išpuoliais ir palikti klausimą dėl šalies užėmimo ateičiai. Šiuo atveju pozicija visiškai įvykdė savo uždavinį.

3. Įtvirtintos stovyklos prie tvirtovių. Jos priklauso, kaip jau minėta, šiuo požiūriu įtvirtintų pozicijų klasei, nes jų užduotis apsaugoti ne teritoriją, o ginkluotąsias pajėgas nuo priešo išpuolių; jos skiriasi nuo dviejų išnagrinėtų tik tuo, kad su tvirtove sudaro neatskiriamą visumą, dėl to yra gerokai stipresnės.

Be to, išryškėja dar ir kiti ypatumai:

a) Jos gali turėti ypatingą paskirtį, padaryti visiškai neįmanomą tvirtovės apsiaustį arba apsunkinti ją. Šiam tikslui galima paaukoti didelį karių skaičių, jeigu tvirtovė yra uostas, kurio negalima blokuoti; kitais atvejais galima baimintis, kad įtvirtinta stovykla dėl bado kris per anksti, kad pateisintų paaukotą didelę kariuomenės dalį.

b) Įtvirtintos stovyklos prie tvirtovių gali būti įrengtos mažesniam kariuomenės skaičiui, negu atvirame lauke. Keturi penki tūkstančiai karių už tvirtovės sienų gali būti nenugalimi, kai tuo tarpu atvirame lauke jie žūtų, net ir stipriausioje stovykloje, kokią galime įsivaizduoti.

c) Jos gali būti naudojamos surinkimui ir parengimui ginkluotųjų pajėgų, kurios dar per mažai turi vidinės tvirtybės, kad joms būtų galima susitikti su priešu be tvirtovės pylimų apsaugos, pvz., naujokų, landvero, landšturmo ir kt.

Taigi įtvirtintos stovyklos prie tvirtovių galėtų būti naudinga priemonė, nusipelniusi rekomendacijų, jeigu nebūtų susijusios su nenauda: jos šiek tiek kenkia tvirtovei, jeigu jos nebus užimtos kariuomenės; visada išdėstyti tvirtovėje įgulą, kurios užtektų tokiai įtvirtintai stovyklai, yra labai sudėtinga.

Todėl mes labai linkę rekomenduoti įrengti jas tik pajūrio tvirtovėse, o kitais atvejais jas laikyti daugiau kenksmingomis, nei naudingomis.

Pabaigoje apibendrindami pateiktą nuomonę, pasakysime, kad tvirtos pozicijos ir įtvirtintos pozicijos:

1. tuo reikalingesnės, kuo mažesnė šalis ir tuo mažiau erdvės besiginančiajam atsitraukti;
2. tuo mažiau pavojingos, kuo labiau galima tikėtis pagalbos iš kitų ginkluotųjų pajėgų ar nepalankaus metų laiko, ar liaudies sukilimo, ar nepritekliaus puolančiojo kariuomenėje ir t. t.;
3. tuo veiksmingesnės, kuo silpnesnė priešo smūgio jėga.

12 skyrius

SPARNŲ POZICIJOS

Tik dėl to, kad šią išskirtinę sąvoką būtų lengviau surasti įprastame karinių idėjų pasaulyje, mes pagal žodynų pavyzdį skiriame atskirą skyrių jai negalvodami, kad tuo išskiriame ką nors savarankišką.

Kiekviena pozicija, kuri turi išsilaikyti netgi ir tuomet, kai priešas pereina per ją, yra sparnų pozicija, nes nuo to momento, kai priešas perėjo per ją, ji negali turėti kito jokio poveikio, tik poveikį strateginiam priešo sparnui. Taigi visos tvirtos pozicijos kartu yra ir sparnų pozicijos, nes kai priešas negali jų pulti, bet turi jas apeiti, visa šių pozicijų vertė yra tik jų poveikis jo stra-

teginiam sparnui. Ar tikrasis frontas tęsiasi lygiagrečiai strateginiam priešo frontui kaip prie Kolbergo arba statmenai kaip prie Bunzewiczo ar Drisos, yra tas pat, nes tvirta pozicija turi būti pasirengusi frontą nukreipti į bet kurią pusę. Bet galima išlaikyti poziciją, kuri ir nėra neįveikiama, priešui pereinant per ją, jeigu jos padėtis sudaro tokį pranašumą dėl atsitraukimo kelių ir susisiekimo linijų, kad galima būtų sėkmingai užpulti judančio pirmyn priešo sparną, o priešas, nors yra pavojus jo susisiekimui, neturės galimybės atkirsti mūsų atsitraukimo kelių. Nesant pastarųjų aplinkybių, mums kyla pavojus būti priverstiems kautis, nes mūsų pozicija nėra tvirta, t. y. nėra neįveikiama. Tokį pavyzdį mums rodo 1806 metų žygis. Prūsų kariuomenės išsidėstymas dešiniajame Saale krante Bonaparto judėjimo pirmyn per Hofą atžvilgiu galėjo tapti sparno pozicija, jeigu prūsai būtų pasukę frontą būtent Saale kryptimi ir tokioje padėtyje laukę tolesnių įvykių.

Jeigu čia nebūtų buvę tokio fizinių ir dvasinių jėgų neatitikimo ir jeigu prancūzų kariuomenei būtų vadovavęs generolas Daunas, tai prūsų pozicija būtų pasiteisinusi. Pereiti per ją buvo visiškai neįmanoma, tai pripažino ir Bonapartas, nusprendęs ją pulti, – pačiam Napoleonui nepavyko atkirsti atsitraukimo kelio. Esant mažesniam fizinių ir moralinių jėgų neatitikimui, atkirsti atsitraukimo kelią iš pozicijos būtų taip pat neįmanoma, kaip ir pereiti per ją, nes prūsų kariuomenės kairiojo sparno nugalėjimas kėlė mažesnį pavojų, negu būtų kėlęs prancūzų kariuomenei, nugalėjus jos kairįjį sparną. Net neatitinkant fizinėms ir moralinėms jėgoms, tinkamas ir ryžtingas vadovavimas duotų dideles viltis pasiekti pergalę. Niekas netrukdė hercogui Braunschweigui 13 d. imtis tokių priemonių, kad ankstų 14-osios rytą išrikiuotų 80 000 karių prieš 60 000, kuriuos Bonapartas pervedė per Saale prie Jenos ir Dornburgo. Jeigu šito pranašumo ir stataus Saale slėnio prancūzų užnugaryje nepakako lemiamai pergalei, visgi reikėjo laukti, kad mūšiai baigsis patenkinamai; o jeigu ir tokioje padėtyje nebuvo galima pasiekti laimingos pabaigos, tai, vadinasi, reikėjo atsisakyti minties apie bet kokius ryžtingus veiksmus šiame rajone ir atsitraukti toliau, kad tuo sustiprintų save ir susilpnintų priešą.

Prūsų pozicija prie Saale, nors ir nebuvo neįveikiama, ji galėjo būti svarstoma kaip sparno, kelio per Gofą atžvilgiu, tačiau kaip ir bet kokia pozicija, prieinama atakai, ji neturėjo sparno pozicijos savybių, nes galėjo tapti tokia tik su sąlyga, kad priešas nedrįs jos atakuoti. Dar mažiau tiko įsivaizdavimui apie sparno poziciją išsidėstymas, negalintis būti išlaikytas, jeigu priešas judės šalia. Vien tik ši sąlyga, kad besiginantysis gali užpulti puolančiojo kariuomenę iš šono, neduoda teisės tokią poziciją vadinti sparno pozicija, nes ataka iš sparno turi mažą ryšį su pozicija; jos atsiradimą dažniausiai nulemia jos savybės, kaip tai būna paveikus strateginį sparną.

Iš čia seka, kad dėl sparno pozicijos savybių netenka nustatyti ką nors nauja. Čia tenka pasakyti keletą žodžių apie šio veiksmo pobūdį; mes neturėsime omenyje tvirtų pozicijų tiesiogine prasme, apie kurias buvo užtektinai kalbėta.

Sparno pozicija, nebūdama nepereinama, yra gana veiksminga, todėl ir pavojingas ginklas. Jeigu puolantysis susižavės ja ir sustos, mes pasieksime didelių rezultatų be didelių jėgų sąnaudų; tai bus panašu į spaudimą mažu piršteliu į ilgą mundštuko svertą. Bet jei poveikis pasirodys labai silpnas ir nepristabdys priešo puolimo, tai besiginantysis bus daug mažiau paaukojęs atsitraukdamas ir bus priverstas skubiai pabėgti aplinkiniais keliais nepalankiomis sąlygomis arba rizikuoti kautis be atsitraukimo. Prieš drąsų, moraliai pranašesnį priešą, kuris ieško susirėmimo, ši priemonė rizikinga ir labai netinkama, kaip parodėme 1806 metų pavyzdžiu. Priešingai, prieš atsargų priešą ir abipusio stebėjimo pobūdžio karuose tai gali būti viena geriausių priemonių, kuriomis pasinaudoja talentingas besiginantysis. To pavyzdys Vėzerio upės gynyba, kurią vykdė hercogas Ferdinandas kairiajame upės krante užėmęs tinkamą poziciją, ir žinomos Schmotseifeno ir Landshuto pozicijos, nors pastarasis pavyzdys, tiesa, parodo neteisingo šios priemonės panaudojimo pavojų Fouquescheno korpuso katastrofa 1760 metais.

13 skyrius

GYNYBA KALNUOSE

Kalnų įtaka karui yra labai didelė; todėl šis klausimas labai svarbus teorijai. Kadangi ši įtaka duoda karo veiksmams sulaikomąjį principą, jis visų pirma priklauso gynybai; todėl mes jį išnagrinėsime iš pradžių, neapsiribojęę siaura gynybos kalnuose sąvoka. Kadangi nagrinėdami šį klausimą darome išvadas, prieštaraujančias įprastai nuomonei, turime atlikti analizę.

Pirmiausiai išnagrinėsime taktines gynybos kalnuose savybes, kad nustatytume sąlyčio su strategija tašką. Nesibaigiantys sunkumai, kuriuos žmogus patiria su didelėmis kolonomis kalnų keliuose, ir nepaprasta jėga, kurią įgyja mažas būrys, pridengtas kalnų atšlaite, kuris dengia jo frontą, o tarpekliai iš kairės ir iš dešinės, į kuriuos jis gali atsiremti, be abejonės, tai dvi aplinkybės, kurios davė teisę pripažinti kalnų gynybos veiksmingumą ir jėgą, ir verčiančios susilaikyti nuo jos dideles ginkluotųjų pajėgų mases.

Kai kolona, raitydamasi kaip gyvatė, per siaurus kalnų tarpeklius vargingai juda kalnu aukštyn ir lėtai kaip sraigė pereina jį, o artilerininkai ir vežėjai su šauksmais ir barniais botagų kirčiais gena nusivariusius arklius tarpeklio keliais, su dideliu vargu pašalindami iš kelio kiekvieną sulūžusį vežimą, o tuo tarpu niekas nejuda į priekį, barasi ir keikiasi, – tokiu momentu kiekvienas pagalvoja: užtektų priešui pasirodyti su keletu šimtų karių, kad parvarytų visus atgal. Iš čia gimė istorikų, pasakojančių apie tarpukalnes, posakis, kad saujelė žmonių galėjo sulaikyti visą kariuomenę. Tuo tarpu kiekvienas žino ar turėtų žinoti, jeigu jis pažįsta karą, kad toks žygis per kalnus neturi nieko bendra su ataka, ir todėl išvados, padarytos remiantis šiais sunkumais apie dar didesnius atakos sunkumus, yra neteisingos.

Natūralu, kad tokią išvadą daro neturintis patyrimo žmogus, ir beveik taip pat natūralu, kad karo menas kurį laiką klydo; kalnų įtaka žmogui, turinčiam

karinę patirtį, buvo beveik tokia pat naujiena, kaip ir nepatyrusiam. Iki Trisdešimtmečio karo, esant tokiam kovinės rikiuotės gyliui, daugiaskaitlinei kavalerijai, netobulam šaunamajam ginklui ir kitoms to laikmečio ypatybėms, naudotis kliūtimis, kurias sudaro reljefas, buvo neįprasta, o dabartinė gynyba kalnuose, kurioje dalyvauja reguliari kariuomenė, buvo beveik neįmanoma. Tik tuomet, kai kovos rikiuotė pasidarė ištęsta, be to, dėl pėstininkų ir šaunamųjų ginklų būtina atkreipti dėmesį į kalnus ir slėnius. Tačiau praėjo dar šimtas metų, kol karo menas panaudojo kalnus, tai įvyko aštuonioliktojo amžiaus antrojoje pusėje.

Antroji aplinkybė, būtent didelis sugebėjimas priešintis, kurį mažas būrys įgyja dėl to, kad yra išdėstytas sunkiai pasiekiamoje pozicijoje, turėtų dar labiau sudaryti nuomonę apie didelę gynybos kalnuose jėgą. Atrodo, ką reiškia išvada apie tokį mažą būrį sunkiame žygyje. Reikėtų tik tokio būrio jėgą padauginti iš tam tikro skaičiaus, kad išplėstų jį nuo bataliono iki kariuomenės, nuo atskiro kalno iki kalnų grandinės.

Neabejotina, kad nedidelis būrys, tinkamai pasirinkęs kalnų poziciją, įgyja didelę jėgą. Nedidelė dalis, kurią lygumoje išvaikytų pora eskadronų ir kuri būtų laiminga, jeigu skubiai atsitraukdama išsigelbėtų nuo sutriuškinimo ir nelaisvės, kalnuose turi galimybę, galima pasakyti, pasinaudodama taktiniu įžūlumu stoti prieš visą priešo kariuomenę ir pareikalauti iš priešo tinkamos karinės pagarbos: planinės atakos, apėjimo ir t. t. Taktikos uždavinys ištobulinti metodą, kuriuo nedidelis būrys įgauna sugebėjimą pasipriešinti naudodamas vietines kliūtis, sparnų atraminius punktus, naujas pozicijas, kurias jis randa savo atsitraukimo kelyje; mes imame faktą kaip patyrimo principą. Natūralu buvo manyti, kad daug tokių stiprių būrių, išdėstytų šalia vieni kitų, sudaro stiprų, beveik nenugalimą frontą, o gynyba kalnuose būtų svarbi tik tuo, kad apsidraustų nuo išsitęsusio į kairę ir į dešinę fronto apėjimo, kol atsiras atraminių punktų, kurie atitiktų visumos svarbą, arba išaiškės, kad pats fronto ištęstumas apsaugo jį nuo apėjimo. Kalnuota šalis traukia tuo, kad ji siūlo tiek vietų pozicijoms, vieną geresnę už kitą, kad nežinai, kur turi sustoti. Dažniausiai baigiasi tuo, kad būriai tam tikru nuotoliu užima ir gina visas

kalnų perėjas ir tiki, kad dešimt penkiolika būrių, užėmę dešimties mylių erdvę, turi ramybę nuo nepakenčiamo apėjimo. Kadangi šiuos būrius jungia nepereinama vietovė (juk kolonos negali judėti ne keliu), buvo manoma, kad priešui pastatyta nepereinama siena. Be to, rezerve buvo paliekami keli pėstininkų batalionai, kelios raitininkų baterijos ir tuzinas kavalerijos eskadronų tam atvejui, jei per stebuklą įsiveržtų.

Kad šis įsivaizdavimas yra istoriškai teisingas, niekas to neneigs, bet nereikia teigti, kad mes išaugome iš tokių klaidingų įsivaizdavimų, nepaisant viso jų netikroviškumo.

Taktikos vystymasis nuo viduramžių vis didėjant kariuomenei prisidėjo, kad kalnų vietovė būtų įtraukta į karinius veiksmus. Pagrindinis gynybos kalnuose pobūdis yra absoliutus neveiklumas; todėl, kol kariuomenės dar neįgijo šiandieninio judrumo, jų trauka gynybai kalnuose buvo visai natūrali. Kariuomenės darėsi vis didesnės ir didesnės, įgijo vis daugiau ugnies poveikio, vis daugiau išsitęsė į ilgas ir siauras linijas; fronto nepertraukiamumo išsaugojimas reikalavo aukščiausio meno, o judėti buvo labai sunku ir beveik neįmanoma. Šios dirbtinės mašinos išrikiavimas reikalavo beveik pusę dienos; reikėjo pusę kautynių laiko skirti kautynių planui sudaryti. Baigus šį sunkų darbą ir atsiradus naujoms aplinkybėms, sunku padaryti pakeitimus; todėl puolantysis, išsiskleidęs vėliau nei besiginantysis, turėjo galimybę daryti tai atsižvelgdamas į pastarąjį, kuris negalėjo pakeisti savo padėties.

Tokiu būdu ataka įgavo bendrą pranašumą, o gynyba neturėjo kitos galimybės išlyginti šį pranašumą, tik ieškoti apsaugos už natūralių gamtinių kliūčių, o tokių niekur nėra tiek daug kaip kalnuotose vietovėse. Taigi buvo ieškoma būdų, kiek galima daugiau sujungti kariuomenę ir vietovę, t. y. neatskiriamai suvienyti, tada atliekamas bendras darbas. Batalionas gynė kalną, o kalnas batalioną. Taip pasyvi gynyba kalnuose įgijo didelę jėgą. Tai nebuvo blogai, tik dar labiau apribota judėjimo laisvė; tačiau ja ir anksčiau nemokėta tinkamai pasinaudoti.

Kur dvi priešiškos sistemos veikia viena kitą, ten silpnesnės pusės, t. y. pažeidžiami vienos pusės taškai visada traukia kitos smūgius. Jeigu besigi-

nantysis užima keletą punktų, kurių kiekvienas sudaro stiprią ir neįveikiamą poziciją, bet lieka nejudrūs, sustingę, tai puolančiajam teikia drąsos apeinant; jam nebereikia bijoti dėl savo sparnų. Taip ir buvo iš tikrųjų: apėjimų sistema įėjo į dienotvarkę, kad jiems priešintųsi, pozicijas darė vis labiau ištęstas, o tai susilpnino jų frontą, tada ataka staiga pasisuko į jį; užuot dar daugiau ištęsęs savo frontą gynybai aprėpti, puolantysis sujungdavo savo mases prieš vieną punktą ir pralauždavo liniją. Maždaug tokį vaizdą įgavo gynyba kalnuose dabartinėje karo istorijoje.

Taigi puolimas vėl iškovojo visišką pranašumą ir būtent dėl vis didėjančio judrumo. Tame pagalbos ieškoti galėjo ir gynyba, bet kalnuota vietovė pagal prigimtį priešinasi mobilumui, todėl gynyba kalnuose, jeigu mes taip galime sakyti, patyrė pralaimėjimą, kariuomenės, naudojančios šią kalnų gynybos sistemą ir užkluptos revoliucinių karų, patyrė daugybę nesėkmių.

Kad iš vonios kartu su vandeniu neišpiltume kūdikio, nepasiduotume tvirtinimams, kuriuos aplinkybės realiame gyvenime paneigia tūkstantį kartų, mes privalome atskirti gynybos kalnuose poveikį priklausomai nuo tam tikrų atvejų ypatumų.

Pagrindinis klausimas, kurį šiuo atveju reikia išspręsti ir kuris aiškiai nušviečia šią temą, yra tas, ar pasipriešinimas, kuris yra kalnų gynyboje, turi būti reliatyvus ar absoliutus, t. y. tęstis tik tam tikrą laiko tarpsnį ar baigtis lemiama pergale. Pirmo pobūdžio pasipriešinimui kalnuota vietovė labai tinka ir duoda didelį pastiprinimą; absoliučiam pasipriešinimui ji visiškai netinka, išskyrus kai kuriuos retus atvejus.

Kalnuose bet koks judėjimas lėtas ir sunkus, reikalauja daug laiko, o jei vyksta pavojaus akivaizdoje, reikalauja daugiau žmonių aukų. Laiko ir žmonių sąnaudos yra nurodyto pasipriešinimo matas. Iki to laiko, kol judėjimas yra puolančiojo reikalas, besiginantysis turi lemiamą pranašumą; bet kai besiginantysis turi judėti pats, jis praranda šį pranašumą. Pagal dalyko prigimtį, t. y. iš taktikos pagrindų išplaukia, kad didesnis pasyvumas galimas, esant reliatyviam pasipriešinimui, negu esant pasipriešinimui, kai turi būti lemiama baigtis; kai pasipriešinimas reliatyvus, šį pasyvumą galima ištęsti iki aukš-

čiausios ribos, t. y. mūšio pabaigos, ko negalima kitu atveju. Taigi sunkinantis kalnuotos vietovės, kaip ir tankesnės medžiagos, elementas silpnina bet kokią teigiamą veiklą ir atitinka reliatyvios gynybos uždavinį.

Mes jau kalbėjome, kad nedidelis būrys, užėmęs kalnų poziciją, įgyja nepaprastą jėgą dėl vietovės savybių, nors ši taktinė išvada nereikalauja kitų įrodymų, mes turėtume tai paaiškinti. Reikia skirti reliatyviai mažą ir absoliučiai mažą būrio dydį. Jeigu mūsų pajėgos išskiria vieną dalinį, tai jis gali būti atakuotas visų priešo pajėgų, t. y. tokio pranašumo poveikį, su kuriuo lyginant ši dalis bus tikrai maža. Tada jo uždavinys negali būti absoliutus pasipriešinimas, o tik reliatyvus. Kuo mažesnė ši dalis santykyje su savo pajėgomis apskritai ir su priešo, tuo daugiau tai atitinka tiesą.

Bet net absoliučiai mažas būrys, t. y. toks, prieš kurį kovoja ne stipresnis priešas ir kuris turi teisę galvoti apie absoliutų pasipriešinimą, t. y. apie pergalę, turės geresnes sąlygas kalnuose negu didelė kariuomenė ir iš vietovės gaus daugiau naudos nei pastaroji, tai mes paaiškinsime vėliau.

Taigi mes darome išvadą, kad mažas būrys kalnuose turi didelę jėgą. Kokią didelę naudą tai turi visais atvejais, kai kalbame apie reliatyvų pasipriešinimą, aišku savaime, bet ar tai duos naudą didelei kariuomenei esant absoliučiai gynybai? Dabar mes ir išnagrinėsime šį klausimą.

Iš pradžių iškelsime tokį klausimą: ar fronto linija, sudaryta iš kelių tokių būrių, turės tokią pat jėgą, kaip kiekvienas jų atskirai, kaip iki šiol buvo manoma. Žinoma, ne, ir kai daro tokią išvadą, daro vieną iš dviejų klaidų.

Pirma, dažnai painiojama vietovė, neturinti kelių, su nepereinama vietove. Ten, kur negali eiti kolona su artilerija ir kavalerija, dažniausiai gali eiti pėstininkai; ten gali pasistūmėti ir artilerija, nes nors labai įtempto, bet trumpo judėjimo mūšyje negalima matuoti žygio matu. Todėl pavienių būrių sąveika remiasi iliuzija, taigi kiekvieno būrio sparnams gresia pavojus.

Arba manoma, kad keletas mažų būrių, įsikūrusių gynybai kalnuose, ir stiprių savo fronte, kiekvieno iš jų sparnai taip pat bus stiprūs, nes tarpekliai, rifai ir kita yra puikūs atraminiai mažo būrio punktai. Bet kuo jis pranašus? Ne todėl, kad jie padaro apėjimą negalimą, o todėl, kad jie reikalauja lai-

ko ir jėgų sąnaudų, tolygių mažo būrio veikimui. Priešui, kuris dėl vietovės nepereinamumo turi apeiti šį būrį, be šių sunkumų, prireiks dar mažiausiai pusės dienos, kad įvykdytų šį manevrą; ir galbūt negalės apsieiti be žmonių aukų. Jei mūsų būrys gali gauti pastiprinimą arba jei jis turi kovoti tam tikrą laiko tarpsnį ir jeigu jo jėgos lygios priešo jėgoms, tai jo sparnų atramos savo uždavinį įvykdė, ir galima pasakyti: pozicijos stiprus ne tik frontas, bet ir sparnai. Bet taip nebus, jei kalbama apie daugelį būrių, kurie sudaro ištęstą kalnų poziciją. Tuo atveju nėra nei vienos anksčiau minėtų 3 sąlygų. Priešas su dideliu jėgų pranašumu puola vieną punktą, parama iš užnugario gali būti menka, o uždavinys reikalauja absoliučios gynybos. Tokiomis sąlygomis šių būrių sparnų atramos bus nieko vertos. Į šią silpną vietą puolantysis paprastai ir nukreipia savo smūgius. Sujungtų, ženkliai pranašesnių pajėgų puolimas į vieną iš fronto punktų gali sukelti, nors ir labai stiprų, bet visumos atžvilgiu menką pasipriešinimą, kurį nugalėjus pasiekiamas tikslas.

Iš to išplaukia, kad reliatyvus pasipriešinimas kalnuose yra didesnis nei lygumoje apskritai, o esant mažiems būriams jis santykinai didžiausias ir auga proporcingai didėjant skaičiui.

Dabar atsigręžkime į tikrąjį bendrų didžiųjų mūšių tikslą, į teigiamą pergalę, kuri taip pat gali būti gynybos kalnuose tikslas. Jeigu tam panaudojamos visos arba didžioji pajėgų dalis, tai gynyba kalnuose pavirsta į gynybinį mūšį kalnuose. Mūšis, t. y. visų ginkluotųjų pajėgų panaudojimas priešui sunaikinti, tampa forma, o pergalė – mūšio tikslu. Gynyba kalnuose tampa antraeiliu reiškiniu: ji nebėra tikslas, o tik priemonė. Ir koks šiuo atveju vietovės santykis su šiuo tikslu?

Gynybinių mūšių pobūdis yra pasyvi reakcija fronte ir padidinta veikla mūsų užnugaryje; pastarajai kalnuota vietovė yra žlugdantis veiksnys. Du dalykai daro ją tokią. Pirma, kelių trūkumas, kuriais būtų galima žygiuoti iš užnugario pirmyn visomis kryptimis; netgi staigi netikėta ataka stabdoma vietovės nelygumų. Antra, nepakankamas vietovės ir priešo judėjimo matomumas. Kalnų vietovė suteikia priešui tuos pačius pranašumus, kuriuos ji mums suteikė fronte ir paralyžiuoja pusę mūsų gynybos. Be to, yra trečia

aplinkybė, būtent pavojus būti atkirstam. Kiek bepadėtų kalnuota vietovė atsitraukimui bendro spaudimo į frontą atveju, kiek laiko sąnaudų kainuoja ji priešui, kai jis nori mus apeiti, visa tai yra pranašumai tik reliatyvaus, t. y. riboto pasipriešinimo atveju ir neturi jokios reikšmės lemiamam mūšiui, t. y. kovai iki paskutinės ribos. Tiesa, čia pasipriešinimas tęsis ilgiau, būtent kol priešas su savo sparnų kolonomis neužims tokių punktų, kurie gresia mūsų atsitraukimų keliams ar tiesiog užtveria juos; bet jei jis juos užėmė, tai vargu ar su tuo galima kovoti. Joks puolimas iš užnugario negali jo išvaryti iš mums grėsmę keliančių punktų, joks beatodairiškas veržimasis visomis jėgomis nenugalės jo ten, kur jis užtvėrė atsitraukimo kelią. Kas čia įžvelgia prieštaravimus ir galvos, kad pranašumai, kuriuos kalnuota vietovė teikia puolančiajam, turi tekti ir tam, kas bando prasiveržti, tas pamiršta aplinkybių skirtumą. Būrys, kuris atsitraukia tam tikru keliu ir gina šį kelią, neturi absoliučios gynybos užduoties; jam užtenka kelių valandų sėkmingo pasipriešinimo; taigi jis užima naudingą mažam būriui kalnų pozicijoje padėtį. Be to, priešas jau neturi visų kovos priemonių, jis pasimetęs, trūksta šaudmenų. Pergalės perspektyva ribota ir šis pavojus daro tai, kad besiginantysis labiausiai bijo tokio atvejo; ši baimė veikia viso mūšio metu ir silpnina visus kovojančio atleto raumenis. Sparnuose atsiranda ligotas nervingumas ir kiekvienas silpnas būrys, kurį priešas išstums į miškingą atšlaitę mūsų užnugaryje, bus jam naujas pergalės svertas.

Šių trūkumų didesnė dalis dingtų ir liktų tik pranašumai, jei kalnų gynybą vykdytų sujungta kariuomenės grupuotė plačioje kalnų plynaukštėje. Tada galima įsivaizduoti labai stiprų frontą, sunkiai pasiekiamus sparnus ir judėjimo laisvę pozicijos viduje ir užnugaryje. Tokia pozicija būtų stipriausia, kokia tik gali būti pasaulyje, bet ji tik apgaulingas įsivaizdavimas, nes diduma kalnų lengviau prieinami kalnagūbryje negu atšlaitėse, bet dauguma plokščiakalnių arba per maži šiam tikslui, arba ne visai nusipelno tokio pavadinimo, šiuo atveju turinčio greičiau geografinę nei geometrinę reikšmę.

Kaip nurodėme, toliau mažėja kalnų gynybos pozicijos trūkumai, kai ten veikia silpnesnės pajėgos. Priežastis ta, kad pastarosioms reikia mažiau er-

dvės, mažiau atsitraukimo kelių. Vienas kalnas nėra kalnų vietovė ir neturi pastarosios trūkumų. Kuo mažesnis būrys, tuo daugiau jo išsidėstymą riboja atskiros keteros ir kalnai, tuo mažiau jis klaidžios begaliniuose kalnų tarpeklių labirintuose.

14 skyrius

TĘSINYS

Dabar pabandysime ankstesniame skyriuje mūsų padarytas taktines išvadas pritaikyti strategijai.

Čia išskirsime šiuos klausimus:

1. Kalnai kaip mūšio laukas.
2. Įtaka, kurią jų turėjimas daro kitiems rajonams.
3. Jų, kaip strateginės užtvaros, poveikis.
4. Ypatingos aprūpinimo maistu kalnuose sąlygos.

Pirmu, ypač svarbiu klausimu turime išskirti:

a) generalines kautynes,
b) antraeilės reikšmės mūšius.

1. Kalnai kaip mūšių vieta. Ankstesniame skyriuje parodėme, kaip mažai kalnuota vietovė padeda besiginančiajam lemiamame mūšyje ir kiek ji naudinga puolančiajam. Tai prieštarauja bendrai nuomonei, bet ko tik nesupainioja bendroji nuomonė, kaip mažai ji skiria įvairiareikšmius santykius. Dėl stipraus mažų būrių pasipriešinimo kyla didelės kalnų gynybos jėgos įspūdis, o po to nuostaba, jei kas neigia šią jėgą, kaip svarbiausią visos gynybos pagrindinį aktą – gynybos kautynių atžvilgiu. Kita vertus, ta pati nuomonė visose pralaimėtose gynybinėse kautynėse kalnuose stengiasi įžvelgti nepa-

aiškinamas kordoninio karo klaidas, neatsižvelgiant į daiktų prigimtį ir neišvengiamą jų įtaką. Mes nebijome prieštarauti tokiai nuomonei; atvirkščiai, norime pastebėti, kad mes savo tvirtinimą, mūsų didžiausiam malonumui, radome pas vieną autorių, kuris šiuo klausimu yra didelis autoritetas – tai erchercogas Karlas ir jo kūrinys apie 1796 ir 1797 metų žygius; autorius yra ir geras istorikas, ir kritikas, ir karvedys. Mes negalime nieko kita, o tik vertinti kaip apgailėtiną padėtį, kai silpnesnis besiginantysis, sutelkęs visas pajėgas, kad puolančiajam lemiame mūšyje leistų pajusti mūsų didelę meilę tėvynei, įkvėpimą, taip pat protingą apdairumą, kai šis besiginantysis, į kurį nukreipti visų įtempti žvilgsniai, žvelgia į kalnų miglą su daugybe uždangų ir, negalėdamas laisvai judėti dėl kalnuotos vietovės, išstato save tūkstančiui galimų pranašesnio priešo smūgių. Tik viena kryptimi jo protas randa platų veiklos lauką, būtent galimas iš visų vietovės kliūčių sudaryto reljefo panaudojimas; tai veda jį prie pražūtingo kordoninio karo ribos, kurio jis turi išvengti, kiek tai atsieitų. Mes toli nuo to, kad matytume kalnuotos vietovės prieglobstį besiginančiajam lemiamo mūšio atveju; mes patartume karvedžiui jo vengti iki kraštutinumų.

Tiesa, kartais tai neįmanoma; tokiais atvejais mūšis turės kitokį pobūdį negu lygumoje; pozicija bus daugiau ištęsta, daugeliu atvejų dvigubai ar trigubai ilgesnė, atsakomasis pasipriešinimas vis pasyvesnis, atsakomieji smūgiai silpnesni.

Visa tai kalnuotos vietovės poveikis, kurio negalima išvengti; tačiau gynyba neturi pereiti į paprastą kalnų gynybą ir pagrindinis jos pobūdis turi būti ginkluotųjų pajėgų sutelktas išsidėstymas kalnuose; viskas turi išsispręsti viename mūšyje, ir dažniausiai karvedžio akivaizdoje; rezervų turi būti pakankamai, kad lemiamas sprendimas būtų daugiau negu paprastos kautynės, ir ne vien tik skydo laikymas priešo smūgiams atremti. Ši sąlyga būtina, bet sunkiai įgyvendinama; taip lengva eiti į paprastą kalnų gynybą, kad netenka stebėtis, kad taip dažnai atsitinka; tai yra pavojinga, todėl teorija pačiu ryžtingiausiu būdu turi atgrasinti nuo tokios gynybos. Tiek apie pagrindinių pajėgų lemiamą mūšį kalnuose.

Kita vertus, dėl antraeilės reikšmės ir svarbos mūšiui kalnai gali būti be galo naudingi, nes tokiu atveju neprieinama iki absoliutaus pasipriešinimo ir su tuo nesusijusios jokios lemiamos pasekmės. Mes galėsime tai išsiaiškinti, jeigu išvardysime šios kovos tikslus:

a) tik laiko laimėjimas. Šis tikslas pasitaiko šimtą kartų, kiekvieną kartą užimant gynybos liniją, kuri suformuota mūsų informacijai; be to, visais atvejais, kai laukiama pastiprinimo;

b) tik priešo demonstracijos, t. y. apgaulingo manevro ar pagalbinės operacijos atrėmimas. Jeigu provincija apsupta kalnų ir ją gina kariuomenė, tai gynyba, kokia silpna bebūtų, visuomet pakankama tam, kad užkirstų kelią priešo antpuoliams ir kitoms smulkioms operacijoms, kurių tikslas – šios provincijos plėšimas. Jeigu nėra kalnų, tokia silpna gynybinė grandis būtų betikslė;

c) kad patys vykdytų demonstraciją, t. y. vykdytų demonstratyvų judėjimą siekdami suklaidinti priešą. Praeis dar daug laiko, kol pažiūros, kurių reikėtų laikytis kalnų atžvilgiu, bus prieinamos. Iki tol visada atsiras priešininkai, kurie kalnų bijos ir vengs ten vykdyti kokius nors veiksmus. Panašiais atvejais galima kalnų gynybai panaudoti ir pagrindines pajėgas. Karuose, nepasižyminčiuose didele jėga ir judėjimu, šie atvejai pasitaikys dažnai; bet nereikia užmiršti sąlygos: neturėti planų dėl generalinių kautynių kalnų pozicijoje ir nebūti priverstam tai daryti;

d) apskritai kalnų vietovė tinka visoms grupuotėms, kurios nenumatomos vykdyti lemiamą mūšį, nes visi pavieniai daliniai yra stipresni, o tik visuma yra silpnesnė; be to, čia ne taip lengva būti užpultam netikėtai ir priverstam vykdyti lemiamą mūšį;

e) galiausiai kalnai yra tikra stichija liaudies karui. Tačiau liaudies karus turi paremti maži reguliarios kariuomenės būriai; priešingai, didelės kariuomenės artumas juos veikia neigiamai; paprastai tai neturi būti pagrindas tam, kad kariuomenė trauktųsi į kalnus.

Tiek apie kalnus juose esančių mūšio pozicijų atžvilgiu.

2. Kalnų įtaka kitoms vietovėms. Kaip mes matėme, kalnų vietovėje lengva išlaikyti didelius plotus silpnais būriais, kurie neišsilaikytų lengvai prieinamose vietovėse ir jiems grėstų nuolatinis pavojus; kadangi kiekvienas judėjimas pirmyn kalnuose, užimtuose priešo, vyksta daug lėčiau negu lygumoje, taigi negali vykti vienodai sparčiai lyginant su pastaruoju: taigi kalnuose labiau nei kitur yra svarbus klausimas, kieno nuosavybė jie yra? Atviroje vietovėje ši nuosavybė gali keistis kiekvieną dieną; paprastas stiprių pajėgų pasistūmėjimas pirmyn priverčia priešą perleisti mums reikalingą vietovę. Tačiau kalnuose taip nėra; čia galimas didesnis pasipriešinimas ir mažesnių pajėgų. Todėl, kai mums reikia kalnuoto vietovės ruožo, visada būtinos specialiai tam organizuotos operacijos, kurios reikalauja didelių laiko ir jėgų sąnaudų, kad būtų užimtas konkretus vietovės ruožas. Taigi, jei kalnai ir nėra pagrindinių karinių operacijų teatras, jų negalima, kaip tai yra prieinamoje vietovėje, vertinti kaip priklausomų nuo pagrindinių operacijų; jų užėmimas ir turėjimas nėra kaip lygumoje tiesioginė natūrali mūsų puolimo išdava.

Taigi kalnų vietovė turi daug daugiau savarankiškumo, o jos užėmimas akivaizdesnis ir tvirtesnis. Jei pridursime, kad kalnų ruožas pagal savo prigimtį iš pakraščių užtikrina gerą slėnio apžvalgą, pats lieka lyg apgaubtas tirštu rūku, bus aišku, kad kalnų virtinė tam, kas jos neturi, bet kontaktuoja su kalnais, yra visada kaip neigiamos įtakos neįveikiamas šaltinis, slapta priešo jėgos dirbtuvė. Tai pasireiškia dar labiau, kai kalnai yra ne tik užimti priešo, bet ir priklauso jam. Mažiausios drąsiausių partizanų grupės randa prieglobstį kalnuose, kai juos persekioja, ir gali nebaudžiami staiga pasirodyti kitoje vietoje; stipriausios kolonos, dengiamos kalnų, gali nepastebimos priartėti, o mūsų ginkluotosios pajėgos turi laikytis atokiau nuo jų per reikiamą nuotolį, kad išvengtų nuostolingų mūšių ir netikėtų smūgių, kuriems nepajėgtų duoti atkirtį.

Taigi kalnai tam tikru atstumu turi įtakos su jais besiribojančiai ir esančiai žemiau vietovei. Ar ši įtaka gali būti veiksminga tam tikram momentui, pvz., mūšyje (Maltscho mūšyje prie Reino 1796 m.), arba tik po kurio laiko priešo ryšiui, tai priklauso nuo erdvės sąlygų; ar tą įtaką gali įveikti ryžtingi veiksmai lygumoje ar slėnyje, priklauso nuo ginkluotųjų pajėgų santykio.

1805 ir 1809 metais Bonapartas įsiskverbė iki Vienos nesirūpindamas Tiroliu; tuo tarpu 1796 m. Moro turėjo palikti švabiją, nes dažniausiai jis nesugebėjo įveikti aukštesnių vietovių ir per daug jėgų turėjo panaudoti joms stebėti. Tuose žygiuose, kur vyksta tolygus jėgų svyravimas, neliekama ilgai netoli kalnų, kuriuos užėmęs priešas, ir bandoma užimti ir išlaikyti tik tą ruožą, kurio reikalauja pagrindinė puolimo kryptis, todėl daugeliu atvejų kalnai yra pagrindinė nedidelių mūšių tarp abiejų kariuomenių vieta. Bet nereikia pervertinti šių aplinkybių, kalnų vietovę visais atvejais vertinti kaip visos teritorijos raktą ir jos užėmimą laikyti svarbiausiu. Kai kalbama apie pergalę, tai svarbiausia pati pergalė, o jei ji pasiekta, kitos aplinkybės tvarkomos pagal poreikius.

3. Kalnai vertinami kaip strateginė kliūtis. Čia turime skirti dvi aplinkybes. Pirmoji vėl yra lemiamas mūšis. Būtent galima kalnus vertinti kaip ir upę, t. y. kaip kliūtį su tam tikromis prieigomis, kurios mums duoda galimybę sėkmingam mūšiui, nes jos išskaidė priešo pajėgas judėjimo į priekį metu, apriboja jas tam tikrais keliais ir sudaro galimybę mums pulti išskaidytas priešo pajėgas suvienytomis mūsų pajėgomis, kurios yra už kalnų. Jeigu puolantysis atsisakytų visų ketinimų, vis vien negalėtų judėti kalnuose viena kolona, nes jam kiltų pavojus įsitraukti į lemiamą mūšį turint tik vieną atsitraukimo kelią: taigi gynybos veiksmų būdas bus nulemtas svarbių aplinkybių. Kadangi kalnų ir prieigų sąvokos labai neapibrėžtos, tai atitinkami gynybos veiksmai visiškai priklauso nuo vietovės, todėl jie gali būti nurodomi kaip galimi, bet reikia pasakyti, kad su šiuo gynybos būdu susiję du trūkumai: pirmasis, kad priešas po pirmo jam suduoto smūgio labai greitai randa apsaugą kalnuose; antrasis, kad jis turi pranašesnę vietovę; šis pranašumas nėra lemiantis, bet vis tik turi įtakos.

Mes nežinome nė vieno mūšio, kuris būtų vykęs tokiomis aplinkybėmis, jeigu ne mūšis prieš Alvinzi 1796 metais. Bet kad toks atvejis gali pasitaikyti rodo Napoleono perėjimas per Alpes 1800 metais, kur Melasas galėjo su visa kariuomene jį pulti, iki jo kolonų susijungimo.

Antras santykis, kurį kalnai sudaro kaip kliūtį, yra priešo komunikacijų linija, kai jie ją kerta. Neatsižvelgiant į perėjų sustiprinimą fortais ir veiksmus,

kurių griebėsi ginkluoti žmonės, blogi kalnų keliai blogu metų laiku gali būti pražūtingi kariuomenei; neretai tai sąlygojo kariuomenės atsitraukimą dėl visiško išsekimo. Jeigu prie to prisideda dažni partizanų puldinėjimai arba liaudies karas, tai priešo kariuomenė būna priversta skirti dideles pajėgas ir pagaliau išsidėstyti keliuose punktuose kalnuose; taip jie patenka į nepalankiausią padėtį, kokia gali būti puolimo kare metu.

4. Ypatingos kariuomenės aprūpinimo maisto produktais sąlygos kalnuose. Šis klausimas yra labai paprastas ir savaime suprantamas. Šiuo atžvilgiu didžiausią naudą besiginantysis turės, kai puolantysis bus priverstas sustoti kalnuose arba palikti juos savo užnugary.

Šie samprotavimai apie kalnų gynybą apima karą kalnuose apskritai, o jų atspindžiai nušviečia ir puolimo veiksmus kalnuose. Nereikia laikyti tai nepraktiška ir neteisinga, nes kalnų nepadarysi lyguma, o iš lygumos – kalnų; karo teatro pasirinkimą nulemia daugybė kitų sąlygų, kad, rodosi, tokio pobūdžio samprotavimams lieka mažai vietos. Mes įsitikinsime, kad kai veiksmai rutuliojasi sparčiai, pasirinkimas nebūna toks apibrėžtas. Jei kalbama apie grupuotę ir pagrindinių pajėgų veiksmus, būtent lemiamo mūšio metu, tai keletas nereikalingų žygių pirmyn arba atgal gali kariuomenę išvesti iš kalnų į lygumą, o ryžtingas ginkluotųjų pajėgų suvienijimas lygumoje gali padaryti neveiksmingus šalia esančius kalnus. Dabar mes iš naujo sukoncentruosime aplink šį objektą išsklaidytą šviesą ir parodysime jo aiškų vaizdą.

Mes tvirtiname ir tikime įrodę, kad kalnai tiek taktikoje, tiek ir strategijoje nepalankūs gynybai, turima galvoje lemiamoji gynyba, nuo kurios priklauso šalies išsaugojimas ar praradimas. Kalnai riboja matomumą ir judėjimą visomis kryptimis, jie skatina pasyvumą, priverčia uždaryti visas prieigas, dėl ko kyla daugiau ar mažiau uždarytų sienų karas. Todėl pagrindinės pajėgos turi pagal galimybę vengti kalnuotos vietovės, palikti ją nuošaly arba laikytis prieš ją ar už jos.

Priešingai, antraeiliams tikslams ir užduotims kalnuota vietovė teikia stiprinančias aplinkybes ir pagal tai, ką mes apie tai pasakėme, nėra prieštaravi-

mo mūsų tvirtinimui, kad kalnai yra silpnojo prieglobstis, t. y. to, kas nesiekia lemiamo mūšio. Pranašumai, kuriais kalnų reljefe naudojasi pagalbinės pajėgos, sąlygoja kalnų nepriimtinumą pagrindinėms pajėgoms.

Visi šie samprotavimai neišlaikys jausmų pusiausvyros. Tam tikrais atvejais vaizduotė ne tik nepatyrusiems, bet ir tiems, kurie išauklėti remiantis blogais karo vykdymo metodais, sudaro slegiantį įspūdį apie sunkumus, kuriuos kalnuota vietovė, kaip neįveikiama stichija, priešpastato visiems puolančiojo veiksmams; dėl jų bus sunku nelaikyti mūsų nuomonės keisčiausiu paradoksu. Bet prie visų šių samprotavimų pastarojo šimtmečio istorija su savo karo menu užims jutiminio įspūdžio vietą, ir tada tik nedaugelis ryšis pasakyti, pvz., kad Austrija lengviau galėjo gintis nuo Italijos pusės negu nuo Reino pusės. Tačiau prancūzai, kurie dvidešimt metų kariavo, energingai, beatodairiškai vadovaujami ir matę laimingas šios sistemos pasekmes, visais atžvilgiais dar ilgai išsiskirs gerai atlikto samprotavimo taktu.

Kas gi? Nejaugi valstybė labiau apsaugota atviroje vietovėje negu kalnuose? Nejaugi Ispanija būtų stipresnė be Pirėnų, Lombardija labiau neprieinama be Alpių, o lygumų šalis, pvz., Šiaurės Vokietiją, būtų sunkiau užkariauti negu kalnuotą šalį (pvz., Vengriją). Su šia neteisinga išvada norime susieti mūsų paskutinius pastebėjimus. Mes netvirtiname, kad Ispanija būtų stipresnė be savo Pirėnų, negu su jais, bet tiktų, kad ispanų kariuomenė, kuri jaučiasi pakankamai stipri, kad vykdytų lemiamą mūšį, geriau daro suvienydama jėgas už Ebro, negu būtų išskaidžiusi prie penkiolikos Pirėnų perėjų. Bet tuo Pirėnų įtaka karo eigai nesibaigia. Tą patį teigiame ir apie italų kariuomenę. Jeigu ji būtų išsisklaidžiusi po aukštas Alpes, ryžtingas priešas ją nugalėtų be alternatyvos pergalės ar pralaimėjimo pasirinkimo, nes Turino lygumoje ji turėjo visas tokias pat galimybes kaip ir priešas. Bet dėl šios priežasties niekas nemanys, kad puolančiajam malonu kirsti tokį kalnų masyvą kaip Alpės ir palikti jį už savęs. Be to, generalinės kautynės lygumoje neatmeta išankstinės kalnų gynybos panaudojant antraeilius būrius, kas pageidautina tokiuose masyvuose kaip Alpės ir Pirėnai. Taip pat mes negalvojame, kad lygumos užkariavimas yra lengvesnis negu kalnuotos vietovės užkariavimas, nebent tuo atveju, kai

lemiamas mūšis priešą visiškai nuginkluoja. Po tokios pergalės užkariautojui reikia rūpintis gynyba, nes kalnų vietovė jam pasidaro labiau nenaudinga, negu buvo besiginančiajam. Jeigu karas tęsiasi ir atsiranda pašalinė pagalba, jeigu žmonės imasi ginklo, šią reakciją dar labiau sustiprina kalnuota vietovė.

Čia yra kaip optikoje; vaizdas ryškėja stiprėjant šviesai, kai objektas juda tam tikra kryptimi, bet tik tol, kol jis pasiekia fokusą, už kurio viskas pasidaro atvirkščia. Jei gynyba kalnuose silpnesnė, tai turėtų būti priežastis to, kad puolantysis pasirinktų kryptį per kalnus. Bet taip bus tik retais atvejais, nes sunkumai juose išlaikyti kariuomenę, blogi keliai, neaiški situacija, ar priešas stos į generalines kautynes kalnuose, būtent, ar jis išdėstys kalnuose pagrindines savo pajėgas, atsveria tą galimą šios krypties pranašumą.

15 skyrius

UŽTVARA

Pavadinimas užtvara suteikiamas kiekvienai pasiruošusiai gynybos linijai, siekiančiai tiesiogiai apginti atskirą sritį keletu susijusių nedidelių būrių, užimančių tvirtas pozicijas. Mes sakome tiesiogiai, nes keletas didelės kariuomenės korpusų, išdėstytų vienoje linijoje, galėtų apginti nuo priešo didelę šalies sritį, nesudarydami užtvaros, bet tokia gynyba būtų ne tiesioginė, o įvairių derinimų ir judėjimų derinys.

Tokia ištęsta gynybos linija, tiesiogiai dengianti didelę sritį, turi tik nedidelę pasipriešinimo galią; tai krenta į akis. Toks pat atvejis būtų, jei užtvarą užimtų dideli kariuomenės daliniai, jei prieš juos veiktų panaši kariuomenė. Taigi užtvaros uždavinys gali būti tik gynyba nuo silpno smūgio, ar tai būtų dėl mažo valios impulso ar mažų pajėgų, kurios turi suduoti smūgį.

Toks ir buvo kinų sienos tikslas: apsauga nuo totorių išpuolių. Tokią reikšmę turi visų linijų ir sienos gynyba, kurią organizuoja Europos valstybės, susisiekiančios su Azija ir Turkija. Toks užtvarų panaudojimas neprieštarauja sveikai nuovokai ir nėra netikslingas. Tiesa, ne kiekvieną išpuolį ji gali atremti, bet jie apsunkinami ir darosi retesni, o esant tokiems santykiams kaip su Azijos šalimis, su kuriomis karo padėtis niekada nesibaigia, tai yra labai svarbu.

Šiai užtvaros reikšmei artimiausios ir tos linijos, kurios atsirado paskutiniuose karuose tarp Europos valstybių, pvz., prancūzų linijos prie Reino ir Nyderlanduose. Jos įrengtos, kad apsaugotų šalį nuo įsiveržimų, kurie buvo vykdomi kontribucijai rinkti ir svetimai kariuomenei išlaikyti. Taigi jos turėjo sulaikyti tik pagalbines operacijas, todėl turėjo būti ginamos antraeilių pajėgų. Bet tais atvejais, kai pagrindinės priešo pajėgos nukreiptos prieš šias linijas, besiginantysis priverstas jas užimti savo pagrindinėmis pajėgomis; iš čia atsirado ne geriausias gynybos metodas. Dėl šio trūkumo ir todėl, kad gynyba nuo šių užpuolimų trumpalaikiame kare yra antraeilės svarbos užduotis, kuri egzistuojant tokioms linijoms lengvai gali pareikalauti didelių jėgų sąnaudų, mūsų dienomis šios linijos vertinamos kaip kenksmingos priemonės. Kuo didesnė jėga, su kuria siaučia karas, tuo ši priemonė nereikalingesnė ir pavojingesnė.

Pagaliau visos ištęstos sargybos postų linijos, kurios dengia nuolatinį kariuomenės išsidėstymą ir turi parodyti tam tikrą pasipriešinimą, gali būti vertinamos kaip užtvaros. Šis pasipriešinimas nukreiptas prieš užpuolimus ir prieš kitas mažas operacijas, kuriomis siekiama pažeisti karių, išdėstytų gyvenamuosiuose punktuose, saugumą; jei leidžia vietovė, jos gali įgauti pakankamą jėgą. Jei užgrius pagrindinės priešo pajėgos, pasipriešinimas bus tik reliatyvus, t. y. leis laimėti laiko, bet ir šis laiko laimėjimas dažniausiai bus nelabai reikšmingas, taigi į tai reikia žiūrėti kaip į kažką mažesnį, negu būtų sargybinės apsaugos užtvaros tikslas. Priešo kariuomenės sutelkimas ir priartėjimas negali būti nepastebėtas tiek, kad besiginantysis apie tai sužinotų tik iš savo apsaugos, o tai gali leisti tik toks besiginantysis, kuris tokiu atveju būtų apgailėtinas.

Taigi ir šiuo atveju užtvara skirta tik pasipriešinti silpnų pajėgų puolimui ir neprieštarauja savo paskirčiai, kaip ir pirmaisiais abiem atvejais.

Bet jei pagrindinės pajėgos, skirtos šalies gynybai, nuo pagrindinių priešo pajėgų bus išskirstytos į ilgą atskirų būrių, užimančių gynybines pozicijas, eilę, t. y. sudarys užtvarą, tai bus taip netikslinga, kad reikia nagrinėti aplinkybes, kurios lydi ir motyvuoja šį reiškinį.

Kiekviena pozicija kalnuotoje vietovėje, net jei ji užimama planuojant suvienytų pajėgų kautynes, turi būti labiau ištęsta negu lygumoje. Tai įmanoma, nes vietovės sąlygos labai padidina pasipriešinimo galimybes; tai būtina, nes čia reikalinga platesnė atsitraukimo bazė, kaip mes jau kalbėjome skyriuje apie gynybą kalnuose. Bet, jei artimoje ateityje kautynės nenumatytos ir jeigu galima numatyti, kad priešas galbūt liks prieš mus ilgą laiką, nesiimdamas nieko kita, tik tai, ką jam suteiks palankios aplinkybės (būklė, kokia buvo įprasta daugelyje karų), tai yra natūralu neapsiriboti vietovės atžvilgiu tik pačiu būtiniausiu, bet likti iš kairės ir iš dešinės šeimininku, kokiu tik leidžia kariuomenės saugumas; tai duoda mums daug pranašumų, kaip mes parodysim toliau. Judrumu atviroje, prieinamoje vietovėje pasiekiama daugiau negu kalnuose; todėl ten ginkluotųjų pajėgų ištęsimas ar išskaidymas turint tokį tikslą mažiau reikalingas; tai būtų pavojingiau, nes lygumoje kiekvienos dalies pasipriešinimo sugebėjimas yra mažesnis. Bet kalnuose bet koks vietovės išlaikymas daugiau priklauso nuo vietinės gynybos, nes negalima greitai pasiekti punkto, kuriam gresia pavojus, ir kur, jei priešas jį užima pirmas, ne taip lengva jį išvaryti net pranašesnėmis pajėgomis; kalnuose tokiomis aplinkybėmis visuomet prieinama prie tokio išsidėstymo, kuris ir nėra tikra užkarda, bet kaip gynybos postų eilė labai panaši į jį. Nors nuo tokios į daugelį postų išdėstytos grupuotės lieka dar didelis žingsnis iki užtvaros, bet karvedžiai, dažnai nepaisydami to, tai daro nesąmoningai, pereidami šiame kelyje iš vienos pakopos į kitą. Iš pradžių pajėgų išskaidymo tikslas yra pridengti vietovę ir ją išlaikyti, vėliau tai tęsiama dėl pačių ginkluotųjų pajėgų saugumo. Kiekvieno būrio vadas atsižvelgia į pranašumus, kuriuos jis gaus užėmęs vieną ar kitą punktą, užtveriantį tą ar kitą praėjimą iš dešinės ar kairės nuo jo pozicijos, ir nepastebimai visuma pereina iš vienos išskaidymo pakopos į kitą.

Taigi užtvarų karą, kurį vykdo pagrindinės pajėgos, kai jis prasideda, reikia vertinti ne kaip planingai pasirinktą formą atremti kiekvieną priešo pajėgų smūgį, bet kaip padėtį, į kurią pateko siekdami kito tikslo, būtent išsaugoti tam tikros vietovės valdymą ir pridengti ją nuo priešo, kuris neketina imtis didelių operacijų. Tokia padėtis visada yra klaidinga, o priežastys, dėl kurių karvedys išskirdavo vieną būrį po kito, yra smulkmeniškos, lyginant su pagrindinių pajėgų tikslu; visa tai rodo tokio suklydimo galimybes. Kai toks suklydimas, būtent klaidingas savęs ir priešo vertinimas, pripažįstamas, kalbama apie klaidingą sistemą. Bet tylomis susitaikoma su tokia sistema, kai jos laikantis gaunama tam tikra nauda ar apsieinama be nuostolių. Visi garbina nepriekaištingus princo Henriko žygius Septynerių metų kare, nes juos taip pripažino karalius, nors tokie žygiai yra patys ryškiausi nepaaiškinami pavyzdžiai tokio ištęsto išmėtymo atskirų būrių pozicijų, kurias galima pavadinti užkardomis ne mažiau už kitas. Tokias grupuotes galima pateisinti, kai sakoma: princas Henrikas žinojo savo priešus, jis žinojo, kad jam nereikia bijoti kokių ryžtingų veiksmų iš jų pusės, o tai, kad jo išsidėstymo tikslas buvo išlaikyti savo rankose kiek galima didesnę šalies dalį, tai jis ėjo šia kryptimi taip toli, kiek leido aplinkybės. Jeigu princą, išskleidusį tokį voratinklį, nors kartą būtų aplenkusi laimė ir jis būtų turėjęs didelių nuostolių, tuomet reikėtų tvirtinti, kad tai ne dėl neteisingos karo vykdymo sistemos, kurios laikėsi princas Henrikas, o dėl to, kad jis suklydo pasirinkdamas priemones ir pritaikė jas netinkamu laiku.

Bandydamas paaiškinti, kaip gali atsirasti vadinamoji užtvarų sistema pagrindinių pajėgų panaudojimo karo teatre – be to, kada ir kokiu būdu ji gali būti racionali ir naudinga ir nebus nesąmone – mes pasiruošę pripažinti, kad, matyt, būna ir tokių atvejų, kai karvedžiai ar jų generalinis štabas nesupranta užtvarų sistemos reikšmės. Jie priima jos sąlyginę vertę besąlygine ir rimtai laiko ją tinkama priedangai esant bet kokiam priešo puolimui. Čia bus ne klaidingas priemonės panaudojimas, o visiškas to nesupratimas. Mes pasiruošę sutikti, kad tokia nesąmonė buvo panaudota prūsų ir austrų kariuomenių ginant Vogėzą 1793 ir 1794 m.

16 skyrius

DOMINUOJANTI ŠALIES VIETOVĖ

Karo mene nėra jokio teorinio įsivaizdavimo, kuriam kritikoje būtų skiriama tiek reikšmės, bet kurį nagrinėsime čia. Tai yra visų kautynių, aprašomų žygiuose, paradinis arkliukas, pradinis taškas visų karinių svarstymų ir vienas mokslo formos fragmentų, kuris yra gerai žinomas kritikai. Tačiau su tuo susijusi sąvoka iki šiol nenustatyta ir aiškiai neapibrėžta.

Mes pabandysime ją išrutulioti iki visiško aiškumo ir pažiūrėsime, kokią vertę ji turės praktinei veiklai.

Mes nagrinėjame ją šioje mūsų knygos vietoje, nes iš anksto reikėjo išnagrinėti kalnų ir upių gynybą, taip pat tvirtos ir įtvirtintos pozicijos sąvoką, su kuria ji glaudžiai susijusi. Neapibrėžta ir paini sąvoka, kuri slepiasi už šios labai senos karinės metaforos, reiškė tokią vietovę, kurioje šalis labiausiai atvira, tai ta vieta, kur ji yra stipriausia.

Jeigu yra toks rajonas, be kurio paėmimo negalima ryžtis įsiveržti į priešo šalį, tai ji pagrįstai gali būti vadinama šalies raktu. Bet šio paprasto ir ne visai vaisingo įsivaizdavimo nepakako mūsų teoretikams; jie perkėlė jį į naują pakopą ir šalies raktu laikė tokius punktus, kurie lemia visos šalies užėmimą.

Kai rusai norėjo įsiveržti į Krymą, jie turėjo pirma užimti Perekopą ir jo gynybos liniją ne tik dėl to, kad turėtų priėjimą prie jo, nes Laschas du kartus aplenkė ją 1737 ir 1738 metais, bet kad turėtų galimybę įsitvirtinti Kryme labai saugiai. Tai labai paprasta, bet dominuojančio punkto sąvoka mažai padeda tai suprasti. Bet jeigu būtų galima pasakyti: tas, kas užėmė Langrės vietovę, tas valdo visą Prancūziją iki pat Paryžiaus, t. y. jos valdymas priklauso nuo jo vieno, kas būtų akivaizdžiai kita, kažkas kur kas didesnės svarbos. Pagal pirmąją supratimo rūšį negalima įsivaizduoti šalies valdymo

nevaldant šio punkto, kurį vadiname raktu, tai suvokia kiekvienas sveiku protu; pagal antrąją supratimo rūšį negalima įsivaizduoti punkto, kuris vadinamas šalies raktu, valdymo, neturint savo nuosavybėje šalies, tai yra kažkas nepaprasta, o tam suprasti neužtenka sveiko proto, tam reikia slapto mokslo magijos. Ir ši kabalistika literatūroje atsirado maždaug prieš 60 metų, pasiekė kulminacinį tašką praėjusio šimtmečio pabaigoje ir, nepaisant stulbinančios jėgos, kuria Bonaparto karo vykdymo metodai patraukė visų amžininkų įsitikinimus, mes tvirtiname – kiekviena kabalistika įsigudrino plona gija tęstis knygų puslapiuose.

Savaime aišku, kad (jei mes turime atsisakyti punkto rakto sąvokos) kiekvienoje šalyje atsiranda vyraujančios svarbos punktai, kur susieina daug kelių, kur galima nesunkiai apsirūpinti maisto produktais, iš kurių galima nuvykti į bet kurią pusę, trumpai tariant, kuriuos turint galima patenkinti bet kokius poreikius, tai duoda įvairių pranašumų. Jeigu karvedys norėtų pabrėžti tokio punkto svarbą vienu žodžiu, pavadintų jį šalies raktu: būtų pedantiška tam prieštarauti, daug daugiau šis posakis turi charakteringo ir patrauklaus. Bet jei vien gryno stiliaus gėlės nori padaryti branduolį, iš ko turi išsivystyti visa sistema, kaip medis su daugeliu atsišakojimų, tai reikalaujama sveiko žmogaus proto, kad jis grąžintų šiam posakiui tikrąją vertę.

Iš vartojamos, bet labai neapibrėžtos reikšmės, kokią turi „šalies raktas“, pagal karvedžių pasakojimus, kai jie kalba apie savo karo žygius, reikėtų pereiti prie apibrėžtesnio, vienareikšmio klausimo nagrinėjimo, norint sukurti iš to sistemą. Iš įvairių šios reikšmės pusių pagrindu parinko vietovės pranašumą. Kai kelias kerta kalnų keterą, tai dėkojama dangui, kad pasiektas aukščiausias taškas ir pradedamas nusileidimas. Tai tinka ir pavieniui keliautojui, tuo labiau kariuomenei. Rodosi, visi sunkumai nugalėti; dažniausiai taip yra iš tiesų; nusileidimas – lengvas dalykas, mes jaučiame pranašumą prieš kiekvieną, kuris mums tai norėtų sutrukdyti; apžvelgi visą šalį ir iš anksto ją valdai žvilgsniu. Tokiu būdu aukščiausias taškas, kurį pasiekia kelias, einantis per kalną, buvo laikomas svarbiausiu; taip yra iš tiesų daugeliu atvejų, bet ne

visada. Tokie taškai dažnai vadinami raktu istoriniuose karvedžių pasakojimuose, tiesa, kiek kitokia prasme ir dažniausiai siauresne reikšme. Dėl tokio įsivaizdavimo ir atsirado klaidinga teorija, kurios įkūrėju laikomas Lloydas. Jis pripažino šalies raktais vyraujančius virš šalies punktus, nuo kurių nusileidžia keletas kelių į šalį, į kurią numatoma įžengti. Buvo natūralu, kad šis įsivaizdavimas susiliejo su artimu jam, būtent su sistemine gynyba kalnuose, o tai lėmė nerealumą ir apgaulę. Prie to prisidėjo ir keletas taktinių elementų, kurie turi reikšmę ginant kalnus, todėl greitai buvo atsisakyta aukščiausio kelių taško sąvokos, o šalies raktu pripažinta visos tos kalnų sistemos aukščiausias taškas.

Kadangi maždaug tuo metu, būtent aštuonioliktojo amžiaus antrojoje pusėje, atsirado aiškesnis supratimas apie Žemės paviršiaus formavimąsi išplovimo proceso metu, šiai karinei teorijai ištiesė ranką gamtos mokslai šios geologinės sistemos pavidalu; tada visos gyvenimiškos tiesos užtvankos buvo pralaužtos ir visokio tipo aiškinimai plaukė kaip iliuzinės teorijos, paremtos geologiniu panašumu. Todėl aštuonioliktojo amžiaus pabaigoje tik ir girdėjosi ar daugiau buvo rašoma apie Reino ir Dunojaus šaltinius. Tiesa, šios nesąmonės daugiausiai vyravo knygose, nes į gyvenimą prasiskverbia maža dalis knygų išminties ir juo mažesnė, kuo neprotingesnė ten dėstoma teorija. Tačiau teorija, apie kurią dabar kalbame, Vokietijos bėdai, darė įtaką praktiniams veiksmams; mums tenka kovoti ne tik su vėjo malūnais, o kad tai įrodytume, mes priminsime du tikrus įvykius: pirma, apie svarbius, bet labai pamokomus prūsų kariuomenės žygius 1793 ir 1794 metais į Vogėzus, kurių teorinį pagrindą duoda Graveto ir Massenbacho knygos; antra, apie 1814 m. žygį, kur 200 000 Bohemijos kariuomenę, remiantis ta teorija, tempė per Šveicariją į vadinamąją Langaro plynaukštę.

Reikalas tas, kad aukštas vietovės taškas, iš kurio į įvairias puses teka šaltinių vandenys, dažniausiai ne kas kita, kaip iškilęs punktas, o viskas, kas 18 amžiaus pabaigoje ir 20 amžiaus pradžioje buvo rašoma apie jo įtaką karo veiksmams, neteisingai vartojant sąvokas, iš esmės yra visiška fantazija. Jeigu Reino ir Dunojaus, ir visų šešių Vokietijos upių šaltinis būtų vie-

nas kalnas, tai dėl to kariniu atžvilgiu jis turėtų reikšmę tik kaip punktas, tinkamas trigonometriniam signalui įrengti. Šviesos signalizacijai įrengti jis būtų mažiau tinkamas, stebėjimo postui dar mažiau, visai kariuomenei visai netinkamas.

Taigi ieškoti šalies raktinės pozicijos vietovėje, pripažintoje raktu, t. y. ten, kur įvairūs kalnų atsišakojimai išeina iš vieno bendro taško ir kur prasideda aukščiausi vandens šaltiniai, yra tik knyginė idėja, kurią atmeta pati gamta, kuri kalnagūbrius ir slėnius sukuria ne tokius prieinamus iš viršaus į apačią, kaip pripažindavo iki šio laiko mokslas apie vietoves, bet apvalias kalnų viršūnes ir slėnius išmėto pagal savo valią ir neretai žemiausią vandens lygį apsupa aukščiausiais kalnų masyvais. Jeigu šiuo klausimu pasidomėtume karo istorijoje, galėtume lengvai įsitikinti, kaip mažai įtakos tam tikros vietovės galutiniai geologiniai punktai turi jos panaudojimui karo veiksmams ir kaip vyrauja kitos vietovės ir kiti poreikiai. Dažnai fronto linijos eina visiškai arti tų punktų, ir vis tiek pastarieji neatkreipia į save dėmesio.

Mes paliekam šį klaidingą supratimą, prie kurio ilgai užtrukome, nes juo remiasi visa išdidi sistema, ir grįžtame prie savo požiūrio.

Taigi mes sakome: jeigu posakis *raktinė pozicija* turi atitikti savarankišką sąvoką, tai tokia gali būti tik supratimas apie vietovę, be kurios užėmimo negalima įsiveržti į tą šalį. Jeigu taip pavadina kiekvieną patogų įėjimą į šalį arba kiekvieną patogų centrinį punktą, tai šis pavadinimas praranda savo specifinę vertę ir reiškia ką nors daugiau ar mažiau, ką galima rasti visur, ir jis bus tik patogus posakis.

Taigi pozicijas, kurios atitiktų šalies rakto sampratą, galima rasti pakankamai retai. Dažniausiai geriausias šalies raktas yra priešo kariuomenėje ir tam, kad vietos sąvoka galėtų dominuoti virš ginkluotųjų pajėgų sąvokos, turi būti labai palankios sąlygos. Pastarosios pasireiškia, mūsų nuomone, dviem pagrindiniais momentais: pirma, tame punkte išsidėsčiusios ginkluotosios pajėgos, padedant vietovės sąlygoms, galėtų parodyti stiprų taktinį pasipriešinimą, ir antra, kad ši pozicija keltų grėsmę priešui anksčiau, negu mūsų ryšiai patirtų priešo grėsmę.

17 skyrius

SPARNŲ POVEIKIS

Vargu ar mums reikia pabrėžti, kad kalbame apie strateginį sparną, t. y. apie viso karo teatro tęsimąsi į šoną ir kad su tuo nereikia painioti atakos, nukreiptos iš šono, taigi taktinio sparnų poveikio; netgi tais atvejais, kur strateginis sparnų poveikis sutampa su taktiniu paskutinėje stadijoje, jis gali būti visiškai pagrįstai atskirtas, nes vienas nebūtinai išplaukia iš kito.

Šis sparnų poveikis ir jam priklausančios sparnų pozicijos taip pat priklauso paradiniams teorijos arkliukams, kurie kare retai sutinkami, ne todėl, kad pačios priemonės būtų iliuzinės ar neveiksmingos, bet todėl, kad abi pusės stengiasi apriboti save nuo to poveikio; atvejai, kai neįmanoma jo išvengti, reti. Tais retais atvejais ši priemonė labai veiksminga. Todėl ir dėl pastovaus dėmesio, kuris skiriamas jai karo metu, svarbu mums pateikti aiškų teorinį supratimą apie šią priemonę. Nors strateginis sparnų poveikis įmanomas ne tik gynybos, bet ir puolimo metu, vis tik jis artimesnis pirmajai ir todėl jo vieta tarp gynybos priemonių.

Prieš įsigilindami į šį klausimą, turime nustatyti paprastą principą, kurio nagrinėjimo vėliau nepaleisime iš akių: pajėgos, kurios turi veikti užnugaryje ar priešo sparnuose, negali veikti iš fronto; iš čia išplaukia klaidingas įsivaizdavimas, kad užėjimas į užnugarį jau yra kažkas savaime labai svarbaus. Savaime tai yra niekas, bet lyginant su kitais dalykais yra kažkas naudinga arba nenaudinga, priklausomai nuo to, kokie tie kiti duomenys; pastarųjų tyrimas ir yra mums labai svarbus.

Pirmiausia reikia skirti dvi poveikio į strateginį sparną reikšmes: būtent poveikis tik komunikacijos linijai ir poveikis atsitraukimo keliui, su kuriuo gali būti susietas ir pirmasis poveikis.

Kai Daunas 1758 metais pasiuntė judriuosius būrius, kad sutrukdytų tiekimą apgulusiai Olmuetzą kariuomenei, jis greičiausiai nenorėjo karaliui atkirsti atsitraukimo į Sileziją kelią; priešingai, jis labiau būtų norėjęs paskatinti jį atsitraukti ir noriai būtų atidaręs jam atsitraukimo kelią.

1812 metų kampanijoje visi judrieji būriai, kurie rugsėjo ir spalio mėnesį buvo skirti iš pagrindinės rusų kariuomenės, turėjo tikslą tik nutraukti ryšius, o ne užkirsti prancūzų kariuomenės atsitraukimo kelią. Pastarojo vykdymas buvo Čičagovo moldavų kariuomenės, kuri judėjo Berezinos link, taip pat generolo Wittgensteino kariuomenės, kuri puolė prieš prancūzų, stovinčių prie Duenos, korpusus, uždavinys.

Šiuos pavyzdžius rodome tik dėl didesnio aiškumo.

Poveikis susisiekimo linijoms, nukreiptas prieš priešo aprūpinimą, prieš mažus būrius, kurie vejasi pagrindines ginkluotąsias pajėgas, prieš kurjerius ir pravažiuojančius pavienius asmenis, prieš nedidelius priešo sandėlius, prieš visa tai, kas būtina priešo kariuomenės sveikam ir stipriam gyvavimui. Toks poveikis turi silpninti priešo kariuomenę ir priversti ją trauktis.

Poveikis priešo atsitraukimo keliui turi tikslą atkirsti priešo kariuomenės atsitraukimą. Tikslą galima pasiekti tik tada, jei priešas iš tiesų nuspręs atsitraukti; galimas dalykas, kad tai ir privers jį trauktis esant atitinkamai grėsmei. Taigi vykdydami demonstracinį atsitraukimo kelio spaudimą, galime pasiekti tą patį rezultatą, kaip ir poveikiu į susisiekimo liniją. Bet visų šio poveikio pasekmių, kaip sakėme, galima laukti ne vien iš apėjimo, ne vien tik iš pajėgų grupuočių geometrinės formos, o tik iš atitinkamų sąlygų.

Kad aiškiau įsivaizduotume šias sąlygas, mes atskirsime abu poveikius į sparnus ir pirma išnagrinėsime nukreiptą į susisiekimo linijas. Čia turime iškelti dvi pagrindines sąlygas, iš kurių viena ar kita turi egzistuoti.

Pirmoji: kad šiam poveikiui į priešo susisiekimo linijas pakaktų tokių nedidelių pajėgų, kad fronte nebūtų jaučiamas jų trūkumas.

Antroji: priešo kariuomenė turi būti savo numatyto kelio pabaigoje ir neturėtų kokiu nors būdu pasiekti naują pergalę arba negalėtų sekti mūsų kariuomenės jai traukiantis.

Mes tuo tarpu paliksime pastarąjį atvejį, kuris nėra toks retas, kaip galėtų pasirodyti, ir užsiimsime kitomis pirmojo atvejo aplinkybėmis. Artimiausia šių aplinkybių yra ta, kad priešo komunikacijos linija būtų tam tikro ilgio ir negali būti apginta dviejų trijų gerų būrių; antra, kad ji pagal savo padėtį būtų prieinama mūsų poveikiui.

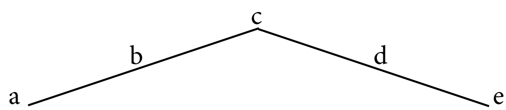
Šis prieinamumas gali būti dvejopas: arba pagal kryptį, jeigu komunikacijos linija neina statmenai priešo frontui, arba ji eina per mūsų šalį: jei abi sąlygos sutampa, yra geresnis prieinamumas. Abi sąlygos reikalauja išsamesnio aiškinimo.

Atrodytų, kai kalbama apie 40–50 mylių komunikacijos linijos pridengimą, mažai svarbu, ar kariuomenė, stovinti linijos gale, stovi smailiu kampu į ją: kariuomenės fronto ilgis, lyginant su komunikacijos linijos ilgiu, atrodo kaip taškas; ir visgi yra kitaip. Net esant dideliam jėgų pranašumui, sunku perkirsti statmenai einančią priešo komunikacijos liniją užpuolimais, kuriuos vykdo kariuomenė. Jei galvotume tik apie sunkumus, iškylančius pridengiant tam tikrą erdvę, tai tuo nebūtų galima patikėti, atvirkščiai, reikėtų manyti, kad kariuomenei sunku pridengti savo užnugarį, t. y. vietovę už savęs, nuo visų pajėgų, kurias gali skirti pranašesnis priešas. Žinoma, taip, jei kare viskas būtų taip aišku, kaip atrodo popieriuje. Tuomet dengiantysis nežinodamas, kur pasirodys judrusis būrys, būtų kaip aklasis, ir tik partizanai būtų viską matantys. Bet jei galvotume, kad informacija, gaunama kare, yra netikra ir neišsami, ir nepamirštume, kad abi pusės eina apgraibomis patamsyje, tai aišku, kad judrusis būrys, apeinantis sparnus, pasiųstas į priešo užnugarį, yra padėtyje žmogaus, kuris tamsiame kambaryje turi turėti reikalą su daugeliu žmonių. Laikui bėgant jis turi žūti; tas pats atsitiks ir su būriais, kurie apeis priešo kariuomenę, užimančią statmeną poziciją, ir bus arti pastarosios ir visiškai atkirsti nuo savo kariuomenės. Be to, iškyla pavojus tokiu būdu prarasti daug pajėgų, bet ir pats instrumentas greitai atbunka; pirmoji tokio būrio nelaimė greitai padaro kitus būrius nedrąsius, o vietoj drąsių antpuolių ir įžūlaus erzinimo bus pastovaus sprukimo vaizdas.

Dėl šio sunkumo tiesioginis kariuomenės išdėstymas pridengia savų komunikacijos linijų artimiausius punktus, ir būtent, priklausomai nuo kariuomenės jėgos, dviejų ar trijų žygių atstumu; o šiems artimiausiems punktams ir gresia didžiausias pavojus, nes jie yra arčiausiai priešo kariuomenės.

Priešingai, esant įstrižam išdėstymui, nėra tokios apsaugotos komunikacijos linijos dalies ir mažiausias spaudimas, atvangiausias priešo bandymas pataiko į patį jautriausią tašką.

Kas nustato kariuomenės išdėstymo frontą neužimančios statmenos padėties komunikacijos linijos atžvilgiu? Priešo frontas, kuris irgi priklauso nuo mūsų fronto. Čia atsiranda sąveika, kurios pradinį tašką turime surasti.

Jeigu įsivaizduosime, kad puolančiojo komunikacijos linija yra *ab*, besiginančiojo komunikacijos linija *ed*, tai viena kitos atžvilgiu jos sudaro nemažą kampą. Tai bus aišku, kad jeigu besiginantysis panorėtų užimti poziciją taške *c*, kur susikerta abi linijos, puolantysis iš taško *b* galėtų priversti pasisukti į jį frontu ir tuo būdu atverti savo komunikacijos liniją. Tačiau bus kitaip, jeigu besiginantysis išsidėstys neprieidamas iki abiejų linijų susikirtimo, pvz., taške *d*, tada puolantysis bus priverstas pasisukti į jį frontu; mes manome, kad jis negali laisvai keisti savo operacinės linijos, kuri apibrėžiama geografiniais objektais, ir negalės jos pasukti, pvz., *ad* kryptimi. Matyti, kad šioje sistemoje, besiginantysis turi papildomą galimybę prieš puolantįjį, nes, kad gautų pranašumą, jam reikia tik užimti poziciją iki linijų susikirtimo. Mes nepervertiname šio geometrinio elemento ir nagrinėjame jį tam, kad mūsų mintis būtų aiškesnė; priešingai mes įsitikinę, kad vietinės ir konkrečios sąlygos lemia besiginančiojo išsidėstymą ir nėra galimybių duoti kokius nors bendrus nurodymus tam, kuris iš dviejų pusių bus priverstas pakišti savo komunikacijos liniją priešo smūgiams.

Jeigu komunikacijos linijos iš abiejų pusių yra ta pačia kryptimi, ta šalis, kuri šių linijų atžvilgiu priims įstrižą išsidėstymą, privers ir kitą pusę padaryti tą patį, bet tada nieko nelaimės erdvės atžvilgiu; abi pusės turės tuos pačius pranašumus ir nuostolius.

Todėl mes toliau nagrinėdami remsimės vienpusiškai tik komunikacijos linijos silpnosios vietos faktu. Kas susiję su antruoju komunikacijos linijos padėties nenaudingumu, kai ji eina būtent per priešo šalį, savaime aišku, kokiu laipsniu ji bus atidengta, jei tos šalies gyventojai griebsis ginklų. Susidariusią padėtį reikės vertinti kaip priešo jėgų išdėstymą palei visą komunikacijos liniją. Nors šios jėgos yra gana silpnos, retos ir nerodo intensyvių pastangų, bet reikia galvoti, ką duos toks priešingas sąlytis ir poveikis daugeliui punktų, išdėstytų vienas šalia kito palei ištęstą liniją. Čia nereikia išsamesnio aiškinimo. Bet ir tada, jei užkariautos šalies piliečiai nesigriebtų ginklo, jei šalyje nėra landvero ar kitos karinės organizacijos, taip pat, jei gyventojai nepasižymi karingumo dvasia, lieka tik paprastas šalies piliečių priešiškumas svetimai vyriausybei, o tai sudaro apčiuopiamą nepatogumą priešingos pusės komunikacijos linijai. Parama, kuria naudojasi judrusis būrys dėl lengvo bendravimo su vietiniais gyventojais, vietovės ir žmonių pažinimas, gaunama informacija ir valdžios žinybų parama turi jam lemiamą reikšmę, o šią paramą toks būrys gauna be ypatingų pastangų. Reikia pridurti, kad tam tikru nuotoliu visada yra tvirtovių, upių, kalnų ir kitokių prieigų, kurie bet kuriuo metu gali būti mūsų priešo žinioje, jeigu mes neturėsime jų savo nuosavybėje ir neišdėstysime ten savo įgulų.

Esant tokiam gyventojų požiūriui, kurį lydi kitos ypač palankios aplinkybės, poveikis priešo komunikacijos linijai galimas ir tada, kai ši linija yra statmena priešo frontui, nes mūsų judriesiems būriams jau ne visada reikės grįžti prie savo kariuomenės: jie patys gali rasti pakankamą priedangą paprastai pasitraukę į savo šalies gilumą.

Taigi mes susipažinome: 1) su nemažu ilgiu, 2) su įstriža padėtimi ir 3) priešo teritorija, kaip pagrindinėmis aplinkybėmis, kai komunikacijos linijos gali būti nutrauktos palyginti nedidelėmis priešo pajėgomis; kad šis nutrau-

kimas būtų veiksmingas, reikalinga ketvirta sąlyga, būtent tam tikra trukmė. Dėl šio punkto mes remsimės tuo, ką rašėme pirmojoje knygoje.

Šios keturios sąlygos yra tik pagrindinės aprėpiančios šį klausimą; prie jų dar prisideda daug vietinių ir konkrečių aplinkybių, kurios kartais būna reikšmingesnės už pagrindines aplinkybes. Tarp išvardintų pačių svarbiausių yra: kelių kokybė, vietovės ypatybės, priedangos priemonės, kuriomis gali būti upės, kalnai, pelkės, metų laikai, oro sąlygos, atskiros pristatymo rūšys, pvz., apgulos parkas, lengvųjų dalinių skaičius ir t. t.

Nuo visų šių aplinkybių priklausys sėkmė, kokią gali pasiekti karvedys priešo komunikacijų linijoje ir kada. Lyginant vienos pusės visas aplinkybes su kitos pusės visomis aplinkybėmis, galima gauti abiejų ryšių sistemų santykį; nuo šio santykio priklauso, kuris iš abiejų karvedžių šiame punkte gali būti pranašesnis už kitą.

Tai, kas atrodo sudėtinga aprašyme, dažnai konkrečiu atveju išsprendžiama iš karto iš akies; bet tam reikalinga praktikoje įgyta intuicija.

Reikia apgalvoti visus čia pateiktus atvejus, kad sąmoningai atsakytume į įprastą kvailystę rašytojų kritikų, galvojančių, kad žodžiais apėjimas ir poveikis į sparnus jau kažkas pasakyta ir nereikia pagrindimo.

Dabar pereiname prie antros pagrindinės sąlygos, kuriai esant gali vykti strateginis veiksmas į sparną.

Tolesniam priešo kariuomenės įsiskverbimui gali trukdyti ne mūsų pasipriešinimas, o kokia nors kita priežastis; kokia ji bebūtų, mūsų kariuomenei jau nereikia bijoti jėgų susilpnėjimo dėl didelių būrių skyrimo, nes jei priešas sugalvotų mus nubausti už tai, mes galime lengvai išvengti smūgio. Pastarasis atvejis buvo rusų pagrindinėje kariuomenėje 1812 metais prie Maskvos. Kad atsirastų toks atvejis, visai nebūtinos tokios plačios karo teatro apimtys ir sąlygos, kokios buvo tame žygyje. Toks atvejis Frydrichui Didžiajam buvo prie Bohemijos ar Moravijos sienos pirmajame Silezijos kare; sudėtingomis aplinkybėmis, į kurias gali patekti karvedžiai ir jų kariuomenės, galima įsivaizduoti pačias įvairiausias priežastis, dažniausiai politinio pobūdžio, kurios padaro negalimą judėjimą pirmyn.

Šiuo atveju pajėgos, skirtos veikimui į sparną, gali būti ženklios, todėl kitos sąlygos gali būti mažiau palankios; net mūsų ryšių sistemos santykis su priešo ryšių sistema gali būti mūsų nenaudai, nes priešas, negalėdamas pasinaudoti mūsų tolesniu atsitraukimu, negalės atsimokėti tuo pačiu, greičiau galvos apie savo atsitraukimo priedangą.

Tokia padėtis yra labai tinkama tam, kad pasiektume tų rezultatų, kurių norima siekti mūšyje, atrodančiame per daug rizikingu, tam tikromis priemonėmis, kurios nėra išskirtinės ir mažiau turinčios pasekmių, negu pergalė, bet mažiau pavojingos.

Tokiu atveju sparnų pozicija, atidengianti mūsų ryšius, kelia mažiau abejonių ir gali priversti priešą užimti įstrižą komunikacijos linijų atžvilgiu išsidėstymą; taigi ši anksčiau minėta sąlyga sėkmingam sparnų poveikiui beveik visada bus neišvengiama. Kuo didesnę paramą turi kitos palankios sąlygos, tuo greičiau ta priemonė gali atnešti sėkmę; atvirkščiai, kuo mažiau bus tokių palankių aplinkybių, tuo daugiau sėkmė priklausys nuo pranašesnių operacijos planų ir vykdymo sumanumo ir greitumo.

Čia atsiveria tikras strateginio manevravimo laukas, daug kartų kartotas Septynerių metų kare Silezijoje ir Saksonijoje 1760 ir 1762 metais. Jei daugelyje karų, pasižyminčių neintensyviais veiksmais, dažnai randamas panašus strateginis manevravimas – tai vyksta todėl, kad tokie dažni atvejai, kai matomas karvedys, esantis ties riba savo puolamųjų pasiekimų, todėl, kad ryžto ir drąsos stygius, atsakomybės baimė dažnai pakeičia tikrus ir svarius pagrindus; užtenka prisiminti feldmaršalą Dauną.

Susisteminę visus mūsų apibendrinimus į bendrą išvadą, turime pastebėti, kad veikimas į sparnus bus efektyviausias:

1. gynyboje;
2. žygio pabaigoje;
3. traukiantis į šalies gilumą;
4. suvienijus su liaudies karu.

Turime pasakyti keletą žodžių apie šio poveikio komunikacijos linijoms įgyvendinimą.

Šias priemones turi atlikti sumanūs partizanai, kurie vykdo drąsius žygius ir puola mažais būriais, mažas įgulas, transportą, pirmyn ir atgal permetamas komandas, drąsina landšturmą ir susijungia su jais vykdydami atskiras operacijas. Jie turėtų būti skaitlingi, nebūtinai stiprūs ir taip organizuoti, kad būtų galima juos suvienyti didesnei operacijai; tam neturėtų trukdyti kai kurių vadų tuštybė ir savivalė.

Dabar turime pakalbėti apie poveikį atsitraukimo keliams.

Čia turime galvoti apie principą, kurį iškėlėme pradžioje: jėgos, veikiančios priešo užnugaryje, negali būti naudojamos fronte; taigi į veiksmus prieš sparną ar užnugarį negalima žiūrėti kaip į jėgų didėjimą, o tik kaip į didesnį jų panaudojimą sėkmės atžvilgiu ir taip pat pavojaus atžvilgiu.

Kiekvienas ginkluotas pasipriešinimas, nebūdamas paprastas ir tiesioginis, turi tendenciją didinti poveikį savo aprūpinimo sąskaita. Poveikis į sparną sutelktomis ar išskaidytomis pajėgomis ir apsupančiomis priešą priklauso šiai kategorijai.

Bet jei mes turime tikslą atkirsti atsitraukimo kelią, o tai nėra tik klaidinantis manevras, tai tikras šios užduoties išsprendimas gali būti tik lemiamas mūšis arba visos tam reikalingos sąlygos; šiame sprendime mes vėl rasime abu anksčiau minėtus elementus: didelius pasiekimus ir didelius pavojus. Todėl jei karvedys galvoja turįs teisę laikytis šio veiksmų būdo, jis turi turėti tai pagrindžiančias palankias sąlygas.

Esant šiam pasipriešinimo būdui turime skirti dvi anksčiau paminėtas formas. Pirmoji ta, kad karvedys nori visa kariuomene pulti priešą iš užnugario ar iš užimtos tuo tikslu sparnų pozicijos arba apeiti; antroji – jėgų skaidymas apsupančios grupuotės dėka, kad jis galėtų dalimi kariuomenės kelti grėsmę priešo užnugariui, o su kita – frontui.

Sėkmės didėjimas abiem atvejais toks pat, būtent: arba iš tikrųjų bus atkirstas atsitraukimo kelias ir pavyks paimti belaisvių, arba išblaškyti didesnę dalį priešo pajėgų, arba paskatinti skubų priešo kariuomenės, išvengiančios tokio pavojaus, atsitraukimą.

Didelis pavojus abiem atvejais yra skirtingas.

Jei mes apeiname priešą visomis ginkluotosiomis pajėgomis, pavojus yra tas, kad mes atidengiame užnugarį ir tada vėl viskas priklauso nuo santykio tarp abiejų atsitraukimo kelių, kaip panašiu atveju veikiant į komunikacijos linijas, viskas priklauso nuo jų santykio.

Tiesa, besiginantysis, būdamas savo šalyje, mažiau nei puolantysis apribotas savo komunikacijos linijų ir atsitraukimo kelių atžvilgiu, todėl turi daugiau galimybių strateginiam apėjimui, bet vien ši bendra padėtis nepakankama, kad ja remdamiesi kurtume praktinius veiksmų metodus.

Sprendžiančiuoju momentu bus bendros konkretaus atvejo aplinkybės.

Čia dar galima pridurti, kad palankios sąlygos dažniau yra plačiose erdvėse negu mažose ir dažniau savarankiškose valstybėse negu silpnose, laukiančiose svetimos paramos, kurių kariuomenės neturi pamiršti visų pirma susijungimo punkto su kariuomene, einančia į pagalbą; pagaliau žygio pabaigoje, kai smogiamoji puolančiojo jėga išseko, palankesnė padėtis yra besiginančiajam, panašiai taip, kaip buvo komunikacijos linijų atžvilgiu.

Sparnų pozicija, kokią rusai su didele nauda užėmė 1812 metais kelyje iš Maskvos į Kalugą, kai Napoleono smogiamoji jėga jau išseko, būtų buvusi jiems pražūtinga žygio pradžioje prie Drissos stovyklos, jei jie nebūtų laiku pakeitę savo planą.

Kita apėjimo forma ir atsitraukimo atkirtimas, padalinus jėgas, kelia tokio atskyrimo pavojų, nes priešas, turėdamas vidinių linijų pranašumą, lieka susitelkęs ir yra pajėgus pulti pavienius dalinius, turėdamas didelį pranašumą. Galima save pastatyti į tokią nepalankią padėtį, kuri niekuo negali būti atsverta tik esant vienam iš trijų pagrindinių priežasčių:

1. Pradinio jėgų padalinimo, kuris daro būtinus tokius veiksmus, kad nepatirtų didelių laiko nuostolių.
2. Didžiulio fizinio ir moralinio pranašumo, kuris leidžia taikyti pačias ryžtingiausias formas.
3. Smogiamosios priešo jėgos išeikvojimo, kai jis jau puolimo pabaigoje.

Koncentriškas Frydricho Didžiojo įsiveržimas į Bohemiją 1757 metais neturėjo ketinimo fronto puolimą sujungti su puolimu į strateginį užnuga-

rį, mažiausiai tai nebuvo jo pagrindinis dalykas, kaip mes daugiau apie tai paaiškinsime kitur. Tačiau aišku, kad apie jo pajėgų išankstinį susijungimą Silezijoje ar Saksonijoje prieš puolimą negalėjo būti ir kalbos, nes jis dėl to būtų paaukojęs visus netikėtumo privalumus.

Kai sąjungininkai 1813 metais planavo antrąją žygio dalį, esant dideliam pajėgų pranašumui, jie jau galėjo planuoti pagrindinėmis pajėgomis pulti dešinįjį Bonaparto sparną, būtent prie Elbės, ir taip karo teatrą perkelti iš Oderio į Elbę. Nesėkmę, kurią jie patyrė prie Drezdeno, reikia priskirti ne bendriems, o strateginiams ir taktiniams suklydimams, kuriuos jie padarė. Kadangi jėgų santykis, su kuriuo jie galėjo prie Drezdeno susitikti su Bonapartu, buvo 220 000 prieš 130 000, kuris buvo jiems, be abejo, palankus (prie Leipcigo 285:157). Tiesa, panaudojęs linijinę gynybos sistemą savo pajėgas paskirstė tolygiai (Silezijoje 70 000 prieš 90 000, prie sienos 70 000 prieš 110 000), tačiau bet kuriuo atveju jam būtų buvę sunku, neatiduodant Silezijos, sutelkti tokias jėgas prie Elbės, kurios galėtų priešo pajėgoms suduoti lemiamą smūgį. Taip pat sąjungininkai galėjo kariuomenę, vadovaujamą Wredeʼo, pastūmėti pirmyn prie Maino ir pabandyti užkirsti kelią Napoleonui į Maincą.

Pagaliau rusai 1812 metais galėjo nukreipti Moldavijos kariuomenę į Wolhynieną ir Lietuvą, kad vėliau ją permestų į prancūzų pagrindinės kariuomenės užnugarį, nes nebuvo jokių abejonių, kad Maskva taps prancūzų operacinės linijos kulminaciniu tašku. Dėl Rusijos, esančios už Maskvos, šiame žygyje nereikėjo bijoti; todėl rusų kariuomenei nebuvo pagrindo laikyti save silpna.

Tokia pati ginkluotųjų pajėgų išsidėstymo forma buvo pirmame generolo Phullo gynybos plane, pagal kurį kariuomenė, vadovaujama Barklajaus, turėjo pasitraukti į Drissos stovyklą, o vadovaujama Bagrationo, pulti priešo pagrindinės kariuomenės užnugarį. Bet koks skirtumas tarp šių dviejų momentų. Pirmiausia, prancūzai buvo triskart stipresni už rusus; antra, rusai buvo ženkliai stipresni už prancūzus.

Pirma, Bonaparto pagrindinė kariuomenė turėjo smogiamąją galią, kurios užteko iki pat Maskvos, 80 mylių toliau Drissos; antra, ji jau negalėjo nors per vieną žygį nutolti nuo Maskvos; pirma, atsitraukimo linija iki Ne-

muno nesiekė 30 mylių, antra, ji siekė 112 mylių. Toks pat poveikis į priešo atsitraukimo kelią, koks antruoju atveju pasirodė sėkmingas, pirmuoju būtų nedovanotina kvailystė.

Kadangi poveikis atsitraukimo linijai, jeigu ji daugiau nei demonstravimas, yra puolimas iš užnugario, apie tai būtų galima pasakyti daugiau, kas ras tinkamą vietą skyriuose apie puolimą. Nutraukę nagrinėjimus pasitenkinsime nurodymu tų sąlygų, kurioms esant gali atsirasti ši reakcijos rūšis.

Paprastai, kai kalbama apie ketinimą priversti priešą atsitraukti grasinant jo atsitraukimo keliams, tai galvojama daugiau apie demonstravimą, negu apie tikrus veiksmus. Jeigu kiekvieną demonstraciją, dažniausiai duodančią laukiamą rezultatą, būtų galimybė įvykdyti, kaip tai atrodo suprantama iš pirmo žvilgsnio, tai visos sąlygos, reikalingos demonstracijos sėkmei, sutaptų su tomis sąlygomis, kurios reikalingos tikriems veiksmams. Bet iš tiesų taip nėra; skyriuje apie demonstravimą matysime, kad tai susiję su kitomis sąlygomis ir duodame nuorodą į šį skyrių.

18 skyrius

ATSITRAUKIMAS Į ŠALIES GILUMĄ

Mes nagrinėjome savanorišką atsitraukimą į šalies gilumą, kaip ypatingą netiesioginę pasipriešinimo rūšį, kur priešas turi žūti ne tiek nuo ginklo, kiek nuo įtampos. Tuomet arba iš viso nenumatomos generalinės kautynės, arba laukiama, kada priešo pajėgos bus pakankamai nusilpusios.

Puolančios kariuomenės judėjimas į priekį susijęs su jėgų praradimu dėl paties judėjimo; apie tai išsamiau mes nagrinėsime septintojoje dalyje; čia mes turime nuspėti išvadą, tai mums padaryti lengviau todėl, kad karo istorijoje kiekvienas žygis, su kuriuo susijęs judėjimas į priekį, aiškiai tai rodo.

Puolantysis judėdamas į priekį vis labiau silpsta, jei priešas traukiasi nenugalėtas, su nepalaužtomis naujomis pajėgomis savanoriškai, priversdamas krauju mokėti už kiekvieną žemės pėdą nuolatiniu pasipriešinimu, todėl puolančiojo judėjimas į priekį yra nuolatinis skverbimasis, o ne tik persekiojimas.

Kita vertus, nuostoliai, kuriuos patiria traukdamasis besiginantysis, bus didesni, jei jis traukiasi po pralaimėto mūšio, negu jis tai daro savanoriškai. Nes, jei jis galėtų kasdien priešintis persekiotojui, kurio mes tikimės savanoriško atsitraukimo metu, tai turėtų nuostolių atsitraukdamas, be to, prisidėtų nuostoliai, patiriami mūšyje. Bet kaip ši prielaida prieštarauja reikalo prigimčiai. Geriausia kariuomenė pasaulyje, kai ji po pralaimėto mūšio yra priversta trauktis į šalies gilumą, kartu patirs didelių nuostolių, o jeigu priešas ženkliai pranašesnis, kaip yra tokiais atvejais, apie kuriuos mes kalbame, ir jei persekios su didele energija, kaip tai parodė pastarieji karai, tai didelė tikimybė, kad vyks tikras bėgimas ir dėl to jo kariuomenė bus įstumta į pražūtį.

Tolygus kasdieninis pasipriešinimas turi tęstis tiek, kol galima palaikyti kovos pusiausvyrą; veikdami šiuo metodu mes apsaugome save nuo pralaimėjimo, laiku palikdami erdvę, dėl kurios kovėmės. Tokia kova kraštutiniu atveju puolančiajam kainuos tiek kiek besiginančiajam. Jeigu jis turi nuostolių atsitraukimo metu dėl belaisvių, puolantysis turės nuostolių mūšyje, nes jam tenka kovoti nuolatos nepalankiomis vietovės sąlygomis. Tačiau atsitraukiantysis praranda sunkiai sužeistuosius, bet ir puolantysis jų netenka, kol jie paprastai lieka keletą mėnesių ligoninėse.

Galutinė išvada: abi kariuomenės maždaug tokiu pačiu laipsniu nuolatinėje trintyje naikins viena kitą.

Visiškai kitaip yra persekiojant sumuštą kariuomenę. Čia praradimai kautynių metu, sutrikusi rikiuotė, palaužta drąsa, atsitraukimo rūpesčiai daro atsitraukiančiojo pasipriešinimą labai sunkų, kai kuriais atvejais negalimą. Persekiotojas pirmuoju atveju juda į priekį labai atsargiai, neužtikrintai, kaip aklasis apsičiupinėdamas apie save, antruoju atveju eina tvirtais nugalėtojo žingsniais, su laimingojo išdidumu, pusdievio užtikrintumu, o kuo drąsiau

jis eina, tuo labiau pagreitina įvykių eigą ta kryptimi, kokia ji pasidarė, nes čia yra tikra moralinių jėgų sritis, kurios auga ir dauginasi, nesusaistytos skaičiais ir materialaus pasaulio matais.

Čia aiškėja, koks skirtingas bus abiejų kariuomenių santykis priklausomai nuo to, kaip jos vienu ar kitu būdu pasieks tą punktą, kuris gali būti vertinamas kaip puolančiojo nusibrėžto kelio riba. Bet tai yra tik rezultatas abipusio naikinimo; prie šio rezultato prisideda ir jėgų pakirtimas, kurį patiria judantysis pirmyn, ir apie kurį, kaip minėjome, kalbėsime septintojoje dalyje; kita vertus, pastiprinimas, kurį gauna atsitraukiantysis daugeliu atvejų iš tų ginkluotųjų pajėgų, kurios vėliau išskleidžiamos, ar tai būtų išorinė pagalba, ar dėl naujos formuotės atkaklių pastangų.

Pagaliau tarp atsitraukiančiojo ir puolančiojo yra toks nesuderinamumas dėl aprūpinimo maisto produktais, kad dažnai pirmasis gyvena pertekliuje, kai kitas jaučia stygių.

Atsitraukiantysis turi galimybę visur kaupti atsargas, kurių link jis ir eina, kai tuo tarpu persekiojantysis privalo viską vežti iš paskos, kas, net esant pačiai trumpiausiai komunikacijos linijai, yra sunku, nes jis juda, o tai nuo pat pradžių sukelia trūkumų.

Viskuo, ką siūlo vietovė, iš pradžių pasinaudoja atsitraukiantysis ir dažniausiai išnaudoja visus išteklius. Lieka tik išsekinti kaimai ir miestai, nusiaubti ir sutrypti laukai, išsemti šuliniai, užterštos upės.

Pirmyn judanti kariuomenė dažnai nuo pat pirmos dienos kovoja dėl neatidėliotinų poreikių aprūpinimo. Pasikliauti priešo atsargomis ji visiškai negali, tai būtų tik atsitiktinumas arba nedovanotina klaida, jeigu kas nors patektų į priešo rankas.

Todėl neabejotina, kad esant nemažoms erdvėms ir nelabai dideliam kariaujančių pusių jėgų neatitikimui, panašus atsitraukimas duos tokį ginkluotųjų pajėgų santykį, kuris žada besiginančiajam didesnę tikimybę laimėti, negu jis būtų turėjęs, jei lemiamos kautynės vyktų prie sienos. Bet ne tik tikimybė laimėti dėl jėgų santykio pasikeitimo didėja, bet ir pergalės reikšmė dėl pasikeitusios padėties. Koks didelis skirtumas yra tarp pralaimėto mūšio

prie savo sienos ir priešo šalies viduje. Taigi puolančiojo padėtis jo nusibrėžto kelio gale dažnai yra tokia, kad net laimėtos kautynės gali paskatinti jį atsitraukti, nes jis jau nebeturi smogiamosios jėgos, kad užbaigtų ir pasinaudotų pergale, nei atkurtų prarastas jėgas.

Todėl yra didžiulis skirtumas, ar kautynės įvyko puolimo pradžioje ar pabaigoje.

Šių gynybos rūšies didelių pranašumų atsvara yra dvi aplinkybės: pirmoji – nuostoliai, kuriuos patiria šalis įsiveržus priešui, antroji – moralinis įspūdis.

Apsaugoti šalį nuo praradimų niekada negali būti vertinama kaip gynybos tikslas apskritai, nes šis tikslas yra naudinga taika. Pastarajai, kiek galima užtikrintai pasiekti, turi būti nukreiptos visos pastangos ir jokia momentinė auka negali būti laikoma per didelė. Tačiau šie praradimai, net jei jie neturėjo lemiamos reikšmės, turi būti dedami ant svarstyklių lėkštės, nes jie visada mus domins.

Šie nuostoliai tiesiogiai nesusiję su mūsų ginkluotosiomis pajėgomis, bet jas veikia daugiau ar mažiau aplinkiniu keliu, kai tuo tarpu pats atsitraukimas tiesiogiai stiprina ginkluotąsias pajėgas. Sunku nustatyti šį pranašumą ir tuos nuostolius, tai skirtingo pobūdžio dalykai, kurie neturi artimo bendro veikimo taško. Mes galime tik pasakyti, kad šie nuostoliai bus tuo didesni, kuo turtingesnės ir daugiau apgyvendintos sritys ir dideli prekybos centrai turės būti paaukojami, o dar didesni jie bus tada, jei su ta sritimi bus prarastos parengtos ir pusiau parengtos kovos priemonės.

Antroji atsvara yra moralinis įspūdis. Būna atvejų, kai karvedys privalo tai peržengti, ramiai vykdyti savo planą, prisiimti sau visus nuostolius, kuriuos sukelia trumparegiškas silpnadvasiškumas. Bet šis įspūdis nėra tuščias reiškinys, kuris nusipelno menkinimo. Jo nereikia lyginti su jėga, kuri veikia vieną tašką, bet su tuo, kuris žaibo greitumu paveikia visas skaidulas ir paralyžiuoja žmonių ir kariuomenės veiklą. Žinoma, yra atvejų, kai atsitraukimo į šalies gilumą esmę greitai supranta gyventojai ir kariuomenė, o pasitikėjimas ir lūkesčiai net išauga, bet taip būna retai. Paprastai žmonės ir kariuo-

menė net neskiria, ar tai laisvas judėjimas, ar neryžtingas atsitraukimas, ir dar mažiau, ar planas vykdomas iš apdairumo ateityje tikintis pergalės ar baiminantis priešo ginklo. Žmonės jaučia užuojautą ir apmaudą, kai mato prarastų sričių likimą, kariuomenė lengvai praranda pasitikėjimą vadais arba net patys savimi ir nuolatiniai ariergardo mūšiai atsitraukimo metu tik iš naujo patvirtina jos nuogąstavimus. Negalima klysti dėl šių atsitraukimo pasekmių. Ir šiaip būtų natūraliau, paprasčiau ir kilniau, atitinkamai žmonių moralinei egzistencijai, atvirai stoti į kovą, kad puolantysis negalėtų peržengti tautos sienos, nesusitikdamas su jos genijumi, kuris reikalauja kruvinos ataskaitos.

Tai yra tokios gynybos rūšies pranašumai ir trūkumai. Dabar keletą žodžių apie jos sąlygas ir skatinančias aplinkybes.

Plačios erdvės arba kraštutiniu atveju ilga atsitraukimo linija yra pagrindinė sąlyga, nes keletas perėjimų pirmyn negali, žinoma, labai išsekinti priešą. Bonaparto jėgų centras 1812 metais buvo 250 000 žmonių prie Vitebsko, 182 000 prie Smolensko, o prie Borodino tik 120 000 žmonių; tai reiškia susilygino skaičiumi su rusų centru. Borodino yra 90 mylių nuo sienos; bet tik prie Maskvos rusai pasiekė lemiamą persvarą, kuri buvo priežastis tokio posūkio, kad net prancūzų pergalė prie Malojaroslavico nepadarė esminio skirtumo.

Tokio dydžio teritorijos kaip Rusija neturi jokia kita Europos valstybė ir tik nedaugelis iš jų gali įsivaizduoti šimtų mylių atsitraukimo liniją. Bet ir tokia jėga, kokią turėjo prancūzai 1812 metais, retai pasitaiko kitomis aplinkybėmis, ir juo labiau tokia persvara, kokia buvo vienos pusės žygio pradžioje: prancūzai buvo beveik dvigubai pranašesni skaičiumi ir, be to, turėjo aiškią moralinę persvarą. Todėl tai, kas buvo čia pasiekta 100 mylių linijoje, kitais atvejais galėjo būti pasiekta atsitraukiant po 50 ar net 30 mylių.

Skatinančioms aplinkybėms priklauso:

1. Mažai apstatyta vietovė.
2. Ištikimi karingi žmonės.
3. Blogas metų laikas.

Visos šios aplinkybės daro sunkesnį priešo aprūpinimą, verčia organizuoti didelius gabenimus, sąlygoja didelių būrių skyrimą, apsunkina tarnybą, didina susirgimus ir lengvina besiginančiajam veiksmus į priešo sparną.

Pagaliau mes turime pakalbėti apie ginkluotųjų pajėgų dydį, kuris šiuo atveju daro įtaką.

Nepaisant abiejų ginkluotųjų pajėgų santykio, maža kariuomenė išsekinama greičiau negu didelė, nei jos puolimo kelias negali būti toks ilgas, nei karo teatro apimtis negali būti tokia didelė. Tam tikra prasme yra pastovus santykis tarp absoliutaus ginkluotųjų pajėgų dydžio ir tos erdvės, kokią gali užimti ši jėga. Negali būti kalbos, kad išreikštume šį santykį skaičiais; tai visada bus veikiama kitų aplinkybių, bet užtenka pasakyti, kad šie dalykai iš esmės turi glaudų ryšį. Galima su 500 000 žmonių žygiuoti į Maskvą, bet ne su 50 000; nors pastaruoju atveju jėgų santykis būtų palankesnis negu pirmuoju.

Jeigu mes imsime šį santykį tarp absoliučios jėgos ir erdvės, vienodą dviem skirtingais atvejais, tai nereikia abejoti, kad mūsų atsitraukimo efektas santykyje su priešo nusilpimu didės, didėjant masėms.

1. Maisto tiekimas ir karių apgyvendinimas darosi sunkesnis, nes, jei ir erdvė, kurią kariuomenė užima, tiek pat didėja kaip ir kariuomenė, maisto produktai niekada negaunami vien tik toje vietovėje, o viskas, ką reikia vežti iš paskos, patiria didelių nuostolių; apgyvendinimui niekada negalima panaudoti visos erdvės, tik jos mažą dalį, kuri nedidėja atitinkamai masėms.

2. Skverbimasis į šalies gilumą tuo lėtesnis, kuo didesnės masės; taigi puolimo keliui įveikti reikalingas ilgesnis laiko tarpsnis, o kasdien atsirandančių praradimų daugėja.

3 000 žmonių, kurie prieš save varo 2 000, įprastoje vietovėje neleis atsitraukti nedideliais 1, 2 daugiausiai 3 mylių perėjimų atstumais ir kartkartėmis sustoti kelioms dienoms pailsėti. Juos užklupti, atakuoti ir išvaryti yra kelių valandų reikalas. Bet jei mes padauginsim šį skaičių iš 100, viskas atrodys kitaip. Veiksmai, kuriems pirmuoju atveju reikėjo kelių valandų, antruoju atveju reikalautų tikriausiai visos dienos ar net dviejų. Kiekviena iš šalių negali pasilikti visiškai sutelktos viename punkte; didėja judėjimo ir kombinacijų

įvairovė, taigi ir laikas, kuris tam reikalingas. Bet puolančiojo padėtis yra nepalankesnė, nes jis dėl aprūpinimo sunkumų privalo išsidėstyti plačiau negu atsitraukiantysis, taigi yra pavojus, kad pastarasis pranašesnėmis pajėgomis gali jį užpulti kuriame nors punkte, kaip to norėjo rusai prie Vitebsko.

3. Kuo didesnėmis tampa masės, tuo daugiau pastangų reikalaujama iš kiekvieno žmogaus, kurių reikalauja strateginė ir taktinė tarnyba. 100 000 žmonių, kurie kiekvieną dieną žygiuoja ir rikiuojasi, kuriems kiekvieną dieną reikia sustoti ir vėl leistis į žygį, imtis ginklo, vėl gaminti maistą ar priimti maisto produktus, 100 000 žmonių, kurie negali išsidėstyti nakvynei stovyklose anksčiau, kol iš visų pusių ateis reikiami pranešimai, – jiems reikia šioms antraeilėms gyvenimo pastangoms dvigubai daugiau laiko, negu reiktų 50 000 žmonių; bet para turi tik 24 valandas. Kaip skirtingas yra laikas ir pastangos žygiui, priklausomai nuo kariuomenės masės, mes kalbėjome pirmosios knygos devintajame skyriuje. Šias pastangas atsitraukiantysis dalinasi su puolančiuoju, bet pastarajam jos yra ženkliai didesnės:

1. Kadangi pagal mūsų prielaidą jo masė didesnė.

2. Todėl, kad besiginantysis, nuolat atlaisvinantis vietą priešui, šia auka įgyja teisę visada likti sprendžiančiuoju, visuomet kitam diktuoti sąlygas. Jis savo planą parengia iš anksto ir dažniausia niekas nesutrukdo tam planui, einantysis į priekį gali planą rengti tik pagal priešo išsidėstymą, kurį jis privalo iš anksto išžvalgyti.

Mes privalome priminti, kad čia kalbama apie persekiojimą priešo, kuris ne tik nepatyrė pralaimėjimo, bet ir nebuvo nugalėtas kautynėse, kad negalvotumėte, jog mes prieštaraujame mūsų ketvirtosios dalies dvyliktajam skyriui.

Ši išimtinė teisė – visada diktuoti priešui sąlygas – padeda taupyti jėgas ir laiką ir duoda kitų papildomų pranašumų, gaunama nauda per tam tikrą laiką yra reikšminga.

3. Kadangi atsitraukiantysis, viena vertus, daro viską, kad palengvintų savo atsitraukimą: remontuoja kelius ir tiltus, ieško patogiausių vietų stovyklai ir t. t., ir kita vertus, vėlgi daro tiek pat daug, kad persekiojančiajam ap-

sunkintų puolimą, sugriaudamas tiltus, vien tik pražygiuodamas dar labiau sugadina ir taip blogus kelius, atima iš priešo geresnes stovyklos ir vandens kelių vietas, nes pats jas užima ir t. t.

Pagaliau turime pateikti ypač palankią aplinkybę – liaudies karą.

Čia mes neteiksime išsamesnio aiškinimo, nes apie tai kalbėsime atskirame skyriuje.

Iki šiol mes kalbėjome apie pranašumus, kuriuos suteikia toks atsitraukimas, apie aukas, kurių jis reikalauja, apie sąlygas, kokios turi būti, kad jis būtų sėkmingas; dabar norėtume pakalbėti apie jo vykdymą.

Pirmasis klausimas, kurį mes keliame, yra atsitraukimo kryptis.

Jis turi vykti į šalies gilumą, taigi vesti į tokį punktą, kur priešas iš abiejų pusių bus apsuptas mūsų provincijų; tada jis bus jų veikiamas, o mums nebus pavojaus būti nublokštiems nuo pagrindinio šalies branduolio, kas galėtų atsitikti, jei mes pasirinktume atsitraukimo liniją, kuri būtų arti sienos; tai galėjo atsitikti su rusais, jeigu 1812 m. jie būtų traukęsi į pietus užuot traukęsi į rytus.

Ši sąlyga yra priemonės tikslas. Kuris šalies punktas yra geriausias, kokiu mastu tai galima susieti su planu tiesiogiai dengti sostinę ar kurį kitą svarbų punktą ar atitraukti priešą nuo tos krypties, priklauso nuo aplinkybių. Jeigu rusai 1812 metais iš anksto apgalvoję savo atsitraukimą būtų jį vykdę planingai, jie galėjo pagrįstai trauktis iš Smolensko į Kalugą, ką jie padarė tik nuo Maskvos; galimas dalykas, kad tokiomis sąlygomis Maskva būtų buvusi išsaugota.

Prancūzai prie Borodino turėjo maždaug 130 000 žmonių; nėra pagrindo galvoti, kad jie būtų buvę stipresni, jeigu rusai būtų pradėję kautynes pusiaukelėje į Kalugą; kiek jie būtų galėję paimti iš šių pajėgų ir siųsti į Maskvą? Akivaizdu, labai mažai, bet su nedidelėmis pajėgomis 50 mylių atstumu (tai yra nuotolis nuo Smolensko iki Maskvos), negalima skirti silpnų pajėgų prieš tokį miestą kaip Maskva.

Tarkime, Bonapartas būtų išdrįsęs rizikuoti pasiųsti į Maskvą dalį pajėgų, kol dar neįvyko generalinės kautynės, pvz., iš Smolensko, kur po mūšio

jam liko 160 000 žmonių. Tegu jis tam būtų skyręs 40 000 žmonių, kai prieš rusų pagrindines pajėgas būtų likę 120 000 žmonių. Tokiu atveju kautynių pradžioje pajėgos sumažėtų – iš tų 120 000 būtų mūšyje dalyvavę 90 000, būtent 40 000 mažiau, negu prie Borodino; rusai būtų turėję 30 000 žmonių persvarą. Jeigu matu laikyti Borodino mūšio eigą, galima tikėti, kad jie būtų buvę nugalėtojai. Bet kuriuo atveju jėgų santykis būtų buvęs geresnis nei prie Borodino.

Bet rusų atsitraukimas nebuvo iš anksto apgalvoto plano vykdymas; taip toli atsitraukta buvo dėl to, kad kiekvieną akimirką, kai norėdavo pradėti mūšį, nesijausdavo pakankamai stiprūs dėl generalinių kautynių. Visos aprūpinimo ir pastiprinimo priemonės buvo nukreiptos į kelią iš Maskvos į Smolenską, ir niekam nekilo mintis Smolenske palikti visa tai. Be to, pergalė tarp Smolensko ir Kalugos, rusų akimis žiūrint, neatlygintų tos nuodėmės palikti Maskvą neapsaugotą, kaip auką priešui užgrobti.

Bonapartas galėjo pridengti 1813 m. Paryžių nuo užpuolimo, jei jis būtų užėmęs poziciją šalimais, pvz., už Bourgogne kanalo, ir palikęs Paryžiuje keletą tūkstančių žmonių ir gausią nacionalinę gvardiją. Niekada sąjungininkai nebūtų turėję drąsos pasiųsti į Paryžių 50 000–60 000 žmonių korpusą žinodami, kad Napoleonas su 100 000 žmonių yra prie Auxerre. Kita vertus, niekas sąjungininkų kariuomenei, atsidūrus Bonaparto padėtyje, nepatartų palikti kelią į savo sostinę, jei jų priešas būtų Bonapartas. Su tokiu pajėgų pranašumu jis nė akimirkos nesvarstytų, ar eiti tiesiai į sostinę. Toks skirtingas rezultatas net esant toms pačioms aplinkybėms, bet su kitu moralinių jėgų santykiu.

Norėtume čia pastebėti, kad esant tokiai krypčiai iš šono, kiekvienu atveju sostinė ar kita kuri vietovė, kurią norima užimti, turi turėti sugebėjimą pasipriešinti, kad jų negalėtų užimti kiekvienas judrusis būrys ir jų neapmokestintų. Dabar paliksime šią temą, nes toliau nagrinėdami karo planą dar kartą grįšime prie šio klausimo.

Bet mes turime išnagrinėti dar kitą atsitraukimo linijos krypties savitumą, būtent staigų posūkį į šoną. Po to, kai rusai iki pat Maskvos laikė tą

pačią kryptį, kuri būtų juos nuvedusi į Vladimirą, ir ją metė pereidami iš pradžių į Riazanės kryptį, po to į Kalugos. Jeigu jie būtų privalėję tęsti savo atsitraukimą, tai lengvai tęstų jį šia kryptimi iki Kijevo, taigi daug arčiau priešo sienos. Kad prancūzai, jei jie būtų buvę daug pranašesni tuo metu už rusus, nebūtų galėję išlaikyti savo komunikacijos linijos per Maskvą, savaime aišku; jie būtų turėję atsisakyti ne tik Maskvos, bet greičiausiai ir Smolensko, taigi palikti sunkiai pasiektus užkariavimus ir tenkintis karo teatru šiapus Berezinos.

Tačiau rusų kariuomenė būtų patekusi į tą pačią nepatogią padėtį, kurioje ji galėjo būti, jei iš pradžių būtų atsitraukusi Kijevo kryptimi, būtent būtų atkirsta nuo valstybės pagrindinio branduolio; bet šie nuostoliai atrodytų menki, nes visiškai kitokios padėties būtų priešo kariuomenė atžygiavusi prie Kijevo, jei ji nebūtų žygiavusi per Maskvą, būtų buvusi kita.

Aišku, kad toks staigus atsitraukimo linijos posūkis į šoną, kuris lengvai įvykdomas esant didelėms erdvėms, suteikia didelių pranašumų:

1. Posūkis priverčia priešą atsisakyti senų komunikacijos linijų; naujų įrengimas visada yra sunkus dalykas, dar prisideda tos aplinkybės, kad jis keis savo kryptį po truputį, taigi tikriausiai privalės ne kartą ieškoti naujų komunikacijos linijų.
2. Jeigu dėl to abi pusės vėl artėja prie sienos, puolantysis savo pozicijomis nedengia savų iškovojimų ir greičiausiai bus priverstas jų atsisakyti.

Rusija su savo milžiniškomis platybėmis yra imperija, kur dvi kariuomenės tokiu būdu gali formaliai eiti gaudynių. Bet ir mažesnėse erdvėse tokie posūkiai į atsitraukimo kelio pusę yra galimi, kai kitos aplinkybės tam palankios, apie ką galima spręsti tik išnagrinėjus visas kiekvieno atvejo sąlygas.

Jei yra nustatyta kryptis, kuria priešas turi įsiskverbti į šalį, tai reiškia, kad mūsų pagrindinės pajėgos turi trauktis šia kryptimi, kitaip priešas nesiųstų ten savo pagrindinių pajėgų, o jeigu jis tai darytų, mes negalėtume pateikti jam savo sąlygų, kurias mes išdėstėme anksčiau. Gali iškilti tik vienas klausimas, ar laikyti šią kryptį nepadalintomis pajėgomis, ar su

ženkliomis jų dalimis pasitraukti į skirtingas puses, kad padarytų savo atsitraukimą ekscentrišką.

Į šį klausimą turime atsakyti – ši forma turi būti atmesta.

1. Kadangi dėl to pajėgos padalomos daugiau, jų koncentravimas viename punkte sudaro puolančiajam vieną iš pagrindinių sunkumų.

2. Kadangi šiuo atveju priešas įgauna vidinių linijų pranašumą; priešas yra labiau sutelktas, negu mes, o atskiruose punktuose yra netgi pranašesnis. Tiesa, šis pranašumas, kai mes praktikuojame nuolatinio vengimo sistemą, yra mažiau pavojingas, bet šio vengimo sąlygos reikalauja visada, kad keltume priešui grėsmę ir neleistume jam sumušti mūsų pajėgų dalimis, bet taip gali būti. Tolesnė būtina šio atsitraukimo sąlyga yra ta, kad pagrindinės pajėgos įgautų pranašumą, kad turėtų galimybę panaudoti šį pranašumą generalinėse kautynėse; suskaldžius pajėgas, tas klausimas būtų abejotinas.

3. Kadangi koncentriški veiksmai prieš priešą nedera silpnesniam.

4. Todėl, kad esant išskaidytoms besiginančiojo pajėgoms, eliminuojama dalis priešo silpnųjų pusių. Pagrindinės silpnosios gilaus puolimo pusės yra būtent: ilgos komunikacijos linijos, atviri strateginiai sparnai. Ekscentriška atsitraukimo forma privers puolantįjį dalį savo pajėgų išskleisti frontu į šoną; ši dalis, skirta tik sukaustyti jam trukdančias ginkluotąsias pajėgas, kartu atliks dar ir kitą, būtent komunikacijos linijos apsaugos dalį.

Strateginio poveikio atžvilgiu ekscentriška atsitraukimo forma nenaudinga; kai kada jos uždavinys yra pasiruošti vėlesniam veikimui į priešo komunikacijos liniją; turime prisiminti, kas buvo kalbėta praėjusiame skyriuje.

Tik vienas tikslas gali būti ekscentriško atsitraukimo priežastis: būtent, jei mes taip galime apsaugoti sritis, kurias priešingu atveju užimtų priešas. Kokias erdves iš dešinės ir kairės užims žygiuojantis į priekį priešas, su pakankamu tikėtinumu galima numatyti iš anksto iš jo pajėgų, lyginant su mūsų, sutelkimo, krypties, jo sričių, tvirtovių padėties ir t. t.; ginkluotosioms pajėgoms užimti sritis, kurių jis nemano užimti, būtų pavojingas jėgų švaistymas.

Bet ar tose srityse, kurias puolantysis greičiausiai norės užimti, išdėstyti ten ginkluotąsias pajėgas, bus galima sutrukdyti jam tai padaryti, sunku numatyti; tai daug priklausys nuo intuicijos.

Kai rusai 1812 metais traukėsi, jie, vadovaujant Tormassovui prieš austrus, 30 000 žmonių paliko Volynėje, kurie turėjo įsiveržti į šią sritį. Srities didumas, vietovės sudaromi sunkumai, pajėgų, kurios turėjo pradėti puolimą, pranašumo nebuvimas, davė pagrindą tikėtis, kad rusai šioje sienos pusėje nugalės arba mažiausiai įsitvirtins netoli sienos. Tai galėjo tam tikru laiku duoti svarbių pranašumų, kurių mes čia nenagrinėsime; be to, buvo beveik neįmanoma šią kariuomenę laiku priartinti prie pagrindinių pajėgų, net jei to ir būtų norėję. Dėl šių priežasčių pagrįstai buvo nuspręsta palikti šią kariuomenę Volynėje, kad ten atskirai kariautų. Negalima sutikti su tuo, kai pagal planą, kurį parengė generolas Pfullas, į Drissą turėjo trauktis tik Barklajaus kariuomenė (80 000 žmonių), o Bagrationo kariuomenei (40 000 žmonių) buvo įsakyta likti dešiniajame prancūzų sparne, po to pulti juos iš užnugario; iš pirmo žvilgsnio aišku, kad Bagrationo kariuomenė negalės išsilaikyti pietinėje Lietuvoje pagrindinės prancūzų kariuomenės užnugaryje. Kariuomenę būtų sunaikinę didžiulės pastarųjų masės.

Aišku, kad besiginantysis suinteresuotas palikti puolančiajam kiek galima mažiau sričių, bet tai visada yra antraeilis uždavinys, taip pat aišku, kad puolimas darosi tuo sunkesnis, kuo mažesnė, tiksliau siauresnė ta juosta, kurios ribose mes galėtume išlaikyti priešo puolimą; bet visa tai pavaldu vienai sąlygai, kad ši pradžia turėtų pergalės tikimybę ir kad labai nesusilpnintų pagrindinių besiginančiojo pajėgų, nes jos dažniausiai ir turi vykdyti galutinį sprendimą, nes jei priešas pradės trauktis, tai visa tai pirmiausiai sąlygos sunkumai, kurie kils jo pagrindinėms pajėgoms; su tuo susijęs fizinių ir moralinių jėgų praradimo didėjimas.

Taigi traukimasis į šalies gilumą paprastai turi vykti su nenugalėtomis ir nesuskaldytomis pajėgomis, kiek galima lėčiau ir nuolat vykdant pasipriešinimą, kad priverstų priešą nuolat būti kovinės parengties ir eikvoti jėgas taktinėms ir strateginėms atsargumo priemonėms.

Kai abi pusės tokiu būdu pasieks numatyto puolimo kelio pabaigą, tai besiginantysis, esant mažiausiai galimybei, turi užimti šalutinę to kelio kryptį ir visomis priemonėmis, kokios yra jo dispozicijoje, veikti į priešo užnugarį.

Žygis į Rusiją 1812 metais rodo visus šiuos reiškinius dideliu mastu; mes galime matyti jo pasekmes kaip pro didinamąjį stiklą. Nors tai nebuvo savanoriškas atsitraukimas, jis gali būti nagrinėjamas būtent tokiu požiūriu, ir nekyla joks klausimas, kad jei rusai, turėdami žinias apie jo pasekmes, žinias, kokias turi dabar, dar kartą turėtų jį vykdyti tokiomis pat sąlygomis, jie savanoriškai ir pagal planą atliktų tai, kas 1812 metais didžiąja dalimi atsitiko be ketinimų.

Bet neteisinga būtų manyti, kad nebuvo ir nebūtų pavyzdžio apie tokią veiksmų rūšį, jei nebūtų Rusijos platybių.

Visur, kur strateginis puolimas sužlunga be generalinių kautynių susidūręs su sunkumais, o viena iš kovojančių šalių įsiveržusi pirmyn priversta daugiau ar mažiau triuškinančiam atsitraukimui, mes matome pagrindines tokio pasipriešinimo sąlygas ir veikimą, nesvarbu, su kokiomis besikeičiančiomis aplinkybėmis jis būtų susijęs. Frydricho Didžiojo žygis į Moraviją 1742 metais, į Bohemiją 1744 metais, prancūzų žygis 1743 metais į Austriją, hercogo Braunschweigo žygis į Prancūziją 1792 metais, Masenos žiemos žygis 1810–1811 metais į Portugaliją yra panašūs pavyzdžiai, bet mažesnių apimčių ir sąlygų; be to, yra gausybė fragmentiškų veiksmų tos rūšies, kur ne visiška sėkmė, o tai gali būti skirta principui, kurį čia pabrėžėme.

Rusijoje ir kitais pateiktais atvejais posūkis įvyko ir be sėkmingo mūšio, duodančio sprendimą kulminaciniame punkte; bet ir ten, kur negalima laukti panašios įvykių eigos, svarbią reikšmę įgauna ta aplinkybė, kad panašia pasipriešinimo forma galima pasiekti jėgų santykį, kuris daro pergalę galimą; ši pergalė kaip smūgis sukelia judėjimą, esant kuriam pražūtingų pasekmių augimas pagal kritimo dėsnius pastoviai greitės.

19 skyrius

LIAUDIES GINKLAVIMASIS

Liaudies karas civilizuotoje Europoje yra devynioliktojo amžiaus reiškinys. Jis turi savo šalininkus ir priešininkus, pastaruosius dėl politinių priežasčių, nes jie jį laiko revoliucine priemone, įstatymiškai patvirtinta anarchijos būsena, kuri yra pavojinga visuomeninei tvarkai viduje, o priešams išorėje, arba dėl karinių priežasčių, nes jie galvoja, kad rezultatai neatitinka jėgų sąnaudų. Pirmasis punktas šiuo atveju mūsų nejaudina, nes mes nagrinėjame liaudies karą tik kaip kovos priemonę, taigi jo santykį su priešu; antrasis punktas skatina mus pastebėti, kad liaudies karą reikia vertinti kaip pasekmę prasiveržimo, kurį karo stichija mūsų laikais pagamino dirbtiniame pylime; kaip viso fermentavimo proceso išplėtimą ir sustiprinimą, kurį mes vadiname karu. Rekvizicijų ar reikalavimų sistema, kariuomenės išplėtimas iki milžiniško dydžio, landvero naudojimas yra tie dalykai, kurie, jei remtis buvusia labai ribota karine sistema, veda ta pačia kryptimi ir šioje kryptyje yra taip pat ir landšturmo šaukimas, arba liaudies ginklavimasis. Pirmosios naujos pagalbinės priemonės yra natūrali ir būtina senų rėmų griovimo pasekmė, ir jos tiek pakėlė jėgą tų, kurie pirmieji jomis pasinaudojo, kad kiti buvo taip sužavėti ir taip pat privalėjo jų imtis, toks pat atvejis bus ir liaudies karo atžvilgiu. Apskritai liaudis, kuri protingai tuo naudojasi, įgyja santykinai persvarą prieš tuos, kurie to atsisako. Jeigu taip yra, tai gali būti toks klausimas, ar šis naujas karo stichijos stiprinimas yra žmonijai naudingas ar ne, – tai klausimas, į kurį galima atsakyti kaip ir į klausimą apie patį karą, – abu mes paliekame filosofams. Bet galima galvoti ir šitaip: jėgas, kurių pareikalauja liaudies karas, būtų galima panaudoti kitoms karo priemonėms su didesniu pasisekimu; nereikia didesnio tyrimo, kad įsitikintume, kad tos jėgos ne mūsų žinioje ir negali būti panaudotos savavališkai.

Esminė jų dalis, būtent moraliniai elementai, savo egzistenciją įgyja tik šitaip panaudojant tas jėgas.

Taigi nereikia klausti, kiek kainuoja šiai liaudžiai pasipriešinimas, kurį vykdo visa liaudis su ginklu rankoje? Tačiau mes klausiame: kokią įtaką gali turėti šis pasipriešinimas, kokios jo sąlygos ir kaip juo naudotis?

Kad toks suskaldytas pasipriešinimas netinka sukoncentruotam laike ir erdvėje stiprių smūgių vykdymui, išplaukia iš daiktų prigimties. Jo veikimas, kaip garavimo procesas fizinėje gamtoje, nukreiptas į paviršių. Kuo šis paviršius didesnis ir kuo didesnis kontaktas su priešo kariuomene, kuo daugiau pastaroji išsiplečia, tuo didesnis liaudies karo poveikis. Jis, kaip lėtai smilkstanti ugnis, griauna priešo kariuomenės pamatus. Kadangi liaudies karo rezultatai pasireiškia po tam tikro laiko, tai yra periodo, kai abu elementai veikia vienas kitą, atsiranda įtampos būsena, kuri arba palengva išsisprendžia, jei liaudies karas prislopinamas atskirose vietose, o kitose pats palengva užgęsta, arba lemia krizę, kai šio bendro gaisro liepsna apima kariuomenę iš visų pusių ir priverčia ją išvalyti šalį, kad nežūtų pati. Jei tokią krizę sukeltų tik liaudies karas, tuomet daroma prielaida, kad tai arba priklauso nuo užimtos srities dydžio, kokio, išskyrus Rusiją, neturi jokia Europos valstybė, arba todėl, kad yra neatitikimas tarp įsiveržusios kariuomenės ir šalies ploto, kokio tikrovėje nebūna. Jeigu nesivaikytume šmėklų, tai būtina liaudies karą sieti su karu nuolatinės kariuomenės, o abu juos vienija į visumą vienas planas.

Sąlygos, kad liaudies karas būtų veiksmingas, yra šios:

1. kad karas vyktų šalies viduje;
2. kad jo nenulemtų vienintelė katastrofa;
3. kad karo teatras užimtų didelę šalies dalį;
4. kad liaudies charakteris remtų priemonę;
5. kad šalies paviršius būtų raižytas ir neprieinamas arba dėl kalnų, arba dėl miškų ir pelkių, arba dėl jos žemės įdirbimo pobūdžio.

Gyventojų skaičius neturi lemiamos reikšmės, nes mažiausiai jaučiasi žmonių trūkumas. Ar gyventojai neturtingi, ar turtingi taip pat neturi tiesioginės

įtakos, nenulemia arba taip turėtų būti; bet nereikia neigti, kad neturtingi, prie sunkaus darbo pripratę žmonės parodo didesnį karingumą ir jėgą.

Yra viena šalies savybė, kuri labai palanki liaudies karui, tai išmėtytos gyvenvietės, ką galima pamatyti daugelyje Vokietijos sričių. Šalis yra raižyta ir uždara; keliai blogesni, nors jų skaičius didesnis, kariuomenės apgyvendinimas apsunkinamas. Čia mažu mastu pasikartoja ypatumas, kuris liaudies karą išskiria apskritai, būtent pasipriešinimo dvasia yra visur ir niekur. Jei gyventojai gyvena kaimuose drauge, tai pačiuose neramiausiuose išsidėsto kariuomenė, ir netgi jie už bausmę niokojami, bet kas siejasi su Vestfalijos valstiečiais, tai įvykdyti ne taip lengva.

Landšturmo ir ginkluotos liaudies būriai neturi būti naudojami prieš pagrindines priešo pajėgas ar net didesnius karinius dalinius; jie turi ne skaldyti riešutą, o po truputį graužti kiautą. Liaudis turi sukilti provincijose, kurios yra greta karo teatro, kur priešas negali įvesti didelių savo pajėgų. Šie greta besikaupiantys audros debesys turi tęstis paskui jį tokiu mastu, kokiu jis eina pirmyn. Ten, kur dar nebuvo priešo, netrūks drąsos ginkluotis prieš jį; šis pavyzdys uždegs daugybę su priešu besiribojančių gyventojų. Taip įsiliepsnoja ugnis, kaip gaisras tyrlaukiuose, ir pagaliau pasiekia tas erdves, kur yra priešas; ugnis apima jo komunikacijos linijas, išsekina jo gyvenimo giją. Nes jei ir neturėtume perdėto įsivaizdavimo apie liaudies karo galią, nelaikytume jo neįveikiama stichija, kurios ginklo jėga negalima nugalėti, kaip žmogus vėjui ar lietui negali įsakyti, taigi trumpai, jeigu savo samprotavimus grįstume ne gražiomis brošiūromis, tai vis vien reikia pripažinti, kad negalima prieš save varyti ginkluotų valstiečių taip pat kaip būrį kareivių, kurie laikosi vienas kito kaip banda ir visada pasirengę bėgti nosies tiesumu, tuo tarpu sumušti valstiečiai išsibarsto į visas puses, jiems nereikia jokio dirbtinio plano. Šiomis sąlygomis bet koks mažo būrio žygis kalnuotoje, miškingoje ar labai raižytoje vietovėje įgauna pavojingą pobūdį; nes jis gali kiekvieną akimirką iš žygio pavirsti mūšiu, netgi tada, kai jau seniai nieko nebuvo girdėti apie priešo kariuomenę. Bet kuriuo momentu gali kolonos gale pasirodyti ginkluoti valstiečiai, kuriuos priekinė kolonos dalis jau se-

niai nubloškė. Jeigu kalbama apie kelių gadinimą, siaurų perėjų užtvėrimą, tai priemonės, naudojamos išdėstymo saugos ir judriųjų reguliariosios kariuomenės būrių, tiek atitinka valstiečių veiksmus, kiek automato judesiai atitiktų gyvo žmogaus judesius. Kai kuriose vietose dėl persvaros prieš juos pavyks laimėti, tvirtės drąsa, didės kovos intensyvumas, kol pasieks kulminacijos momentą, kuris galų gale nulems baigtį.

Pagal mūsų liaudies karo įsivaizdavimą, jis, kaip debesų ir rūko būtybė, privalo niekada nepereiti į kompaktiškų būrių veiksmus, kitaip priešas nukreips atitinkamas pajėgas į šį branduolį, sunaikins jį ir paims daugybę žmonių į nelaisvę. Tuomet mažės kovos dvasia; visi galvos, kad jau pralaimėta, kad tolesnės pastangos bergždžios, ir ginklai iškris iš liaudies rankų. Kita vertus, būtina, kad šis rūkas tiršta mase susitelktų prie tam tikrų punktų sudarydamas grėsmingus debesis, iš kurių gali trenkti grėsmingas žaibas. Šie punktai, kaip buvo nurodyta aukščiau, yra priešo karo teatro sparnuose. Čia ginkluota liaudis privalo susirinkti į didesnę, organizuotą visumą su trupučiu reguliariosios kariuomenės; tada bus sukurtas organizuotos kariuomenės įvaizdis, ir atsiras galimybė rengti rimtesnę operaciją. Pradedant šiais punktais landšturmas turi mažinti savo intensyvumą priešo užnugario kryptimi, kur landšturmas gauna stipriausius jo smūgius. Tos sutelktos masės skirtos pulti didesnes įgulos išsidėstymo vietas, kurias palieka priešas; be to, jos sukelia baimę ir susirūpinimą, sustiprina bendrą moralinį įspūdį; be jų veiksmai atrodytų nepakankamai stiprūs ir padėtis nekeltų priešui pakankamo susirūpinimo.

Stipresnę liaudies karo formą karvedys gali suteikti paremdamas landšturmą nedideliais reguliariosios kariuomenės būriais. Be tokios padrąsinimui skirtos reguliariosios kariuomenės nedidelių būrių paramos gyventojams trūktų drąsos ir siekimo imtis ginklo. Kuo stipresni būriai, kurie yra tam skirti, tuo stipresnė traukos jėga, tuo didesnė lavina, kuri turi užgriūti priešą. Bet tai turi savo ribas; viena, pražūtinga šiam antraeiliam tikslui padalinti visą kariuomenę, ištirpinti ją landšturme ir taip sukurti ištęstą, visur silpną gynybinę liniją, kur neabejotinai ir kariuomenė, ir landšturmas bus sumušti; kita vertus, patirtis moko, kad, jei kokioje nors srityje sutelkta daug

reguliariosios kariuomenės, tai liaudies karo energija ir veiksmingumas mažėja, o priežastis yra, pirma, kad ši sritis pritraukia daug priešo pajėgų, antra, gyventojai pasikliauja tik ten esančia reguliariąja kariuomene, trečia, ženklių pajėgų buvimas užima gyventojus kitu būdu, būtent apgyvendinimu, transportu, tiekimu.

Kita priemonė, užkertanti energingą priešo reakciją į liaudies karą, bus nuostata, esanti ir vadovaujančiu pagrindu: naudojantis liaudies karu kaip stambia strategine gynybos priemone, galima tik retais atvejais panaudoti arba iš viso nepanaudoti taktinės gynybos. Landšturmo veiksmų pobūdis turi panašumą į visas kovas, kurias vykdo blogos kariuomenės: didelė jėga ir įkarštis pradžioje, bet mažai šaltakraujiškumo ir ištvermės eigoje. Nesvarbu, ar landšturmas bus nugalėtas ir bėgs, nes tokia jo paskirtis, bet negalima leisti jo pražudyti dėl didelio žuvusių, belaisvių ir sužeistųjų skaičiaus. Toks pralaimėjimas greitai atvėsintų liaudies įkarštį. Šie abu savitumai ir prieštarauja taktinės gynybos prigimčiai. Gynybinis mūšis reikalauja ilgalaikio, lėto, planingo veiksmo ir ryžtingo sprendimo; paprastas bandymas, kurio gali atsisakyti taip greitai, kaip nori, niekada negali gynyboje atnešti sėkmės. Taigi, jei landšturmas turi perimti gynybą kuriame nors vietovės ruože, ji niekada neturi pereiti į lemiamą gynybos mūšį; tokiu atveju jis pražus, net jeigu jam aplinkybės bus palankios. Iš čia seka, kad jis gali ir turi ginti kalnų perėjas, pylimus per pelkes, perkėlas per upes tik iki tol, kol tai įmanoma; bet jei gynyba pralaužta, jam geriau išsisklaidyti ir tęsti gynybą netikėtais puolimais, negu visiems susirinkti į paskutinį prieglobstį, į formalią gynybą ir leistis apsupamiems. Kaip bebūtų narsi liaudis, kokie karingi jos papročiai, kokia stipri neapykanta priešui, kaip bebūtų palankios vietovės sąlygos, akivaizdu, kad liaudies karas negali vykti per daug sutirštinto pavojaus atmosferoje. Todėl liaudies karo kuras gali ryškiai degti tik tolimuose punktuose, kur jis turėtų pakankamai šviežio oro ir kur jo ugnis negalėtų būti užgesinta.

Šie svarstymai yra tiesos ieškojimas apgraibomis, o ne griežta dalykiška analizė, nes šis reiškinys yra naujas ir mažai aprašytas tų, kurie jį ilgą laiką matė savomis akimis. Mes galime tik pasakyti, kad strateginis gynybos pla-

nas gali priimti liaudies karo paramą dviem skirtingais būdais: būtent kaip paskutinę pagalbinę priemonę po pralaimėto mūšio ar kaip natūralią paramą iki tol, kol įvyks lemiamas mūšis. Pastaruoju atveju reikalinga prielaida yra traukimasis į šalies gilumą ir tas šalutinės reakcijos būdas, apie kurį mes kalbėjome ankstesniuose šios knygos skyriuose. Todėl mums belieka pasakyti keletą žodžių apie landšturmo surinkimą po pralaimėto mūšio.

Jokia valstybė neturi manyti, kad jos likimas priklauso nuo vieno, nors ir lemiamo mūšio. Jei ji pralaimėjo, tai naujų jėgų šaukimas ir natūralus nusilpimas, kurį kenčia kiekvienas puolimas laikui bėgant, gali sukelti naują posūkį, pagaliau galima sulaukti pagalbos iš šalies. Mirti visada lieka laiko. Natūralu, kad skęstantysis griebiasi šiaudo: tokia yra natūrali moralinio pasaulio tvarka, kad liaudis išbando paskutines savo išsigelbėjimo priemones, kai mato save nublokštą ant bedugnės krašto.

Kokia bebūtų silpna ir maža valstybė, lyginant su jos priešu, ji neturi taupyti paskutinių pastangų arba, kitaip reikėtų pasakyti, kad ji jau mirusi. Tai neatmeta galimybės sudaryti didelių aukų reikalaujančią taiką, kad išsigelbėtų nuo visiškos žūties, bet ir toks ketinimas neatmeta naujų gynybos taisyklių naudingumo; jos nepadaro taikos nei sunkesnės, nei blogesnės, tik lengvesnę ir geresnę. Dar būtinesnės jos, kai laukiama pagalbos iš tų, kurie suinteresuoti mūsų išlikimu. Todėl vyriausybė, kuri po pralaimėtų generalinių kautynių galvoja tik apie tai, kaip greičiau nuraminti žmones taikos fone, ir apimta klaidingo tikėjimo neturi nei drąsos, nei noro įtempti visas šalies jėgas, tokia vyriausybė iš silpnumo veikia prieš savo principus ir tikslus. Ji parodo, kad yra neverta pergalės ir gal dėl to nesugebėjo jos laimėti.

Kaip nuostolingas būtų pralaimėjimas, kurį patyrė valstybė, ji irgi privalo, nesant kariuomenės šalies viduje, išnaudoti tą poveikį, kurį daro tvirtovės ir liaudies karas. Šiuo atžvilgiu yra naudinga, kai pagrindinio karo teatro sparnai remiasi į kalnus ar sunkiai prieinamą vietovę, ji išryškėja kaip tvirtovė, kurios strateginė sparnų ugnis turi sulaikyti priešą, judantį į priekį.

Jei nugalėtojas įsitraukia į apgulos darbus, jis visur paliks stiprias įgulas, kad aprūpintų savo komunikacijos liniją, arba pasiųs ištisus korpusus, kad

atlaisvintų alkūnes ir palaikytų tvarką kaimyninėse srityse; kai jis dėl didelių gyvųjų ir negyvųjų kovos priemonių pakankamai nusilps, tai bus momentas, kai besiginanti kariuomenė stoja į kovą ir taikliai nukreiptu smūgiu paveikia puolantįjį, kuris atsidurs labai nepalankioje padėtyje.

20 skyrius

KARO TEATRO GYNYBA

Tikriausiai mes galėtume pasitenkinti tuo, kas pasakyta apie svarbiausias gynybos priemones, paminėti klausimą apie tai, kaip jie susiję su bendru gynybos planu, tik paskutinėje dalyje, kur mes kalbėsime apie karo planą; tik juo remiasi kiekvienas pavaldus puolimo ir gynybos planas ir jis nubrėžia kiekvieną pagrindinį elementą; daugeliu atvejų karo planas pats yra ne kas kita kaip gynybos ir puolimo projektas pagrindiniame karo teatre. Bet mes nelaikome, kad reikia pradėti mūsų darbą nagrinėjant karą kaip visumą, nors kare labiau negu bet kuriame kitame reiškinyje dalys lemia visumą, yra persmelktos jos savybėmis ir atitinkamai pagal ją keičiasi iš esmės; mes visų pirma buvome priversti iš pradžių suprasti kiekvieną reiškinį kaip atskiras dalis. Be tokio laipsniško perėjimo nuo paprasto prie sudėtingo mes būtume priblokšti daugybės neaiškių įsivaizdavimų; ypač didelį neaiškumą sudaro skirtingi kare suderinamumo reiškiniai. Taigi mes stengiamės prie visumos priartėti dar per žingsnį, t. y. norime apžvelgti teatro gynybą apskritai ir surasti giją, jungiančią anksčiau išnagrinėtus reiškinius.

Gynyba, mūsų nuomone, yra ne kas kita, kaip stipresnė kovos forma. Savų ginkluotųjų pajėgų išsaugojimas ir priešo pajėgų sunaikinimas, žodžiu, pergalė yra šios kovos objektas, tačiau tai nėra galutinis tikslas.

Savos valstybės išsaugojimas ir priešo valstybės sužlugdymas yra šis tikslas, taigi vienu žodžiu: numatyta taika, nes ji išsprendžia šį konfliktą ir tik čia jam padaromos bendros išvados.

Kas yra priešo valstybė karo atžvilgiu? Pirmiausia turi reikšmę jos ginkluotosios pajėgos, po to teritorija, bet taip pat daug kito, kas pagal aplinkybes gali turėti lemiamą svarbumą dėl ypatingų atvejų; pirmiausia čia priklauso užsienio ir vidaus politiniai santykiai, kurie kartais turi lemiamą svarbą, negu visa kita. Bet nors priešo valstybės ginkluotosios pajėgos ir teritorija neišsemia visų priešo valstybės galių ir visų santykių, kurias valstybė turi kare, visgi abu šie veiksniai lieka vyraujantys, svarbumu pranokdami visus kitus santykius. Ginkluotosios pajėgos turi arba saugoti savo šalį, arba užkariauti priešo teritoriją; kita vertus, teritorija maitina ir nuolatos atnaujina ginkluotąsias pajėgas. Tokiu būdu abi priklauso viena nuo kitos, viena kitą palaiko, vienodai viena kitai reikalingos. Bet jų tarpusavio santykiuose yra skirtumas. Kai ginkluotosios pajėgos sutriuškintos, t. y. nuslopintos, prarado galimybę toliau priešintis, tai toliau seka teritorijos praradimas, t. y., kaip tik atvirkščiai, teritorijos praradimas nereiškia ginkluotųjų pajėgų sutriuškinimo, nes pastaroji gali savanoriškai palikti teritoriją, kad po to ją lengviau užkariautų. Ne tik visiškas ginkluotųjų pajėgų sutriuškinimas lemia šalies likimą, bet netgi dėl kiekvieno ženklaus jėgų susilpnėjimo galima prarasti dalį teritorijos; priešingai, ne kiekvienas teritorijos praradimas sukelia ginkluotųjų pajėgų nusilpimą; laikui bėgant vis dėlto tai atsilieps, bet ne visada per tą laikotarpį, per kurį kova bus užbaigta.

Iš to seka, kad savo ginkluotųjų pajėgų išsaugojimas ir priešo ginkluotųjų pajėgų susilpninimas ar sunaikinimas yra svarbiau už teritorijos išlaikymą, to turi siekti karvedys; ir tik tada teritorijos išlaikymas iškyla kaip tikslas į pirmą planą, kai tas tikslas dar nepasiektas panaudojus pirmą priemonę.

Jeigu visos priešo ginkluotosios pajėgos būtų suvienytos vienoje kariuomenėje ir jei karo esmė būtų vienas mūšis, tai šalies užėmimas priklausytų nuo šio mūšio baigties; priešo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas, priešo teritorijos užėmimas ir savųjų pajėgų išsaugojimas būtų to pasekmė ir tam tikra prasme identiškas su juo. Klausimas: kas paskatina gynėją nukrypti nuo šios

paprasčiausios karo veiksmų formos ir išskirstyti savo jėgas erdvėje? Atsakymas – tai pergalės nepakankamumas, kurią jis galėtų pasiekti suvienytomis jėgomis. Kiekviena pergalė turi savo veikimo sferą. Jeigu ji aprėpia visą priešo valstybę, visas jo ginkluotąsias pajėgas ir teritoriją, t. y., jei visos jos dalys bus įtrauktos į tą patį judėjimą, kurį mes suteikėme jo jėgos branduoliui, tai tokia pergalė yra viskas, ko mums reikia, ir nebūtų pakankamo pagrindo skaldyti mūsų jėgas. Bet jei yra priešo pajėgų, abiejų šalių teritorijų dalys, kurioms mūsų pergalė neturi įtakos, tai mes privalėtume ypač atsižvelgti į tas dalis. O kadangi mes negalime teritorijos sutelkti viename punkte kaip kad ginkluotųjų pajėgų, turime pastarąsias dalyti tų teritorijų gynybai arba puolimui prieš jas. Tik mažose valstybėse galima tokia ginkluotųjų pajėgų vienybė, ir viskas priklausys nuo pergalės prieš jas. Kas dėl valstybių, užimančių dideles teritorijas, kurios siejasi su mumis ilga siena, arba valstybių sąjungų atžvilgiu, kurios supa mus iš įvairių pusių, tokia vienybė praktiškai negalima. Čia būtinai kils jėgų padalijimas, o dėl to atsiras skirtingi karo teatrai.

Pergalės veikimo sfera, žinoma, priklausys nuo jos dydžio, o ši nuo nugalėtų kariuomenių masės. Taigi prieš teritorijos dalį, kurioje sukauptos didžiausios priešo ginkluotosios pajėgos, gali būti nukreiptas tas smūgis, kurio veikimas siekia toliausiai; mes būsime tikresni dėl tos sėkmės, kuo didesnė savų ginkluotųjų pajėgų masė, skirta tam smūgiui. Šie natūralūs įsivaizdavimai verčia mus lyginti, todėl mes galime aiškiau perduoti mūsų mintį, tai yra svorio centro mechanikoje prigimtis ir veiksmas.

Svorio centras visada yra ten, kur susitelkia didžiausia masė; kiekvienas smūgis, nukreiptas į masės svorio centrą, pasirodo veiksmingiausias; pagaliau stipriausias smūgis bus suduotas tos svorio centro jėgos, kuri jį suduos; taip pat yra ir kare. Bet kurios kovojančios šalies, kiekvienos valstybės ar valstybių sąjungos ginkluotosios pajėgos sudaro neabejotiną vienybę ir yra kartu suvienytos; bet ten, kur yra ryšys, pasireiškia ir analogija su svorio centru. Taigi šiose ginkluotosiose pajėgose yra tam tikri svorio centrai, kurių judėjimas ir kryptis turi lemiamą reikšmę kitiems punktams; šie traukos centrai yra ten, kur sutelkta didesnė ginkluotųjų pajėgų dalis. Bet negyvoje materijoje veiki-

mas į svorio centrą turi savo matą ir ribas dalių sąsajoje; taip yra ir kare, ir čia, kaip ir ten, smūgis gali pasirodyti stipresnis, negu pakelia pasipriešinimas; vadinasi, smūgis į orą – betikslis jėgų eikvojimas.

Koks didelis skirtumas tarp sutelktumo kariuomenės, kovojančios po viena vėliava, kurią į mūšį veda vienas karvedys, ir sutelktumo sąjungininkių ginkluotųjų pajėgų, kurios išsidėsčiusios 50 ar 80 mylių atstumu ir bazuojasi skirtingose pusėse. Pirmu atveju reikia tikėtis, kad sutelktumas bus glaudžiausias, vienybė artimiausia; antru atveju dar toli iki visiškos vienybės; kartais ji yra tik bendruose politiniuose ketinimuose, bet ir ten netobula; atskirų dalių ryšys bus labai silpnas, o dažnai tik iliuzinis.

Jei, viena vertus, jėga, kurią mes norime suteikti smūgiui, reikalauja didžiausio jėgų sutelkimo, tai, kita vertus, mes turime bijoti bet kokio perlenkimo, kaip atnešančio tikrą žalą, nes jis susietas su dideliu jėgų švaistymu, o tai sukels jėgų trūkumą kituose punktuose.

Atskirti šiuos *centra gravitatis*, t. y. priešo ginkluotųjų pajėgų svorio centrus, jų veikimo sferą atpažinti yra svarbiausias strateginio sprendimo aktas. Būtent todėl privalome visada klausti savęs, kokį poveikį sukels vienos priešo dalies judėjimas į priekį ar atsitraukimas kitoms dalims.

Mes nemanome, kad išradome kokį nors naują metodą; tačiau mes į šio metodo pagrindą, kuriuo vadovavosi visi karvedžiai visais laikais, įdėjome tokius įsivaizdavimus, kurie turi paaiškinti metodo ryšį su daiktų prigimtimi.

Kiek ši mintis apie priešo ginkluotųjų pajėgų svorio centrą yra efektyvi karo plane, mes nagrinėsime vėliau, mes šią temą pasiskolinome čia tik tam, kad nepaliktume šioje svarstymų virtinėje jokios spragos. Taigi nagrinėdami nustatėme, kas lemia ginkluotųjų pajėgų padalijimą.

Iš esmės yra du prieštaraujantys vienas kitam siekiai; pirmasis, šalies užėmimas traukia padalyti mūsų pajėgas; antrasis, smūgis į priešo pajėgų svorio centrą vėl suvienija jas iki tam tikro laipsnio. Taip atsiranda karo teatras arba atskirų kariuomenių veikimo sritys. Tai yra tokios šalies teritorijos dalys su jose išdėstytomis ginkluotosiomis pajėgomis, kur viduje kiekvienas sprendimas, išeinantis iš pagrindinių veikiančių jėgų, tiesiogiai paveikia visumą ir ją

nukreipia savo kryptimi. Mes sakome tiesiogiai, nes sprendimas, priimtas bet kuriame karo teatre, turi turėti įtaką ir kitiems karo veiksmų teatrams.

Čia, kaip visuose mūsų apibrėžimuose, mes pažymime tik centrinius tam tikrų įsivaizdavimo sričių punktus, nenorėdami ir negalėdami nubrėžti tarp jų aštrių ribų, kas prieštarautų daiktų prigimčiai.

Taigi mes manome, kad karo teatras, mažas ar didelis, kartu su veikiančiomis jame ginkluotosiomis pajėgomis, nepriklausomai nuo skaitlingumo, sudaro visumą, kurią galima suvesti į vieną svorio centrą. Šiame svorio centre bus įvykdytas sprendimas būti čia nugalėtoju plačiąja prasme, vadinasi, ginti karo teatrą.

21 skyrius

TĘSINYS

Gynyba sudaryta iš dviejų skirtingų elementų, būtent sprendimo ir laukimo. Ryšio tarp šių abiejų elementų nustatymas yra šio skyriaus dalykas.

Pirmiausiai turime pasakyti, kad laukimo būsena, nors nėra užbaigta gynyba, bet sudaro tą jos sritį, kuria ji juda į savo tikslą. Kol ginkluotosios pajėgos nepaliko joms patikėtos teritorijos, jėgų įtampa, į kurią abi puses įvėlė puolimas, tęsiasi iki pat sprendimo. Sprendimas tik tuomet atneš ramybę, kai ar puolantysis, ar besiginantysis paliks karo teatrą.

Kol ginkluotosios pajėgos laikosi savame rajone, jo gynyba tęsiasi, ir šia prasme karo teatro gynyba yra lygiareikšmė gynybai karo teatre. Ar priešas tuo tarpu užėmė didelę ar mažą teatro dalį, yra neesminis dalykas, nes tai yra jam tik paskolinta laikinai iki sprendimo.

Bet toks supratimas, kuriuo mes siekiame nustatyti laukimo būseną teisingu santykiu su visuma, teisingas tik tada, kai sprendimas bus duotas iš tiesų ir

iš abiejų pusių vertinamas kaip neišvengiamas. Nes tik toks sprendimas daro realius abiejų pusių jėgų svorio centrus ir jų veiksmingumą konkrečiame karo teatre. Kai nereikalinga mintis apie sprendimą, svorio centrų veiksmingumas darosi neutralus; tam tikra prasme neutralizuojamos ginkluotosios pajėgos apskritai, o tada tiesioginiu tikslu tampa teritorijos užėmimas, kuris yra kitas karo teatro pagrindinis elementas. Kitaip sakant, kuo mažiau kare abi pusės ieško lemiamų smūgių, tuo daugiau pereina prie abipusių stebėjimų, tuo svarbesnis tampa teritorijos užėmimas, juo labiau gynėjas siekia viską tiesiogiai ginti, tuo labiau puolantysis, judėdamas pirmyn, stengiasi išsiplėsti.

Reikia pripažinti, kad dauguma karų ir žygių yra artimesni stebėjimui, negu žūtbūtinei kovai, t. y. kovai, kur nors viena iš abiejų pusių ieško sprendimo. Tik devynioliktojo amžiaus karai turėjo taip išreikštą pastarąjį pobūdį, todėl buvo galima taikyti teoriją, sukurtą tuo remiantis. Tačiau vargu ar tokį pat pobūdį turės būsimieji karai, reikia manyti, kad dauguma jų vėl įgys stebėjimo pobūdį, tai teorija, kuri turi tikti tikrajam gyvenimui, turi į tai atsižvelgti. Todėl mes iš pradžių užsiimsime tuo atveju, kai vadovaujamasi siekiant sprendimo, t. y. karu tiesiogine prasme arba, jei galima taip pasakyti, absoliučiu karu, o kitame skyriuje nagrinėsime tas modifikacijas, kurios atsiranda šiek tiek priartėjus prie karo stebėjimo.

Pirmuoju atveju, kai mes turime laukti sprendimo arba iš puolančiojo, arba jo ieškome patys, karo teatro gynybos esmė ta, kad besiginantysis privalo įsitvirtinti karo teatre taip, kad kiekvieną akimirką galėtų duoti sprendimą palankiomis sąlygomis. Šis sprendimas gali būti vieno mūšio ar kelių didelių mūšių, bet gali būti santykių rezultatas, kurie kyla iš kariaujančių pusių grupuočių, t. y. iš galimų mūšių pasekmių.

Net jei kautynės nebūtų stipriausia ir tikriausia priemonė pasiekti sprendimą, kas kaip manome įrodyta daugeliu atvejų, tai pakaktų, kad jos ir taip yra viena iš priemonių pasiekti sprendimą, todėl reikalauja jėgų sutelkimo, koks tik galimas tokiomis sąlygomis. Generalinės kautynės karo teatre – tai vieno svorio centro susidūrimas su kitu. Kuo daugiau pajėgų galima sutelkti viename ar kitame karo teatre, tuo tikresnės ir didesnės bus

pasekmės. Taigi kiekvienas pajėgų padalijimas, kurio nesąlygoja konkretus tikslas, turi būti atmestas.

Tačiau didžiausias pajėgų suvienijimas yra ne vienintelė pagrindinė sąlyga; reikalingos tokios grupuotės ir jų padėtis, kad mūšis galėtų vykti palankiomis sąlygomis.

Į vieną kategoriją su šiomis pagrindinėmis sąlygomis įeina ir tos skirtingos gynybos pakopos, su kuriomis mes susipažinome skyriuje apie pasipriešinimo rūšis, todėl nesunku jas susieti pagal kiekvieno atvejo sąlygas. Tik vienas punktas iš pirmo žvilgsnio, rodosi, turi vidinį prieštaravimą; reikia paaiškinimo, tuo labiau kad jis yra vienas iš svarbiausių gynyboje: tai priešų svorio centrų susidūrimas.

Jei besiginantysis pakankamai anksti sužinos, kokiais keliais priešas judės į priekį ir kur neišvengiamai galima sutikti jo pajėgų branduolį, jis galės eiti jam priešpriešiais tuo keliu. Šis atvejis yra įprastas, nors dėl bendrų priemonių – tvirtovių, didelių ginklų sandėlių ir ginkluotųjų pajėgų – išdėstymo taikos metu gynyba vykdoma anksčiau nei puolimas ir yra pastarajam vadovaujanti gija, bet faktiškai pradedant karo veiksmus gynyba puolančiojo pajėgų atžvilgiu turės pranašumą daryti ėjimą po partnerio.

Skverbimasis į priešo šalies gilumą su didelėmis ginkluotosiomis pajėgomis reikalauja nemažų išankstinių priemonių, maisto produktų sukaupimo, amunicijos atsargų ir t. t.; tai tęsiasi taip ilgai, kad besiginantysis gauna laiko, kurio reikia susitvarkyti su iškilusiomis problemomis. Be to, nereikia pamiršti, kad besiginančiajam laiko reikia mažiau, nes visos valstybės daugiau rengiasi gynybai negu puolimui.

Bet jei tai ir tiesa daugeliu atvejų, vis vien lieka galimybė, kad tam tikrais atvejais besiginantysis nežino priešo pagrindinės puolimo krypties; toks atvejis bus tada, kai gynyba remiasi priemonėmis, kurioms parengti reikia daug laiko, pvz., įtvirtintos pozicijos įrengimas ir t. t. Tais atvejais, jei besiginantysis nesiekia pulti, bet susigrupavęs puolimo linijoje, puolantysis išlaiko galimybę apeiti jo poziciją truputį pakeitęs pirminę kryptį, nes tankiai apgyvendintoje Europoje niekada nepateksi į tokią padėtį, kad iš kairės ar dešinės

nebūtų kelių, kurie leistų apeiti poziciją. Matyt, tokiu atveju besiginantysis negali priešo laukti tam tikroje pozicijoje; bent jau neturi apgaudinėti savęs ketinimu šioje pozicijoje kautis.

Prieš kalbėdami apie tai, kokios priemonės šiuo atveju lieka besiginančiajam, mes privalome iš pradžių išnagrinėti tokio atvejo prigimtį ir jo atsiradimo tikimybę.

Natūralu, kad kiekvienoje valstybėje ir kiekviename karo teatre yra objektų ir punktų, kurių puolimas gali turėti ypač didelių pasekmių. Mes manome, kad labiausiai tinkama išsamiau apie tai pakalbėti dalyje apie puolimą. Čia mes apsiribosime tik pastaba, kad tais atvejais, kai pagrindu, nurodančiu puolančiojo smūgio kryptį, yra ypač palankus puolimui objektas ir punktas, tai šis pagrindas veiks ir besiginantįjį, vadovaus jo veiksmams tais atvejais, kai šis nieko nežino apie priešo planus. Jeigu puolantysis nepasirinks šios jam palankiausios puolimo krypties, tai jis atsisakys nuo dalies savo natūralių pranašumų. Mes matome, kad pavojus apsirikti dėl krypties, kurią pasirinks priešas, taip pat puolančiojo galimybė prasilenkti su priešu ne tokia didelė, kaip atrodytų iš pirmo žvilgsnio; taigi daugeliu atvejų besiginantysis savomis su tam tikru punktu susietomis priemonėmis nepraleis progos atsidurti priešo pajėgų branduolio kelyje. Kitaip sakant: besiginantysis, jeigu jis teisingai išsidėstė, daugeliu atvejų gali būti užtikrintas, kad priešas atsidurs prieš jį.

Bet mes negalime ir neturime paneigti galimybės, kad tam tikrais atvejais besiginantysis nenuspės priešo veiksmų; kyla klausimas, ką jis tuomet turi daryti ir kokie jo padėtyje pranašumai jam dar lieka.

Paklausime savęs, ką apskritai gali daryti besiginantysis, jei puolantysis eina pro jį?

Besiginančiojo veiksmai gali būti tokie:

1. Iš pat pradžių padalyti savo jėgas, kad viena dalimi pasitiktų priešą, o kita paskubėtų į pagalbą.
2. Užimti pozicijas sutelktomis pajėgomis, o tuo atveju, jei priešas norės praeiti pro šalį, greitai užimti reikiamą pusę. Daugeliu atvejų tokį pa-

sistūmėjimą nepavyks atlikti tiesiog į šalį, o teks užimti naują poziciją truputį atsitraukus atgal.

3. Pulti priešo sparną suvienytomis pajėgomis.
4. Veikti jo komunikacijos linijas.
5. Vykdyti kontrpuolimą, priešo karo teatre daryti tą patį, ką jis daro praeidamas pro mus.

Mes nurodome paskutinę priemonę todėl, kad galimos ir tokios aplinkybės, kur ši priemonė būtų veiksminga; bet ji prieštarauja gynybos užduočiai, t. y. pagrindams, kuriais vadovaujantis ji buvo pasirinkta; ją galima vertinti kaip išimtį, sąlygojamą priešo klaidų arba kitais konkretaus atvejo savitumais.

Veikimas į priešo komunikacijos linijas numato mūsų komunikacijos linijų pranašumą, tai yra pagrindinė geros gynybos pozicijos sąlyga. Bet jeigu šis veikimas gynėjui duoda tam tikrų pranašumų, karo teatro gynybai būtų naudingas tik retais atvejais, kad pasiektų sprendimą; o pastarojo pasiekimas sudaro žygio tikslą.

Atskiro karo teatro dydis paprastai nebūna toks didelis, kad priešo komunikacijos linijos įgautų didelį jautrumą; jei jos jautrios, tai visas laikas, kurio reikia puolančiam priešui, kad suduotų savo smūgį, yra per trumpas, kad jis būtų sustabdytas šia priemone, veikiančia labai lėtai.

Todėl prieš priešą, kuris siekia įvykdyti sprendimą, taip pat tuo atveju, kai ir besiginantysis pats jo ieško, ši priemonė daugeliu atvejų bus visai neveiksminga.

Trys kitos priemonės, kurios lieka gynėjui, skirtos tiesioginiam sprendimui vykdyti, vieno svorio centro susidūrimui su kitu svorio centru, ir jos labiau atitinka užduotį. Bet norime pasakyti tuoj pat, kad trečiai priemonei mes teikiame pirmenybę prieš kitas dvi; visiškai neatsisakant pastarųjų, mes laikome šią tikrąja pasipriešinimo priemone.

Esant atskirai grupuotei, kyla pavojus įsitraukti į būrių karą, iš kurio, jei prieš mus atkaklus priešas, palankiausiu atveju gali išeiti reliatyvus, t. y. riboto tikslo pasipriešinimas, bet ne sprendimas, kurio mes siekiame. Bet tegu,

nes vadovaujantis teisingu taktu pavyks išvengti šio neteisingo kelio; vis vien prieš tai buvęs pasipriešinimas susilpnins smūgį; niekada negali būti užtikrintas, kad į priekį išleisti korpusai nepatirs neproporcingų nuostolių. Be to, pasipriešinimas, vykdomas pirmoje eilėje stovinčių korpusų, paprastai baigiasi atsitraukimu į pagalbą skubančių pagrindinių pajėgų, o tai dažniausiai kariuomenė vertina kaip pralaimėtą mūšį ir klaidingą priemonę, o tai labai silpnina moralines jėgas.

Antroji priemonė – perimti priešo kelią, sutelktomis pajėgomis užėmus poziciją jo apeinančio judėjimo kelyje – kelia pavojų atvykti per daug vėlai ir užstrigti tarp dviejų priemonių. Be to, gynybiniam mūšiui reikalinga ramybė, svarstymas, pažintis su vietove, ko negali būti skubiai užtveriant apėjimo kelią. Pagaliau pozicijos, kurios yra geras laukas gynybos mūšiui, retas reiškinys, kad galėtum tikėtis jas rasti bet kokiame kelyje ir bet kuriame punkte.

Priešingai, trečioji priemonė – atakuoti puolantįjį iš sparno, t. y. duoti jam mūšį gimininingu frontu, turi daug pranašumų.

Pirma, tokiu atveju apnuoginamos komunikacijos linijos ir atsitraukimo keliai, o pagal bendras savybes ir tuos reikalavimus, kokius mes keliame besiginančiojo strateginei grupuotei, pastarasis visada turės pranašumų.

Antra, ir tai ypač svarbu, kiekvienas puolantysis, ketinantis praeiti pro savo priešą, susipainioja tarp dviejų priešingų siekių. Iš pradžių jis nori veržtis į priekį, kad pasiektų savo puolimo tikslą; bet galimybė kiekvienu momentu sulaukti atakos iš sparno sukelia poreikį nukreipti smūgį, visų savo pajėgų smūgį į tą pusę. Šie du siekiai prieštarauja vienas kitam ir painioja vidinius santykius. Jeigu puolantysis tikrai žinotų, kur ir kada bus atakuotas, tai jis galėtų tam pasirengti; bet esant neapibrėžtumui ir būtinumui veržtis į priekį, gresiantis mūšis beveik neišvengiamai jį užklups menko pasirengimo momentu, t. y. jam nepalankiomis aplinkybėmis.

Jeigu besiginančiajam pasitaiko palankių momentų, kai jis gali vykdyti puolamąjį mūšį palankiomis sąlygomis, tai tokių momentų reikia laukti šioje aplinkoje. Reikia dar pridurti, kad besiginantysis čia gali pasinaudoti vietovės

žinojimu ir laisvai ją pasirinkdamas, jis taip pat turi galimybę organizuoti savo judėjimą, todėl nereikia abejoti, kad esant tokioms aplinkybėms, jis išlaikys ženklų strateginį pranašumą prieš savo priešą.

Taigi mes manome, kad besiginantysis savo sutelktomis pajėgomis užima palankią poziciją ir gali ramiai laukti praeinančio pro jį priešo; jei priešas nepuls jo pozicijos ir jei veiksmai į jo komunikacijos linijas neatitiks aplinkybių, jam lieka puiki sprendimo galimybė atakuoti priešo sparną.

Tokių atvejų istorijoje mažai; tai todėl, kad besiginantysis retai turėjo drąsos išsilaikyti tokioje padėtyje, jis arba išskaidydavo savo pajėgas, arba stengėsi skubiai užtverti kelią puolančiajam įžambiu ir skersu judėjimu, iš dalies todėl, kad puolantysis tokiomis aplinkybėmis nedrįso praeiti pro šalį ir paprastai sustabdydavo žygį.

Tokiu atveju besiginantysis priverstas vykdyti puolamąjį mūšį; jis turi atsisakyti stipresnės tolesnio laukimo pozicijos gero įtvirtinimo ir t. t.; padėtis, kurioje jis randa į priekį besiveržiantį priešą, daugeliu atvejų negali visiškai padengti jam šių pranašumų, bet visada suteikia tam tikrą kompensaciją, ir teorijai čia netenka iš sąskaitos nurašyti tam tikro dydžio, po abipusio *pro* ir *contra*, už ir prieš, pradingimo, kas dažnai pasitaiko, kai kritiški istorikai įterpia teorijos fragmentą.

Bet tegu negalvoja, kad mes čia užsiimame nuoseklaus mąstymo sumanumais; atvirkščiai, kuo išsamiau mes praktiškai nagrinėjame šį dalyką, tuo daugiau jis mums atrodo kaip idėja, apimanti visą gynybos esmę, ją persmelkiančią ir valdančią.

Tik puldamas visomis pajėgomis praeinantį priešą, besiginantysis gali išvengti abiejų bedugnių, šalia kurių vyksta gynyba; šios bedugnės – atskiras išsidėstymas ir skubus išėjimas prieš priešą. Abiem atvejais jis paklūsta puolančiojo valiai; abiem atvejais jis turi naudotis kraštutinėmis ir pavojingo skubotumo priemonėmis; visada, kur ryžtingas, siekiantis pergalės ir sprendimo priešas susiduria su tokia gynybos sistema, jis ją sunaikina. Bet kiekvieną kartą, kai besiginantysis sutelkia savo pajėgas viename punkte ir nusprendžia atakuoti priešo sparną, jis veikia teisingai ir remiasi visais tais pranašumais,

kuriuos jam suteikia gynyba šioje padėtyje. Geras pasirengimas, ramybė, pasitikėjimas, vienybė, paprastumas apibūdina visus jo veiksmus.

Mes negalime čia nepaminėti didelio istorinio įvykio, kuris siejasi su čia minimomis sąvokomis; mums reikia apsisaugoti nuo klaidingos prielaidos šiam pavyzdžiui.

Kai 1806 metų spalį prūsų kariuomenė Tiuringijoje laukė vadovaujamos Napoleono prancūzų kariuomenės, ji buvo išsidėsčiusi tarp abiejų pagrindinių krypčių, kuriomis galėjo įsiveržti prancūzai, būtent: tarp kelio per Erfurtą ir kelio per Hofą, kurie vedė į Leipcigą ir Berlyną. Ankstesnis planas prasiveržti per Tiuringijos mišką į Frankeną ir vėliau, kai šio plano buvo atsisakyta, nežinojimas, kuriuo iš abiejų kelių ateis prancūzai, nulėmė šio tarpinio išsidėstymo padėtį. Ji turėjo nukreipti priemones greitai užkirsti priešui kelią.

Tai ir buvo pagrindinė mintis tam atvejui, jei prancūzai žygiuotų per Erfurtą, nes į ten keliai buvo prieinami; priešingai, apie pasistūmėjimą keliu per Hofą nebuvo galima ir galvoti iš dalies todėl, kad iki to kelio liko du ar trys perėjimai, iš dalies todėl, kad šio judėjimo kelius kirto gilus Saale upės slėnis. Paskutinis kelias neįėjo į hercogo fon Braunschweigo planą, todėl nebuvo imtasi pasiruošimo priemonių jam įgyvendinti. Priešingai, tai buvo princo Hohenlohe'o ketinimas, t. y. pulkininko Massenbacho, kuris šią idėją hercogui norėjo įpiršti jėga. Dar mažiau galėjo būti kalbos apie kairiajame Saale upės krante užimtos pozicijos panaudojimą puolamajam mūšiui su į priekį judančiu Bonapartu, t. y. pereiti į anksčiau minėtą sparnų ataką prieš jį; kadangi Saale upė buvo kliūtis, kad paskutinę akimirką galėtum užkirsti kelią priešui, tai ji buvo dar didesnė kliūtis pereiti į puolimą tada, kai priešas jau bus užėmęs nors dalį priešais esančio kranto. Taigi hercogas nusprendė už upės laukti tolesnių įvykių, jei galima pavadinti atskiros asmenybės sprendimu tai, kas vyko daugiagalviame pagrindiniame štabe tikros suirutės ir didžiausio neryžtingumo metu.

Kas besąlygojo šį laukimą, iš to sekė šios galimybės:

a) atakuoti priešą, jei jis persikels per Saale upę, kad susitiktų su prūsų kariuomene, arba,

b) jei jis paliks prūsų kariuomenę ramybėje, veikti į jo komunikacijos linijas, arba,

c) jeigu tai būtų įmanoma ir norima, greitu sparnų žygiu užtverti priešui kelią dar prie Leipcigo.

Pirmuoju atveju prūsų kariuomenė turėjo didelį strateginį ir taktinį pranašumą dėl gilaus Saale upės slėnio, antruoju – grynai strateginis pranašumas irgi buvo didelis, nes priešas tarp mūsų ir Bohemijos turėjo tik labai siaurą bazę, tuo tarpu mūsų bazė buvo labai plati; netgi trečiuoju atveju mūsų kariuomenė, dengiama Saale upės, nebuvo nepalankioje padėtyje. Visi šie trys atvejai, nepaisant bendros sumaišties ir neaiškumų vyriausiame štabe, buvo aptariami, bet nereikia stebėtis tuo, kad jei ir kilo čia teisinga mintis tarp bendros sumaišties ir neryžtingumo, ji būtų buvusi pasmerkta vykdant žlugti.

Pirmaisiais dviem atvejais poziciją kairiajame Saale krante reikia vertinti kaip sparnų poziciją; ji turėjo neginčijamai daug gerų savybių; bet, žinoma, sparnų pozicija kariuomenei, nepasitikinčiai savimi, prieš ženkliai pranašesnį priešą, prieš Bonapartą, buvo labai drąsi priemonė.

Po ilgo neryžtingumo hercogas spalio 13 d. pasirinko trečią galimybę, bet buvo per vėlu. Bonapartas jau pradėjo keltis per Saale upę ir kautynės prie Jenos ir Auerstedto buvo neišvengiamos. Savo neryžtingumu hercogas atsisėdo tarp dviejų kėdžių: kad užtvertų kelią priešui, jis paliko vietovę per daug vėlai, o kad tikslingai vykdytų kautynes, – per anksti. Juo labiau šios pozicijos stipri prigimtis pasitvirtino tokiu laipsniu, kad hercogas turėjo galimybę prie Auerstedto sunaikinti dešinįjį savo priešo sparną, o kunigaikštis Hohenlohe'as dar galėjo ištrūkti iš kilpos vykdydamas kruviną atsitraukimo mūšį; bet prie Auerstedto trūko ryžto pasiekti pergalę, kuri buvo neabejotina, o prie Jenos tikėjosi pergalės, kuri buvo visiškai neįmanoma.

Bet kuriuo atveju Bonapartas turėjo tokį jausmą apie strateginės pozicijos prie Saale reikšmę, kad nedrįso praeiti pro šalį, o pasiryžo keltis per Saale priešo akivaizdoje.

Tai, ką mes čia pasakėme, manome pakankamai išsiaiškinome gynybos ir puolimo santykį veiksmų, orientuotų į sprendimą, atveju ir atskleidėme padėtį

ir bendrą visų trijų gijų, kurios susieja atskirų planų dalis, ryšį. Išsamiau nagrinėti atskirus išdėstymus neįeina į mūsų planus, nes tai atvestų į neaprėpiamą nagrinėtinų atvejų sritį. Jei karvedys nusistatęs tam tikros krypties tašką, tai jis matys, kaip geografinės, statistinės ir politinės aplinkybės, materialinės sąlygos, kuriose yra mūsų ir priešo kariuomenės, sąlygoja veiksmų eiliškumą.

Kad vėl atkreiptume dėmesį į gynybos stiprinimo pakopas, su kuo mes susipažinome skyriuje apie pasipriešinimo rūšis, nurodysime keletą bendrų momentų.

1. Priežastys priešą pasitikti puolamuoju mūšiu gali būti šios:

a) kai mes žinome, kad puolantysis juda į priekį ir jo pajėgos labai išsklaidytos, o mes, net esant dideliam mūsų pajėgų silpnumui, dar turime viltį laimėti.

Bet toks puolančiojo judėjimas į priekį yra nepanašus į tiesą; toks planas yra geras tuo atveju, jei mes jau apie tai informuoti; to tikintis ir grindžiant savo viltis tik prielaidomis, neturint pakankamo motyvo, paprastai patenkama į nepalankią padėtį. Aplinkybės būna ne tokios, kokių tikimės, puolimo mūšio tenka atsisakyti, o gynybiniam niekas neparengta. Tenka pradėti priverstinį atsitraukimą ir beveik viską palikti atsitiktinumui.

Maždaug taip atrodė gynyba, kurią vykdė kariuomenė, vadovaujama generolo Dono, 1759 metų žygyje prieš rusus; kai vadovavimą perėmė generolas Wedelis, gynyba pasibaigė pralaimėjimu prie Zullichau.

Bet šia priemone pasirengę pasinaudoti labai greit, nes tai taip supaprastina reikalą neklausiant, kiek pagrįsta prielaida, kuria remiamasi.

b) kai mes pakankamai stiprūs vykdyti mūšį ir

c) kai mus skatina bejėgis ir neryžtingas priešas.

Šiuo atveju netikėtumo poveikis gali būti vertesnis už vietovės ir geros pozicijos privalumus. Tikroji išmintingo karo vykdymo esmė ta, kad tokiu būdu į žaidimą būtų įtraukta moralinių jėgų galia; bet tokiu atveju teorija negali nei per dažnai, nei per garsiai to kartoti: privalo būti objektyvios, t. y. dalyko esmėje įsišaknijusios priežastys; be šių konkrečių priežasčių, nuolatos kabėti tik apie netikėtumą, apie netikėto puolimo pranašumą, tuo remiantis kurti planus, samprotavimus, kritiką yra neleistinas, nepagrįstas metodas.

d) kai mūsų kariuomenės savybės daro ją tinkamą puolimui.

Tai nebuvo tuščias ir neteisingas įsivaizdavimas, kai Frydrichas Didysis tikėjo, kad savo judrioje, drąsioje, paklusnioje kariuomenėje, pakilioje savo jėgos supratimu, turi instrumentą, kuris jo tvirtoje rankoje labiau tinkamas puolimui negu gynybai; visų tų savybių jo priešas neturėjo ir todėl jis turėjo pranašumą. Jo panaudojimas buvo vertesnis, negu tranšėjų ir vietinių kliūčių pasitelkimas į pagalbą. Bet toks pranašumas pasitaikys retai; gerai išmokyta rikiuotės ir manevravimo kariuomenė yra tik to dalis. Jeigu Frydrichas Didysis tvirtina, kad prūsų kariai labiausiai tinka puolimui, o kiti be perstojo kartoja tą patį, tokiems pareiškimams nereikia teikti didelės reikšmės; daugeliu atvejų kare puolant jaučiamasi geriau negu ginantis; bet tai jausmas, būdingas visoms kariuomenėms, ir nėra tokios kariuomenės, apie kurią karvedžiai ir vadai netvirtintų to paties. Todėl nereikia lengvabūdiškai pasitikėti pranašumo iliuzija ir pražiopsoti realius pranašumus.

Natūrali ir labai svarbi prielaida puolamajam mūšiui gali būti kariuomenės rūšių santykis, būtent daug raitininkų ir mažai pabūklų.

Tęsiame priežasčių išvardijimą:

e) kai negalima rasti geros pozicijos;

f) kai mes privalome pasiekti sprendimą artimiausiu laiku;

g) bendras minėtų priežasčių veikimas.

2. Laukimas priešo vietovėje, kur mes patys norime jį pulti (Mindenas 1759 m.), sukeliamas šių natūralių priežasčių:

a) nėra tokio didelio skirtumo mūsų pajėgų nenaudai, kad ieškotume sustiprintos pozicijos ir ją stiprintume;

b) pasitaiko palanki tam vietovė. Savybės, lemiančios jos tinkamumą, priklauso taktikai, lengvai prieinama vietovė besiginančiojo pusėje ir daug visokių kliūčių priešo pusėje.

3. Pagrindas užimti poziciją, kurioje iš tikrųjų bus laukiama priešo puolimo:

a) kai mus verčia nelygios jėgos ieškoti apsaugos panaudojant vietovės kliūtis ir sustiprinimus;

b) kai vietovė tinkama kaip ypač gera pozicija.

Abi pasipriešinimo rūšys (2-oji ir 3-ioji) nusipelnys ypatingo dėmesio, jeigu mes patys nesiekiame sprendimo, pasitenkindami neigiama sėkme ir turime pagrindą manyti, kad mūsų priešas dels, bus neryžtingas ir jo planai liks neįgyvendinti.

4. Įtvirtinta neprieinama stovykla įvykdys savo tikslą tik tuomet:

a) kai ji yra svarbiame strateginiame punkte.

Pagrindinė tokios stovyklos savybė yra ta, kad joje besiginančiojo pasipriešinimą neįmanoma įveikti; priešas priverstas bandyti tai padaryti kitomis priemonėmis, t. y. arba siekti savo tikslo, nekreipdamas dėmesio į poziciją, ją apsupti, arba pabandyti marinti badu, jei jis negali padaryti pirmojo, tai liudija apie pasirinktos pozicijos geras strategines savybes.

b) jeigu yra galimybė laukti pagalbos iš išorės.

Tokioje padėtyje buvo Saksonijos kariuomenė, užimanti poziciją prie Pirnos. Ką besakytų prieš šią priemonę po tokios nesėkmingos baigties, yra tikra, kad jokiu kitu būdu 17 000 Saksonijos karių negalėjo neutralizuoti 40 000 prūsų karių. Jeigu austrų kariuomenė prie Lowositzo nesugebėjo pasinaudoti savo pranašumu, tai tik įrodo, kaip blogai austrai kariavo ir koks blogas visas jų karo mechanizmas; nereikia abejoti, kad saksai, užuot pasitraukę į stovyklą prie Pirnos, būtų nuėję į Bohemiją, Frydrichas Didysis būtų to paties žygio metu išvijęs austrus ir saksus už Prahos ir užėmęs šį miestą. Tas, kas nenori įvertinti šios naudos ir galvoja tik apie visos kariuomenės paėmimą į nelaisvę, tas apskritai nesugeba strategiškai apskaičiuoti, o be skaičiavimo negali būti ir tikslaus rezultato.

Kadangi atvejai a ir b yra labai reti, tai neabejotina, kad įtvirtintos stovyklos užėmimas yra priemonė, reikalaujanti brandaus apsvarstymo ir tik retai randanti gerą panaudojimą. Viltis imponuoti priešui tokia stovykla ir taip paralyžiuoti jo veiklą yra susijusi su dideliu pavojumi; būtent su pavojumi priverstinai vykdyti kautynes, neturint kelio atsitraukti. Jeigu Frydrichas Didysis pasiekė savo tikslą Bunzelwitzo stovykloje, tai tenka stebėtis jo samprotavimų apie priešą tikrumu; tiesa, šiuo atveju labiau negu kitais buvo galima

tikėtis, kad pakutinę akimirką Frydrichas Didysis būtų radęs priemonių, kad prasimuštų su savo kariuomenės likučiais, reikia taip pat prisiminti ir apie karaliaus neatsakingumą.

5. Jeigu viena ar keletas tvirtovių yra netoli sienos, iškyla pagrindinis klausimas: ar besiginantysis privalo ieškoti sprendimo prieš jas ar už jų? Pastarosios motyvuojamos:

a) priešo pranašumu, verčiančiu mus skaidyti jo pajėgas prieš pradedant mūšį su juo;

b) tų tvirtovių artumu, kad neprarastume daugiau teritorijos, negu esame priversti;

c) tvirtovių gynybiniu pajėgumu.

Pagrindinė tvirtovių paskirtis neginčijamai yra arba turi būti išskaidyti priešo pajėgas skverbiantis šiam į priekį, o tą dalį, su kuria mes susidursime dėl sprendimo, ženkliai susilpninti. Jei mes retai susiduriame su panašiu tvirtovių panaudojimu, tai yra todėl, kad retai būna, kad viena ar kita dalis siektų sprendimo. Čia mes turime galvoje būtent tą atvejį.

Todėl mums yra paprastas, nors labai svarbus principas, kad visais atvejais, kai besiginantysis turi vieną ar keletą tvirtovių arti sienos, jis laikytųsi taip, kad tvirtovės būtų prieš jį, o lemiamą mūšį vykdytų už jų. Mes pasiryžę sutikti, kad mūsų pralaimėtas mūšis, vykdytas mūsų šioje tvirtovių pusėje, mus nublokš kiek giliau į šalies gilumą, tai yra geriau, nei kad mes jį būtume pralaimėję kitoje tvirtovių pusėje tokiu pat taktiniu rezultatu, bet šio skirtumo priežastys greičiau mūsų vaizduotėje, negu materialiuose duomenyse. Ne pro šalį prisiminti, kad toje tvirtovių pusėje galima pasiūlyti kautynes gerai pasirinktoje pozicijoje, tuo tarpu kautynės už jų daugeliu atvejų būna puolamosios, būtent, kai priešas apsupa tvirtovę ir yra grėsmė ją užimti. Bet ką reiškia šie maži niuansai prieš pranašumą turėti lemiamų kautynių momentu priešą, silpnesnį ketvirčiu ar trečdaliu jo pajėgų arba, jei yra daugiau tvirtovių, net puse pajėgų.

Mes manome, kad visais atvejais, kai sprendimas neišvengiamas, ar jo ieškotų puolantysis ar besiginantysis, ir kai pastarasis ne visai užtikrintas savo

pergale prieš priešą ir vietovė nekelia būtinų reikalavimų – kautis labiau priekyje, visais tais atvejais arti esanti tvirtovė turi būti besiginančiajam lemiamu motyvu, kad iš pat pradžių pasitrauktų už jos ir duotų sprendimą šiapus, taigi prisidengiant ja. Jeigu besiginančiojo pozicija bus taip arti tvirtovės, kad puolantysis negalės jos nei apsupti, nei blokuoti, neišvaręs prieš tai besiginančiojo kariuomenės, tai pastarasis privers priešą atakuoti jo poziciją. Todėl iš visų gynybos priemonių pavojingoje situacijoje nei viena nėra tokia paprasta ir veiksminga, kaip geros pozicijos pasirinkimas netoli už stiprios tvirtovės.

Žinoma, kiltų kitas klausimas, jei tvirtovė būtų dideliu nuotoliu, šalies gilumoje. Tokiu atveju tokia priemonė sietųsi su didele dalimi savo karo teatro atlaisvinimo; šios aukos, kaip žinome, imamasi tik kraštutiniu atveju. Tokiomis sąlygomis tokia priemonė greičiau artinasi prie atsitraukimo į šalies gilumą.

Kita sąlyga yra tos tvirtovės gynybinis pajėgumas. Kaip žinome, yra tokie sustiprinti punktai ir ypač dideli miestai, kurių sąlytis su priešu neleistinas, nes jie nepajėgūs atlaikyti atviro didelių pajėgų puolimo. Tokiu atveju mūsų pozicija turi būti arti tvirtovės tiek, kad būtų galima ateiti įgulai į pagalbą.

Pagaliau atsitraukimas į šalies gilumą bus natūrali priemonė tik tokiais atvejais:

a) kai mūsų fizinių ir moralinių jėgų ir priešo pajėgų santykis atmeta bet kokią mintį apie sėkmingą pasipriešinimą prie sienos ar arti jos;

b) kai svarbiausia – laimėti laiko;

c) kai tam palankios šalies sąlygos, apie ką mes kalbėjome viename iš skyrių.

Tuo baigiame skyrių apie karo teatro gynybą tais atvejais, kai ta ar kita pusė pasiekia sprendimą, o ji tokiu atveju neišvengiama. Bet mes turime priminti, kad kare atvejai nėra apibrėžti; jei mūsų samprotavimus perkeltume iš minčių į tikrą karą, tai teks turėti galvoje ir 23 skyrių; daugeliu atvejų galima turėti galvoje karvedį, esantį tarp dviejų krypčių ir priartėjantį tai prie vienos, tai prie kitos iš jų, priklausomai nuo aplinkybių.

22 skyrius

TĘSINYS. NUOSEKLUS PASIPRIEŠINIMAS

Ankstesniuose knygos skyriuose parodėme, kad strategijoje nuoseklus pasipriešinimas prieštarauja daiktų prigimčiai ir kad visos esamos pajėgos turi būti panaudotos vienu metu.

Judriosioms ginkluotosioms pajėgoms tokia padėtis nereikalauja tolesnio paaiškinimo; tačiau, jeigu mes nagrinėsime kaip kokią nors kovos priemonę karo veiksmų rajoną su jo tvirtovėmis, ribomis ir net plotu, tai tokia kovos priemonė yra nejudri ir ją tik palaipsniui galime panaudoti arba atsitraukti atgal, kad tos visos dalys, kurių poveikis yra būtinas, atsidurtų prieš mus. Tuomet visa priešo užimta šalis pradeda daryti įtaką jo galios silpninimui; puolantysis turi blokuoti priešo tvirtoves, okupuotoje teritorijoje įkurdinti įgulas ir kitus būrius; jis turi atlikti didelius perėjimus, viską tiekti dideliais atstumais. Visa tai turi poveikį puolančiajam, ar jis skverbiasi iki sprendimo ar po jo, tik pirmuoju atveju pasireiškia kiek stipriau negu antruoju. Iš to seka, kad jei besiginantysis nori atsitraukti į šalies gilumą, tai gauna galimybę įtraukti į žaidimą tas nejudrias kovos priemones.

Kita vertus, aišku, kad toks sprendimo perkėlimas neturi įtakos pergalės veikimo sferai, kurią pasieks puolantysis. Su šia veikimo sfera arčiau susipažinsime nagrinėdami puolimą; čia tik pastebėsime, kad ji siekia iki tol, kol neišsemtas priešo pranašumas (būtent moralinio ir fizinio santykio produktas). Šis pranašumas išsemiamas, visų pirma, ginkluotųjų pajėgų išeikvojimu karo teatre, ir antra, jų praradimu mūšiuose; abi dalys negali pasikeisti iš esmės; ar mūšiai vyko pradžioje ar pabaigoje, priekyje ar gale. Mes galvojame, pvz., kad Bonaparto pergalė prieš rusus 1812 metais prie Vilniaus jį būtų nuvedusi taip pat toli, kaip ir jo pergalė prie Borodino, darant prielaidą, kad jo jėgos buvo tokios pat, o pergalė prie Maskvos nebūtų jo nuvedusi toliau. Maskva bet kuriuo

atveju buvo šių pergalių sferos riba. Nereikia nė akimirkos abejoti, kad generalinės kautynės prie sienos (dėl kitų priežasčių) būtų davusios ženkliai didesnius pergalės rezultatus ir tada galbūt platesnę pergalių sferą. Taigi sprendimo perkėlimas besiginančiajam nesudaro kliūčių iš šios reikalo pusės.

Skyriuje apie pasipriešinimo rūšis nagrinėjome sprendimo perkėlimą atgal, kurį galima vertinti kaip ribinį; mes jį pavadinome atsitraukimu į šalies gilumą; ši pasipriešinimo rūšis skirta daugiau tam, kad puolantysis labiau išsekintų save, negu jo naikinimu ginklu mūšyje. Bet tik vyraujant tokiam ketinimui, sprendimo perkėlimą galima vertinti kaip būdingą pasipriešinimo rūšį, nes kitaip galima įsivaizduoti daugybę pakopų ir pastarosios gali sietis su visomis gynybos priemonėmis. Taigi didesniu ar mažesniu laipsniu karo teatro paramą mes matome ne kaip ypatingą pasipriešinimo rūšį, o kaip nejudrių pasipriešinimo priemonių priedą pagal santykių ir aplinkybių poreikius.

Jeigu besiginantysis mano, kad sprendimui jam nereikia šių nejudrių kovos priemonių ar jas naudojant aukos gali būti per daug didelės, tada jos lieka atsargoje ir yra jam tam tikro laipsnio pastiprinimas, kuris gal padės jam išsaugoti judrias pajėgas, kad po pirmo sprendimo būtų galima vykdyti antrą, o po to ir trečią, t. y. tokiu būdu galimas nuoseklus pajėgų panaudojimas.

Jeigu besiginantysis pralaimėjo mūšį prie sienos, bet liko nenugalėtas, tai galima manyti, kad jau už artimiausios savo tvirtovės jis galės vykdyti antrą mūšį; be to, jeigu jo priešas ne toks ryžtingas, tai greičiausiai užteks gerai įtvirtinto ruožo, kad jį sustabdytų.

Taigi naudojant karo teatrą kaip ir visa kita, strategija turi uždavinį taupyti jėgas: kuo mažiau panaudojama, tuo geriau, bet turi užtekti; žinoma, čia kaip ir prekyboje, reikalas yra ne vien tik šykštumas.

Kad išvengtume didelio nesusipratimo, turime atkreipti dėmesį, kad šiuo atveju mūsų nagrinėjimo objektas yra ne tai, koks pasipriešinimas parodytas ir ką reikia daryti pralaimėjus mūšį; mes tik nagrinėjame, kokios sėkmės galime tikėtis iš šio antro pasipriešinimo, kaip jį galime vertinti mūsų plane. Čia yra tik vienas ypatingas punktas, į kurį besiginantysis turi atsižvelgti: į savo priešą, – būtent jo charakterį ir sąlygas, kuriose jie atsidūrė. Silpno

charakterio priešas, neužtikrintas savo jėgomis, be didelių ambicijų pasitenkins maža sėkme ir droviai susilaikys nuo bet kokio naujo sprendimo, kurį jam pasiūlys besiginantysis. Tokiu atveju besiginantysis gali tikėtis, kad jam pavyks panaudoti savo karo teatro pasipriešinimo priemones; silpni kovos veiksmai pamažu bus atnaujinami ir besiginantysis visada turės galimybę galutinį sprendimą pasukti savo naudai.

Ar kiekvienas jaučia, kad mes jau esame kelyje į kampanijas, kuriose neieškoma sprendimo ir kurios yra nuoseklaus jėgų panaudojimo arena? Apie jas mes kalbėsime kitame skyriuje.

23 skyrius

KARO TEATRO GYNYBA. TĘSINYS

Ar gali būti, jeigu gali, kai neieškoma sprendimo, tai kokios formos būna tokie karai, kuriuose nė viena iš abiejų pusių nėra puolančioji, taigi niekas nenori ko nors pozityvaus, apie tai išsamiai kalbėsime paskutinėje dalyje; čia nėra būtina aiškintis šį prieštaravimą, nes viename iš karo teatrų mes galime lengvai daryti prielaidą panašios abipusės gynybos pagrindu tiems santykiams, kurie šį teatrą jungia su visuma.

Bet buvo kampanijų, kurioms nebūtinas sprendimas, ir jeigu remsimės istorija, matysime daugybę karų, kur nors ir buvo puolančioji pusė, taigi ir pozityvi valia, bet ta valia buvo tokia silpna, kad nebesiekė savo tikslo bet kokia kaina ir nesiekė tam būtino sprendimo, o tenkinosi tais pranašumais, kurie savaime išplaukia iš aplinkybių. Arba buvo atvejų, kur puolantysis nesiekė jokio paties iškelto tikslo ir skynė tik tuos vaisius, kurie pasitaikė per laiką, arba kėlė tikslą, priklausantį nuo palankių aplinkybių.

Toks puolimas, atsisakant griežtos, logiškos būtinybės siekti tikslo, visos kampanijos metu be apibrėžto tikslo besidairant į dešinę ir kairę tik pigaus atsitiktinio grobio, mažai kuo skiriasi nuo gynybos, kuri taip pat savo karvedžiui palieka nuskinti tokius vaisius: bet artesnį filosofinį tokio karo nagrinėjimą atidėsime iki skyriaus apie puolimą, čia laikysimės tik išvadų, kad tokioje kampanijoje nei puolantysis, nei besiginantysis nesiremia sprendimu, o šis nesudaro kertinio akmens, į kurį sueina visos strateginės arkos linijos. Tokios rūšies kampanijos, jeigu pažiūrėsime visų laikų ir šalių karo istoriją, yra ne tik skaitlingos, bet sudaro daugumą ir atrodo, kad kitos yra kaip išimtys iš taisyklės. Jeigu laikui bėgant šis santykis ir pasikeistų, nereikia abejoti, kad tokių kampanijų bus labai daug visada ir į jas turime atsižvelgti mokyme apie karo teatro gynybą. Pasistengsime tik nurodyti jų savitumus. Tikras karas atsidurs tarp šių abiejų skirtingų krypčių ir artės tai prie vienos, tai prie kitos; todėl praktinį šių savitumų veiksmingumą mes galime pamatyti tik pasikeitimuose, kuriuos jie sukelia absoliučia karo forma. Jau ankstesniame šios knygos skyriuje kalbėjome, kad laukimas yra vienas didžiausių pranašumų, kuriuo naudojasi gynyba prieš puolimą; gyvenime ir ypač kare retai būna tai, kas turėtų įvykti pagal aplinkybes. Žmogaus įžvalgumo netobulumas, baimė dėl blogos baigties, atsitiktinumai, kurie daro įtaką įvykių eigai, sukelia tai, kad visi įvykiai, kurie pagal aplinkybes galėtų būti, lieka neįgyvendinti. Kare, kur žinių netobulumas, katastrofų pavojus, daugybė atsitiktinumų, lydinčių įvykių eigą, nepalyginamai didesni negu kitoje žmogiškoje veikloje, spragų, jei galima taip pavadinti, skaičius pasirodo ženkliai didesnis. Tai yra ta derlinga dirva, kurioje gynyba skina vaisius, kurie auga lyg savaime. Jeigu prie šios išvados iš patirties pridėtume savarankišką reikšmę, kurią turi kare teritorijos turėjimas, tai tada pasiteisina taikos metu mūšiuose taikomas teisinio potvarkio principas: *beati possidentes* (laimingi valdantieji), kuris ir pakeičia sprendimą, kuris sudaro centrą visų karų, orientuotų į abipusį sutriuškinimą. Ši nuostata yra labai vaisinga, tik ne veikla, kurią ji sukelia, o neveiklumo motyvais, ir visai tai veiklai, kuri vyksta neveiklumo interesais. Ten, kur sprendimas neieškomas ir nelaukiamas, ten nėra priežasties ko nors atsisakyti; toks

atsisakymas galėtų būti tik tam, kad taip būtų galima įgyti pranašumą sprendimo momentu. To pasekmė: besiginantysis stengiasi išsaugoti tiek, kiek galima, o puolantysis užimti viską, kiek tik galima, be sprendimo, t. y. stengiasi išsiplėsti kiek galima plačiau. Mus čia domina tik gynyba.

Visur, kur nėra besiginančiojo ginkluotųjų pajėgų, puolantysis gali užimti teritoriją, ir tada laukimo pranašumas yra jo pusėje; iš to atsiranda siekis dengti visą šalį; viskas priklauso nuo to, ar puolantysis puls dengimui skirtus dalinius.

Prieš nagrinėdami gynybos ypatumus, turime iš knygos apie puolimą pasiskolinti tuos objektus, kurių siekia puolantysis, tuo atveju, jei nesiekiama sprendimo. Tie objektai yra:

1. Didelės teritorijos dalies užėmimas, nes tai galima pasiekti be lemiamo mūšio.

2. Svarbaus sandėlio užėmimas tomis pačiomis sąlygomis.

3. Nedengiamos tvirtovės užėmimas. Nors apgulimas reikalauja didelių pastangų, bet nesusijęs su katastrofos rizika. Blogiausiu atveju jos galima atsisakyti be didelių pozityvių nuostolių.

4. Pagaliau sėkmingas reikšmingas mūšis, bet be didelės rizikos, todėl nieko reikšmingo ir negali būti pasiekta; mūšis, kuris nėra ištisos strateginės operacijos mazgas, bet egzistuojantis pats savaime dėl trofėjų, dėl ginklo garbės. Dėl tokio tikslo nebus mūšio bet kokia kaina, bet lauks patogaus atvejo arba pasistengs sukurti tokį atvejį dirbtiniais veiksmais.

Šie keturi puolimo objektai skatina besiginančiojo siekius:

1. Dengti tvirtoves, paliekant jas už savęs.

2. Dengti šalį, išsidėstant joje.

3. Kur nepakanka fronto pločio, užtverti priešui kelią greitais žygiais iš sparno.

4. Vengti nuostolingų mūšių.

Pirmųjų trijų siekių planas yra primesti priešui iniciatyvą ir iš laukimo gauti didžiausią naudą; šis ketinimas glūdi daikto prigimtyje, tad būtų didžiausia kvailystė jį atmesti iš karto. Jis turi būti, nes netenka laukti sprendimo; jis yra

visų tokių kampanijų pagrindas, nors karinių veiksmų paviršutiniškume, mažuose, nelemiamuose veiksmuose dažnai viešpatauja gyva veikla.

Hanibalas, Fabijus, Frydrichas Didysis, taip pat kaip Daunas buvo ištikimi tam principui, kai neieškojo sprendimo ir nelaikė jo tikėtinu. Ketvirtasis siekis yra pirmiesiems kaip korektūra, t. y. pagalbinė priemonė, kuri tarnauja sunkios padėties išlyginimui ir yra būtina. Tai yra *Conditio sine qua non*, t. y. būtina sąlyga.

Dabar išnagrinėsime šiuos objektus.

Kariuomenės išsidėstymas prieš tvirtoves, kad jas gintų nuo priešo puolimo, iš pirmo žvilgsnio atrodo absurdiškai, nes tvirtovės tam ir statomos, kad savarankiškai atlaikyti priešo puolimus. Tačiau mes matome tūkstančius tokių priemonių pakartojimų. Bet taip pasidarė įprasta, kad karo vykdymo klausimuose patys paprasčiausi dalykai dažnai pasirodo nesuprantami. Kam pakaktų drąsos pagrindžiant tokiu prieštaravimu pripažinti tūkstančius tokio išsidėstymo atvejų klaidų. Amžinas šios formos pakartojimas įrodo, kad tam turėtų būti tvirtas pagrindas. Apie tokį pagrindą kalbėjome anksčiau; jis įtvirtintas moralinėje inercijoje.

Jeigu besiginantysis išsidėsto prieš savo tvirtovę, puolantysis negalės jos pulti prieš tai nesumušęs prieš jį esančios kariuomenės; mūšis yra sprendimas; jei priešas to nenori, jis nevykdys mūšio ir neapnuogins kardo, tvirtovė pasiliks besiginančiojo nuosavybė. Todėl visais atvejais, kai mes nesitikime priešo ketinimo pasiekti sprendimą, turime įsitikinti, ar jis pasiryš tam, nes yra didelė tikimybė, kad jis to nedarys. Jei priešingai mūsų įsitikinimams priešas priartės, kad atakuotų, tai mums išlieka priemonė – pasitraukti už tvirtovės; toks išsidėstymas prieš tvirtovę yra nepavojingas, o galimybė išlaikyti be jokių nuostolių tokiu atveju negresia jokiu pavojumi.

Jeigu besiginantysis išsidėsto už tvirtovės, tai puolančiajam palieka veiksmų objektą, tarytum jam ir sukurtą. Jeigu tvirtovė nėra labai reikšminga ir puolantysis nėra visai nepasirengęs, tai jis vykdys apgultį, kad ji nesibaigtų tvirtovės paėmimu, besiginantysis turi žygiuoti į pagalbą. Iš čia teigiami veiksmai, iniciatyva tada bus besiginančiojo pusėje, o puolantysis, kurio

veiksmus reikia vertinti kaip tikslo siekimą, bus šeimininko padėtyje, kuris gali laukti. Reikalas visada pakrypsta ta linkme, kuri atspindi jo savybes; to moko praktika. Apgultis yra, kaip mes sakėme, nesusieta su katastrofa. Silpnas, neryžtingas karvedys, kuris niekada nesiryžtų pradėti mūšį, negalvodamas pereina į apgultį, jei tik gali nebijodamas pavojaus prisiartinti prie tvirtovės, jo net nebaugina vien tik lauko artilerijos turėjimas. Blogiausiu atveju jis gali atsisakyti šio reikalo, neturėdamas pozityvių nuostolių. Prie šių aplinkybių priskiriamas pavojus, kuris daugiau ar mažiau gresia tvirtovėms būti užimtoms šturmu ar kitu neįteisintu būdu; besiginantysis neturi pamiršti šios aplinkybės.

Vertindamas įvairias galimybes besiginantysis pirmenybę teikia mūšiui palankesnėmis sąlygomis, o gal ir visai nestoja į mūšį. Tokiu būdu paprotys išdėstyti kariuomenę prieš savo tvirtoves mums rodosi natūralus ir paprastas. Tokį būdą beveik visada naudojo Frydrichas Didysis, pvz., prieš rusus prie Glogau, prieš austrus prie Schweidnitzo, Neise ir Drezdeno. Beverno hercogui ši taisyklė prie Breslau nepasitvirtino. Jeigu jis būtų išsidėstęs pozicijoje už Breslau, jo pulti nebūtų galimybės. Austrų pranašumas, įgytas, kol nebuvo karaliaus, su jo priartėjimu turėjo sumažėti, tokiu būdu, išsidėsčius už Breslau, buvo galima išvengti mūšio iki karaliaus atvykimo. Hercogas Bevernas taip pat būtų norėjęs išsidėstyti už Breslau, jeigu jis nebūtų davęs galimybės austrams bombarduoti šio miesto su jo didžiulėmis atsargomis, už kurį būtų turėjęs atsakyti prieš karalių, kuris ne visada buvo sukalbamas tokiais atvejais. Tai, kad hercogas bandė aprūpinti Breslau, užėmęs prieš jį sustiprintą poziciją, negalima smerkti, nes galėjo būti, kad Lotaringijos princas Karlas, pasitenkindamas Schweidnitzo užėmimu ir jausdamas karaliaus artėjimo grėsmę, būtų atsisakęs tolesnio puolimo. Geriausiai būtų buvę pradėti mūšį ir austrams artinantis pasitraukti per Breslau; tokiu būdu hercogas Bevernas iš laukimo būtų gavęs visus pranašumus, nemokėdamas už juos dideliu pavojumi.

Mes pagrindėme besiginančiojo išsidėstymą prieš tvirtoves išsamiais samprotavimais, bet turime pastebėti, kad čia gali prisidėti ir antraeilė priežastis, kuri yra tiesiogiai susijusi, bet nepakankamai reikšminga, todėl vien ja remtis

nepakanka. Jos esmė ta, kad kariuomenė naudojasi artimiausia tvirtove kaip atsargų sandėliu; tai yra labai patogu ir naudinga, kad vadovybė nenorės sutikti su tuo, kad viską savo kariuomenei vežtų iš tolimų tvirtovių arba savo sandėlius įrengtų neįtvirtintame punkte. O jei tvirtovė yra kariuomenei sandėlis, tai jos išsidėstymas prieš tvirtovę yra būtinas, o daugeliu atvejų visiškai natūralus. Bet aišku, šį artimiausią pagrindimą gali pervertinti tie, kuriems iš viso nelabai rūpi tvirti pagrindimai, nes jo nepakanka paaiškinti visiems atvejams ir jis nėra toks svarus, lyginant su kitais duomenimis, kad jam tektų lemiama reikšmė sprendžiant šį klausimą.

Vienos ar kelių tvirtovių užėmimas, nedrįstant vykdyti mūšio, tai toks natūralus visų puolimų nesiekiančių didelių sprendimų tikslas, todėl besiginantysis savo tikslu laiko sutrukdyti šiems ketinimams. Tai mums parodo, kad karo teatruose, kurie turi daug tvirtovių, beveik visi judėjimai orientuoti į tai, kad puolantysis stengiasi nepastebimai priartėti prie vienos iš jų, imdamasis įvairių gudrybių, besiginantysis stengiasi užkirsti tam kelią.

Toks pagrindinis beveik visų Liudviko XIV, vadovaujamų Nyderlandų žygių, pobūdis net iki Saksonijos maršalo.

Tiek apie tvirtovių dengimą.

Šalies dengimą ginkluotųjų pajėgų ištęstu išsidėstymu galima sieti tik su ženkliomis vietinėmis kliūtimis. Dideli ir maži būriai, kuriuos šiuo atveju reikia sukurti, gali priešintis tik turėdami stiprias pozicijas, o kadangi natūralių kliūčių tik retais atvejais pakanka, tai jiems į pagalbą ateina fortifikacijos menas. Tačiau reikia pastebėti, kad šiuo būdu kiekviename punkte pasiekiamas tik reliatyvus pasipriešinimas (žr. skyriuje apie mūšio reikšmę) ir jo negalima vertinti kaip absoliutaus. Bet gali būti, kad priešas nepajėgs nugalėti ir tam tikru atveju tai bus absoliutus rezultatas. Kadangi šių būrių daug, kiekvienas iš jų, palyginus su visuma, yra silpnas ir jam gresia pranašesnių jėgų puolimas: todėl neprotinga būtų atskirų būrių pasipriešinimu grįsti visą savo sėkmę. Esant ištęstam išsidėstymui, galima tikėtis reliatyviai ilgesnio pasipriešinimo, o ne tikros pergalės. Bet kartais bendram tikslui pasiekti gali pakakti atskirų būrių sugebėjimo pasipriešinti. Kampanijose, kur nereikia baimintis didelių

sprendimų ir judėjimo į priekį be sustojimo, kad nugalėtų visas gynybines pajėgas, atskiro būrio mūšiai, netgi jeigu pasibaigtų jų pozicijų išvalymu, ne taip pavojingi. Retai būna rimtos pasekmės po to, tik tos pozicijos ir trofėjų praradimas; pergalė neturi didesnės įtakos bendrai padėčiai; ji nesugriauna pamato, kurį sugriovus būtų visiškas pralaimėjimas. Blogiausiu atveju, jeigu visa gynybos sistema pasirodytų sugriauta sugriuvus kelioms pozicijoms, besiginantysis visada turi laiko suvienyti savo pajėgas, o turėdamas sujungtas pajėgas, pasiūlyti sprendimą, kurio puolantysis, pagal mūsų prielaidas, nesiekia. Todėl paprastai būna, kad sutelkus pajėgas šios operacijos užmojis baigiasi ir puolančiojo skverbimasis į priekį pristabdomas. Nedidelis žemės ruožas, keletas žmonių ir pabūklų – tai visi besiginančiojo nuostoliai; puolantysis visiškai patenkintas šia sėkme.

Taip rizikuoti, aplinkybėms nesėkmingai susiklosčius, gali pasiryžti besiginantysis, jeigu yra galimybė ir tikimybė, kad puolantysis atsargiai sustos prieš išsimėčiusius prieš jį būrius ir nesiryš pulti. Tačiau taip vertinant nereikia pamiršti, kad mes galvojame apie puolantįjį, neplanuojantį labai rizikuoti; tokį priešą vidutinio pajėgumo būrys, išsidėstęs stiprioje pozicijoje, gali sustabdyti, nors galimybė atremti puolimą ir lieka abejotina, bet priešui kyla klausimas, kiek jam visa tai kainuos ir ar nebus per didelė kaina, palyginus su tuo, ką jis gali gauti iš pergalės šiomis aplinkybėmis.

Tai rodo patenkinamą rezultatą, kurį gali duoti besiginančiajam kampanijose reliatyviai stiprus pasipriešinimas, kurį sudaro daug būrių, išsidėsčiusių grandine stipriose pozicijose. Apžvelgdami karo istoriją ir nurodydami skaitytojui reikiamą kryptį, mes paskubėsime pastebėti, kad toks ištęstas išsidėstymas dažniausiai būna antroje kampanijos pusėje, nes tuo metu besiginantysis turi galimybę pažinti puolantįjį, jo ketinimus ir sąlygas, kuriomis jis veikia, o puolantysis jau būna praradęs nedidelę išradingumo atsargą, kurią turėjo kampanijos pradžioje.

Ištęstos gynybos, dengiančios šalį, sąlygomis visos vietinės kliūtys – upės kalnai, miškai, pelkės – turi svarbią reikšmę; dėl jų panaudojimo remsimės tuo, kas buvo pasakyta anksčiau.

Dėl didelės topografinio elemento svarbos ta žinių sritis ir ta generalinio štabo tarnyba, kuri yra jam būdinga, priima ypatingą reikšmę. Kadangi generalinis štabas yra ta kariuomenės dalis, kuri daugiausiai rašo ir spausdina, iš to seka, kad ši žygių dalis daugiau istoriškai užfiksuota; kartu kyla polinkis būtent juos sisteminti ir iš vieno istorinio įvykio analizės daryti apibendrinimus kitiems. Bet tai beprasmis ir klaidingas siekis. Net esant tokiam, labiau pasyviam, daugiau su vietove susietam karo vykdymo būdui, kiekvienas atvejis skiriasi nuo kitų ir jam reikia kito vertinimo. Geriausi memuarai, kuriuose svarstomi tie dalykai, gali tik supažindinti mus su jais, bet ne tarnauti kaip instrukcijos. Jie ir tampa karo istorija, traktuojančia tik specifinę šių karų pusę.

Kaip bebūtų būtina ir vertinga ši generalinio štabo veikla, kurią mes nustatėme kaip būdingiausią jam, vis vien mes turime perspėti dėl uzurpacijos, kuri dažnai išplaukia iš jos žalos visumai. Reikšmė, kurią įgyja tie štabo viršininkai, kurie yra stipriausi šioje karinės veiklos srityje, suteikia jiems galią valdyti protus, visų pirma karvedžius. Iš to randasi įprotis vienpusiškai mąstyti, pagaliau karvedys nebemato nieko, išskyrus kalnus ir perėjas, o tai, kas turėjo būti pasirinkta priemone, sąlygojama aplinkybių, tampa manevru, antra prigimtimi.

Taip 1793 ir 1794 m. Prūsijos kariuomenėje pulkininkas Grawertas, kuris buvo tuometinio generalinio štabo siela, kalnų ir perėjų specialistas, sugebėjo priversti du labai skirtingus karvedžius – hercogą fon Braunschweigą ir generolą Moellendorfą – tiksliai laikytis tų pačių karo vykdymo būdų.

Gynybinė linija, įrengta išilgai gynybos ruožo, gali vesti prie užtvarų karo – tai savaime aišku. Ji daugeliu atvejų ir atvestų prie to, jeigu iš tikrųjų visas karo teatro ilgis tiesiogiai būtų dengiamas tokiu būdu. Dauguma karo teatrų turi tokius matmenis, palyginus su kuriais taktinio fronto ilgis nedidelis. Puolantysis dėl įvairių aplinkybių susijęs su tam tikromis pagrindinėmis kryptimis ir keliais, o nukrypimai nuo to, netgi susidūrus su pačiu neveikliausiu besiginančiuoju, sudarytų jam didelių nepatogumų ir būtų nenaudingi, tai besiginančiajam svarbu dengti vietovę į kairę ir į dešinę nuo pagrin-

dinių krypčių tam tikrų mylių ar perėjų atstumu. Ši priedanga pasiekiama užtveriant pagrindinius kelius ir prieigas būriais, kurie yra tvirtose pozicijose ir apsiriboja tarp jų esančios vietovės stebėjimu. To pasekme gali būti, kad viena iš puolančiojo kolonų prasmuks tarp dviejų būrių ir sudarys galimybę pulti vieną pasirinktų būrių iš įvairių pusių. Tai numatant atskiri būriai atitinkamai išsidėsto savose pozicijose; kartais jų sparnai remiasi į atraminius punktus, kartais gynyba būna į sparno šoną (vadinamąjį sparno užlenkimą); iš dalies juos palaiko už jų esantis rezervas arba gretimi būriai. Tokiu būdu galima sumažinti būrių skaičių; galų gale tokią gynybą vykdanti kariuomenė susiskaido į keturis ar penkis pagrindinius būrius.

Labai nutolusioms pagrindinėms prieigoms, kurioms visgi yra grėsmė, įrengiami centriniai punktai, kurie yra lyg maži karo teatrai didelio teatro viduje. Šitaip austrai Septynerių metų kare su savo kariuomene užėmė keturias penkias pozicijas Žemutinės Silezijos kalnuose, kai tuo tarpu Aukštutinėje Silezijoje turėjo palyginti nedidelį savarankišką korpusą tokio pobūdžio gynybos sistemai.

Kuo toliau tokia gynybos sistema nutolsta nuo tiesioginio dengimo, tuo labiau tenka panaudoti judėjimo ir netgi puolimo priemones. Tam tikros kariuomenės grupės vertinamos kaip rezervas, be to, vieno būrio laisvos pajėgos ateina į pagalbą kitoms. Ši parama būna ir iš užnugario faktiškam pastiprinimui arba pasipriešinimui atkurti, arba atakuoja priešo sparną ar net kelia grėsmę jo atsitraukimui. Jei priešas grasina sparnui ne tiesioginiu puolimu, o tik užimdamas tokį išsidėstymą, kuris yra pradinė pozicija bandymams, nukreiptiems į jo susisiekimą, arba faktiškai atakuoja išskirtą būrį, arba imasi represijų ir bando paveikti priešo susisiekimą.

Taigi mes matome, kad tokia gynybos rūšis, nepaisant jos pasyvaus pobūdžio, vis vien turi naudoti daug aktyvių priemonių, ir dėl to reikia būti pasirengusiems panaudoti įvairius būdus. Dažniausiai geriausia gynyba laikoma ta, kuri naudoja aktyvias arba net puolimo priemones, bet jos, viena vertus, priklauso nuo vietovės, ginkluotųjų pajėgų savybių, karvedžio talento, kita vertus, jei mes daug tikimės iš judėjimo ir kitų aktyvių kovos prie-

monių, gali būti, kad nepakankamai bus išnaudota tvirtos vietinės linijos gynyba. Manome, kad dabar pakankamai aišku, ką mes vadiname ištęsta gynybos linija, mes nagrinėsime trečią priemonę: kelio užtvėrimą greitais sparnų perėjimais.

Ši priemonė priklauso operatyvioms tos šalies gynybos priemonėms, apie kurias čia kalbama. Iš dalies besiginantysis dažnai negali, nepaisant jo ištęstų pozicijų, užimti visų priėjimų į šalį, kuriems gresia pavojus, iš dalies jam visgi tenka su savo pajėgų branduoliu vykti prie to būrio, kurį ketina pulti priešas su savo pajėgų branduoliu, priešingu atveju šio būrio pasipriešinimas gali būti lengvai įveiktas. Pagaliau karvedys, nenoromis varžantis savas pajėgas pasyviu pasipriešinimu ištęstame išsidėstyme, turi stengtis pasiekti savo tikslą dengti šalį greitais, apgalvotais, organizuotais judėjimais. Kuo didesni ruožai lieka neapsaugoti, tuo daugiau meistriškumo turi būti jo judėjimuose, kad laiku suspėtų užtverti priešui kelią.

Natūrali šio siekio pasekmė yra ta, kad visur ieškomos pozicijos, kurios užimamos reikiamu momentu ir suteikia besiginančiajam pakankamai pranašumo, kad priešui atitolintų mintis besiginantįjį pulti, kai tik mūsų kariuomenė ar jos dalis užims šias pozicijas. Kadangi šių pozicijų užėmimą tenka kartoti, o svarbiausias reikalas yra pasiekti jas laiku, tai jos yra alfa ir omega šio karo vykdymo būdo; pastaroji pagal savo charakterį vadinama būrių karu (postų karu).

Panašiai kaip ištęstas išsidėstymas ir reliatyvus pasipriešinimas kare be didelių sprendimų, nesusietų su dideliais pavojais, taip ir kelių užtvėrimas sparnų judėjimu ne toks rizikingas, kaip kad būtų didelio sprendimo momentu. Pabandyti užbėgti už akių ryžtingam priešui, turinčiam galimybę ir valią spręsti didelius reikalus, reikštų atsidurti didelio pralaimėjimo pusiaukelėje, nes toks skubėjimas ir pirmos pasitaikiusios pozicijos užėmimas neduotų nieko gera visa jėga smogus jau pirmąjį smūgį. Bet prieš tokį priešą, kuris imasi reikalo ne visu kumščiu, o tik pirštų galais, kuris nesiekia didelio rezultato, kuris siekia mažos sėkmės, galima sėkmingai panaudoti minėtą pasipriešinimo būdą.

Natūralu, kad minėtas būdas dažniau naudojamas antroje kampanijos pusėje, negu ją pradedant.

Taip pat generaliniam štabui čia atsiranda galimybė formuoti savo topografines žinias į vieningą priemonių sistemą parenkant ir rengiant pozicijas ir kelius, vedančius į jas.

Tais atvejais, kai vienos pusės tikslas yra pasiekti galutinį punktą, o kitos tam pasipriešinti, dažnai abi pusės turi judėti priešo akyse, dėl ko tai turi vykdyti su didžiausiu atsargumu ir tikslumu, kurių nereikėtų kitais atvejais. Seniau, kai kariuomenės pajėgos nebuvo suskirstytos į savarankiškas divizijas ir net žygyje buvo laikomos nedaloma visuma, šis atsargumas ir tikslumas buvo susiję su dideliais rūpesčiais ir didelėmis taktinio meno sąnaudomis. Tiesa, tokiais atvejais neretai atskiros brigados būdavo išsiunčiamos pirmyn, kad užgrobtų tam tikrus punktus ir savarankiškai atliktų savo vaidmenį, kol atvyks kariuomenė. Bet tokie atvejai buvo ir liko anomalijomis, t. y. neįprastomis priemonėmis. Žygio tvarka visada buvo tokia, kad vestų visumą nepažeisdami jos kovos rikiuotės ir kiek galima vengtų tokių išimčių. Dabar kariuomenės pagrindinės pajėgos susideda iš savarankiškų narių, kurie gali su priešo kariuomene pradėti mūšį su sąlyga, kad kiti būriai bus pakankamai arti, pratęs ir pabaigs mūšį; dabar toks sparnų žygis net arti priešo sukelia mažiau sunkumų. Kas anksčiau buvo pasiekiama žygio tvarkos mechanizmu, dabar pasiekiama vienas divizijas iš anksto pasiuntus, paspartinus kitų judėjimą ir didesne visumos panaudojimo laisve.

Išnagrinėtomis priemonėmis besiginantysis turi sutrukdyti priešui užimti tvirtovę, didesnę teritorijos dalį arba sandėlius. Kliūtis, kurią sutiks puolantysis, turi mūšio pobūdį, kurį jam siūlys visur ir kuris sudarys mažą galimybę pergalei arba didelę grėsmę nesėkmės atveju, arba per didelę jėgų įtampą, kuri neatitinka nei tikslo, nei sąlygų, kuriomis vyksta veiksmas.

Jei besiginantysis pajunta savo pasirengimo ir meno triumfą, o puolantysis, kur tik nukreipia savo žvilgsnį, mato, kad protingomis priemonėmis jam užkirsta perspektyva patenkinti nors vieną iš jo saikingų troškimų, tai puolimo idėja ieško dažnai kuklios išeities patenkindama tik ginklo garbę.

Sėkminga kurio nors daugiau ar mažiau reikšmingo mūšio baigtis suteikia kariuomenei pranašumo jausmą, patenkina karvedžio, dvaro, tautos tuščiagarbiškumą ir lūkesčius, kurie susiję su kiekvienu puolimu.

Sėkmingas nors kiek reikšmingas mūšis tik dėl vienos pergalės, dėl trofėjų bus tik paskutinė puolančiojo viltis. Tegu negalvoja, kad mes šiuo atveju įsivelsime į prieštaravimus: mes vis dar remiamės savo prielaida, kad geros besiginančiojo priemonės atėmė puolančiajam perspektyvą pasiekti kokį nors tikslą sėkmingu mūšiu. Tokia perspektyva gali būti pagrįsta esant dviem sąlygoms: palankiomis mūšiui sąlygomis ir, antra, kad sėkmė mūšyje leistų pasiekti nors vieną šių tikslų.

Pirmoji gali būti be antrosios; tada atskiriems besiginančiojo korpusams ir būriams dažniau grės pavojai įsivelti į jiems nepalankų mūšį, kai puolantysis siekia tik garbės užimti mūšio lauką, negu tada, kai jis sieja taktinę pergalę su galimybe toliau ja pasinaudoti.

Jeigu mes įsigyvensime į Dauno mąstymo būdą, suprasime, kad jis galėjo, nenukrypdamas nuo savo įprastų veiksmų, išdrįsti vykdyti netikėtą puolimą prie Hochkircho, nes jis šiose kautynėse siekė tik trofėjų. Tuo tarpu pergalė, galinti sukelti rimtų padarinių, tarp jų ir ketvirtoji pergalė, būtų privertusi karalių palikti likimui Drezdeną ir Neissą, turėjo kitokią užduotį, kurios spręsti Daunas nesiėmė.

Tegu negalvoja, kad mes nustatome smulkmeniškus skirtumus; priešingai, šiuo atveju mes susiduriame su vienu tvirčiausių bruožų, kurie apibūdina karą. Mūšio reikšmė strategijai sudaro jos vidinę prasmę ir mes negalime ypatingai atkakliai kartoti, kad strategijoje viskas, kas svarbiausia, išplaukia iš galutinio abiejų pusių ketinimo, kuris pateikia baigiamąsias visos mąstymo sistemos išvadas. Todėl tarp vieno mūšio ir kito gali būti toks didelis strateginis skirtumas, kad negalima jų netgi vertinti kaip vienalytės priemonės.

Nors bevaisė puolančiojo pergalė nėra esminis gynybos nuostolis, besiginantysis nenoriai atiduos ir tokią pergalę priešui. Be to, niekada negalima numatyti visko, kokios gali būti tokios pergalės pasekmės. Todėl besiginantysis turi atidžiai stebėti savo reikšmingesnių būrių ir postų padėtį. Šiuo atveju

daug priklauso nuo protingo tų būrių vado elgesio, bet ir jie gali dėl karvedžių netikslingų nurodymų patekti į neišvengiamas katastrofas. Ar kam nors tuomet ateis į galvą mintis apie Fouquesche'o korpuso prie Landsguto ir Finksche'o būrio prie Maxeno likimą?

Frydrichas Didysis abiem atvejais labai pasikliovė tradicinėmis idėjomis. Jis, aišku, negalėjo tikėtis, kad 10 000 žmonių Landsguto pozicijoje galės sėkmingai kautis prie 30 000 žmonių ar kad Finkas galėtų atlaikyti pranašesnių pajėgų spaudimą iš visų pusių, bet jis tikėjo, kad ir šį kartą, kaip ir anksčiau, Landsguto pozicijos stiprumas bus įvertintas kaip visavertis vekselis ir kad Daunas sugebės pakeisti savo nepalankią padėtį Saksonijoje į palankesnę Bohemijoje. Vienu atveju jis neteisingai įvertino Laudoną, kitu – Dauną; tai ir buvo jo priemonių klaidingumas.

Tokios klaidos gali pasitaikyti ir karvedžiams, kurie nėra tokie išdidūs, įžūlūs, užsispyrę, koks buvo Frydrichas Didysis; didelis sunkumas yra tas, kad karvedys ne visada gali laukti įžvalgumo, drąsos ir charakterio tvirtumo iš atskirų būrių vadų. Todėl jis negali visų klausimų palikti jų nuožiūrai, bet turi kai kuriuos nurodyti iš anksto, nes dėl jų veiksmų gali lengvai atsidurti prieštaravimuose su to momento aplinkybėmis. Bet tai neišvengiamas blogis. Be įsakančios valdingos valios, kuri ryžtingai veikia iki paskutinės grandies, negalimas geras vadovavimas kariuomenei, o tas, kuris norėtų tikėtis iš žmonių visada geriausio, geram kariuomenės vadovavimui būtų netinkamas.

Todėl būtina nuolat sekti kiekvieno dalinio, kiekvieno būrio padėtį, kad nelauktai neįtrauktų vieno iš jų į katastrofą.

Visi šie siekiai nukreipti išlaikyti *status quo* (išsaugoti esamą padėtį). Kuo jie sėkmingesni, tuo ilgiau karo veiksmai vyks tame pačiame rajone, o kuo ilgiau jie vyks, tuo didesnis bus rūpestis dėl aprūpinimo maisto produktais.

Nuo rekvizicijos ir vietinių išteklių arba iš pat pradžių, arba labai greitai kariuomenės aprūpinimas maisto produktais bus vykdomas iš sandėlių, žodžiu, prasidės artėjimas prie tinkamai organizuoto tiekimo maisto produktų iš sandėlių, apie ką mes kalbėsime skyriuje apie aprūpinimą.

Tačiau ne ši aplinkybė turi didelę įtaką karo vykdymui; pagal savo užduotį ir charakterį ji ir taip yra ribotoje erdvėje; aprūpinimo maisto produktais sistema yra vienas iš veiksnių, kuris labai veikia ta kryptimi, bet ne nuo jo priklauso karo pobūdžio pakeitimas. Tačiau abiejų pusių poveikis komunikacijos linijai įgauna vis didesnę reikšmę dėl dviejų priežasčių. Pirma, kadangi tokiose kampanijose nėra radikalesnių priemonių ir karvedžiai nevalingai siekia silpnesnių, antra, tokioje aplinkoje nejaučiamas laiko stygius, kad išlauktų šios priemonės poveikio. Tokiu būdu savų komunikacijos linijų aprūpinimas pasirodys labai svarbus besiginančiajam, nors jų nutraukimas ir negali būti priešo puolimo tikslas, bet jis gali priversti besiginantįjį trauktis ir atsisakyti kelių objektų gynybos.

Visos priemonės karo teatro teritorijos gynybai numato pridengti ir komunikacijos linijas. Pastarųjų aprūpinimas iš dalies yra šiose priemonėse; mums lieka tik pastebėti, kad susisiekimo aprūpinimas yra pagrindinė sąlyga, kuri lemia pajėgų išsidėstymą ir grupuotes.

Ypatinga aprūpinimo priemonė yra nedideli, o kartais ir dideli būriai, lydintys transportą. Tai yra iš dalies todėl, kad ištęstos pozicijos ne visada gali aprūpinti komunikacijos linijas, iš dalies ten, kur karvedys nori išvengti ištęsto išsidėstymo. Mes randame Tempelhofo Septynerių metų karo istorijoje daug pavyzdžių, kad Frydrichas Didysis grūdų ir miltų transportą lydėti skirdavo atskirus pėstininkų ar raitininkų pulkus, kartais net brigadas. Tokių faktų mes nerandame pas austrus iš dalies todėl, kad šalia jie neturėjo istoriko, iš dalies todėl, kad jie visada užėmė ištęstas pozicijas.

Paminėjus apie keturis siekius, laisvus nuo puolimo elemento, sudarančius gynybos, nesiekiančios kokio nors sprendimo, pagrindą, mes turime pakalbėti apie tas puolimo priemones, kurios gali būti prie jų lyg prieskoniai įmaišytos. Šios puolimo priemonės yra:

1. Veikimas į priešo komunikacijos linijas, prie to priklauso ir operacijos prieš priešo atsargų sandėlius.

2. Diversijos ir priešo teritorijos užpuldinėjimas.

3. Priešo dalinių ir atskirų būrių, o esant palankioms aplinkybėms, pa-

grindinių priešo pajėgų puolimas.

Pirmoji priemonė yra visose tokiose kampanijose, bet slaptai be faktinio pasireiškimo. Kiekvienos besiginančiojo pozicijos reikšmė išplaukia iš būgštavimo, kurį ji puolančiajam sukelia jo komunikacijos linijų atžvilgiu. Tokiame kare kariuomenės aprūpinimas maisto produktais abiem pusėms įgauna vyraujančią svarbą, taip pat ir puolančiajam; didesnę dalį strateginių samprotavimų lemia galimo puolamojo poveikio pavojus, kylantis iš priešo pozicijų; tai mes dar aptarsime nagrinėdami puolimą.

Bet į tokios gynybos sferą įeina ne tik bendras poveikis, kuris daro įtaką parenkant poziciją, kuris kaip ir mechanikoje slėgis, turi nematomą įtaką, bet ir tikras ginkluotųjų pajėgų dalies puolamasis judėjimas pirmyn į priešo komunikacijos linijas. Tačiau, kad veiksmai vyktų naudingomis sąlygomis, reikalingi ypatingi pagrindai: komunikacijos linijų padėtis, vietovės padėtis arba ginkluotųjų pajėgų savitumai.

Priešo teritorijos užpuolimai, kurių tikslas yra represijos arba apiplėšimas siekiant naudos, negali būti vertinami kaip gynybos priemonės; tai labiau puolimo priemonės, paprastai tikra diversija, kurios tikslas susilpninti esančias prieš mus priešo pajėgas ir gali būti vertinama kaip tikros gynybos priemonės. Bet kadangi diversija gali būti taikoma taip pat ir puolime ir pati ji yra puolimo veiksmas, tai mes apie tai išsamiau kalbėsime kitoje dalyje. Mes tik norime čia paminėti šią priemonę, kad nurodytume visą smulkių puolamųjų ginklų arsenalą, kokį turi karo teatro gynyba, ir pastebėti, kad diversijos mastas ir svarba gali išaugti iki tokio laipsnio, kad visam karui suteiks puolamojo karo garbę. Tokios buvo Frydricho Didžiojo operacijos Lenkijoje, Bohemijoje prieš 1759 metų kampanijos atidarymą, kuri pati buvo grynai gynybinė; bet šie išpuoliai ir priešo teritorijai suteikė puolamąjį pobūdį, kuris dėl savo moralinės svarbos turi ypatingą vertę.

Priešo dalinių arba jo ginkluotųjų pajėgų puolimas vertinamas kaip būtinas visos gynybos papildymas visais tais atvejais, kai puolantysis gana lengvabūdiškai žiūri į savo užduotį ir todėl atskiruose taškuose turi silpnų vietų. Tokiomis sąlygomis vyksta visas gynybos veiksmas. Bet ir čia besiginantysis

gali, kaip ir vykdydamas veiksmus prieš komunikacijos linijas, žengti žingsnį pirmyn į puolimo sritį ir kaip ir jo priešas savo siekiu turėti tinkamo smūgiui momento tykojimą. Kad užtikrintų šioje srityje sėkmę, besiginantysis arba turi būti ženkliai pranašesnis už savo priešą, kas prieštarauja gynybos prigimčiai, bet gali atsitikti tikrovėje, arba jis turi valdyti sistemą ir būti talentingas ir sugebėti išlaikyti savo pajėgas sukoncentruotai ir savo veiksmais ir judrumu kompensuoti tai, ką turėjo prarasti kitose vietose.

Pirmojo pavyzdys yra Dauno elgesys Septynerių metų kare, antrojo pavyzdys yra Frydricho Didžiojo elgesys. Beveik visuomet Daunas pereina į puolimą tik tuo momentu, kai jį išprovokuoja Frydrichas Didysis perdėtu įžūlumu ir priešo menkinimu (Hochkirchas, Maxenas, Landshutas). Priešingai, Frydrichą Didįjį mes matome nuolat judantį, siekiantį su pagrindine kariuomene sumušti vieną ar kitą Dauno korpusą. Tai jam pavyksta retai, mažų mažiausiai rezultatai nėra dideli, nes Daunas, turėdamas pranašesnes pajėgas, pasižymėjo ypatingu atsargumu ir įžvalgumu; bet iš čia nereikia daryti išvadų, kad karaliaus pastangos buvo be jokio poveikio. Priešingai, šios pastangos rodė veiksmingą pasipriešinimą, nes dėl rūpesčių ir įtampos, kuriuos rodyti buvo priverstas priešas, kad išvengtų nuostolingų smūgių, buvo paralyžiuotos tos jėgos, kurios būtų padėjusios puolimui. Prisiminkime, pvz., 1760 metų Silezijos kampaniją, kur Daunas ir rusai negalėjo nei per žingsnį pasistūmėti į priekį, bijodami būti užpulti ir nugalėti viename ar kitame punkte.

Dabar atrodo mes paminėjome viską, kas sudaro vadovaujančias idėjas ir pagrindinius siekius karo teatro gynyboje, kai nelaukiama jokio sprendimo, taip pat ir atramos taškus. Mes stengėmės juos išvardinti iš eilės, kad parodytume visą strateginės veiklos vaizdą. Atskiras priemones, kuriose jie pasireiškia (kaip žygiai, pozicijos), mes išsamiai išnagrinėjome anksčiau.

Dar kartą peržiūrėdami, kas buvo pasakyta, turime pastebėti, kad esant silpnai puolimo dvasiai, abiejų pusių nežymiam siekiui ieškoti sprendimo, silpniems politiniams impulsams, esant tiek daug vidinių prieštaravimų, stabdančių ir užlaikančių sprendimą, kaip mes tai įsivaizduojame, esminis skirtumas tarp puolimo ir gynybos (vis labiau ir labiau) turi mažėti. Žygio

pradžioje vienas iš priešininkų įžengs į kito teritoriją ir dėl to jo operacija įgis puolamąjį pobūdį; bet gali būti ir būna dažnai, kad greitai jis visas savo jėgas panaudos tam, kad priešo žemėje apgintų savąją. Taip abu priešininkai stovės vienas prieš kitą stebėjimo pozicijoje, abu bijodami ką nors prarasti; abu turbūt tikėdamiesi laimėti. Gali būti, kaip buvo Frydrichui Didžiajam, kad besiginantysis netgi pranoksta priešą.

Kuo daugiau puolantysis atsisako besiveržiančiojo vaidmens, kuo mažesnis jo spaudimas, juo mažiau besiginantysis jaučia jo grėsmę, kuri verčia besiginantįjį rūpintis savo saugumu ir gintis, tuo labiau tarp kovojančių atsiranda santykių lygybė, kai abiejų pusių veikla nukreipta tam, kad gautų iš priešo kokią naudą ir pats apsisaugotų nuo nuostolių, tai reiškia tiesioginį strateginį manevravimą. Toks daugiau ar mažiau yra visų kampanijų charakteris, kai sąlygos ar politiniai tikslai neleidžia priimti rimtų sprendimų.

Strateginiam manevravimui kitoje dalyje numatėme atskirą skyrių, bet manome, kad būtina išsamiau panagrinėti strateginį manevravimą čia, kalbant apie gynybą, kur tokia reikšmė jam ir suteikiama. Mes pavadinome šį manevravimą balansuotu jėgų žaidimu. Kur nėra visumos judėjimo, yra pusiausvyra, kur nėra noro siekti didelio tikslo, ten nėra visumos judėjimo.

Panašiu atveju į abi puses, kokios bebūtų nelygios jėgos, reikia žiūrėti kaip į esančias pusiausvyroje. Iš šios visumos pusiausvyros atsiranda atskiri motyvai smulkesniems veiksmams ir tikslams. Čia jie gali vystytis, nes jiems daugiau nedaro spaudimo dideli sprendimai ir didelis pavojus. Taigi viskas, ką galima laimėti ir pralaimėti, iškeičiama į smulkesnę monetą, o visa veikla išskaidoma į mažesnius veiksmus. Dėl tos nedidelės naudos, gaunamos maža kaina, tarp abiejų karvedžių kyla kova dėl apsukrumo; o kadangi atsitiktinumui ir laimei kare negalima užkirsti kelio, tai ši kova niekada nenustoja būti žaidimu. Tuo tarpu mums iškyla du klausimai, būtent: ar šiame manevravime dėl sėkmės neturi atsitiktinumas mažesnio, o analizuojantis protas didesnio vaidmens, negu ten, kur viskas sukoncentruota viename dideliame akte? Į paskutinį klausimą mes turime atsakyti šitaip. Kuo skaitlingesnė visuma, kuo dažniau turime atsižvelgti į laiką ir erdvę,

viena, atskirais momentais, kita, atskirais punktais, tuo platesnis veiklos laukas apskaičiavimams, o būtent, ir analizuojančio proto viešpatavimui. Tai, kas išlošiama analizuojančiu protu, iš dalies atlaisvinama nuo atsitiktinumo valdžios, bet nebūtinai visiškai; todėl mes nepriversti atsakyti „taip" ir į pirmąjį klausimą. Mes neturime pamiršti, kad analizuojantis protas nėra vienintelė karvedžio dvasinė jėga. Drąsa, jėga, ryžtingumas, apdairumas yra savybės, kurios vėl turi vyraujančią reikšmę ten, kur viskas priklauso nuo vieno didelio sprendimo; jos turės mažesnę reikšmę pusiausvyros jėgų žaidime, kur didėja apdairaus apskaičiavimo reikšmė ne tik dėl atsitiktinumo, bet ir dėl šių savybių.

Kita vertus, šios savybės gali didelio sprendimo metu atimti iš atsitiktinumo ženklią dalį valdžios ir tokiu būdu susieti tai, ko apdairus protas nebūtų galėjęs padaryti.

Čia kaip matome vyksta daugelio jėgų konfliktas, todėl negalima tiesiogiai teigti, kad sprendžiamajame akte platesnį lauką turi atsitiktinumas negu pusiausvyros jėgų žaidimai. Todėl jei šių jėgų žaidime matome apsukrumo kovą, tai pastarąją reikia suprasti kaip išmintingą sumanymą, o ne kaip karinį meistriškumą apskritai.

Ši strateginio manevravimo pusė davė dingstį priskirti manevravimui tą klaidingą svarbą, apie kurią mes kalbėjome anksčiau. Pirma, šį apsukrumą manevravime supainiojo su visomis kitomis intelektinėmis savybėmis, reikalingomis karvedžiui, bet tai didelė klaida: nes kaip jau kalbėta, reikia pripažinti, jog didelių sprendimų akimirkomis kitos karvedžio moralinės savybės gali būti stipresnės už aplinkybių jėgą. Jeigu šie gabumai valdyti aplinkybes ir yra išvystyto jutimo ir dvasinių blyksnių paskata, kuri atsiranda beveik instinktyviai, o ne kaip išmąstytų išvadų rezultatas, šiuo pagrindu ji nėra mažiau visateisė karo meno srityje: karo menas nėra tik proto veikla, lygiai kaip ir proto veikla karo mene nėra aukščiausia. Antra, buvo manoma, kad to ar kito žygio nesėkmė priklauso nuo karvedžio pasirengimo toje srityje, jo apsukrumo laipsnio ar net abiejų karvedžių, kai tuo tarpu tokios nesėkmės pagrindas buvo tos sąlygos, kurios karą pavertė tokiu žaidimu.

Kadangi daugelis karų tarp kultūringų valstybių dažniausiai turėjo abipusio stebėjimo tikslą, o nesiekė sunaikinti priešą, tai, žinoma, didesnė dalis kampanijų turėjo strateginio manevravimo pobūdį. Iš jų į tas, kuriose neišryškėjo nei vienas įžymus karvedys, nebuvo kreipiamas dėmesys; bet kur pasirodydavo žymus karvedys, patraukdamas visų dėmesį, arba du karvedžiai, kurie kovojo vienas prieš kitą, kaip Turenne ir Montecuculi, ten jų vardai paliko galutinį pranašumo antspaudą visam manevravimo menui. Tolesnė pasekmė buvo ta, kad į šį žaidimą imta žiūrėti kaip į meno viršūnę, kaip į aukščiausią jo išsivystymo laipsnį, būtent pagrindinį šaltinį, kuriuo remiantis reikėtų studijuoti karo meną.

Ši pažiūra prieš prancūzų revoliucinius karus buvo gana paplitusi tarp teoretikų. Šie karai atvėrė visiškai kitą karo reiškinių pasaulį; pradžioje buvę žiaurūs ir natūralistiniai, bet vėliau Bonaparto laikais susisteminti į puikią metodiką, jie lėmė sėkmę, kuri nustebino senus ir jaunus, tuomet atsisakė senų pavyzdžių ir ėmė galvoti, kad visa tai yra naujų atradimų, puikių idėjų, bet taip pat ir pasikeitusios visuomeninės padėties pasekmė.

Dabar buvo manoma, kad sena nebereikalinga ir niekada nepasikartos. Bet kaip paprastai tokiu nuomonių pasikeitimų metu atsirado įvairios idėjinės grupuotės, tai ir čia senos pažiūros rado gynėjų, kurie naujausius reiškinius vertino kaip grubios jėgos pasireiškimą, kaip bendrą meno nuosmukį galvodami, kad būtent išbalansuotas, tuščias karo žaidimas ir turėtų būti karinio mokymo tikslas. Pastarosios nuomonės pagrįstumui tiek trūksta logikos ir filosofijos, kad tai galima pavadinti beviltišku sąvokų supainiojimu. Bet ir priešinga nuomonė, būtent, kad panašūs reiškiniai daugiau nepasikartos, taip pat nepagrįsta. Iš naujausių reiškinių karo mene tik dalį galima priskirti naujiems atradimams arba naujoms idėjinėms kryptims; daugumą jų sukėlė naujos visuomeninės sąlygos ir santykiai. Bet ir šie naujausi kariniai reiškiniai, atsiradę fermentacijos procese, negali būti laikomi norma. Todėl negali būti abejonių, kad ženkli dalis buvusių karinių santykių vėl grįš. Čia ne vieta toliau nagrinėti šiuos dalykus; pakanka to, kad mes nurodėme vietą, kurią įgyja šis pusiausvyros jėgų žaidimas visame kare, jo reikšmę ir santykį su

kitais reiškiniais, kad tai visada yra abipusių apribotų santykių ir labai sumažinto karinio elemento produktas.

Šiame žaidime vienas karvedys gali pasirodyti sumanesnis už kitus ir esant lygioms jėgoms įgauti pranašumą; jei jis yra silpnesnis, dėl talento pranašumo gali išlaikyti pusiausvyrą, bet čia ieškoti karvedžio didybės ir garbės prieštarauja karo prigimčiai. Tokia kampanija yra ženklas, kad abu karvedžiai nepasižymi kariniu talentu arba kad talentingą karvedį aplinkybės priverčia susilaikyti ir nepriimti didelių sprendimų; bet arena, kur vyksta toks žaidimas, niekada negali tapti pakyla, ant kurios suspindės aukščiausia karinė šlovė.

Mes kalbėjome iki šiol apie bendrą strateginio manevravimo pobūdį; dabar turėtume paminėti vieną ypatingą įtaką karo vykdymui, būtent tai, kad ji ginkluotąsias pajėgas dažnai iš pagrindinių kelių ir vietovių nuveda į nuošalias vietas. Jei maži greitai užsidegantys ir vėl dingstantys interesai turi lemiamą reikšmę, tai didelių pagrindinių šalies bruožų įtaka karo vykdymui silpnėja. Todėl mes matome, kad ginkluotosios pajėgos dažnai siunčiamos į tuos punktus, kur jų pagal karo poreikius nebūtų galima tikėtis sulaukti, jeigu orientuotumės į didelius natūralius karo poreikius; čia karo eigos permainos būna dažniau negu didelių sprendimų karuose. Reikia tik pažiūrėti į paskutiniuosius Septynerių metų karo žygius: nepaisant to, kad sąlygos nepasikeitė kiekvienas karo žygis kitaip organizuotas, o šiuose žygiuose matomas veržimasis pulti iš sąjungininkų pusės didesnis negu daugelio ankstesnių karų.

Šiame skyriuje apie karo teatro gynybą, kai nenumatomas didelis sprendimas, mes nurodėme tik siekius, kurie nukreipia karinius veiksmus, ir vidinį ryšį, sąlygas ir pastarosios pobūdį; su priemonėmis, iš kurių ji sudaryta, supažindinome anksčiau. Dabar klausiama: ar nėra principų, taisyklių ir metodų, vienijančių šias tendencijas? Į tai atsakysime: jei remsimės istorija, tai tokių pasikartojančių formų nėra, o klausimuose, susijusiuose su šia tema, besiskiriantiems tik permaininga prigimtimi, galime laikyti turinčius tokią teorinio įstatymo galią, kurie pagrįsti patirtimi. Karas su dideliais sprendimais paprastesnis ir natūralesnis, objektyvesnis ir laisvesnis nuo vidinių prieštara-

vimų ir daugiau saistomas vidinės būtinybės dėsnio; todėl protas jam gali nurodyti formas ir dėsnius. Karo, kuris neturi sprendimų, atžvilgiu mums tai atrodo kur kas sunkiau. Netgi karo teorijos, atsiradusios mūsų laikais, du pagrindiniai principai – bazės plotis (Buelow) ir vidinių linijų pozicija (Jomini), jeigu juos panaudoti karo teatre, nėra visa apimantys veiksmingi pagrindiniai principai, kaip rodo patirtis. Bet tik kaip formos jie turėtų būti veiksmingesni, nes formos visada yra veiksmingesnės, vis daugiau įgyja persvarą nei kitų produktų veiksniai, kuo daugiau veiksmas išplinta laike ir erdvėje. Nepaisydami to, mes matome, kad šie principai yra tik viena dalyko pusė ir nėra lemianti. Kad priemonių ir sąlygų savitumas turi turėti didelę įtaką, ardančią visus pagrindinius principus, yra suprantama. Ką Daunui davė pajėgų ištęstumas ir atsargus išsidėstymo parinkimas, tą karaliui davė nuolatinis jėgų sutelkimas, visada esančių prie pat priešo ir visada pasirengusių ekspromtui, t. y. jo pagrindinės kariuomenės staigiam veikimui. Ir ta, ir kita išplaukė ne tik iš jų kariuomenės charakterio, bet ir iš sąlygų, kuriose buvo karvedžiai; karaliui ekspromtas visada lengviau įvykdomas, negu kiekvienam atsakingam karo vadui. Mes kategoriškai dar kartą pabrėžiame, kad kritika neturi teisės žiūrėti skirtingai į įvairius veiksmus ar metodus, kurie gali būti sukurti, kaip į įvairias tobulumo pakopas ir iškelti vieną aukščiau kito; jie turi būti greta ir kiekvienu atveju samprotavimais įvertina jų panaudojimą.

Į mūsų uždavinius neįeina šių įvairiapusiškų būdų, atsirandančių iš kariuomenės, šalių ir aplinkybių, išskaičiavimas; mes anksčiau esame bendrais bruožais nurodę jų įtaką.

Taigi mes pripažįstame, kad negalime šiame skyriuje nurodyti nei principų, nei taisyklių, nei metodų, nes istorija mums tokių nepateikia; priešingai, mes kiekvieną kartą susiduriame su įvairiapusiais reiškiniais, kurie mums dažnai yra nesuprantami, kartais jie mus stebina savo keistumu. Bet tai nereiškia, kad šiuo atveju neverta studijuoti istorijos. Netgi ten, kur nėra sistemos ir mokslinio aparato, ten vis vien egzistuoja tiesa ir ji randama dažniausiai dėl protingo sprendimo, kurį duoda patyrimas. Taigi, jei istorija neduoda jokių formulių, tai ji čia, kaip visur, duoda samprotavimo įgūdžius.

Mes norime pateikti tik vieną apimantį visumą principą arba natūralią prielaidą, kurioje yra visa, kas buvo pasakyta, ir suteikti jai ypatingo principo formą.

Visos čia nurodytos priemonės turi tik sąlyginę vertę: visos jos yra abiejų pusių tikrame nesugebėjime; virš šios srities viešpatauja aukščiausias įstatymas, kuris sąlygoja reiškinius. To niekada neturi karvedys pamiršti, jis niekada negali su įsivaizduotu tikrumu suktis siaurame rate, kaip kame nors absoliutaus, niekada negali taikomų priemonių laikyti nepakeičiamomis, vienintelėmis ir naudotis jomis net tada, kai jis pats dreba dėl jų nepakankamumo.

Pagal tą požiūrį, kuriuo mes dabar remiamės, tokia klaida beveik neįmanoma; bet tikrame pasaulyje taip nėra, nes jame visi klausimai nekeliami esant tokiems kontrastams.

Mes vėl turime atkreipti dėmesį, kad mes, norėdami suteikti mūsų įsivaizdavimams didesnį aiškumą, tikslumą ir galią, mūsų nagrinėjimo objektu padarėme tik priešingybes, kaip kiekvieno veiksmo kraštutinumą; konkrečiu atveju karą šie kraštutinumai valdo tiek, kiek jis priartėja prie jų.

Todėl svarbu, kad karvedys pirmiausia išsiaiškintų, ar priešas turi pakankamai didelių ir lemiančių galimybių pranokti jį savo didesne ir sprendžiančia priemone. Jei toks rūpestis yra, jis turi atsisakyti smulkių priemonių, apsaugančių jį nuo mažų nuostolių; jam lieka tada priemonė tos savanoriškos aukos pagalba pereiti į geresnę padėtį, kad galėtų priimti didesnį sprendimą. Kitaip tariant: pirmasis reikalavimas yra tas, kad karvedys imtųsi teisingų priemonių, pagal kurias nori organizuoti savo veiklą.

Kad šiems įsivaizdavimams suteiktume didesnį tikrumą, mes norėtume paliesti keletą atvejų, kur, mūsų nuomone, panaudotas klaidingas matas, t. y., kur vienas iš karvedžių apskaičiavo savo priemones numatydamas gerokai silpnesnę priešo veiklą. Pradėkime nuo 1757 metų karo kampanijos, kai austrai įrodė savo pajėgų grupuote, kad nesitikėjo tiek ryžtingo Frydricho Didžiojo puolimo. Užsitęsęs Piccolomini korpuso buvimas prie Silezijos sienos tuo metu, kai Karlo Lotaringiečio kariuomenei grėsė pavojus būti priverstai sudėti ginklus, rodo visišką susiklosčiusių sąlygų nesupratimą.

1758 metais prancūzai ne tik klydo dėl Klostero Zeveno konvencijos pasekmių (kas yra ne čia priklausantis faktas), bet ir vėl po dviejų mėnesių jie klydo vertindami, ko gali imtis jų priešas, jiems tai kainavo teritorijos nuo Vezerio iki Reino praradimu. Kad Frydrichas Didysis neteisingai įvertino savo priešą 1759 metais prie Maxeno ir 1760 m. prie Landhuto ir nesitikėjo tokių ryžtingų veiksmų, kalbėjome anksčiau.

Bet istorija tikriausiai nežino didesnės klaidos kaip 1792 metais. Buvo galvota nedidelei pagalbinei kariuomenei duoti persvarą vienai iš pusių pilietiniame kare, o ant pečių uždėjo naštą kovos su visa prancūzų liaudimi, kurią iš pusiausvyros išvedė politinis fanatizmas. Šią klaidą vadiname didele todėl, kad tokios jos pasekmės, o ne todėl, kad laiku jos būtų buvę galima lengvai išvengti. Dėl paties karo negalima nesutikti, kad visi pastarųjų metų sunkumai yra dėl 1794 m. kampanijos. Iš sąjungininkų pusės ne tik nebuvo įvertintas priešo puolimas šioje kampanijoje, bet jie priešpastatė jam nežymią ištęstų pozicijų ir strateginio manevravimo sistemą. Be to, dėl nevykusių nesutarimų tarp Prūsijos ir Austrijos ir nelemto Belgijos ir Olandijos paaukojimo galima spręsti, kaip mažai Europos kabinetai suprato apie prasiveržusios srovės jėgą. 1796 metais pavieniai pasipriešinimo aktai prie Montenotte, Lodi pakankamai įrodo, kaip mažai austrai suprato, ką reiškia kovoti prieš Bonapartą.

1800 metų Melaso katastrofą sukėlė ne netikėtas prancūzų puolimas, o klaidinga pažiūra į galimas puolimo pasekmes.

1805 metais Ulmas buvo paskutinis mazgas reto mokslininkų audinio, bet strategiškai silpnų kombinacijų, tinkančių gal tik tam, kad sulaikytų jų pagalba Dauną arba Laszy, bet ne Bonapartą, revoliucijos imperatorių.

1806 metais prūsų neryžtingumą ir sumaištį sukėlė tai, kad pasenusios, netinkamos pažiūros ir priemonės susipynė su šviesesniais blyksniais ir momento svarbos suvokimu. Kaip buvo galima aiškiai suprantant ir teisingai vertinant savo padėtį palikti Prūsijoje 30 000 žmonių, taip pat sugalvoti Vestfalijoje sukurti ypatingą karo teatrą ir įsivaizduoti, kad galima pasiekti pergalę nedideliais puolimo veiksmais, panašiais į tuos, kurie buvo skirti Riuchelio

ir Weimaro korpusams, ir kaip paskutinėmis pasitarimo minutėmis buvo kalbama apie pavojų prarasti tą ar kitą teritorijos dalį arba sandėlius.

Net 1812 metais didžiausiame iš visų žygių iš pradžių netruko klaidingų siekių, kurie kilo dėl neteisingai suprasto mastelio. Pagrindiniame štabe Vilniuje buvo įtakingų žmonių, kurie reikalavo mūšių netoli sienos, kad nebaudžiamai nebūtų mindoma rusų žemė.

Kad šį mūšį prie sienos galima pralaimėti, kad jis bus pralaimėtas, šie žmonės suprato labai gerai, nors jie ir nežinojo, kad prieš 80 000 rusų žygiuoja 300 000 prancūzų, bet visgi jiems buvo žinoma, kad reikia tikėtis didelio priešo pajėgų pranašumo. Didžiausia klaida buvo šiam mūšiui teikiama reikšmė; jie galvojo, kad tai bus tik pralaimėtas mūšis, kaip kiekvienas kitas, kai beveik užtikrintai galima tvirtinti, kad toks ryžtingas susidūrimas prie sienos būtų sukėlęs keletą kitų reiškinių. Net Drissa stovykla būtų priemonė, kai pagrindu buvo neteisingas priešo vertinimas. Jei mes būtume to laikęsi, būtume leidę save izoliuoti iš visų pusių, o tada prancūzų kariuomenė rastų visas priemones, kad priverstų rusų kariuomenę sudėti ginklus. Tokios stovyklos kūrimo iniciatorius neįvertino tikro pajėgų ir valios mastelio.

Bet Bonapartas kartais taip pat vadovavosi klaidingu masteliu. Po 1813 m. paliaubų jis tikėjosi sulaikyti antraeiles sąjungininkų kariuomenes (Bliucherio ir švedų princo paveldėtojo) panaudodamas korpusus, kurie, nors ir buvo nepakankamai stiprūs, kad vykdytų tikrą pasipriešinimą, bet atsargiam vadovavimui galėjo duoti dingstį niekuo nerizikuoti, ką buvo galima dažnai pamatyti ankstesniuose karuose. Jo mintis neapsistojo prie tos reakcijos, kuri turėjo daryti įtaką giliai įsišaknijusiai neapykantai ir mirtinam pavojui, kurio poveikyje buvo Bliuicheris ir Biulovas.

Bonapartas dažnai nepakankamai įvertindavo senąjį Bliucherį. Prie Leipcigo Bliucheris atėmė iš jo pergalę, prie Lano Bliucheris galėjo jį sunaikinti, o jei taip neatsitiko, tai dėl aplinkybių, kurių Bonapartas neįkalkuliavo; už šią klaidą jį pasiekė, kaip žaibo trenksmas, bausmė prie Vaterlo.

SEPTINTOSIOS DALIES APMATAI

PUOLIMAS

1 skyrius

PUOLIMAS GYNYBOS ATŽVILGIU

Jeigu dvi sąvokos sudaro tikrus logiškus prieštaravimus, tai vienas yra kito papildymas, vienas išplaukia iš kito; bet jeigu mūsų ribotas protas neleidžia jų apimti vienu metu ir dėl prieštaravimų negalima vieno visumoje rasti kito visumos, tai vis vien vieno supratimas duoda pakankamai šviesos kitam. Taip pat mes manome, kad pirmosios gynybos dalys duoda pakankamai šviesos ir puolimui visais klausimais, kokius jos apima. Bet jų neišsemia iki galo. Mūsų mąstymo sistema niekada negali būti visiškai išsemta ir ten, kur prieštaravimo nėra pačios sąvokos esmėje, kaip tai buvo pirmosiose dalyse, negalima padaryti tiesioginių išvadų, susijusių su puolimu, vien tuo pagrindu, kas buvo pasakyta apie gynybą. Naujas požiūris mus priartina prie mūsų objekto, ko mes, būdami toliau, negalėjome matyti. Taip papildoma mūsų mąstymo sistema, o tai, kas pasakyta apie puolimą, teikia naują šviesą gynybai. Taigi kalbėdami apie puolimą, mes daugeliu atvejų aptarsime klausimus, apie kuriuos kalbėjome nagrinėdami gynybą. Bet mes neketiname pagal fortifikacijos vadovėlių pavyzdį, nagrinėdami puolimą, visas vertybes, kurias radome gynyboje, apeiti ar sunaikinti, ir įrodinėti, kad prieš kiekvieną gynybos priemonę yra patikima puolimo priemonė. Gynyba turi savo stiprybių ir silpnybių, jei pirmąją ir galima nugalėti, tai kainuoja daug, tokią padėtį reikia pripažinti neginčijamą arba prieštarauti pačiam sau. Beje, mes neketiname sekti, kaip šios priemonės tarp savęs prieštarauja; kiekviena gynybos priemonė lėmė atitinkamą puolimo

priemonę, bet kartais jos yra taip arti viena kitos, kad tam, kad įsitikintume, nėra būtina iš gynybos vertinimo pozicijos pereiti į puolimo vertinimo poziciją; viena tiesiog išplaukia iš kitos savaime. Mūsų ketinimas yra kiekvienam objektui nurodyti ypatingas puolimui sąlygas, nes jos neišplaukia tiesiogiai iš gynybos, o šis nagrinėjimo būdas privalo mus būtinai atvesti į kai kuriuos skyrius, kurie gynyboje atitinkamų neturėjo.

2 skyrius

STRATEGINIO PUOLIMO PRIGIMTIS

Mes matėme, kad gynyba kare apskritai, taigi ir strateginė gynyba nėra absoliutus laukimas ir atakos atrėmimas, tai nėra pasyvus reiškinys, o pasyvus tik sąlyginai, todėl daugiau ar mažiau perima puolimo tikslus. Taip pat puolimas nėra vienalytė visuma, o nepaliaujamai siejasi su gynyba. Bet yra skirtumų. Gynybos negalima įsivaizduoti be atgalinio veiksmo, tai yra gynybos sudedamoji dalis. Bet taip nėra puolime; puolime smūgis arba aktas yra absoliuti sąvoka, gynyba jam nereikalinga, bet laikas ir erdvė, kuriuose vyksta puolimas, atveda jį į gynybą, kaip į būtiną blogybę, į kurią atveda erdvė ir laikas. Pirma, puolimas negali tęstis nuosekliai iki jo užbaigimo, bet reikalauja pertraukų, ir šios ramybės metu, kai jis yra neutralizuotas, t. y. neveiksmingas, žinoma, prasideda gynyba. Antra, erdvė, kurią už savęs palieka į priekį žygiuojanti kariuomenė ir kurios būtinai reikia jai egzistuoti, ne visada pridengiama puolimu, o privalo būti ypač ginama.

Taigi puolimo aktas kare, ypač strategijoje, yra nuolatinis puolimo ir gynybos keitimasis ir jungimasis, tačiau gynyba neturi būti vertinama kaip veiksmingas pasirengimas puolimui, didinantis jo įtampą. Taigi gynyba puolant nėra aktyvi pradžia, bet neišvengiama blogybė, stabdanti jėga, kurią sukelia masės

inercija; ji yra pirmoji nuodėmė, jos duobkasys. Mes pasakėme stabdanti jėga, pastangos, nes gynyba, nieko nedarydama dėl puolimo stiprinimo, silpnina jo veikimą jau vien laiko praradimu, kurį pati sukelia. Bet ar gali gynyba, būdama sudedamoji puolimo dalis, jam daryti tiesioginę žalą? Po to, kai mes nustatėme, kad puolimas yra silpnesnė, o gynyba stipresnė karo forma, tai galėtų reikšti, kad gynyba neturėtų neigiamai veikti puolimą, nes kol pakankamai turi jėgų silpnesnei karo formai, tai jų privalo užtekti ir stipresnei. Tai tiesa, bet kiek ji pritaikoma konkrečiu atveju, mes pasakysime tiksliau skyriuje kalbėdami apie pergalės kulminacinį tašką. Tačiau nereikia pamiršti, kad strateginės gynybos pranašumas iš dalies yra dėl to, kad puolimas negali būti be gynybos priemaišų, bet būtent silpnesnės gynybos rūšies; puolimas priverstas tempti paskui save blogiausius gynybos elementus, apie kuriuos negalima teigti to, kas siejasi su gynyba apskritai, ir todėl aišku, kad jie gali tapti puolimo silpnėjimo pradžia. Būtent šiais silpnos gynybos momentais puolime ir turi naudotis gynyba dėl teigiamo puolimo prado joje. Koks didelis skirtumas tarp puolančiojo ir besiginančiojo padėties, kai jie po dvylikos valandų sustoja pailsėti, besiginantysis savo gerai pažįstamoje, pasirinktoje ir įrengtoje pozicijoje, o puolantysis – savo žygio stovykloje, į kurią jis patenka apgraibomis kaip aklasis; tas pats ir ilgesnio sustojimo metu, kuris reikalauja organizuoti aprūpinimą maisto produktais, laukti pastiprinimo ir t. t. Besiginančiojo padėtis geresnė, nes jis turi naudos dėl savo tvirtovių ir atsargų artumo, o puolantysis yra kaip paukštis ant šakos. Kiekvienas puolimas turi baigtis gynyba, kokia ji bus, priklauso nuo aplinkybių; jos gali būti labai palankios, jeigu priešo pajėgos jau sumuštos, bet taip pat labai sunkios, jei tai nėra tas atvejis. Nors tokia gynyba jau nėra sudedamoji puolimo dalis, jos savybės atsispindi puolime ir padeda nulemti jo vertę.

Šio vertinimo rezultatas yra tas, kad kiekviename puolime reikia atsižvelgti į jam būtiną gynybą, siekiant išsiaiškinti visus su tuo susijusius trūkumus ir turėti galimybę jiems pasirengti. Priklausomai nuo to, kaip išnaudojama laukimo pradžia, gynyba turi skirtingas pakopas. Dėl to atsiranda gynybos formos, kurios iš esmės skiriasi viena nuo kitos, kaip mes apie tai kalbėjome skyriuje apie pasipriešinimo rūšis.

Kadangi puolimas atspindi tik vieną aktyvų pagrindinį pradą, o gynyba jame yra tik kaip papildomas svoris, tai puolime neturi būti tokių skirtumų. Žinoma, yra didelis energijos, greičio ir smūgio jėgos puolime skirtumas, bet tai kiekybiniai, o ne kokybiniai skirtumai. Galima daryti prielaidą, kad kai kuriais atvejais puolantysis, kad pasiektų greičiau iškeltą tikslą, pasirenka gynybos formą, pvz., įsitvirtina geroje pozicijoje ir leidžia jį ten pulti. Bet tai būna labai retai, todėl mes, grupuodami mūsų sąvokas, kur remiamės praktiniu patyrimu, į tai neturime atsižvelgti. Taigi puolime nėra tokio laipsniško didėjimo, kaip tai yra pasipriešinimo rūšyse.

Pagaliau puolimo priemones paprastai sudaro tik ginkluotosios pajėgos; tvirtovės, kurios yra netoli priešo karo teatro, turi puolimui didelę įtaką. Bet ši įtaka mažėja einant į priekį ir aišku, kad puolančiosios pusės tvirtovės puolimui neturės tokios reikšmės kaip gynybai, kai jos dažnai turi ten svarbiausią reikšmę. Gyventojų paramos puolime galima tikėtis tik tokiu atveju, kur gyventojai puolantiesiems daugiau prijaučia, negu savo kariuomenei; pagaliau puolantysis gali turėti sąjungininkų, bet tai neišplaukia iš puolimo prigimties ir yra tik atsitiktinių aplinkybių rezultatas. Taigi, nors tvirtovės, gyventojų parama ir sąjungininkai yra pasipriešinimo priemonės, tačiau mes negalime priskirti jų puolimo priemonėms; gynyboje jos yra visai natūralios, čia jos būna retai ir dažniausiai atsitiktinai.

3 skyrius

STRATEGINIO PUOLIMO OBJEKTAS

Karo tikslas – sutriuškinti priešą; priešo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas yra priemonė. Tai teisinga ir puolime, ir gynyboje. Besiginantysis naikina priešo ginkluotąsias pajėgas tam, kad pereitų į puolimą, puolantysis, kad

užimtų šalį. Toji šalis yra puolimo objektas, bet nebūtinai visa šalis, priešas gali apsiriboti užimdamas vieną dalį, vieną rajoną, vieną sritį ar vieną tvirtovę. Sudarant taiką viskas, kas užimta, gali sudaryti didelę vertybę kaip įsigijimo arba mainų objektas.

Strateginio puolimo objektu galima įsivaizduoti daugybę įvairiausių pakopų pradedant šalies ir baigiant mažiausios vietos užėmimu. Kai objektas pasiektas, puolimas baigiasi, prasideda gynyba. Iš to atrodytų, kad strateginį puolimą būtų galima laikyti apribota visuma. Bet iš tikrųjų taip nėra. Praktikoje puolimo siekiai ir veiksmai dažnai nematomai pereina į gynybą, taip pat kaip gynybos planai – į puolimą. Retai arba ne visada karvedys gali tiksliai numatyti, ką jis nori užkariauti, o dažnai tai priklauso nuo aplinkybių. Dažnai puolimas puolantįjį nuveda toliau, negu jis numatė, dažnai po trumpesnio ar ilgesnio poilsio jis eina pirmyn su nauju ryžtu, bet mes nenagrinėsime šių dviejų puolimo periodų kaip atskirų veiksmų. Kartais puolantysis sustoja anksčiau, negu numatė, bet puolimo plano neatsisako ir nepereina į tikrą gynybą. Taigi, jei sėkminga gynyba gali pereiti į puolimą, tai ir su puolimu gali būti atvirkščiai. Šiuos puolimo atspalvius reikia prisiminti, kad nedarytume klaidingų išvadų iš to, ką mes pasakysime apie puolimą apskritai.

4 skyrius

SILPNĖJANTI PUOLIMO JĖGA

Čia mes paliečiame vieną iš esminių strategijos klausimų; nuo jo teisingo įvertinimo priklauso tam tikru atveju teisingas samprotavimas apie tai, ką mes galime pasiekti.

Absoliučios jėgos silpnėjimo priežastys:

1. Pats puolimo tikslas – užimti priešo šalį. Paprastai susilpnėjimas juntamas tik po pirmo lemiamo mūšio, po kurio puolimas nenutrūksta.
2. Puolančios kariuomenės poreikis okupuoti teritoriją, kurią jie palieka už savęs, kad užsitikrintų ryšių linijas ir surastų priemonių, reikalingų išgyventi.
3. Nuostoliai, patirti mūšiuose dėl ligų.
4. Atstumas nuo papildymo šaltinių.
5. Tvirtovių blokados arba apsuptys.
6. Įtampos susilpnėjimas.
7. Sąjungininkų atsitraukimas.

Šioms susilpnėjimo priežastims priešpastatomos tos, kurios gali sustiprinti puolimą. Aišku, kad bendrą rezultatą lemia šių skirtingų dydžių derinimas; pvz., galima iš dalies arba visiškai išlyginti puolimo silpnėjimą gynybos susilpnėjimu. Pastarasis atvejis pasitaiko retai; ne visada galima skaičiuoti visas esančias pajėgas, o lyginti tik tas, kurios kovoja vienos prieš kitas priešakyje arba lemiamuose punktuose. Pavyzdžiai: prancūzai Austrijoje, Prūsijoje ir Rusijoje; sąjungininkai Prancūzijoje, prancūzai Ispanijoje.

5 skyrius

KULMINACINIS PUOLIMO TAŠKAS

Puolimo sėkmė yra esamo pranašumo rezultatas; suprantama, bendras moralinių ir fizinių jėgų pranašumas. Ankstesniame skyriuje mes parodėme, kad puolimo jėga pamažu silpsta; gali būti, kad pranašumas šiuo atveju didėja, bet daugeliu atvejų jis mažėja. Puolantysis perka vertybes, kurios galbūt duos jam naudos sudarant taiką, bet kol kas jis privalo mokėti grynaisiais – savo ginkluotųjų pajėgų netektimi. Jeigu pranašumas išlieka, kol ateina taika, nors ir

mažėdamas, tai tikslas yra pasiektas. Buvo strateginių puolimų, kurie tiesiogiai atvedė į taiką, bet tokių mažiausiai, daugiausiai baigdavosi tuo momentu, kai užtekdavo jėgų gynyboje išsilaikyti ir laukti taikos. Už šio taško yra persilaužimas, reakcija; šios reakcijos jėga yra paprastai daug didesnė, negu buvo smūgio jėga. Tai šį persilaužimo momentą mes vadiname puolimo kulminaciniu punktu. Kadangi puolimo tikslas yra priešo šalies užėmimas, vadinasi, ėjimas į priekį turi tęstis tol, kol neliks pranašumo jėgų; tai puolantįjį veda į tikslą, bet lengvai gali nuvesti ir toliau. Galvojant, iš kiek daug elementų susideda jėgų išlyginimo lygtis, suprantama, kaip sunku kai kuriais atvejais nustatyti, kurioje pusėje pranašumas. Dažnai tai kabo ant šilkinio įsivaizdavimo siūlo.

Todėl esmė – intuityviai pajusti kulminacinį puolimo momentą. Čia mes susiduriame su įsivaizduojamu prieštaravimu. Gynyba stipresnė už puolimą, todėl atrodytų, kad pastarasis negali nuvesti per toli niekada, nes silpnesnė forma lieka pakankamai stipri, jos pakaks pereinant prie stipresnės.

6 skyrius

PRIEŠO GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ SUNAIKINIMAS

Priešo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas yra priemonė tikslui pasiekti. Ką tuo norima pasakyti? Kiek tai kainuoja? Šiuo atžvilgiu gali būti įvairių požiūrių:

1. sunaikinti tik tiek, kiek reikalauja puolimo objektas;
2. arba tiek, kiek apskritai galima;
3. tausoti savo pajėgas – tai pagrindinis požiūris;
4. tai gali lemti, kad puolantysis imsis veiksmų sunaikinti ginkluotąsias pajėgas tik esant palankioms aplinkybėms, tai gali sietis ir su puolimo objektu, kaip apie tai buvo kalbėta trečiajame skyriuje.

Vienintelė priemonė sunaikinti priešo ginkluotąsias pajėgas yra mūšis, bet tai daroma dvejopu būdu: 1. tiesiogiai, 2. netiesiogiai, derinant mūšius. Taigi, jei mūšis yra pagrindinė priemonė, tai ji nėra vienintelė. Tvirtovės, teritorijos dalies užėmimas jau yra priešo ginkluotųjų pajėgų naikinimas, bet tai gali lemti didesnes pasekmes, t. y. veikti netiesiogiai.

Neapsaugotos šalies dalies užėmimą nepriklausomai nuo tiesiogiai pasiekto iškelto tikslo galima vertinti kaip priešo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimą. Ir šiuo aspektu reikia vertinti atvejį, kai priešas manevravimo būdu priverstas palikti jo užimtą vietovę, į ką negalima žiūrėti kaip į tiesioginę pergalę, pasiektą ginklu. Šios priemonės dažniausiai pervertinamos, retai jos būna lygiavertės mūšiui; tačiau reikalauja nedaug aukų, todėl siektinos; visada reikia baimintis nepalankios padėties, į kurią jos veda; dėl savo nedidelės kainos jos visada patrauklios.

Visada tas priemones reikia vertinti kaip nedidelius statymus, lemiančius nedidelius laimėjimus ir tinka silpnesniems motyvams. Bet jos gal geriau už betikslius mūšius, kurių laimėjimai negali būti panaudoti.

7 skyrius

PUOLAMOSIOS KAUTYNĖS

Kas buvo pasakyta apie gynybinį mūšį, nušviečia ir puolamąsias kautynes.

Mes turėjome galvoje tokį mūšį, kur ryškiausiai pasireiškė gynyba, kad atskleistų jos esmę; bet tokios rūšies mūšiai būna retai, dažniausia pasitiktinis ir gynybinis jų pobūdis pradingsta. Kitaip yra puolamajame mūšyje: jis išlaiko savo charakterį ir jį parodo tuo stipriau, kuo mažiau gynyba parodo savo tikrą esmę. Todėl ir ne visai išreikštame gynybos mūšyje ir tikrame pasi-

tiktiniame mūšyje visada išlieka tos ar kitos šalies mūšio vykdymo skirtumas. Būdinga savybė, kuri skiria puolamąjį mūšį, – tai apglėbimas arba apėjimas, kuris vykdomas mūšio pradžioje.

Aišku, kad esant aprėpiamai fronto linijai, tai mūšiui duoda didesnį pranašumą, bet tai taktikos dalykas. Nuo šių pranašumų puolimas neatsisakys tik dėl to, kad gynyba gali turėti prieš jį atitinkamų priemonių. Juk tam, kad sėkmingai aprėptų aprėpiančias jį priešo dalis, besiginantysis turi įsitvirtinti gerai parinktoje ir įrengtoje pozicijoje. Bet puolančiajam svarbu, kad besiginantysis nepasinaudotų visais pranašumais, kuriuos jam duoda gynyba, daugiausia gynyba būna tik bandymas išsisukti, kai padėtis yra pavojinga, kad išvengtų blogiausio, pati eina pasitikti puolimo. Pasekmė yra ta, kad mūšiai su apglėbiamuoju puolimu ar net apverstu frontu, kurie yra palankaus susisiekimo linijų santykio pasekmė, būna moralinio ir fizinio pranašumo pasekmė (Marengas, Austerlicas, Jena). Sparno puolimas, t. y. mūšis apverstu frontu, veiksmingesnis negu apglėbianti ataka. Įsivaizdavimas, kad pastaroji iš pat pradžių turi būti sujungta su strateginiu puolimu, kaip buvo prie Prahos, – klaidingas. Tik retais atvejais būna susiję vienas su kitu, o strateginis apglėbiamasis puolimas yra pavojingas dalykas. Apie tai kalbėsime skyriuje apie puolimą karo teatre. Kai gynybos mūšyje karvedys turi poreikį, kiek galima ilgiau sulaikyti sprendimą ir išlošti laiko, nes neišspręstas gynybos mūšis, iki saulėlydžio laikomas išloštu, todėl karvedys puolamajame mūšyje turi poreikį paskubinti sprendimą; bet, kita vertus, su per dideliu skubotumu susijęs didelis pavojus, nes jis veda į jėgų eikvojimą. Puolamojo mūšio savitumas yra tas, kad daugeliu atvejų nežinoma apie priešo padėtį, tada puolimas yra tikras ėjimas apgraibomis nežinomomis aplinkybėmis (Austerlicas, Wagramas, Hohenlindenas, Jena, Katzbachas).

Kuo daugiau nežinomybės, tuo svarbesnis pajėgų sutelkimas, tuo apėjimas geriau už apglėbimą. Kad pergalės pagrindiniai vaisiai nuskinami persekiojant, moko ketvirtosios dalies dvyliktasis skyrius. Pagal puolamojo mūšio prigimtį persekiojimas yra jam artimesnis negu gynybiniam mūšiui.

8 skyrius

GYNYBOS POZICIJŲ PUOLIMAS

Knygoje apie gynybą yra pakankamai diskutuota, kiek gynybos pozicijos verčia jas arba pulti, arba atsisakyti veržimosi pirmyn. Tik tos pozicijos, kurios tai pasiekia, yra tikslingos ir tinkamos puolimo jėgą visiškai ar iš dalies išsekinti arba neutralizuoti. Puolimas prieš tokią poziciją nepajėgus, t. y. jo dispozicijoje nėra priemonių išlyginti šį gynybos pranašumą. Bet ne visos gynybos pozicijos yra tokios. Jeigu puolantysis mato, kad jis gali pasiekti savo tikslą nepuldamas jų, puolimas būtų klaida; jeigu pozicija trukdo pasiekti puolančiojo tikslą, tai kyla klausimas, ar jis negali priversti priešą, grasindamas sparnui, pasitraukti iš pozicijos. Ir jeigu šios priemonės yra neveiksmingos, apsisprendžiama pulti gerą poziciją ir tada sparno puolimas sudaro mažiau sunkumų; sparnų pasirinkimą lemia atsitraukimo kelių padėtis ir kryptis, taigi grėsmė priešo atsitraukimui ir savas saugumas. Tarp abiejų galimybių gali iškilti konkurencija, pirmenybė teikiama sudaryti grėsmę priešo atsitraukimui, nes šios grėsmės – puolamoji prigimtis, o antroji prigimtis yra gynybinė. Bet reikia pripažinti, kad pulti stiprų priešą, užimantį tvirtą poziciją, yra keblus reikalas. Netrūksta tokių mūšių pavyzdžių, ir būtent sėkmingų, kaip Torgau, Wagramas (Drezdeno mes neminime, nes jame negalime pavadinti priešo labai sumaniu); bet apskritai pavojus besiginančiajam yra nedidelis ir pradingsta prieš atvejų gausybę, kur mes matėme daug ryžtingiausių karvedžių, kurie kapituliavo prieš tokias pozicijas. Bet mes neturime šio atvejo, kurį turime omenyje, supainioti su paprastu mūšiu. Daugiausiai mūšių būna pasitiktiniai (*rencontres*), kuriuose viena pusė, nors ir nejuda, bet užima neparuoštą poziciją.

10 skyrius

KARO TEATRO PUOLIMAS IEŠKANT SPRENDIMO

Daugelis klausimų, kalbant apie gynybą, nagrinėti šeštajame skyriuje ir, nors kaip atspindys, atitinkamai nušviečia puolimą.

Uždarojo karo teatro sąvoka daugiau siejasi su gynyba negu puolimu. Dauguma pagrindinių punktų, kaip puolimo objektas, pergalės veikimo sfera, jau nagrinėti šioje knygoje, o apie svarbiausią – puolimo prigimtį galėsime pasakyti tik kalbėdami apie karo planą; bet kai kas lieka pasakyti čia, todėl mes norėtume pradėti nuo karo žygio, kurio tikslas yra didelio sprendimo siekimas.

1. Svarbiausias puolimo tikslas yra pergalė. Puolantysis gali įveikti visus gamtinius gynybos pranašumus tik jėgų persvara ir dar tokiu kukliu pranašumu, kurį duoda puolančiai kariuomenei samprata to, kad ji puola ir juda į priekį. Suprantama, mes darome prielaidą, kad besiginantysis veikia taip pat be klaidų ir deramai, kaip ir puolantysis. Su šia pastaba mes norime pašalinti miglotas idėjas apie netikėtą puolimą ir staigumą, kurie puolime laikomi didžiausiu pergalės šaltiniu ir kurių nebūna be ypatingų individualių aplinkybių. Kaip iš tiesų yra su netikėtu strateginiu puolimu, mes kalbėjome kitoje vietoje. Jei puolimui trūksta fizinio pranašumo, turi būti moralinis, kad kompensuotų nepalankias silpnesnės formos, kur nėra ir tokio pranašumo, puolimas bus nemotyvuotas ir nesėkmingas, puses.

2. Tikrasis gynybos genijus yra atsargumas, puolimo yra drąsa ir pasitikėjimas savo jėgomis. Tai dar nereiškia, kad priešingų savybių turėtų trūkti abiem pusėms, bet kiekvienos išvardytos savybės labiau padeda gynybai ir puolimui. Visos šios savybės yra būtinos tik todėl, kad karinė veikla nėra matematinių išvedžiojimų pratybos, o veikla tamsiose, mažiausiai sutemų srityse, kur tenka savo likimą patikėti karvedžiui, kuris labiausiai tinka šiam tikslui. Kuo morališkai silpnesnis besiginantysis, tuo įžūlesnis privalo būti puolantysis.

3. Siekiant nugalėti, reikia sutikti priešo ginkluotąsias pajėgas. Tai sudaro mažiau abejonių puolime, negu gynyboje, nes puolančiajam lieka tik surasti besiginantįjį savoje pozicijoje. Kalbėdami apie gynybą tvirtinome, kad jeigu besiginantysis įsitvirtino neteisingai, tai puolančiajam nereikia jo ieškoti, nes gali būti tikras, kad besiginančiajam pačiam teks surasti puolantįjį, kuris turės pranašumą, nes jo priešas nėra iš anksto paruoštoje pozicijoje. Viskas šiuo atveju priklauso nuo svarbiausių kelių ir krypčių. Šį punktą, kalbėdami apie gynybą, palikome nenagrinėtą ir nurodėme į šį skyrių.

4. Kokie gali būti artimiausi puolimo objektai ir pergalės tikslai, mes jau kalbėjome anksčiau; jei jie yra karo teatro ribose, kuris yra puolamas, tai smūgio kryptis bus ten einantys keliai. Bet mes neturime pamiršti, kad puolimo objektas paprastai įgauna reikšmę tik su pergale, kad pergalė privalo būti siejama visada tik su tuo. Puolančiajam svarbu ne tik pasiekti objektą, bet būti nugalėtoju, ir todėl smūgis turi būti nukreiptas ne tiek į objektą, kiek į kelią, kurį turi užimti priešo kariuomenė. Šis kelias ir yra artimiausias puolimo objektas. Sutikti priešo kariuomenę, kol ji pasieks objektą, ją atkirsti nuo jo ir sumušti šioje padėtyje, reiškia pasiekti didžiausią pergalę. Tarkime, pagrindinis puolimo objektas – priešo sostinė, o priešas neišsidėstė tarp jos ir puolančiosios kariuomenės; tuomet puolantysis elgtųsi neteisingai žygiuodamas tiesiog į sostinę, bet geriau padarytų, paimdamas kryptį į kelius tarp priešo kariuomenės ir sostinės ir ten siektų pergalės, kuri nuves ir į sostinę.

Jeigu puolančiojo pergalės zonoje nėra didelio objekto, tai priešo kariuomenės ryšys su artimiausiu objektu ir bus punktas, kuriam reikia teikti didžiausią svarbą. Kiekvienas puolantysis klaus savęs: jei man pasiseks mūšyje, ką man duos pergalė? Užkariavimo objektas yra natūrali smūgio kryptis. Jeigu besiginantysis išsidėstė šia kryptimi, jis teisus, ir nelieka nieko kita, kaip ją suieškoti. Jeigu būtų jo pozicija per stipri, puolantysis turėtų ją bandyti apeiti, t. y. iš būtinumo. Bet jei besiginantysis netinkamoje vietoje, puolantysis pasirenka šią kryptį, o susilyginęs su priešu, jei pastarasis nebando perimti puolimo, pasuka į jo ryšių liniją su tuo tikslu, kad pasitiktų priešo kariuomenę. Bet jei pastaroji nepajudėtų iš vietos, puolantysis turėtų grįžti ir pulti ją iš užnugario.

Kai tenka rinktis tarp skirtingų kelių, reikia pirmenybę teikti dideliems prekybiniams keliams, kurie natūralesni ir geresni. Jei tie keliai daro didelį posūkį, reikia vietoje jų pasirinkti tiesesnius, nors ir mažesnius kelius, nes atsitraukimo kelias, labai nukrypęs nuo tiesios linijos, visada sukelia daug pavojų.

5. Puolantysis, kuris siekia lemiamo sprendimo, neturi priežasties dalyti savas pajėgas, ir dažniausiai, jei taip nutinka, tai reikia vertinti kaip klaidą dėl padėties neaiškumo. Visos kolonos turi judėti pirmyn tokiu pločiu, kad visos kartu galėtų smogti. Jei ir priešas išdalino savo pajėgas, tai puolančiajam turėtų būti labai naudinga, tokiu atveju, kad išsaugotų palankią padėtį, puolančiajam gal teks vykdyti manevrus, strategines *fausse attaques* (klaidinamąsias atakas); tokiu atveju puolančiojo pajėgų padalijimas yra tikslingas. Būtinas puolančiojo kariuomenės padalijimas į kelias kolonas naudojamas taktiniam apglėbimo formos puolimui, nes pastarasis būdingas puolimui ir nereikia jo ignoruoti be būtino reikalo. Bet apglėbimas neturi išeiti iš taktikos ribų, nes strateginis apglėbimas didelio smūgio sudavimo metu yra neleistinas jėgų švaistymas. Jį pateisinti galima tik tada, kai priešas toks stiprus, kad dėl pergalės nėra abejonių.

6. Bet ir puolimui reikia atsargumo, nes puolantysis taip pat turi savo užnugarį, turi savo kelius, kuriuos būtina apsaugoti. Toks aprūpinimas turi būti siekiamas puolimo būdu, *eo ipso*, t. y. per pačią kariuomenę. Jeigu tam turi būti skirti specialūs daliniai iš kariuomenės, tai gali pakenkti smūgio jėgai. Kadangi didelė kariuomenė kovoja fronte ne mažiau vieno praėjimo pločiu, ji pati dengia savo kelius ir atsitraukimo kelią, jeigu jų kryptis nenukrypsta per daug nuo fronto linijos.

Šios rūšies pavojai, kurie gresia puolančiajam, priklauso nuo priešo padėties ir charakterio. Kur slegia reikiamo priimti sprendimo atmosfera, besiginančiajam lieka mažai laiko tokios rūšies veiksmams; puolančiajam įprastais atvejais nėra ko labai bijoti. Bet kai judėjimas į priekį baigiasi, puolantysis pats vis daugiau ir daugiau pereina į gynybinę padėtį, tuomet užnugario dengimas darosi vis būtinesnis, pereina į svarbiausią užduotį. Kadangi puolančiojo užnugaris pagal dalyko prigimtį yra silpnesnis už besiginančiojo, šis

gali jau prieš pereidamas į tikrą puolimą, ir netgi, kai atsitraukdamas užleidžia teritoriją, pradėti veiksmus prieš puolančiojo susisiekimo linijas.

11 skyrius

KARO TEATRO PUOLIMAS NEIEŠKANT SPRENDIMO

1. Jeigu neužtenka noro ir jėgų siekti didelio sprendimo, vis vien strateginio puolimo numatytas planas gali būti nukreiptas į kokį nors mažą objektą. Jeigu puolimas pavyksta, pasiekus tą objektą grįžtama į pusiausvyrą ir ramybę. Jeigu atsiranda sunkumų, tai ėjimas į priekį pasibaigia anksčiau. Vietoj jo būna atsitiktinis puolimas arba strateginis manevravimas. Toks daugumos karo žygių pobūdis.

2. Tokio pobūdžio puolimo objektai gali būti:

a) Dalis teritorijos. Ją užėmus yra pranašumų aprūpinant maisto produktais, taip pat surenkant kontribuciją, savo šalies tausojimas, kas taip pat gali būti taikos ekvivalentas. Kartais prie to prisideda ginklo garbės sąvoka, kaip būdavo prancūzų karvedžių žygiuose, vadovaujant Liudvikui XIV. Labai didelė svarba yra, ar galima išlaikyti šią teritoriją, ar ne. Pirmasis paprastai būna tas atvejis, kai ji susijungia su karo teatru ir jį papildo. Tik tokios teritorijos dalys gali būti taikos ekvivalentas, kitos būna užimtos tik žygio metu ir žiemą būna paliekamos.

b) Reikšmingas priešo sandėlis. Jei jis yra nereikšmingas, negali būti vertinamas kaip visą žygį nulemiantis puolimo objektas. Nors jis atneša nuostolių besiginančiajam ir naudą puolančiajam, bet didžiausia nauda pastarajam, kad besiginantysis priverstas atsitraukti ir atlaisvinti teritoriją, kurią priešingu atveju būtų išlaikęs. Sandėlio užėmimas iš esmės tik priemonė, ir čia paminimas kaip tikslas, nes jis yra artimiausias konkretus veikimo tikslas.

c) Tvirtovės užėmimas. Mes paskyrėme tvirtovių užėmimui atskirą skyrių. Iš nurodytų priežasčių pakankamai aišku, kodėl tvirtovės visada yra norimas objektas visų puolamųjų karų ir žygių, kurie negali nukreipti savo planų į visišką priešo sunaikinimą ar užėmimą didesnės jo šalies dalies; todėl lengvai paaiškinama, kodėl turtinguose Nyderlanduose buvo kalbama tik apie vienos ar kitos tvirtovės užėmimą, visos provincijos užėmimas nebuvo pagrindinis tikslas, bet kiekviena tvirtovė buvo vertinama kaip atskiras dydis, kuri yra vertybė pati, ir daugiau kreipė dėmesį į operacijos lengvumą ir patogumą, negu pačios tvirtovės vertę.

O nors šiek tiek reikšmingesnės tvirtovės apgulimas jau yra žymi operacija, nes reikalauja didelių piniginių išlaidų, o į jas reikia atsižvelgti karuose, kur ne visada lygstama dėl visumos. Todėl tokia apgultis priklauso žymiausiems strateginio puolimo objektams. Kuo nereikšmingesnė tvirtovė ar kuo lengviau vyksta apgultis, kuo mažesnis tam pasirengimas, tuo labiau viskas *en passant*, t. y. tuo menkesnis pasirodys strateginis tikslas ir labiau atitiks silpnas pajėgas, dažnai viskas užsibaigs tiktai komedija, vaidinama tik todėl, kad puolantysis turi kažką daryti.

d) Sėkmingas mūšis, susirėmimas ar kautynės dėl trofėjų arba net dėl ginklo garbės ir kartais vien tik karvedžio ambicijų; kad taip pasitaiko, galėtų abejoti tik tas, kas nežino karo istorijos. Liudviko XIV laikų prancūzų karo žygiuose daugiausiai buvo tokių puolamųjų mūšių. Bet reikia pastebėti, kad šie karai turėjo ir objektyvių, pagrįstų priežasčių, tai nebuvo tik tuštybės žaidimas; jie turėjo didelės įtakos taikai, vedė pakankamai tiesiai į tikslą. Ginklo garbė, moralinis kariuomenės ir karvedžio pranašumas, visa tai veikė nematomai, bet nepaliaujamai prasiskverbė į visus karo veiksmus.

Tokio mūšio tikslo prielaida:

a) kad būtų pergalės perspektyva,

b) kad pralaimėjimo atveju nebūtų per daug pastatyta ant kortos.

Tokių mūšių, kurie vyksta suvaržytomis aplinkybėmis ir su ribotu tikslu, nereikia painioti su tais, kur pergale lieka nepasinaudota tik dėl nugalėtojo moralinio silpnumo.

3. Išimtis yra pastarasis (d) objektas, visi kiti gali būti pasiekti be reikšmingų mūšių, ir paprastai puolantysis stengiasi siekti savo tikslo be jų. Strateginės priemonės, kurios siūlomos puolančiajam be lemiamų mūšių, išplaukia iš tų interesų, kuriuos besiginantysis turi savo karo teatre: grėsmė jo ryšių linijoms, ar tai būtų sandėliai, vandens keliai, ar kiti jo kariuomenės daliniai, jo stiprių pozicijų užėmimas, turtingų miestų, derlingų vietovių, neramių gyventojų, kurie gali sukelti sukilimą, grėsmė silpniems priešo sąjungininkams. Jei puolantysis pažeidžia ryšius, kurių besiginantysis negali atkurti be aukų, verčia jį užimti atsitraukiant atgal arba į šalį kitą poziciją, kad galėtų dengti tą objektą arba užleisti geriau mažesnį. Taip lieka šalies dalis laisva; tvirtovė ar sandėlis neapsaugota. Gali pasitaikyti didesni ar mažesni mūšiai, bet jų nesiekia, jie nėra tikslas, o tik būtina blogybė ir negali peržengti tam tikro dydžio ir svarbumo laipsnio.

4. Besiginančiojo poveikis puolančiojo ryšių linijoms yra reakcijos rūšis: t. y. pasipriešinimo rūšis, kuri karuose su sprendimu tik tada pasitaiko, kai operacijos linija yra labai ilga; ši reakcijos forma artimesnė karams be didelių sprendimų. Tiesa, pastaruoju atveju puolančiojo linijos retai siekia tokį ilgį, bet čia ne tiek svarbu, kad priešas patirtų didelę žalą; dažnai užtenka sudaryti jam aprūpinimo sunkumų arba aprūpinimą riboti, jeigu priešo linijos ne tiek ilgos, tai pakeičia laiko ištęsimu, kuris gali būti panaudotas šios rūšies kovoje su priešu, todėl savo strateginių sparnų dengimas yra svarbus puolančiojo rūpestis. Kai tarp puolančiojo ir besiginančiojo kyla tokio pobūdžio kova, puolantysis privalo savo natūralius nuostolius išlyginti jėgų pranašumu. Jeigu puolančiajam dar lieka jėgų ir ryžto suduoti smūgį kokiai nors grupei ar net pagrindinėms priešo pajėgoms, tai grėsmė jiems bus geriausia priedanga puolančiajam.

5. Mes pagaliau turime paminėti dar vieną pranašumą, kokį tokio pobūdžio kare turi puolantysis: jis gali teisingiau spręsti apie priešo pajėgas ir sumanymus, negu jo priešas. Kokiu laipsniu puolantysis gali būti sumanus ir drąsus, sunkiau numatyti, negu tai, ar besiginantysis planuoja kokią didelę operaciją. Apskritai praktiškai paėmus, jau karo formos pasirinkimas, kad priešas sustojo prie gynybos, yra garantija, kad jis nenori priešo ginkluotųjų

pajėgų sunaikinimo; be to, pasirengimas rimtai kontratakai skiriasi nuo pasirengimo gynybai, sunkiau atskirti puolančiojo didesnio ar mažesnio masto pasirengimus; pagaliau besiginantysis priverstas anksčiau pradėti savo priemones ir puolantysis atsako į jau žengtą žingsnį.

12 skyrius

TVIRTOVIŲ PUOLIMAS

Tvirtovių puolimas mus domina ne iš fortifikacijos, t. y. įtvirtinimo darbų pusės, bet, pirma, kaip atakos strateginis tikslas; antra, pasirinkimas tarp daugelio tvirtovių; trečia, kaip apgulties dengimo būdas.

Tvirtovės praradimas silpnina gynybą, ypač jei tvirtovė buvo jos dalis. Kita vertus, puolantysis, užėmęs tvirtovę, gauna didelį pranašumą, gali dengti dalį savo teritorijos, savo išsidėstymą ar panaudoti ją savo sandėliams, ir jos, jei puolantysis turi pereiti į gynybą, tampa šios gynybos tvirta atspara: visi šie ryšiai, kuriuos turi tvirtovės su karo teatru, paaiškina mums pakankamai ir apie jų puolimą.

Taip pat, kas susiję su tvirtovių užėmimu, yra didelis skirtumas tarp žygių ieškant sprendimo ir kitų rūšių kampanijų. Pirmu atveju šį užėmimą visuomet reikia vertinti kaip būtiną blogybę. Apgulti tokias tvirtoves, kurių negalima neapgulti, būtina, kol aplinkybės verčia ieškoti sprendimo. Kai sprendimas priimtas, kai krizė, jėgų įtampa kuriam laikui praeina ir prasideda ramybės laikotarpis, tvirtovių užėmimas gali vykti kaip užėmimų įtvirtinimas, ir tada dažniausiai nors ir su įtampa ir jėgų sąnaudomis, bet be didelių pavojų.

Krizės metu pats tvirtovės užėmimas sustiprina krizę ir padaro žalos puolančiajam, niekas taip nesusilpnina jo jėgų, kaip pranašumo reikiamu metu praradimas. Tačiau yra atvejų, kai vienos ar kitos tvirtovės užėmimas yra bū-

tinai reikalingas, jeigu puolimas turi tęstis, tuomet užėmimą reikia vertinti kaip intensyvų puolimo plėtojimą; krizė bus tuo didesnė, kuo prieš tai pergalės buvo mažesnės. Ką dar reikėtų pasakyti apie šį objektą, bus narinėjama skyriuje apie karo planą.

Žygiuose su ribotu tikslu dažniausiai tvirtovės yra ne priemonė, o pats tikslas; tvirtovės užėmimas vertinamas kaip mažas laimėjimas, o kaip toks jis turi pranašumų prieš bet kurį kitą.

1. Tvirtovė yra mažas, labai ribotas užkariavimo objektas, kuris nereikalauja didžiausios jėgų įtampos ir nereikia bijoti nesėkmės.

2. Taikos sudarymo atveju yra mainų objektas, kuriuo galima pasinaudoti.

3. Apgultis yra intensyvus puolimo plėtojimas arba taip atrodantis, nelemia didelio jėgų susilpnėjimo, ką neišvengiamai sukelia kiekvienas kitas puolimas.

4. Apgultis yra operacija, nekelianti katastrofos rizikos.

Dėl šių priežasčių užkariavimas vienos ar daugelio priešo tvirtovių yra paprastai strateginio puolimo tikslas, bet negalintis iškelti sau didelio tikslo. Pagrindas, kuris lemia, pasirenkant tvirtoves apgulimo objektu, kai gali kilti abejonių, yra:

a) kad ją būtų galima lengvai išlaikyti, nes sudarant taiką ji gali būti aukštai vertinama kaip mainų objektas;

b) apgulties priemonių turėjimas. Esant ribotoms priemonėms reikia pasirinkti mažas tvirtoves ir geriau užimti mažą tvirtovę, negu patirti pralaimėjimą prieš didelę.

c) fortifikacinis tvirtovės stiprumas. Jis ne visada atitinka svarbumo santykį; nieko nebūtų kvailesnio, kaip prarasti pajėgas dėl nedidelės reikšmės tvirtovės, kai galima puolimo objektu pasirinkti silpnesnę;

d) apginklavimo ir tiekimo stiprumas, taip pat įgulos jėga. Jei tvirtovės įgula ir apginklavimas silpni, jos užėmimas yra, žinoma, lengvesnis; bet čia reikia pastebėti, kad aprūpinimo ir įgulos stiprumas yra duomenys, kurie apibrėžia jos svarbą, nes kariuomenės dalis ir tvirtovės aprūpinimas yra dalis priešo ginkluotųjų pajėgų, kur kas daugiau negu fortifikaciniai statiniai.

Tvirtovės su stipria įgula užkariavimas labiau atperka aukas, negu tvirtovės su labai stipriais įtvirtinimais;

e) apsiausties priemonių transportavimo lengvumas. Daugiausiai apsiausčių žlunga dėl priemonių trūkumo, o šių trūksta dažniausiai dėl transportavimo sunkumų. Geriausi pavyzdžiai yra princo Eugeno Savojiečio įvykdyta Landrecio apsiaustis 1712 m. ir 1758 metais Olmuetzo apsiaustis, įvykdyta Frydricho Didžiojo;

f) pagaliau reikia galvoti ir apie lengvesnį būdą pridengti apsiaustį.

13 skyrius

DIVERSIJA

Kaip diversija ar nukreipiamasis puolimas suprantamas toks priešo šalies puolimas, dėl kurio pajėgos atitraukiamos nuo svarbiausio punkto. Ir tik jei tai yra pagrindinis ketinimas, o ne objekto užėmimas, operacija įgauna savotišką charakterį, kitu atveju ją galima laikyti paprasta ataka.

Žinoma, diversija privalo turėti puolimo objektą, nes tik vertė šio objekto gali paskatinti priešą skirti jo gynybai dalį kariuomenės; be to, šių objektų užėmimas tuo atveju, jei diversija nepavyktų, yra kompensacija už ten panaudotas jėgas.

Diversijos objektais gali būti tvirtovės, dideli sandėliai arba turtingi dideli miestai, ypač sostinės, galimybė rinkti visų rūšių kontribuciją ir pagaliau parama nepatenkintų priešo valdinių.

Kad diversijos gali būti naudingos, lengva suprasti, bet taip yra ne visada, dažnai net nuostolingos. Pagrindinė sąlyga yra, kad ji atitrauktų priešo ginkluotųjų pajėgų nuo pagrindinio karo teatro daugiau, negu mes panau-

dojame diversijai. Jeigu ji atitraukė pagal skaičių pajėgas, lygias su mūsų, tai diversijos veiksmingumas lygus nuliui, ir operacija yra mažesnės svarbos puolimas. Pagalbinio puolimo, vykdomo palankiomis aplinkybėmis, kurio tikslas pasiekti didelių rezultatų nedidelėmis jėgų sąnaudomis, pvz., be pastangų užkariauti svarbią tvirtovę, negalima vadinti diversija. Tiesa, diversija vadina, kai naujas priešas puola valstybę, kuri jau kariauja, bet toks puolimas skiriasi nuo paprasto tik smūgio kryptimi ir dėl to nereikalingas jam ypatingas pavadinimas, nes taip pavadinami tik ypatingi reiškiniai.

Bet tam, kad silpnesnės pajėgos patrauktų stipresnes, būtinos tam tikros aplinkybės, ir dėl to nepakanka diversijos tikslui, kokią nors ginkluotųjų pajėgų dalį išsiųsti į iki šiol karo nepaliestą punktą.

Jeigu puolantysis į kurią nors priešo provinciją, kuri nepriklauso pagrindiniam karo teatrui, nusiųs 1 000 žmonių grupę, kad surinktų kontribuciją, ir suprantama, galima laukti, kad priešas negalės pasipriešinti su 1 000 žmonių, todėl, jei jis nori apsaugoti provinciją nuo užpuolimų, turėtų ten siųsti ženkliai daugiau. Bet ar negali besiginantysis vietoj ginęs savo provinciją, atstatyti pusiausvyrą puldamas mūsų provinciją, kad jos lemtis būtų ta pati. Taigi, kad iš čia mes gautume kokį pranašumą, reikia nustatyti, kad iš priešo provincijos galima gauti daugiau nei iš mūsų, arba kad jos užėmimas kelia didesnę grėsmę svarbesniems interesams, negu užėmimas mūsų objekto. Jei tai tas atvejis, tai neabejotinai net silpna diversija atitrauks į save pajėgas, ženkliai didesnes, negu mes dėl jos.

Bet, pagal diversijos prigimtį, kuo masės didėja, tuo pranašumas mažėja, nes 50 000 žmonių gali ginti provinciją ne tik nuo 50 000 žmonių, bet ir nuo didesnio skaičiaus. Taigi didelės diversijos pranašumas yra abejotinas; kuo didesnė diversija, tuo turėtų būti palankesnės aplinkybės, kad ji pavyktų.

Tos palankios aplinkybės:

a) ginkluotųjų pajėgų, dalyvaujančių diversijoje, dydis, kuris nesusilpnina pagrindinio puolimo;

b) besiginančiojo punktai, kurie yra labai svarbūs ir kuriems kelia grės-

mę diversija;

c) priešui prijaučiančių nepasitenkinimas;

d) turtinga provincija, kuri gali duoti didelių priemonių karui.

Jei įvertinta įvairiais požiūriais bus vykdoma tokia diversija, kuri žada sėkmę, tai reikia sutikti, kad tokių aplinkybių nėra daug.

Bet reikia pasakyti: kiekviena diversija atneša karą į tokią vietovę, kur pats karas nebūtų kilęs; todėl diversija pažadina daugiau ar mažiau naujas priešo jėgas, kurios šiaip išliktų ramios; į tai reikia ypač atsižvelgti, kai priešas karui parengė rezervo karius ir liaudį. Tai yra daiktų prigimtyje ir patirtis rodo, kad kai tam ar kitam rajonui kyla grėsmė, kad įsiverš priešas, o gynybos priemonių nėra, tai visi stropūs valdytojai imsis visokeriopų priemonių, kad išvengtų pavojaus. Taip gimsta naujos pasipriešinimo jėgos ir, be to, tokia forma, kuri panaši į liaudies karą, todėl lengvai gali jį sukelti.

Reikia atsižvelgti į šią aplinkybę, kad nekastume duobės patys sau.

Operacija į Šiaurės Olandiją 1799 m., į Walchereną 1809 m. vertinamos kaip diversijos ir pateisinamos tik tuo, kad nebuvo galimybės kitaip panaudoti anglų kariuomenę, bet nereikia abejoti, kad diversijos būtų padidinę prancūzų pasipriešinimą ir bet koks išlaipinimas Prancūzijoje būtų davęs analogiškų pasekmių. Išlaipinimas Prancūzijoje duoda daug pranašumų, bet pateisinti galima tik tada, kai galima tikėtis kurios nors provincijos žmonių paramos prieš savo vyriausybę.

Kuo mažiau kare ieškoma didelių sprendimų, tuo labiau tinka diversijos, bet nauda bus mažesnė. Esant palankioms aplinkybėms diversijos yra priemonė išjudinti sustingusias liaudies mases.

Vykdymas

1. Diversija gali apimti tikrą puolimą, tada jos vykdymas neturi ypatingo pobūdžio, tik skubėjimą ir drąsą.

2. Jos tikslas gali būti padaryti didesnį įspūdį, negu yra iš tiesų, tada diversija yra ir demonstracija, t. y. apgaulingieji manevrai. Kokios ypatingos priemonės tokiu atveju turi būti panaudotos, gali patarti tik gudrus

protas, kuris gerai žino aplinkybes ir žmones. Tokiu tikslu pajėgos visada išsklaidomos.

3. Jei pajėgos yra gana didelės, o atsitraukimas ribotas tam tikrais punktais, tai rezervas, prie kurio viskas prisijungia, yra esminė sąlyga.

14 skyrius

ĮSIVERŽIMAS

Ką mes iki šiol esame kalbėję apie įsiveržimą, beveik viskas yra terminologija. Dažnai šį pasakymą vartoja naujieji rašytojai, dažnai pretenduodami taip apibūdinti kažką savitą, *guerre d'invasion*, t. y. invazinis karas, dažnai kartoja prancūzai. Jie taip apibrėžia kiekvieną puolimą į svetimos šalies gilumą ir priešpastato šį puolimą metodiniam, t. y. tokiam, kuris graužia tik šalies kraštą. Bet tai yra tik nefilosofiška kalbos painiava. Ar puolimas sustoja netoli sienos, ar įsiskverbia į priešo šalies gilumą, ar siekia užimti tvirtoves, ar ieško priešo pajėgų branduolio, kurį turi nepaliaujamai persekioti, priklauso ne nuo strateginių veiksmų pobūdžio, o yra aplinkybių pasekmė. Kai kuriais atvejais, nepaisant skverbimosi į priekį, karas vyksta metodiškiau ir atsargiau, negu tuomet, kai delsiama prie sienos, bet dažniausiai tai yra ne kas kita, kaip laiminga sėkmė su jėga vykdyto puolimo ir niekuo nuo jo nesiskiriantis.

AŠTUNTOSIOS KNYGOS APMATAI

KARO PLANAS

1 skyrius

ĮVADAS

Skyriuje apie karo esmę ir tikslus mes davėme bendrą karo supratimo schemą ir nurodėme jo santykį su viskuo, kas yra su juo susiję, kad pradėtume tyrimą turėdami teisingą supratimą. Mes peržvelgėme daug sunkumų, su kuriais susiduria mūsų protas, ir palikę ateičiai išsamesnį jų nagrinėjimą sustojome ties ta išvada, kad priešo sutriuškinimas, taigi jo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas, yra pagrindinis viso karo veiklos tikslas. Tai mums davė galimybę kitame skyriuje parodyti, kad vienintelė karinės veiklos priemonė yra mūšis. Manome, kad toks tvirtinimas davė pradžią teisingam požiūriui.

Po to mes išnagrinėjome svarbius karo veiklos santykius ir formas, kurie yra už mūšio ribų, kad tiksliau nustatytume jų vertę, iš dalies priklausančią nuo daiktų prigimties, iš dalies vadovaudamiesi kariniu istoriniu patyrimu. Mūsų uždavinys buvo juos išvalyti nuo miglotų, dviprasmiškų įsivaizdavimų, susijusių su jais, ir į pirmą planą iškelti tikrą karo veiksmų tikslą – priešo sunaikinimą. Čia kalbėsime apie karo ir karo kampanijų planą, kas mus verčia grįžti prie karo, kaip visumos, ir verčia susieti mūsų įsivaizdavimus su pirmojoje knygoje pateiktomis pažiūromis.

Dabar laukia savo eilės skyriai, kuriuose nagrinėjami klausimai, iš esmės apimantys tikrąją strategiją, visą jos esmę ir apimtį. Nedrąsiai mes įžengiame į šios srities gilumą, kurioje susieina visi jos siūlai. Iš tikrųjų šis nedrąsumas pasiteisina.

Jeigu žiūrėsime vienaip, atrodo, kad karo veikla yra labai paprasta. Mes dažnai girdėjome ir skaitėme, kaip didieji karvedžiai paprastai ir kukliai apie tai kalbėjo; jų žodžiais, sunkiasvorės karo mašinos išjudinimas ir valdymas yra antrame plane, palyginus su jų asmenybe, tokiu būdu visas milžiniškas karo aktas individualizuojamas į savotišką dviejų vadų dvikovą. Jų veiklos motyvai atrodo sąlygojami paprastų įsivaizdavimų, kartais nesudėtingų dvasinių siekių; atrodo, kad karvedžiai į savo veiklą žiūri lengvai, pasitikėdami, netgi lengvabūdiškai; bet, kita vertus, mes matome daugybę aplinkybių, kurias turi analizuoti ieškantis karvedžio protas, dideli, dažnai neapibrėžti nuotoliai, kuriuos sieja atskiri siūlai ir daugybė kombinacijų. Mes turime prisiminti įsipareigojimą, susijusį su teorija, visa tai apimti sistemingai ir išsamiai, kiekvieną veiksmą pagrįsti. Natūralu, kad mus su didele jėga apima baimė nusiristi į mokyklinį pedantiškumą, kur tarp nepaslankių sąvokų nesutiksime didžiųjų karvedžių samprotavimų, vienu žvilgsniu aprėpiančių reikalo esmę. Jei teorinių pastangų rezultatas atvestų į tai, būtų geriau prie jų ir nesiartinti; jos sukeltų tai, kad talentas menkintų teoriją, o tokia teorija greitai būtų pamiršta. Kita vertus, ši lengva karvedžio orientacija, įsivaizdavimų paprastumas, karo veiklos suasmeninimas yra gero karo vykdymo siela ir tik tokioje plotmėje galima įsivaizduoti tą karvedžio sielos laisvę, kuri būtina, kad valdytų aplinkybes, o ne būtų jų numalšinta.

Nedrąsiai žengiame kitą žingsnį; jis gali būti nukreiptas tik tuo keliu, kurį mes pasirinkome iš pradžių. Teorija turi aiškiai nušviesti daugybę aplinkybių, kad protui būtų lengviau orientuotis tarp jų; ji turi išrauti piktžoles, kurios leido išaugti klaidoms; ji turi parodyti reiškinių santykį, atskirti esminį nuo neesminio. Ten, kur įsivaizdavimas sudaro tokį tiesos branduolį, kurį mes vadiname principu, ten, kur jie nustato tokią tvarką, kurią mes vadiname taisykle, teorija tai turi pažymėti.

Ką protas įkvėps klaidžiojantį tarp fundamentalių dalyko sampratų, tie spinduliai, kurie sužvilgės jame, tai ir bus ta nauda, kurią gali duoti teorija. Ji negali aprūpinti paruoštomis formulėmis praktiniams uždaviniams spręsti; ji negali nurodyti būtino jo kelio, iš abiejų pusių apriboto principais. Teorija

tik leidžia nukreipti tiriamą žvilgsnį į daugybę reiškinių ir jų santykius ir tik po to paleidžia žmogų į aukščiausią veiklos sritį. Ten sukaupęs visas jėgas jis veiks pats suprasdamas tiesą ir teisingumą, išreikštą konkrečia, aiškia mintimi, gimusia veikiant šioms jėgoms, bet atrodančia greičiausiai rezultatu jausmų, negu mąstymo.

2 skyrius

ABSOLIUTUS IR TIKRASIS KARAS

Karo planas sujungia visą karinę veiklą į vieną veiksmą, turintį vieną galutinį tikslą, į kurį įeina visi kiti tikslai.

Joks karas nepradedamas arba, protingai mąstant, neturi būti pradedamas neišsiaiškinus, ką norima pasiekti karu ir kokia turi būti jo eiga; pirmasis yra karo esmė, antrasis yra tikslas. Iš šios pagrindinės minties išplaukia visas vadovavimas karui, kuris nustato priemonių apimtį, energijos matą; jo įtaka pasireiškia iki mažiausių veiklos grandžių.

Pirmajame skyriuje mes kalbėjome, kad priešo sutriuškinimas natūralus karo veiklos tikslas, ir jeigu laikysimės tikslaus filosofinio požiūrio, tai kito tikslo ir negali būti.

Kadangi šis supratimas svarbus abiem kariaujančioms pusėms, iš to sektų, kad karo veiksmuose neturi būti pauzių ir negali įsiviešpatauti ramybė tol, kol viena pusė bus sumušta.

Skyriuje apie pauzes karo veiksmuose mes parodėme kaip vien tik nesantaikos principas, priskirtas jos nešiotojui, žmogui, ir visoms aplinkybėms, iš kurių sudarytas karas, patiria stabdančio ir mažinančio veiksnio įtaką.

Bet to apribojimo visiškai nepakanka tam, kad galėtume pereiti nuo pirminės karo sąvokos prie konkrečios, t. y. jo formos, kokią mes matome

tikrovėje. Dauguma karų tik iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip abipusio pasipiktinimo sprogimas, kai kiekvienas griebiasi ginklo, kad apgintų save ir kitam įvarytų baimės, o pasitaikius progai – smogtų. Taigi čia mes nematome viena kitą naikinančios stichijos, kurios suvestos draugėn. Prieš mus dar tik įtampa dviejų atskirų stichijų, kurios išsikrauna mažais pavieniais smūgiais.

Kodėl nepakanka filosofinės pažiūros į karą? Kas yra izoliuojanti pertvara, kuri trukdo totalinei iškrovai? Ši pertvara – tai daugybė reiškinių, jėgų, kur karas susijęs su valstybiniu gyvenimu; jie sudaro tokį labirintą, per kurį negalima paprastu būdu padaryti logiškos išvados dviem trimis silogizmais; loginis nuoseklumas dingsta jo labirintuose, o žmogus, įpratęs bet kurioje situacijoje veikti vadovaudamasis jausmais ir supratimu, o ne griežta logika, vargu ar pajus šiuo atveju visą neaiškumą ir savo veiksmų nenuoseklumo trūkumą.

Bet jei protas, iš kurio kyla karas, ir galėtų suvokti visas šias aplinkybes iš karto, savo tikslo nepaleisdamas iš akių nei akimirkai, tai to nereikia laukti iš visų valstybės protų, kurie šiuo atveju turi reikšmę.

Toks nenuoseklumas būna tai vienoje, tai kitoje pusėje, tai kartu abiejose ir tampa priežastimi to, kad karas visiškai skiriasi nuo to, koks jis turi būti pagal savo sąvoką, jis tampa pusiniu, be vidinio ryšio.

Tokį karą mes randame beveik visur ir būtų galima abejoti, kad mūsų įsivaizdavimas apie jo absoliučią esybę būtų realus, jeigu mes nematytume tikro karo mūsų dienomis kaip absoliučiai tobulo. Po trumpo įvado, kurį padarė prancūzų revoliucija, į nieką neatsižvelgiantis Napoleonas greitai pakėlė karą į tą laipsnį. Jam vadovaujant karas vykdavo iki visiško priešo sutriuškinimo; beveik taip nesulaikomai sekė atatranka. Natūralu ir logiška, kad tai mus grąžina prie pirminės karo su jo negailestingomis išvadomis idėjos.

Ar mes turime prie to apsistoti ir apie visus karus, kaip toli būtų nuo to nutolę, spręsti pagal tai? Ir visas teorijos išvadas padaryti remiantis tuo?

Mes dabar turime nuspręsti tai, nes neturėdami požiūrio, ar karas bus laikomas karu tik tada, kai priartės prie absoliuto, ar gali būti kitoks, negalime pasakyti protingo žodžio apie karo planą.

Jeigu mes laikysimės pirmojo, tai mūsų teorija artės prie to, kas tikrai būtina, bus aiškesnė ir išsami. Bet ką mes galime pasakyti apie visus karus, kurie buvo vykdomi Aleksandro Makedoniečio laikais, išskyrus kai kuriuos romėnų žygius iki pat Bonaparto? Mes turėtume viską atmesti; turbūt negalėtume nesigėdydami imtis tokio įžūlumo. Bet kas blogiausia, mes privalėtume sau pasakyti, kad kitą dešimtmetį, priešingai mūsų teorijai, vėl gali būti toks pat karas ir kad mūsų teorija, apginkluota galinga logika, lieka bejėgė prieš aplinkybių jėgą. Todėl mums teks susitaikyti su tuo, kad turime konstruoti karą ne iš tuščio supratimo, o pripažinti teisę viskam, kas svetima, kas prie jo prisideda ir su juo yra susiję, ir skirti deramą vietą natūraliam sunkumui, iš dalies trinčiai ir visoms žmogaus dvasios silpnybėms, nenuoseklumui, neaiškumui. Mes turime suprasti, kad karo vaizdas išplaukia iš viešpataujančių tuo metu idėjų, jausmų ir santykių. Be to, jei norime būti visai atviri, turime pripažinti, kad taip buvo ir tada, kai būtent Bonaparto laikais karas įgijo absoliučią formą.

Jei turime taip pasielgti, tai reikia pripažinti, kad karas kyla ir įgauna pavidalą iš galutinio ne visų santykių, kuriuos jis paliečia, suderinimo, bet tik iš kai kurių atskirų, kurie tuo metu yra vyraujantys; iš čia savaime išeina, kad jis remiasi galimybių, tikimybių, laimės ir nelaimės žaidimu, už kurių dingsta loginių išvadų nuoseklumas ir logika; galų gale tampa bejėgis ir nepatogus mūsų smegenų instrumentas. Tenka sutikti, kad karas yra toks dalykas ir kad gali būti tai didesniu, tai mažesniu laipsniu karas.

Visa tai turi pripažinti teorija, bet jos pareiga visgi į pagrindinę vietą iškelti karo vaizdą ir panaudoti jį kaip bendrą orientyrą, kad siekiantis ką nors gauti iš teorijos išmoktų neišleisti jo iš akiračio ir vertintų karą kaip pagrindinį kriterijų visų vilčių ir baimių, kad priartėtų prie jo, kada jis gali arba kada jis privalo.

Neabejojama, kad pagrindinis įsivaizdavimas, būdamas mūsų mąstymo ir veiklos fundamentu, suteikia jiems tam tikrą toną ir charakterį net tada, kai artimiausieji sprendžiantieji motyvai išeina iš kitos sferos; taip dailininkas spalvomis savo paveikslams suteikia vieną ar kitą toną.

Jeigu teorija tai gali daryti sėkmingai dabar, tai tuo ji dėkinga pastariesiems karams. Be šių įspėjančių pavyzdžių griaunančios stichijos teoriją veltui kimiai šauktų; niekas netikėtų tuo, kas dabar yra visų išgyventa.

Ar prūsai 1798 metais būtų išdrįsę su 70 000 žmonių įsiveržti į Prancūziją, jei būtų nujautę, kad atgalinis smūgis nepasisekus sugriaus visą seną europinę pusiausvyrą?

Ar būtų prūsai 1806 metais su 100 000 žmonių pradėję karą su Prancūzija, jei jie būtų įvertinę, kad pirmas pistoleto šūvis bus kibirkštis į minų židinį, nuo kurio sprogimo išlėks į orą?

3 skyrius

A. VIDINIS KARO REIŠKINIŲ RYŠYS

Priklausomai nuo to, ar galvojama apie karo absoliučią ar toliau ar mažiau nuo to nutolusią tikrąją formą, susidarome du skirtingus įsivaizdavimus apie karo veiksmų sėkmę.

Esant absoliučiai karo formai, kai viskas logiškai išplaukia iš reikiamų pagrindimų ir viskas greitai susikabina vienas su kitu, ir, jei galima taip pasakyti, nelieka jokių neutralių tarpų, visas karas kupinas įvairių ryšių; glaudus ryšys apima vieną po kito einančius mūšius; kulminacinis taškas, t. y. aukščiausias taškas, kurį turi kiekviena pergalė, nustato ribas, už kurių prasideda praradimų ir pralaimėjimų sritis; mes tvirtiname, kad visi natūralios karo eigos santykiai sudaro galimybę tik vienos sėkmės, būtent galutinės sėkmės. Reikia nuolat priminti, kad tik pabaiga vainikuoja darbą. Esant tokiam supratimui, karas yra nedaloma visuma, kurio atskiros dalys turi reikšmę tik sąryšyje su visuma. Maskvos ir pusės Rusijos užkariavimas Napoleonui būtų turėjęs reikšmę tik tada, jei būtų pasiekęs numatytą taiką. Bet ji buvo tik žygio plano dalis ir jam

trūko kitos dalies, būtent rusų kariuomenės sutriuškinimo. Jei įsivaizduotume šią sėkmę ir visa kita prie to, tai būtų pasiekta taika, jei taip galima būtų pavadinti šio pobūdžio dalykus. Šios antros dalies Napoleonas negalėjo pasiekti, nes jis praleido tinkamą sutriuškinimo momentą; pagaliau visi pasiekti rezultatai pirmoje dalyje buvo ne tik nenaudingi, bet ir pražūtingi.

Šiam požiūriui į bendrą karo laimėjimų ryšį, kurį galima pavadinti kraštutiniu, galima priešpastatyti kitą kraštutinį įsivaizdavimą, kuriuo remiantis karas susideda iš atskirų, turinčių tam tikrą reikšmę laimėjimų, nors kaip kortų lošime, paskutinis lošimas nedaro įtakos kitam lošimui; tokiu būdu viskas sueina į rezultatų sumą ir kiekvieną iš jų galima atidėti, kaip lošimo kauliuką.

Taip pat kaip ir pirmasis įsivaizdavimas semia tiesą pačioje karo esmėje, taip ir antrasis ją randa istorijoje. Yra daug atvejų, kai galima pasiekti nedidelę sėkmę, nesusisaistant sunkinančiomis sąlygomis. Kuo nuosaikesnė karo stichija, tuo dažniau bus tokių atvejų; bet niekada nebuvo, kad pirmoji pažiūra visiškai pasiteisintų, kaip ir nebūna karų, kuriems atitiktų tik antroji, tad pirmoji būtų visai nereikalinga.

Jei mes laikysimės pirmosios šių pažiūrų, nematysime būtinybės nagrinėti iš pat pradžių kiekvieną karą kaip visumą; su pirmu žingsniu į priekį karvedys mato tą tikslą, kur nueina visos linijos.

Jeigu mes laikysimės antrojo požiūrio, tai galima siekti antraeilės naudos, o dėl jų pačių ir visa kitą palikę tolesnių įvykių eigai. Kadangi nei vienas iš šių požiūrių neduoda rezultato, teorija negali apsieiti ir be vieno, ir be kito. Tačiau skirsis būdas, kuriuo ji naudojasi, nes reikalaujama, kad pirmasis būtų laikomas pagrindiniu, o antrasis būtų naudojamas kaip papildantis, priklausantis nuo ypatingų aplinkybių.

Kai Frydrichas Didysis 1742, 1744, 1757 ir 1758 metais iš Silezijos ir Saksonijos puolė Austrijos valstybę, jis gerai suprato, kad tai neatneš naujų tvirtų užkariavimų, kaip buvo Silezija ir Saksonija, jis darė tai ne todėl, kad ketino užkariauti Austrijos valstybę, bet jis turėjo kitą tikslą: laimėti laiko ir sustiprėti; tai buvo galima pasiekti nerizikuojant visa savo egzistencija.

Bet kai prūsai 1806 m. ir Austrija 1809 m. siekė dar kuklesnio tikslo, būtent išvyti prancūzus už Reino, tai reikėjo, kad jie protingai apžvelgtų visus įvykius, kurie tiek sėkmės, tiek nesėkmės atveju būtų lėmę net taikos sudarymą.

Tai buvo būtina tam, kad iki galo nuspręstų, iki kokios ribos galima be pavojaus panaudoti savo pergalę, kaip ir kur jie pajėgtų sustabdyti pergalingą priešo žygiavimą.

Koks skirtumas yra tarp abiejų santykių, rodo atidus istorijos nagrinėjimas.

Aštuonioliktajame amžiuje, Silezijos karų periodu, karas buvo tik kabinetų dalykas, kuriame liaudis dalyvavo tik kaip aklas instrumentas; devynioliktojo amžiaus pradžioje tautos iš abiejų pusių jau stovėjo ant svarstyklių.

Karvedžiai, kurie kovojo prieš Frydrichą Didįjį, buvo žmonės, vykdantys pavedimą, ir būtent žmonės, kurių charakteringas bruožas buvo baimingas apdairumas. Austrų ir prūsų priešas buvo, trumpai tariant, pats karo dievas.

Ar šie skirtingi santykiai neprivalėjo sąlygoti ir skirtingų pažiūrų? Ar nereikėjo 1805, 1806 ir 1809 metais nukreipti žvilgsnį į kraštutinius nelaimingus atvejus kaip į kažką artimą, galimą ir netgi tikimą, kas galėjo atvesti į visiškai kitą jėgų įtampą ir planus, negu tie, kurių objektas buvo keletas tvirtovių ir vidutinių matmenų provincija.

Tai nebuvo padaryta tinkamu mastu, nors Prūsija ir Austrija, ruošdamosi karui, pakankamai jautė politinės atmosferos įaudrintą įtampą. To ir negalima buvo įvykdyti, nes tuo metu santykiai dar nebuvo taip išsamiai išaiškinti istorijos. Būtent 1805, 1806 ir 1809 metų bei vėlesni žygiai mums labai padėjo aiškiai apibendrinti idėjas naujesnio absoliutaus karo su jo viską griaunančia energija.

Taigi teorija reikalauja, kad prieš kiekvieną karą būtų išaiškintas įsivaizdavimas apie jo pobūdį ir bendrus bruožus, išsirutuliojančius iš politinių duomenų ir aplinkybių. Kuo labiau pagal šiuos bruožus karas priartės prie absoliutaus, kuo stipriau numatomas karo bruožas apims kariaujančių valstybių interesus ir įtrauks jas į bendrą verpetą, tuo glaudesnis bus ryšys tarp visų karo reiškinių ir tuo svarbiau bus nedaryti pirmo politinio žingsnio, negalvojant apie paskutinį.

B. APIE KARO POLITINIO TIKSLO DYDĮ IR ĮTAMPAS

Prievarta, kurią mes taikysime savo priešui, atitiks mūsų ir priešo politinių reikalavimų dydį. Pagal tai, kad jie žinomi, turėtų, rodosi, būti nustatytas įtampos laipsnis. Bet ne visada politiniai reikalavimai būna pakankamai aiškūs, o tai pirmoji dėl priemonių skirtumo, kuriuos taiko ta ar kita pusė, priežastis. Nevienoda ir valstybių padėtis, tai gali būti antroji priežastis.

Taip pat nevienodos ir valios jėga, charakteris ir pajėgumas jų vadovų, tai – trečioji priežastis.

Šios trys priežastys daro įtaką pasipriešinimo neapibrėžtumui, taip pat skaičiavimui tų priemonių, kurias reikės panaudoti, ir galutiniam tikslui, kurį reikia sau iškelti.

Kadangi nepakankamos pastangos kare veikia tai, ko negalima įgyvendinti, tai, ką sugalvojome, bet daro tiesioginę žalą ir verčia abi puses stengtis viršyti viena kitą ruošiant priemones, dėl to kyla sąveika.

Pastaroji gali siekti įtampos ribas, jeigu tokias ribas galima būtų nustatyti. Bet tada politinių reikalavimų matas prarastų reikšmę, priemonės prarastų atitiktį politiniam karo tikslui, o kraštutinės įtampos siekiai sukeltų pasipriešinimą, kuris atsirastų savo šalyje.

Taigi pradedantysis karą vėl priverstas eiti viduriniu keliu, kuriuo eidamas iki tam tikro laipsnio veiks pagal principą naudoti kare tik tas priemones, kelti tik tokį galutinį tikslą, kurių užtektų pasiekti politinį tikslą. Laikantis šio principo kovojančiajam teks atsisakyti tiesioginės sėkmės užsitikrinimo ir platesnių galimybių panaudojimo.

Taigi čia protinė veikla praranda tikslaus žinojimo sritį, logiką ir matematiką ir tampa menu platesne šio žodžio prasme, t. y. mokėjimu iš daugelio daiktų ir aplinkybių intuityviai išsirinkti svarbiausius ir lemiančius. Didesnė ar mažesnė tos intuicijos dalis susidaro iš dydžių ir aplinkybių lyginimo, kuriais greitai pašalinama visa, kas yra nereikšmingas ir neesminis, o tai, kas labiau reikalinga ir yra pagrindas, suvokiama greičiau, negu darant logines išvadas.

Siekdami išsiaiškinti tas priemones, kurias reikia paruošti karui, turime apgalvoti jo politinę prasmę tiek sau, tiek priešui; turime įvertinti priešo, taip pat ir mūsų jėgas ir vidines sąlygas, vyriausybės ir tautos, tiek savo, tiek ir priešo, charakterį ir savybes, pagaliau politinius santykius su kitomis valstybėmis ir tą įtaką, kurią gali jiems padaryti karas. Lengva suprasti, kad visų susijusių aplinkybių įvertinimas sudaro sudėtingą uždavinį; reikalingas tikro genijaus matymas, kad greitai nustatytų teisingą supratimą, nes visiškai neįmanoma suvokti visą tą daugybę duomenų naudojantis tik teisingu mokykliniu samprotavimu.

Teisus buvo Bonapartas tvirtindamas, kad su tokia algebros užduotimi nesusidorotų ir Niutonas.

Daugelis aplinkybių ir jų mastai taip pat neaiškumas, koks turi būti matas, apsunkina ėjimą prie teisingų išvadų; bet nereikia pamiršti, kad šio klausimo svarba, jo sudėtingumas didina jo sprendimo nuopelną. Pavojus ir atsakomybė nedidina žmogaus laisvės ir dvasios aktyvumo, bet atvirkščiai, veikia jį slogiai; jei šie išgyvenimai užaštrina mąstymo sugebėjimus, tai, be abejonių, turime reikalą su retu dvasios didingumu.

Taigi visų pirma mes nustatome, kad samprotavimai apie būsimą karą, apie galutinį karinį tikslą, kurį reikia sau iškelti, apie priemones, kurios tam būtinos, susidarys tik apžvelgus visas aplinkybes, kurios įsipina į pergyvenamą laikotarpį. Šie samprotavimai, kaip ir bet kurie kiti karinėje srityje, niekada negali būti visiškai objektyvūs, bet priklauso nuo karalių, valstybės vyrų ir karvedžių proto savybių ir nesvarbu, ar jis yra vienas asmuo ar ne.

Mūsų tema taps platesne ir labiau tinkama abstrakčiam nagrinėjimui, jei mes žiūrėsime į bendras sąlygas, kurias valstybėms sudarė laikas ir aplinkybės. Todėl mes leisime sau prabėgomis apžvelgti istoriją.

Puslaukiniai totoriai, seno pasaulio respublikos, viduramžių feodalai ir viduramžių prekybos miestai, aštuonioliktojo amžiaus karaliai, pagaliau devynioliktojo amžiaus karaliai ir tautos – visi kariavo savaip, kiekvienas kitu būdu, kitomis priemonėmis ir siekdami kitų tikslų.

Totorių ordos ieškojo naujų gyvenimo vietų. Jie traukė visa tauta su žmonomis ir vaikais, todėl jų skaičius viršydavo bet kurią kariuomenę, jų tikslas

buvo nugalėti ar išvyti priešą. Tokiomis priemonėmis jie viską būtų sunaikinę savo kelyje, jei tos priemonės būtų galėjusios sutapti su aukštu kultūros lygiu.

Senosios respublikos, išskyrus Romą, buvo nedidelės; dar mažesnės buvo jų kariuomenės, nes jos iš savo tarpo išmesdavo pagrindinę masę – prastuomenę. Tokių respublikų buvo labai daug, jos buvo arti viena kitos, todėl tarp jų buvo pusiausvyra, kuri pagal gamtos dėsnius būna tarp smulkių atskirų dalelių, o tai buvo kliūtis dideliems veiksmams. Karai, žinoma, apsiribojo teritorijų alinimu ir atskirų miestų užėmimu, kad juose užsitikrintų įtaką ateičiai.

Vien tik Roma buvo išimtis šiuo atžvilgiu, bet ir tai tik vėlesniais laikais. Ilgą laiką ji kariavo su savo kaimynais nedideliais būriais dėl trofėjų ir sąjungininkų. Jos augimą sąlygojo sąjungų sudarymai, dėl ko atskiros tautos susijungė su ja, ir mažiau tą sąlygojo užkariavimai. Tik kai Romos valdžia tokiu būdu išsiplėtė per vidurinę ir pietų Italiją, Roma ėmė plėstis užkariavimų keliu. Kartagina žlugo, buvo užkariauta Ispanija ir Galija, nugalėta Graikija, Romos valdžia išplito į Egiptą ir Aziją. Tuo metu be didelių pastangų jos ginkluotosios pajėgos labai išsiplėtė; jų išlaikymą dengė nesuskaičiuojami Romos turtai; ji jau nebuvo panaši į senąsias respublikas ir nebuvo ta pati Roma.

Taip pat nepakartojami buvo ir Aleksandro karai. Su nedidele, bet savo vidine organizacijos tobulybe pasižyminčia kariuomene jis sugriovė supuvusius Azijos valstybės pamatus. Be sustojimo ir beatodairiškai jis žygiavo per Aziją ir prasiskverbė iki Indijos. To negalėjo padaryti respublika; taip greitai tai galėjo padaryti tik karalius, kuris buvo tam tikra prasme kondotjeras.

Maži ir dideli viduramžių monarchai kovojo naudodami šauktinių kariuomenę. Tada viskas buvo apribota trumpu laiku; kas per tą laiką negalėjo būti įvykdyta, buvo laikoma neįvykdomu. Šauktinius sudarė grandys, kurias siejo vasališki santykiai; juos jungiantis ryšys buvo pusiau įstatymiška pareiga, pusiau savanoriška sąjunga, o visuma buvo tikra konfederacija. Apginklavimo ir taktikos pagrindu buvo kumščio teisė, grumtynės, pagrįstos individu ir todėl mažai pritaikytos didesnei masei. Apskritai istorija nežino kito laiko, kai valstybės vienybė buvo tokia silpna, o atskiras individas toks savarankiškas. Tai lėmė karų pobūdį. Jie buvo santykinai greitai vykdomi, betiksliai

laukimai žygyje buvo reti, jų politinis tikslas buvo nubausti, o ne sutriuškinti priešą: nuvarydavo jo galvijus, sudegindavo pilis ir grįždavo namo.

Didieji prekybos miestai ir mažos respublikos pagimdė kondotjerų instituciją. Tai buvo brangi, apimtimi ribota kariuomenė. Dar mažiau reikia vertinti jos pastangas; čia nebuvo galima kalbėti apie aukščiausią energijos ir įtampos laipsnį, viskas buvo tik apsimestinis žaidimas. Taigi nesantaika jau neskatino valstybės tiesioginei veiklai, o karas tapo prekybos įmone; jis prarado didelę dalį su juo susijusios rizikos, kas pakeitė jo prigimtį, todėl visos išvados, kurias galima daryti pagal jo prigimtį, neatitiko kondotjerų kovos sąlygų.

Feodalinė sistema pamažu susitelkė į tam tikras teritorines valstybines sąjungas; valstybiniai ryšiai pasidarė glaudesni, asmeniniai įsipareigojimai virto materialiais, jie buvo pakeisti piniginiu mokesčiu, o kondotjerus pakeitė samdinių kariuomenė. Kondotjerai buvo tarpinė pakopa; tam tikrą laiką jų paslaugomis naudojosi ir didelės valstybės; greitai samdiniai tapo nuolatine kariuomene, gaunančia atlygį, ir valstybių ginkluotosios pajėgos pagaliau tapo kariuomene, išlaikoma iždo lėšomis.

Aišku, kad lėtas artėjimas į šį tikslą sąlygojo visų trijų ginkluotųjų pajėgų rūšių persipynimą. Vadovaujant Henrikui IV mes sutinkame vasalus, kondotjerus ir reguliariąją kariuomenę vienus šalia kitų. Kondotjerai sutinkami iki trisdešimtmečio karo imtinai, šiokių tokių pėdsakų galima rasti net iki aštuonioliktojo amžiaus.

Kiek savotiškos buvo tų laikų ginkluotosios pajėgos, tiek ir originali buvo Europos valstybių santvarka. Ši pasaulio dalis suskilo į daugybę mažų valstybių, iš dalies labai neramių respublikų, iš dalies nedidelių ir neatsparių monarchijų su labai ribota valstybės valdžia. Tokią valstybę negalima vertinti kaip visumą; tai buvo tik silpnai susietų tarp savęs jėgų konglomeratas. Lygiai taip pat tokią valstybę negalima vertinti kaip vieną protą, veikiantį pagal paprastus logikos dėsnius.

Iš to taško reikia vertinti viduriniųjų amžių šalių užsienio politiką ir karus. Prisiminkime apie penkis šimtmečius trukusius Vokietijos imperatorių žygius į Italiją, iš kurių nė karto nebuvo tikslo užkariauti šią šalį, net nebuvo

tokio ketinimo. Lengva tai vertinti kaip vis pasikartojančią klaidą, kurią sąlygojo to laiko klaidinga pažiūra; protingiau būtų tai vertinti kaip šimto didelių priežasčių, į kurias mes galime įsigilinti, rezultatą, bet negalime jų pajusti taip, kaip tuo metu jų veikiamas asmuo. Per visą laikotarpį, kurį valstybės, išėjusios iš šio chaoso, naudojo tam, kad susiformuotų ir susidarytų, jų jėgos buvo nukreiptos vidiniam susivienijimui; karų su išoriniu priešu buvo nedaug, o tie, kurie buvo, turėjo nebrandžios valstybės žymę.

Anksčiausiai vyko anglų karai su Prancūzija. Tuometinės Prancūzijos negalima vertinti kaip tikros monarchijos: ją sudarė grafysčių ir kunigaikštysčių konglomeratas. Nors Anglijos, kaip valstybės, vieningumo laipsnis buvo didesnis, visgi ji vykdė karą feodaliniu principu veikiama daugelio vidinių neramumų.

Valdant Liudvikui XI Prancūzija žengė didelį žingsnį į savo vidinį vieningumą; valdant Karlui VIII ji Italijoje pasireiškė kaip valstybė-užkariautoja, o valdant Liudvikui XIV ji jau įtvirtino valstybingumą ir sustiprino kariuomenę iki aukščiausio laipsnio.

Ispanija vieningumą pasiekė valdant Ferdinandui Katalikui, valdant Karlui V atsitiktinių vestuvių dėka staiga atsiranda didžioji ispanų monarchija, sudaryta iš Ispanijos, Burgundijos, Vokietijos ir Italijos. Ko stigo šiam milžinui dėl vienybės ir vidinio valstybingumo, jis pakeitė pinigais ir jo nuolatinė kariuomenė visų pirma susidūrė su Prancūzijos ginkluotosiomis pajėgomis. Didysis Ispanijos milžinas po Karlo V atsistatydinimo pasidalijo į dvi dalis: Ispaniją ir Austriją. Pastaroji sustiprėjusi prisijungus Bohemijai ir Vengrijai nuo to laiko atstovauja didelei valstybei ir velka Vokietijos konfederaciją kaip didelę valtį paskui save.

Septynioliktojo amžiaus pabaiga, Liudviko IV valdymo laikotarpis, gali būti vertinamas kaip istorijos punktas, kada ginkluotosios pajėgos pasiekė savo išsivystymo viršūnę. Jų pagrindas – verbavimas ir pinigai. Valstybės pasiekė visišką vienybę, o vyriausybės, pakeitusios duokles piniginiais mokesčiais, sukoncentravo savo valdžią iždе. Dėl greitos kultūros raidos ir greitai besivystančios administracijos ši jėga, palyginus su ankstesne, pasidarė labai didelė. Prancūzija pradėjo karą turėdama 200 000 nuolatinės tarnybos karių, atitinkamas pajėgas priešpastatė ir kitos valstybės.

Taip pat ir kiti valstybės santykiai susiformavo kitaip. Europa buvo padalyta į dešimtis karalysčių ir keletą respublikų; dabar buvo įmanomas rimtas karas tarp dviejų respublikų, neliečiant dešimties kitų, kaip turėjo būti kadaise. Galimos politinės kombinacijos dar buvo įvairiapusiškos, bet jau buvo galima jas įžvelgti ir kartais atspėti kaip jos rutuliosis.

Vidaus santykiai beveik visur supaprastėjo iki išdailintos monarchijos; luominės teisės įtaka pamažu baigėsi, ir vyriausybė po truputį įgavo baigtinę struktūrą, kuri atstovavo valstybei palaikydama išorinius ryšius. Taip susidarė prielaidos, kad apginkluota kariuomenė tapo puikiu instrumentu, o valdanti ją nepriklausoma valia galėjo suteikti karo sąvokai atitinkamą pavidalą.

Šioje epochoje pasirodė trys nauji Aleksandrai: Gustavas Adolfas, Karlas XII ir Frydrichas Didysis, kurie bandė iš mažų valstybių, remdamiesi vidutinio dydžio, bet tobula kariuomene, įkurti dideles monarchijas. Jeigu jie būtų turėję reikalų tik su azijietiško tipo valstybėmis, tai jie būtų panašesni į Aleksandrą Makedonietį. Bet kuriuo atveju, atsižvelgiant į tai, ką jie galėjo nuveikti kare, juos galima vertinti kaip Napoleono pirmtakus.

Bet viskas, ką karas laimėjo jėgos ir nuoseklumo atžvilgiu, jis prarado kitame.

Kariuomenės buvo išlaikomos iš iždo lėšų, į kurį valdovai žiūrėjo kaip į savo nuosavybę ar kaip į valstybės, o ne liaudies nuosavybę. Santykius su kitomis valstybėmis, išskyrus nedaugelį prekybos interesų, plėtojo vyriausybės, o ne liaudis; bent jau tokie buvo bendrai priimti požiūriai. Vyriausybės kabinetas laikė save savininku ir valdytoju įmonės, kurią jis stengėsi išplėsti, o pavaldiniai nebuvo suinteresuoti šiuo plėtimu. Taigi liaudis kare totorių žygių metu reiškė viską, seniausiose respublikose ir viduramžiuose reiškė daug; aštuonioliktajame amžiuje tapo tiesiog niekuo ir darė įtaką karui tik bendra dora ir trūkumais.

Kadangi vyriausybė vis labiau tolo nuo žmonių ir tik save laikė valstybe, taip ir karas tapo tik vyriausybės įmone, vykdoma iždo pinigais.

Tokiu būdu karas virto tikru žaidimu, o laikas ir atsitiktinumas maišė kortas; pagal savo reikšmę jis buvo kiek sustiprinta diplomatija, stipresnis būdas vesti derybas, kuriose pagrindinės ypatybės buvo mūšis ir apsupimas,

kurios palietė diplomatiją.

Pasiekti ribotą pranašumą ir tuo pasinaudoti sudarant taiką, buvo tikslas net ir ambicingiausiųjų.

Šį ribotą, susiraukšlėjusį karo pavidalą, kaip mes sakėme, sąlygojo siauras pagrindas, kuriuo rėmėsi karas. Bet kad tokie karvedžiai kaip Gustavas Adolfas, Karlas XII ir Frydrichas Didysis ir jų puikios kariuomenės negalėjo pakilti aukščiau bendro reiškinių lygio ir jie turėjo pasitenkinti vidutiniais laimėjimais, tai galima paaiškinti politine pusiausvyra Europoje.

Anksčiau, kai Europoje buvo daug mažų valstybių, kad sutrukdytų vienai iš jų greitai vystytis, buvo naudojami tiesioginiai interesai: kaimynystė, gimininingi ryšiai, artumas, asmeninės pažintys. Dabar, kai valstybės didelės su nutolusiais vieni nuo kitų centrais, tiems patiems tikslams naudojami ekonominiai interesai. Politiniai interesai taip susijungė į labai ištobulintą sistemą, ir jei kur nors Europoje pasigirsta patrankos šūvis, jis tuoj pat atsispindi kiekvienoje Europos vyriausybėje.

Dabar naujasis Aleksandras, be savo gero kardo, privalėjo turėti ir gerą plunksną, ir vis dėlto jo užkariavimai retai galėjo būti tiek reikšmingi.

Net Liudvikas XIV, siekiantis sutrikdyti europietišką pusiausvyrą ir pasiekęs XVII amžiaus pabaigoje padėtį, kai galėjo nekreipti dėmesio į jo keliamą priešiškumą, vykdė karą įprastu būdu, nes jo kariuomenė, nors buvo galingo ir turtingo monarcho, iš esmės buvo tokia pat kaip kitos.

Plėšimai ir priešo šalies nusiaubimas, buvę paplitę totorių karuose senųjų tautų ir netgi viduramžių laikais, jau neatitiko laiko dvasios.

Tokius veiksmus vertino kaip nereikalingą barbariškumą, už ką galėjo tuoj pat sekti atpirkimas: be to, jie darė žalą žmonėms, o ne jų vyriausybei ir ilgam stabdė tų tautų kultūrinį vystymąsi. Todėl ne tik karo priemonės, bet ir karo tikslai vis labiau koncentravosi kariuomenėse.

Kariuomenė su savo tvirtovėmis ir įrengtomis pozicijomis buvo valstybė valstybėje ir karo stichija jos ribose lėtai naikino pati save. Visa Europa sveikino šiuos pasikeitimus karo mene ir laikė, kad tai pažangos neišvengiamos pasekmės. Čia, aišku, buvo ir klaida, nes jokia pažanga negali sukelti

vidinių prieštaravimų ir nepadarys, kad du kart du būtų penki, kaip mes jau sakėme ir dar sakysime vėliau. Šių pasikeitimų rezultatai buvo geri Europos tautoms, bet nereikia pamiršti, kad jie karą darė daugiau vyriausybės reikalu ir atitolino nuo žmonių interesų. Valstybės karo planas tuo metu, kai ji buvo puolančioji, turėjo tikslą užimti tą ar kitą priešo provinciją, o besiginančiojo planas buvo tai sutrukdyti. Atskiros kampanijos planas buvo užimti tą ar kitą priešo tvirtovę arba tai sutrukdyti. Tik tokiu atveju, jei tikslo pasiekti be mūšio nebuvo galima, vykdė mūšį. Tas, kas pradėdavo mūšį neverčiamas būtinybės, o tik norėdamas pergalės, buvo laikomas įžūliu karvedžiu. Dažniausiai visos kampanijos planas būdavo viena apsiaustis, ypatingais atvejais dvi. Žiemos buveinės, kurios buvo laikomos natūralia būtinybe, buvo ryški riba tarp dviejų kampanijų; visi veiksmai tuo metu buvo sustabdomi ir vienos pusės padėties pablogėjimu negalėjo pasinaudoti kita.

Esant lygioms abiejų pusių jėgoms arba kai aktyvesnis karvedys buvo silpnesnis nei priešas, veiksmai nepasiekdavo kautynių ar apsupimo ir tuomet visa veikla buvo išlaikyti pozicijas ir sandėlius arba planingai sekinti būtent tos vietovės priemones.

Kol karas buvo vykdomas tokiu būdu, kuris ribojo jo prigimtinę jėgą, niekas tame nematė nieko netikslingo; atvirkščiai, viskas atrodė kaip reikia, ir kritika, XVIII amžiaus pradžioje pradėjusi užsiiminėti karo menu, kreipė dėmesį į detales, nelabai rūpinosi pradžia ir pabaiga. Taip buvo kuriamos įvairios reputacijos ir išduodami meistriškumo patentai, net feldmaršalas Daunas, kuris prisidėjo, kad Frydrichas Didysis pasiektų savo tikslą ir Marija Teresė visiškai pralaimėtų, galėjo būti vertinamas kaip žymus karvedys. Tik tarpais pasireikšdavo teisingas sprendimas, būtent sveikas protas, kuris teigė, kad esant pajėgų persvarai turi būti pasiekta kas nors teigiama, t. y. pasiektas priešo pralaimėjimas, jei ne, vadinasi, karas vykdomas nemokšiškai.

Tokia buvo padėtis, kai kilo prancūzų revoliucija. Austrija ir Prūsija pabandė stoti prieš ją savo diplomatiniu karo menu, bet greitai paliudijo savo nepajėgumą. Jei vertinti dalykus įprastu būdu, sąjungininkai vertino Prancūzijos ginkluotųjų pajėgų žlugimą. Tuo tarpu 1793 metais atsirado tokia jėga, apie

kurią iki to laiko niekas neturėjo supratimo. Karas vėl iš karto tapo liaudies reikalu, būtent liaudis – 30 mln. žmonių, kiekvienas iš kurių save laikė valstybės piliečiais. Nesigilindami į aplinkybes, kurios susijusios su šiuo reiškiniu, mes užfiksuosime tik dominančias mus išvadas. Kadangi kare dalyvauja visa liaudis, ne vien vyriausybė ir kariuomenė, taigi liaudis su jai būdingu svarumu buvo mesta ant svarstyklių. Dabar jau nebuvo tam tikrų ribų nei dėl naudojamų priemonių, nei dėl jėgų įtampos; energija, kuria buvo galima vykdyti karą, nebeturėjo atsvaros ir todėl pavojus, kuris grėsė priešui, buvo didžiausias.

Jeigu revoliuciniai karai būtų vykę anksčiau, prieš patiriant visą jų jėgų stiprumą, jeigu revoliucijos generolai nebūtų nesulaikomai siekę tikslo ir nebūtų sugriovę Europos monarchijos, jeigu Vokietijos kariuomenės kartkartėmis būtų galėjusios pasipriešinti ir išlaikyti pergalę, tuomet tai realiai būtų priklausę nuo prancūzų organizacijos techninio netobulumo: karių, generolų parinkimo ir pagaliau, esant direktoratui, pačios vyriausybės trūkumų.

Kai Bonapartas pašalino šiuos trūkumus, tokios liaudies jėga paremtos prancūzų ginkluotosios pajėgos triuškinamai perėjo per visą Europą su tokiu ryžtu ir tikrumu, kad kur jiems priešinosi tik senos organizacijos karinės pajėgos, remiamos visos liaudies galia, dėl kovos baigties nekilo jokių abejonių. Bet reakcija, t. y. atvirkštinis poveikis, atsirado tinkamu laiku. Ispanijoje savaime karas tapo liaudies reikalu. Austrijoje 1809 m. vyriausybė pirmą kartą darė nepaprastas pastangas, kad įkurtų rezervą ir landverą; šios priemonės artėjo į tikslą ir viršijo viską, kas buvo laikoma šioje valstybėje įmanoma. Rusija 1812 metais pasekė Ispanijos ir Austrijos pavyzdžiu; milžiniška imperijos apimtis leido panaudoti šias priemones, nepaisant jų vėlavimo ir padidino jų veiksmingumą. Sėkmė buvo puiki. Vokietijoje pirmoji atsibudo Prūsija, pavertė karą liaudies reikalu ir pasirodė, lyginant su 1806 metais, su didesnėmis pajėgomis, nepaisydama perpus mažesnio gyventojų skaičiaus ir neturėdama pinigų ir kredito. Likusi Vokietija daugiau ar mažiau pavėlavusi pasekė Prūsijos pavyzdžiu, o Austrija, nors dėdama mažesnes pastangas, negu 1809 metais, sutelkė dideles pajėgas. Rusija kartu su Vokietija 1813 ir 1814 metais panaudojo apie pusę milijono žmonių prieš Prancūziją, įskaitant visą kariuo-

menę ir nuostolių papildymą dviejų žygių metu.

Tokiomis aplinkybėmis karo vykdymo energija jau buvo kitokia, ir jeigu ji tik iš dalies pasiekė prancūzišką, o kai kur liko tam tikras drovumas, tai žygių eiga vyko kitokiu stiliumi. Per aštuonis mėnesius karo teatras buvo perkeltas iš Oderio prie Senos, išdidus Paryžius pirmą kartą turėjo nulenkti galvą, o baisusis Bonapartas paguldytas ant menčių.

Taigi karas nuo Bonaparto laikų iš pradžių vienoje, paskui kitoje pusėje tapo visos liaudies reikalu, įgijo visai kitą prigimtį, tiksliau labai priartėjo prie savo tikrosios prigimties – prie absoliutaus tobulumo. Priemonės, kurios buvo panaudotos, neturėjo matomų ribų, jos pradingo vyriausybių ir jos pavaldinių energijoje ir entuziazme. Karo vykdymo energija buvo padidinta padidinus priemonių apimtį, galimos sėkmės perspektyva ir didelio protų įaudrinimo. Karo veiksmų tikslu tapo priešo sutriuškinimas; sustoti ir pradėti derybas buvo galima tik tokiu atveju, kai priešas parblokštas ir sugniuždytas.

Taip karo stichija, išlaisvinta iš kliūčių, išsiveržė visa savo natūralia jėga. To pagrindas buvo tautų dalyvavimas šiame dideliame reikale; ir šis dalyvavimas atsirado iš tų sąlygų, kokias prancūzų revoliucija sukūrė šalių viduje, iš dalies dėl to pavojaus, kuris grėsė tautoms iš prancūzų.

Ar taip liks visada, ar visi būsimi karai Europoje vyks įtempus visas valstybių jėgas ir tik remsis liaudies interesais, ar vėl įvyks vyriausybės atsiskyrimas nuo liaudies, tai spėti būtų sunku ir mes mažiausiai drįstame spręsti tą klausimą.

Bet mus laikys teisiais, jei mes pasakysime, kad nėra lengva vėl atstatyti kartą sugriautas kliūtis nesuprantant karo galimybių. Galų gale visada, kai ant kortos pastatyti dideli interesai, abipusė nesantarvė pasireikš taip, kaip kad buvo mūsų dienomis.

Tuo mes baigsime mūsų istorinę apžvalgą, kurią padarėme ne todėl, kad nurodytume kiekvienam istoriniam laikotarpiui kai kuriuos karo vykdymo principus, bet kad parodytume, kad kiekviename laikotarpyje buvo savi karai, savos ribojančios sąlygos ir savo sunkumai. Kiekviena epocha būtų turėjusi savo teoriją, net jei žmonės būtų linkę anksčiau ar vėliau šią karo teoriją apdoroti filosofiniais principais. Kiekvieno laikotarpio įvykius reikia vertinti

pagal jų įvairovę, o suprasti karvedį gali tik tas, kas gali ne baimingai nagrinėti mažas aplinkybes, o apžvelgti dideliu planu svarbiausius įvykius.

Bet kiekvienas karo vykdymo būdas, nors ir ribojamas tam tikrų aplinkybių, kuriose atsiduria valstybė ir kariuomenė, turi turėti kažką bendra arba, tiksliau, visiškai bendra su tuo, su kuo bus visų pirma susijusi teorija.

Neseniai, kai karas pasiekė absoliučią jėgą, jis atskleidė bendrus pradmenis ir reikalavimus. Neįtikėtina, kad nuo šiol visi karai įgautų tokį didingą pobūdį, bet taip pat negalima, kad platūs vartai, kuriuos atvėrė neseniai vykę karai, kada nors galėtų visiškai užsidaryti. Taigi teorijos, kurios nagrinėtų tokius absoliučius karus, turėtų atsisakyti tų atvejų, kuriuose svetimos įtakos pakeičia karo esmę, arba pasmerkti jas kaip klaidas. Tai gali būti teorijos, kuri turi būti mokymu apie tikrą karą, o ne idealų, tikslas.

Todėl teorija, mesdama tiriantį, analizuojantį, sisteminantį žvilgsnį į objektus, turi atsižvelgti į sąlygų, dėl kurių kyla karas, įvairovę ir nurodyti pagrindinius bruožus, kuriuose tilptų laikotarpio ir tos akimirkos reikalavimai.

Dar turime pasakyti, kad tikslą, kurį kelia karo iniciatorius, ir priemones, sutelktas tam, nulemia konkretūs karo padėties ypatumai; jie turi to laikotarpio ir bendrų santykių charakterį ir pagaliau jie pavaldūs bendroms sąlygoms, kurios išplaukia iš karo prigimties.

4 skyrius

ARTIMIAUSI KARO TIKSLŲ APIBŪDINIMAI. PRIEŠO SUTRIUŠKINIMAS

Karo tikslas, pagal savo sąvoką, visada turi būti priešo sutriuškinimas; tai yra mūsų pagrindinė prielaida.

Kas yra šis sutriuškinimas? Ne visada tam būtinas visiškas priešo valstybės užkariavimas. Jeigu 1792 metais būtų pasiekę Paryžių, tai kiek žmogus gali numatyti, karas su revoliucine partija būtų baigtas; net nebūtų reikėję prieš tai sutriuškinti kariuomenės, nes į kariuomenę dar nebuvo žiūrima kaip į savarankišką jėgos priemonę. 1814 metais priešingai, net užėmus Paryžių nebūtų buvę viskas pasiekta, jei Bonapartas būtų pasilikęs didelės kariuomenės priešakyje; bet kadangi jo kariuomenės didžiausia dalis buvo sunaikinta, tai Paryžiaus užėmimas 1814 ir 1815 metais nulėmė viską. Jei Bonapartui būtų pavykę 1812 metais sumušti 120 000 žmonių rusų kariuomenę, kuri stovėjo Kalugos kelyje, prieš arba po Maskvos užėmimo, kaip jis 1805 m. sumušė austrų ir 1806 m. prūsų kariuomenes, tai Maskvos užėmimas labiausiai tikėtina būtų atnešęs taiką, nors dar milžiniški teritorijos plotai liko neužimti. 1805 metais Austerlico kautynės nulėmė kampaniją; taigi Vienos ir dviejų trečiųjų austrų valstybės užkariavimo nepakako, kad būtų sudaryta taika; kita vertus, po šito mūšio taikos sudarymo negalėjo sutrukdyti ta aplinkybė, kad Vengrija dar nebuvo paliesta prancūzų. Rusų kariuomenės pralaimėjimas buvo paskutinis postūmis; imperatorius Aleksandras neturėjo arti kitos kariuomenės ir tokiu būdu taika buvo šios pergalės neginčijama pasekmė. Jei rusų kariuomenė būtų dar prie Dunojaus susijungusi su austrais ir ten būtų sumušta, tai greičiausiai nebūtų reikėję užimti Vienos ir taika būtų sudaryta dar Lince.

Kitais atvejais netgi visiško valstybės užkariavimo neužtenka, kaip buvo 1807 metais Prūsijoje, kai rusų pagalbinė kariuomenė sudavė smūgį prie Eylau, kur pasiekta abejotina pergalė, nes smūgis buvo nepakankamas, o karo baigtis buvo išspręsta neabejotina pergale prie Friedlando, kaip pergalė prieš metus prie Austerlico.

Mes matome, kad ir šiuo atveju rezultato negalima buvo numatyti remiantis bendro pobūdžio priežastimis. Gana dažnai sprendžiamąją reikšmę įgauna individualios priežastys, apie kurias spręsti gali tik įvykių dalyviai, ir daugiau moralinės, apie kurias nekalbama; kartais nulemia netgi smulkmenos ir atsitiktinumai, kurie į istoriją patenka tik kaip anekdotai. Teorija šiuo atžvilgiu gali pasakyti tik tai: reikia neišleisti iš akių visko, kas svarbiausia

santykiuose tarp kariaujančių valstybių. Iš jų susidaro tam tikras svorio centras, tos jėgos ir judėjimo centras, nuo kurio viskas priklauso; į šį priešo svorio centrą ir turi būti nukreiptas sutelktas visų pajėgų smūgis.

Maža visada priklauso nuo didelio, nereikšminga nuo reikšmingo, atsitiktinis nuo esminio. Tuo ir turi vadovautis mūsų samprotavimai.

Aleksandras, Gustavas Adolfas, Karlas XII, Frydrichas Didysis turėjo savo svorio centrą kariuomenėje; jei ji būtų sutriuškinta, jų vaidmuo būtų baigtas; valstybėse, kurias drasko partijų kova, svorio centras yra daugiausiai sostinėse; mažų valstybių, kurios remiasi galingaisiais, jis yra šių sąjungininkų kariuomenėje; sąjungininkų svorio centras yra jų interesų vienybėje; liaudies kare jis yra vadų asmenybėje ir viešoje nuomonėje. Prieš šiuos svorio centrus turi būti kiekvienu atveju nukreiptas smūgis.

Jei priešas po pirmo smūgio praranda pusiausvyrą, jam nereikia palikti laiko atgauti jėgas; smūgiai turi būti tęsiami ta pačia kryptimi, kitais žodžiais sakant, nugalėtojas visada turi nukreipti savo smūgį į visumą, o ne į priešo dalį. Tikras priešo sutriuškinimas pasiekiamas ne tuo, kad mes didelėmis pajėgomis ramiai užimsime kurią nors priešo provinciją ir šiam mažam užkariavimui teiksime pirmenybę prieš didelę pergalę, bet tuo, kad be pertraukos eisime pagrindinių priešo pajėgų pėdomis, mesdami visas jėgas, kad laimėtume viską.

Bet koks bebūtų priešo svorio centras, prieš kurį turi būti nukreiptos mūsų pajėgos, visais atvejais jo pajėgų sutriuškinimas lieka patikimiausia pradžia ir svarbiausias dalykas.

Todėl mes, remdamiesi praktikos duomenimis, laikome, kad priešo sutriuškinimą lemia šios aplinkybės:

1. Jo kariuomenės sutriuškinimas, jeigu ji yra savarankiškas jėgos šaltinis.
2. Priešo sostinės užėmimu, jei ji yra ne tik administracinis centras, bet ir politinių, ir partijos jėgų buveinė.
3. Veiksmingu smūgiu pagrindiniam sąjungininkui, jei jis reikšmingesnis už mūsų priešą.

Iki šiolei mes priešą kare supratome kaip vienetą, kas buvo leistina plačioje apžvalgoje. Bet po to, kai mes pasakėme, kad priešo sutriuškinimas yra jo pasipriešinimo, sutelkto viename centre, įveikimas, turime atsisakyti šios prielaidos ir pasilikti tą atvejį, kai yra priešų daugiau negu vienas. Jeigu dvi ar daugiau valstybių susivienija prieš trečią, politiškai tai yra vienas karas; tačiau tokia politinė vienybė būna skirtingų laipsnių.

Klausimas yra tas, ar kiekviena kariaujanti valstybė turi savarankiškus interesus ir savarankiškas pajėgas siekti tų interesų, ar interesai ir pajėgos tik prisijungia prie vienos iš jų? Kuo ryškesnis pastarasis atvejis, tuo lengviau galime į skirtingus priešus žiūrėti kaip į vieną ir tuo galime supaprastinti savo pagrindinius veiksmus į vieną pagrindinį smūgį, nes toks supaprastinimas galimas – šis smūgis liks pačia tiksliausia sėkmės pasiekimo priemone.

Dabar mes iškelsime klausimą sau, kada toks tikslas yra galimas ir gali būti rekomenduotas?

Pirmiausiai mūsų ginkluotosios pajėgos turi būti pakankamos:

1. tam, kad laimėtume lemiamą pergalę prieš priešo ginkluotąsias pajėgas;
2. kad išlaikytume tokią persvarą, kuri reikalinga, kad išplėtotume pergalę iki to taško, kur jėgų pusiausvyra jau neįmanoma;
3. be to, mūsų politinė padėtis turi užtikrinti, kad šia sėkme mes nepadarysime naujų priešų, kurie galėtų tuoj pat atitraukti mus nuo pirmo priešo.

Prancūzija 1806 metais turėjo galimybę sutriuškinti Prūsiją, nors tuo ji pritraukė visą Rusijos karinę jėgą, nes ji galėjo Prūsijoje gintis nuo Rusijos.

Būtent tai galėjo leisti sau Prancūzija 1808 metais Ispanijoje Anglijos, bet ne Austrijos atžvilgiu. Prancūzija 1809 metais buvo priversta susilpninti jėgas Ispanijoje ir gal net visai išeiti iš ten, jeigu nebūtų turėjusi prieš Austriją didelio fizinio ir moralinio pranašumo.

Tuo būdu reikia gerai apgalvoti savo padėtį pagal šiuos pateiktus tris punktus, kad nebūtų pralaimėta pagal paskutinįjį, nors buvo laimėta pagal du pirmuosius, ir nereikėtų mokėti teismo išlaidų.

Vertinant jėgas ir darbą, kurį jomis galima atlikti, kyla mintis analogiškai su dinamika pasekti laiką kaip jėgos veiksnį ir numatyti, kad sumažinus perpus įtampą ir pajėgas per dvejus metus galima įvykdyti tai, ką galima pasiekti per metus su visomis pajėgomis. Bet toks požiūris, aiškiai užslėptai įtrauktas į daugelį karo planų, be abejo, yra klaidingas.

Kiekvienas karinis veiksmas reikalauja savo laiko; per savaitę pėsčias nenueisi iš Vilniaus į Maskvą, tai suprantama, bet čia negalima numatyti laiko ir jėgų sąveikos, kuri yra dinamiška.

Laikas reikalingas abiem kariaujančioms pusėms, tik klausimas, kuri iš jų pirmoji pagal padėtį turės iš to naudą. Tokia pusė matyti bus silpnoji pusė, bet tokias išvadas leidžia daryti ne dinamikos, o psichologijos dėsnis. Nereikia pamiršti, kad pasinaudoti pirmąja pergale reikia jėgų sąnaudų, ne tik vienkartinių, bet ir ilgalaikių.

Ką Bonapartas atėmė iš Rusijos ir Lenkijos 1812 metais pinigais ir priemonėmis, ar galėjo pakeisti šimtus tūkstančių žmonių, kuriuos jis turėjo siųsti į Maskvą, kad įsitvirtintų?

Bet jei užkariautos provincijos pakankamai didelės, jeigu jose yra punktų, turinčių svarbią reikšmę neužkariautoms teritorijoms, tai padaryta žaizda kaip vėžys ėda toliau nugalėtojo organizmą; tokiomis aplinkybėmis net nežengdamas toliau užkariautojas su laiku daugiau laimės, negu praras. Jei iš šalies neateis jokia pagalba, tai laikas baigs pradėtą darbą; dar neužkariauta teritorija gali savaime patekti į nugalėtojo rankas. Taip laikas gali būti veiksnys jo pajėgoms, bet tik tuo atveju, kai nugalėtasis nebegali duoti atgalinio smūgio ir posūkis jau negalimas, t. y., kai užkariautojo pajėgų didinimas praranda bet kokią reikšmę, o pavojaus išvengta, taigi šis jo jėgų veiksnys užkariautojui nebeturi vertės; kadangi jis padarė pagrindinį darbą, didžiausias pavojus jau praėjo, žodžiu, priešas jau buvo sutriuškintas.

Tuo mes norėjome paaiškinti, kad bet koks užkariavimas turi būti įvykdytas pakankamai greitai; užtęsimas ilgesniam laikui, negu tai būtina veiksmui įvykdyti, apsunkina, o ne palengvina užkariavimą. Jeigu toks tvirtinimas teisingas, tai teisinga ir tai: jei mūsų pajėgų pakanka, kad ką nors užkariautume,

tai mes šitai galime atlikti ne pertrūkiais, o iš karto. Aišku, čia kalbama ne apie trumpas pertraukas, kad sutelktume pajėgas ir imtumės būtinų veiksmų.

Su šia pažiūra, kad puolamojo karo skiriamasis bruožas yra siekti greitos atomazgos, tuo pačiu atmetame nuomonę, kuri priešpastato lėtą užkariavimą kaip metodišką ir labiau apdairų. Bet mūsų tvirtinimas gali net tiems, kurie noriai su tuo sutiko, pasirodyti paradoksalus, t. y. pagal galiojančią pažiūrą atrodo turi prieštaravimų, todėl mes manome, kad tikslinga nagrinėti išsamiau tas prielaidas, kurios gali būti iškeltos prieš mus.

Žinoma, lengviau pasiekti artimą tikslą, o ne tolimą; bet jei artimiausio tikslo pasiekimas mūsų netenkina, tai dar nereiškia, kad pertrauka puolime ir judėjimo sustabdymas mums leis lengviau nueiti antrą kelio pusę. Mažą šuolį yra lengviau įvykdyti, negu didelį, bet norėdami peršokti didelį griovį, mes nepradėsim nuo to, kad šokdami tik pusę šuolio įkristume į griovio dugną.

Jeigu mes atidžiau išnagrinėsime, kas yra vadinamojo metodiško puolamojo karo pagrindas, tai pamatysime:

1. Priešo tvirtovių, kurios pasitaiko kelyje, užėmimas.
2. Būtinų atsargų kaupimas.
3. Svarbių punktų sustiprinimas: sandėlių, tiltų, pozicijų ir t. t.
4. Pajėgų sustojimai poilsiui žiemą ir kariuomenės išsidėstymas žiemos buveinėse.
5. Kitų metų pajėgų papildymo laukimas.

Nustatę šiems tikslams pasiekti daromą puolime formalią pertrauką, judėjimo sustabdymą, manome, kad bus laimėtas naujas operatyvinis pagrindas ir naujos jėgos, lyg valstybė sugebės judėti paskui savo kariuomenę ir ši su kiekvienu nauju žygiu įgis naują smogiamąją jėgą.

Visi šie pagirtini laimėjimai galbūt daro puolamąjį karą patogesnį, bet neužtikrina galutinės sėkmės ir dažniausiai slepia tik karvedžio jausmų prieštaravimus ar vyriausybės neryžtingumą. Mes norime pabandyti atremti juos smūgiu iš kairiojo sparno.

1. Naujų pajėgų laukimas taip pat arba net labiau yra taikomas ir priešui. Čia balansas yra priešo naudai. Be to, valstybė per metus gali į mūšio

lauką pasiųsti maždaug tiek pat karių, kiek ir per dvejus metus, nes ginkluotųjų pajėgų padidėjimas per šiuos antruosius metus, yra labai nereikšmingas pagal santykį su visuma.

2. Priešas ilsisi taip pat, kaip ir mes.
3. Miestų ir pozicijų tvirtinimas nėra kariuomenės reikalas ir negali būti pagrindas užtęsti laiką.
4. Esant dabartiniam kariuomenės aprūpinimo būdui, sandėlių poreikis turi didesnę reikšmę, kai kariuomenė stovi vietoje, negu, kai ji juda į priekį. Kol judėjimas vyksta sėkmingai, puolantysis visada užgrobia priešo atsargas ir tai jį gelbsti ten, kur vietinės priemonės skurdžios.
5. Priešo tvirtovių užėmimo negalima vertinti kaip puolimo sustabdymą, tai yra intensyvi puolimo tąsa, o to sukelta pauzė yra tik išorinis požymis ir nėra tas atvejis, apie kurį kalbama, tai nėra užlaikymas ar spartos sumažinimas. Bet ar tikslinga tos ar kitos tvirtovės apsuptis ar ne, gal geriau apsiriboti blokada ar tik stebėjimu, tai klausimas, kurį galima spręsti tik atsižvelgus į aplinkybes. Čia mes duosime tik bendrus nurodymus, o atsakyti į šį klausimą galima tik atsakius į kitą, ar apsiribojus tik blokada ir judant į priekį galima patekti į didelį pavojų? Kur tokio pavojaus nėra, kur yra erdvės išsiskleisti pajėgoms, geriau tikrąją apsuptį atidėti iki puolimo pabaigos. Nereikia leisti sau susigundyti mintimi greitai užtvirtinti užkariautą ir dėl to pražiopsoti kažką svarbaus.

Beje, manoma, kad judant toliau į priekį rizikuojama prarasti tai, kas buvo laimėta.

Taigi mes galvojame, kad puolant kiekviena pertrauka, sustojimas poilsiui yra nenatūralus; o ten, kur jie neišvengiami, turi būti vertinami kaip blogybė, kuri pergalės nedaro tikra, o daro ją abejotiną; be to, tikra tiesa yra tai, kad jei mes dėl silpnumo padarysime pertrauką, paprastai nebebūna antro postūmio į tikslą, o jeigu jis būtų galimas, tai šis sustojimas jam visai nebuvo reikalingas, o jei numatytas tikslas nuo pat pradžių buvo nepasiekiamas, toks ir pasiliks.

Mes sakome: taip atrodo bendra tiesa, mes norime tik pašalinti tą idėją, lyg pats laikas savaime gali puolančiajam duoti ką nors teigiamą. Bet kadangi

politiniai santykiai gali keistis kas metai, tai vien dėl šios priežasties gali pasitaikyti daug atvejų, kurie yra išimtys šiai bendrai tiesai.

Gali pasirodyti, kad mes nukrypome nuo mūsų bendro požiūrio ir turime galvoje tik puolamąjį karą; bet tai visai ne taip. Tiesa, kas turi galimybę užsibrėžti tikslą galutinai sutriuškinti priešą, tik retais atvejais ieškos prieglobsčio gynyboje, kurios artimiausias tikslas yra tik išsaugoti tai, ką turi; bet mes besąlygiškai turime reikalauti to, kad gynyba be jokio teigiamo prado, t. y. be siekio sumušti priešą, turi vidinį prieštaravimą ir strategijoje, ir taktikoje. Mes nuolat kartosime, kad kiekviena gynyba turi siekti pereiti į puolimą, kai tik baigiasi būdingi jai privalumai. Šį puolimą ir jo tikslą reikia vertinti kaip tikrąjį gynybos tikslą, nesvarbu, ar jis didelis, ar mažas. Todėl gynybos tikslas gal bus ir priešo sutriuškinimas. Gali būti atvejų, kur puolantysis, nepaisant to, ar turi didelį sutriuškinimo tikslą, teikia visgi iš pradžių pirmenybę gynybiniam karo vykdymui. Kad šis įsivaizdavimas turi realumo, lengvai patvirtina ir 1812 metų žygis. Galbūt imperatorius Aleksandras ir nemąstė įsitraukdamas į karą apie galutinį savo priešo sutriuškinimą, kaip po to atsitiko, bet ar tai būtų buvusi neįmanoma mintis? Ir ar nebūtų tai natūralu, kad rusai pradėjo karą nuo gynybos?

5 skyrius

TĘSINYS. RIBOTAS TIKSLAS

Praeitame skyriuje minėjome, kad sakydami „priešo sutriuškinimas“, turime galvoje absoliutų karo veiksmų tikslą; dabar išnagrinėsime, kas lieka daryti, jei nėra sąlygų šiam tikslui pasiekti.

Šias sąlygas sudaro didelis fizinių ar moralinių jėgų pranašumas arba didesnis veiklumas ir polinkis į didelius užmojus. Ten, kur nėra šių sąlygų,

karinių veiksmų tikslas gali būti dviejų rūšių: arba mažos ar kuklios priešo teritorijos dalies užkariavimas, arba savos išlaikymas laukiant geresnio momento; pastarasis yra įprastas gynybinio karo atveju.

Kuris iš šių dviejų tinka konkrečiam atvejui, mums nurodo posakis, taikytas mūsų pastaruoju atveju. Laukimas geresnio momento numato, kad mes turime teisę ateityje laukti tokio momento; taigi šis laukimas, t. y. gynybinis karas, visada motyvuojamas šia perspektyva, o puolamasis karas atvirkščiai, būtent šio momento išnaudojimas nurodomas visais atvejais, kai ateitis užtikrina geresnes sąlygas ne mums, o priešui.

Trečias atvejis, kuris yra pats prasčiausias, būtų toks, kai abi pusės iš ateities nelaukia nieko ypatinga, kai ateitis negali niekuo nulemti mūsų veiksmų. Šiuo atveju puolamąjį karą turi vykdyti tas, kuris yra politiškai puolantysis, t. y., kuris turi teigiamą politinį pagrindą; kadangi jis ir ginklavosi dėl šio tikslo, tai visas laikas, kuris be priežasties praeina veltui, jam yra tikrai prarastas laikas.

Mes čia priimame sprendimą puolamojo arba gynybinio karo naudai pagrindimais, kurie nieko bendra neturi su jėgų santykiu; o atrodytų būtų teisingiau daryti pasirinkimą tarp puolimo ir gynybos priklausomai nuo jėgų santykio; tačiau galvojame, kad būtent tada mes ir nukryptume nuo teisingo kelio. Niekas neužginčys logiško mūsų išvadų teisingumo; dabar pažiūrėsime, ar jos konkrečiu, t. y. ypatingu atveju, nėra beprasmiškos.

Įsivaizduokime mažą valstybę, kuri įsivėlė į konfliktą su kita šalimi, kurioje yra ženkli pajėgų persvara, ir numato iš anksto, kad jos padėtis kiekvienais metais prastės. Ar ji neprivalo, jeigu negali išvengti karo, išnaudoti tą laiką, kai jos padėtis dar ne tiek bloga. Taigi ji turi pulti, bet ne todėl, kad puolimas savaime jai garantuotų naudą, tai tikriausiai dar labiau padidintų nelygybę tarp pajėgų, bet todėl, kad ji turi būtinai pabaigti šį reikalą iki to laiko, kai ateis jai dar blogesnis periodas arba blogiausiu atveju nors pasiekti laikiną sėkmę, kuria galėtų vėliau pasinaudoti. Tokias išvadas negalima laikyti nevykusiomis. Bet jei ta maža valstybė būtų visiškai užtikrinta, kad priešas puls ją, tai ji gali ir turi tiesiog pulti, kad pasiektų pradinę sėkmę; šiuo atveju ji galų gale nebus paveikta pavojaus prarasti laiką.

Toliau įsivaizduokime mažą valstybę kare su didele valstybe ir ateities numatymas neturi sprendimams įtakos nei iš vienos pusės; maža valstybė, jei ji yra puolančioji, politiniu požiūriu galime iš jos reikalauti, kad ji žygiuotų prie savo tikslo.

Kadangi jai užteko įžūlumo tam, kad iškeltų teigiamą politinį tikslą prieš galingesnę valstybę, tai ji ir turi veikti atitinkamai, t. y. vykdyti puolimą prieš savo priešą, jei tik šis nesutaupys jam šių pastangų puldamas pirmas. Laukimas būtų beprasmybės iš jos pusės patvirtinimas, kad ji pakeitė savo politinį sprendimą vykdymo momentu; pastarasis atvejis, kuris dažnai sutinkamas ir nemažai prisideda prie to, kad karas įgauna neapibrėžtą pobūdį.

Mūsų svarstymai apie neapibrėžtą tikslą atveda mus ir į puolamąjį karą su tokiu tikslu, ir į gynybinį karą; mes nagrinėsime juos atskiruose skyriuose, bet prieš tai mes turime išsiaiškinti dar kitą klausimą.

Iki šiol galutinio karo tikslo apribojimą kildinome tik iš vidinių priežasčių. Politinio tikslo prigimtį mes vertinome tik kiek jis nukreiptas ar nenukreiptas į ką nors teigiamą. Visa kita politiniuose ketinimuose yra svetima pačiam karui, bet anksčiau mes jau pripažinome, kad politinio tikslo prigimtis, mūsų ar priešo reikalavimai ir visa mūsų politinė padėtis turi lemiamą įtaką karo vykdymui, todėl mes numatome išsamiai nagrinėti šį klausimą kitame skyriuje.

6 skyrius

A. POLITINIO TIKSLO ĮTAKA KARINIAM TIKSLUI

Niekada nepamatysi, kad valstybė, kuri atstovauja kitos valstybės interesams, į juos žiūrėtų taip pat rimtai kaip į savus. Paprastai siunčia vidutinio dydžio pagalbinę kariuomenę; jeigu ji patirs nesėkmę, tai žiūrima į šį reikalą kaip į užbaigtą ir stengiamasi kaip galima pigiau išeiti iš tos padėties.

Europos politikoje jau yra įprasta, kad sudarant gynybos ir puolimo sąjungas, valstybės įsipareigoja viena kitai teikti abipusį palaikymą, tačiau nesantarvė ir interesai vieno sąjungininko, netampa būtini kitam, parama turi būti tokia, kad valstybės, nekreipdamos dėmesio nei į karo objektą, nei į priešo pastangas, pažada viena kitai tam tikrą nedidelę karinę jėgą.

Esant tokiam sąjunginės pareigos vykdymui sąjungininkas su priešu nėra tikrame kare, kur viskas turi prasidėti nuo karo paskelbimo ir turėtų baigtis taikos sudarymu.

Bet ši sąvoka niekur nėra išreikšta apibrėžtai, o jos vartojimo praktika yra bauginanti.

Reikalas įgytų vidinio ryšio pobūdį ir karo teorija nebūtų šiuo klausimu tiek neapibrėžta, jei ši pažadėta 10 000, 20 000, 30 000 karių parama būtų suteikta kare dalyvaujančiai valstybei visiškam jos disponavimui, kad ji galėtų tuo pasinaudoti pagal savo poreikį; tokiu būdu į pagalbinę kariuomenę galima būtų žiūrėti kaip į samdomą kariuomenę. Praktikoje būna visai ne taip. Paprastai pagalbinė kariuomenė turi savo atskirą karvedį, kuris priklauso tik nuo savo vyriausybės; ji iškelia jam tikslą, kuris atspindi jos pusinius ketinimus.

Bet net tais atvejais, kai dvi valstybės kariauja prieš trečiąją, ne visada yra vienodas jų požiūris į ją kaip į priešą, kurį turi sunaikinti, kad jis jų nesunaikintų; dažnai tai traktuojama kaip prekybinis sandėris, į kurį kiekvienas įneša indėlį priklausomai nuo pavojaus dydžio, ar kaip nauda, kurios laukia priklausomai nuo įnašo, kurį sudaro 30–40 tūkstančių žmonių, ir elgiasi taip, kad jis šiame reikale gali netekti tik šios savo dalies.

Toks požiūris yra ne tik tais atvejais, kai viena valstybė padeda kitai tuo klausimu, kuris su ja mažai susijęs, bet net tada, kai abi valstybės turi bendrą didelį interesą, neapsieinama be žinomų diplomatinių paaiškinimų, o susitariančios šalys paprastai įsipareigoja baigiamojoje konvencijoje dėl nedidelio dalyvavimo, kitą karinę jėgą panaudoti ypatingu atveju, t. y. atsižvelgiant į tolesnę politiką.

Toks sąjungininkų karo vykdymo būdas yra labai paplitęs; tik pastaruoju metu, veikiant stipriems pavojams (kaip tai buvo su Bonapartu), privertu-

siems protus eiti natūralesniu keliu arba priverstinei nevaldomai prievartai jis turėjo užleisti savo vietą natūralesniam. Tas būdas yra pusinė priemonė, anomalija, t. y. išimtis, nes karas ir taika yra iš esmės sąvokos, neturinčios laipsnių. Vis vien šis būdas rėmėsi ne tik diplomatiniu papročiu, į kurį protas galėtų nekreipti dėmesio, bet giliai pagrįstas žmogaus silpnumu ir ribotumu.

Pagaliau karuose, kuriuos vykdė viena valstybė, vykdymo būdams turėjo didelę įtaką politiniai pretekstai.

Jeigu mes iš priešo norime nedidelės aukos, galime pasitenkinti nedideliu ekvivalentu, laimėtu karu, pvz., gauti garantiją už priešingus reikalavimus, ir manome, tai galima pasiekti ribotomis pastangomis. Lygiai taip pat galvoja ir mūsų priešas. Kai vieni ar kiti įsitikina, kad klydo savo skaičiavimuose, kad nėra pranašesni už priešą arba yra silpnesni, tuo metu paprastai nėra nei pinigų, nei kitų išteklių, nei moralinės paskatos didesnei energijai; tai tikisi iš ateities palankesnių įvykių, nors tam neturi jokio pagrindo, o karas tęsiasi tuo tarpu bejėgiškai kaip nusilpęs kūnas.

Taip atsitinka, kad sąveika, varžybos, pranokimas, smurtas ir nesutramdomumas pasimeta sąstingyje, t. y. silpnoje motyvacijoje, ir abi pusės persikelia į mažesnę areną su tam tikru saugumo jausmu.

Jei šią politinio tikslo įtaką perkeltume į karą, kaip tai būtina padaryti, tai negalima nustatyti įtakos ribų ir tenka norom nenorom pripažinti tokius karus, kurie yra tik priešui grasinimas ir vykdomi derybomis.

Kad karo teorija, siekianti būti ir likti filosofiniu svarstymu, patenka šiuo atveju į keblią padėtį, yra aišku. Viskas, kas yra būtina karo sąvokoje, atrodo, bėga nuo teorijos ir ji yra pavojuje prarasti bet kokią atramą. Bet greitai atsiranda natūrali išeitis. Kuo daugiau karo veiksme pasireiškia mažinantis principas, arba tiksliau: kuo silpnesnis motyvas veiksmui, tuo labiau veiksmas pereina į pasyvų būvį, tuo menkesni tampa rezultatai ir tuo mažesnis poreikis pagrindinių principų. Visas karo menas pereina į gryną atsargumą, o pastarasis nukreipiamas daugiausiai į tai, kad svyruojanti pusiausvyra staigiai nepakistų mūsų nenaudai ir pusinis karas netaptų tikru karu.

B. KARAS YRA POLITIKOS ĮRANKIS

Mes visapusiškai išnagrinėjome prieštaravimus, kurie yra tarp karo prigimties, kiekvieno žmogaus ir visuomeninių sąjungų interesų, kad nepraleistume nei vieno iš šių prieštaraujančių elementų; šie prieštaravimai yra pačiame žmoguje, o tiesos ieškantis filosofinis protas to negali išspręsti. Baigę mes pamėginsime dabar surasti tą bendrumą (vieningumą), kuriame šie praktiniame gyvenime prieštaraujantys elementai susijungia, iš dalies neutralizuoja vieni kitus, t. y. panaikina. Mes šį vieningumą būtume pateikę iš pradžių, jeigu nebūtų buvę būtina aiškiai iškelti šiuos prieštaravimus, o skirtingus elementus atskirai išnagrinėti. Šis vieningumas reiškia, kad karas yra tik politinių santykių dalis, o ne kažkas savarankiško.

Visi žino, kad karą sukelia tik politiniai santykiai tarp vyriausybių ir tautų, bet pateikiama taip, lyg tie santykiai prasidėjus karui nutrūksta ir prasideda kitokia būsena, kuri pavaldi saviems ypatingiems dėsniams.

Mes tvirtiname priešingai: karas yra ne kas kita kaip politinių santykių tęsinys įterpiant kitas priemones. Mes sakome – su kitų priemonių įsiterpimu, kad kartu patvirtintume, kad šie politiniai santykiai dėl paties karo nenutrūksta, nevirsta kažkuo visai kitu, bet tęsiasi savo esybe, kokią formą bepriimtų priemonės, kuriomis jis naudojasi, ir kad pagrindinės linijos, pagal kurias praeina ir siejasi karo įvykiai, yra tik linijos, t. y. direktyvos, kurias nubrėžia politika, daranti įtaką karui iki pat taikos. Kaip galima įsivaizduoti kitaip? Ar kada nors su diplomatine nota nutraukiami politiniai įvairių tautų ir vyriausybių santykiai? Ar karas nėra tik kitokia jų minčių ir kalbos išdėstymo rūšis? Tiesa, karas turi savo gramatiką, bet ne savo logiką, t. y. ne nuosavą būdą galvoti teisingai.

Taigi karo niekada negalima atskirti nuo politinių santykių, jei tai kur nors nutinka, tai tuo pačiu nutraukiami visi šių santykių siūlai ir atsiranda beprasmis ir betikslis dalykas.

Be tokio įsivaizdavimo nebūtų galima apsieiti netgi ir tokiu atveju, jei karas būtų visiškas karas, visiškos nesantaikos nežabota stichija. Visi dalykai,

kuriais jis remiasi ir kurie nulemia jo pagrindinę kryptį: sava jėga, priešo jėga, abiejų pusių sąjungininkai, abiejų pusių tautų ir vyriausybių charakteris, kaip mes išvardijome pirmojoje knygoje, ar šie veiksniai yra ne politinės prigimties ir ar jie nesusieti su visais politiniais santykiais taip glaudžiai, kad neįmanoma jų atskirti? – Bet toks įsivaizdavimas tampa dvigubai reikalingas, jei mes atsižvelgsime, kad tikras karas nesiekia nuosekliai paskutinio kraštutinumo, koks jis turi būti pagal supratimą, kad karas iš tikrųjų yra pusinis, turi vidinių prieštaravimų; kad jis negali būti vykdomas pagal savo dėsnius, o turi būti svarstomas, kaip kita visumos dalis, o ši visuma yra politika.

Politika, kuri naudojasi karu, vengia aštrių išvadų, kurios kyla iš karo prigimties, mažai tesirūpina galutinėmis galimybėmis ir domisi tik artimiausiomis tikimybėmis. Dėl to kyla daug neapibrėžtumo, karas tampa savotišku žaidimu; o kiekvienos vyriausybės politika puoselėja viltį šiame žaidime pranokti priešą apsukrumu ir įžvalgumu.

Taigi politika iš viską pranokstančios karo stichijos padaro tik paprastą savo įrankį; baisus kovos kardas, reikalaujantis, kad jį pakeltų abiem rankom įtempę visas jėgas, kad iš visų jėgų kirstų vieną nepakartojamą smūgį, dėl politikos tampa lengvai valdoma špaga, kartais net rapyra, o ja fechtuoja pagal visas meno taisykles.

Šitaip išsprendžiami prieštaravimai, į kuriuos karas įtraukia savo prigimtimi nedrąsų žmogų, jei tai galima pavadinti išsprendimu.

Jei karas yra dalis politikos, tai jis priims jos savybes. Kai politika tampa didingesnė ir galingesnė, karas tampa tokiu pat; ir tas augimas gali pakilti į tokias aukštumas, kad karas įgaus savo absoliutų pavidalą.

Esant tokiam įsivaizdavimui mums nebūtina pamesti iš akių tokio pavidalo karo, priešingai, jo paveikslas turi visada pleventi antrame plane.

Tik tokiu požiūriu karas tampa vėl visuma, tik taip galima vertinti visus karus kaip vienos rūšies daiktus ir esant tokiam įsivaizdavimui mes gauname teisingą ir tikslią atramą ir požiūrį, o juo reikia naudotis kuriant didelius planus ir juos vertinant.

Aišku, politinis elementas neįsiskverbia taip giliai į karo smulkmenas;

piketai ir patruliavimas nevykdomi pagal politinius sumetimus, bet juolab ryžtingesnė yra šio elemento įtaka sudarant planą visam karui, kampanijai ir dažnai netgi mūšiui.

Todėl mes neskubėjome šį požiūrį iškelti iš pradžių. Kai kurių objektų atžvilgiu mums tai mažai padėtų, o mūsų dėmesį būtų išblaškę; bet karo ir žygio planui jis yra būtinas.

Nieko nėra taip svarbu gyvenime, kaip surasti tokį požiūrį, pagal kurį visi daiktai turi būti suprasti ir įvertinti, ir jo laikytis iki pabaigos; nes tik remdamiesi bendru požiūriu galime aprėpti visą reiškinių daugybę kaip vienybę ir tik požiūrio vienybė gali apsaugoti mus nuo prieštaravimų.

Jeigu sudarant karo planą neleistini du ar daugiau požiūrių vertinant, pvz., karį, administratorių, politiką ir t. t., tai kyla klausimas, ar būtina, kad būtent būtų vertinama tuo požiūriu politika, kuriai būtų pavaldu visa kita. Mes manome, kad politika apjungia ir derina visus vidinio valdymo, taip pat humaniškumo ir visko, ką filosofinis protas galėtų pateikti, interesus, politika savaime yra niekas, ji yra tik gynėjas visų šių interesų prieš kitas valstybes. Kad jos kryptis gali būti klaidinga, kad ji gali tarnauti tik ambicijoms, privatiems interesams, valdančiųjų tuštybei, čia nesvarstoma. Karo menas nei vienu atveju dėl politikos nėra nustatančiu veiksniu, ir čia mes galime vertinti politiką kaip visos visuomenės interesų atstovą.

Klausimas tik tas, ar sudarant karo planą politinis požiūris turi nusileisti kariniam (jei tai iš viso yra įmanoma), t. y. arba visiškai pradingti, ar būti jai pavaldžiam, ar politinis požiūris turi vyrauti, o karinis būti jam pavaldus?

Mintis, kad politinė pozicija prasidėjus karui turėtų dingti, būtų tik tada įmanoma, jeigu karas būtų žūtbūtinė kova; karai, kokie jie yra tikrovėje, yra ne kas kita, kaip politikos išraiška, kaip mes parodėme anksčiau. Daryti politinį požiūrį pavaldų kariniam absurdiška, nes politika pagamino karą. Politika – tai protas, karas yra tik įrankis, ir ne atvirkščiai. Lieka galimas tik karinio požiūrio pavaldumas politiniam.

Pagalvokime apie tikrą karo prigimtį ir prisiminkime, kas pasakyta šioje knygoje anksčiau: kiekvienas karas visų pirma turi būti nagrinėjamas pagal

savo tikimybes ir pagal pagrindinius bruožus, kurie kyla iš politinių dydžių ir santykių; dažnai, taip mūsų laikais mes galime tvirtinti, karas turi būti vertinamas kaip organinė visuma, iš kurios negalima išskirti atskirų grandžių, kur kiekviena veikla turi susilieti su visuma ir išplaukti iš šios visumos idėjų; mums bus visiškai suprantama ir aišku, kad aukščiausias požiūris į karo kryptį, iš kurio išplaukia pagrindinės vadovaujančios linijos, gali būti tik politikos požiūris.

Remiantis šiuo požiūriu visi planai bus vientisi, supratimas ir vertinimas taps lengvesnis, natūralesnis, įsitikinimas išaugs, motyvai taps labiau atitinkantys ir istorija taps suprantamesnė.

Remiantis šiuo požiūriu, ginčas tarp politinių ir karinių interesų neišplaukia iš daiktų prigimties, o jeigu taip pasitaiko, žiūrėti į tai reikia kaip į supratimo stoką. Aišku, kad politika negali kelti karui reikalavimų, kurių jis negali įvykdyti, nes tai prieštarautų prielaidai, kad ji supranta įrankį, kuriuo nori pasinaudoti. Bet jei teisingai ji vertina karo įvykius, tai apibrėžimas, kokie veiksmai ir kokia veiksmų kryptis geriausiai atitinka karo užduotims, yra politikos reikalas ir gali būti tik jos užduotis.

Žodžiu, karo menas savo aukščiausiame taške tampa politika, kuri vietoj to, kad rašytų notas, tiekia mūšius.

Pagal šį požiūrį neleistina daryti tokį skirtumą, kad ir žalingas didelis karinis įvykis ar operacijos planas gali būti vertinami tik iš karinės pusės; dar daugiau yra absurdiškas metodas, prieštaraujantis logikai, įtraukti kariškius vertinti karo planus, išsakyti savo nuomonę kariniu požiūriu apie tai, ką turi spręsti vyriausybės; bet dar labiau nevykęs teoretikų reikalavimas, kad turimos karo priemonės turi būti perduotos karvedžiui, kad šis po to atitinkamai joms rengtų karo ar karinės kampanijos planą. Kaip rodo mūsų patirtis, kad nepaisant didelio įvairumo, šiuolaikinį karo dalyką, pagrindines vadovaujančios karo linijas duodavo ir nustatydavo visada kabinetai, tiksliau sakant, politiniai organai, o ne karinė žinyba.

Ir tai yra natūralu. Jokie pagrindiniai planai, kurie yra būtini karui, negali būti sudaryti be įžvalgumo į politines situacijas. Jie iš tiesų išreiškia kažką

kitą, negu iš tiesų norima pasakyti, kai kalbama apie žalingą politikos įtaką karo vykdymui. Tai yra ne įtaka, o pati politika, kuriai reikia papriekaištauti. Jei politika teisinga, t. y. veda į savo tikslą, tai jos įtaka karui turi turėti teigiamą poveikį, o ten, kur jos poveikis tolina mus nuo tikslo, šaltinio blogio reikia ieškoti tik politikos klaidose.

Tik tada, kai politika klaidingai tikisi iš kai kurių karinių priemonių taikymo neatitinkančio jų prigimtį veiksmo, ji gali savo sprendimais daryti karui žalingą poveikį. Panašiai kaip žmogus, mažai mokantis kurią nors kalbą, kartais pasako ne tai, ką nori pasakyti, taip ir politika dažnai esant teisingam mąstymui gali iškelti užduotis, neatitinkančias jos pačios ketinimų.

Tai yra dažnai pasikartoję, o tai rodo, kad politiniams vadams neturi būti svetimas karo reikalų supratimas.

Bet prieš kalbėdami toliau, mes turime apsisaugoti nuo neteisingo interpretavimo, kuris gali atsirasti. Mums tolima mintis, kad paskendęs popieriuose karo ministras ar mokytas inžinierius, ar net patyręs karys bus geriausiu kancleriu tuo atveju, jei valstybės galva nevadovauja politikai. Kitais žodžiais, mes visai nenorime pasakyti, kad karo reikalo supratimas turi būti svarbiausia valstybės žmogaus savybė. Puikus mąstymas, stiprus charakteris, tai yra tos savybės, kurias jis privalo turėti; karo reikalo supratimą galima tuo ar kitu būdu papildyti. Niekada Prancūzijai karo ir politiniais reikalais nebuvo blogiau patariama, nei vadovaujant broliams Belle-Isle ir hercogui fon Choiseuil, kurie visi trys buvo geri kariai.

Karas turi tiksliai atitikti politikos sumanymus, o politika turi juos suderinti su atitinkamai turimomis karo priemonėmis. Jeigu politikas ir karys nesusivienija viename asmenyje, tai tam pasiekti lieka viena gera priemonė, būtent vyriausiąjį karvedį padaryti vyriausybės nariu, kad jis dalyvautų tos veiklos svarbiausiuose momentuose – pasitarimuose ir sprendimų priėmime. Bet tai įmanoma tik tada, kai pati vyriausybė yra netoli karo veiksmų teatro, kad būtų galima spręsti visus klausimus neprarandant laiko.

Austrijos imperatorius 1809 metais ir sąjungininkų monarchai 1813, 1814 ir 1815 metais taip pasielgė, ir tai visiškai pasiteisino praktikoje.

Labai pavojinga įtaka kito kariškio, išskyrus karvedį, kabinete; tai retai prives prie teisingo ir energingo vadovavimo. Prancūzijos pavyzdys, kai Carnot 1793, 1794 ir1975 metais vadovavo iš Paryžiaus kariniams veiksmams, yra visai nepriimtinas, nes terorizmas yra tik revoliucinių vyriausybių dispozicijoje.

Užbaigsime samprotavimus istorine apžvalga.

Praėjusio šimtmečio dešimtajame dešimtmetyje įvyko perversmas Europos karo mene. Dėl to dalis geriausių kariuomenės laimėjimų neteko reikšmės. Pradėti iškovoti tokie kariniai laimėjimai, apie kuriuos iki šiol nebuvo jokio supratimo; atrodė, kad visa atsakomybė dėl praėjusių katastrofų tenka klaidingiems karo meno apskaičiavimams.

Aišku, įpročiai ir tradicijos ribojo karo meną, jį netikėtai užgriuvo naujos galimybės, kurios, nors ir buvo už senojo įsivaizdavimo ribų, bet neprieštaravo daiktų prigimčiai.

Stebėtojai, kurie turėjo platesnį požiūrį, priskyrė šį reiškinį tai bendrai įtakai, kokią turėjo politika karo menui jau šimtmečiais, ir pastarosios nenaudai, dėl ko šis menas pasidarė neapibrėžtas, dažnai nusileisdavo iki žaidimų kareivėliais. Faktas buvo teisingai pastebėtas, bet klaidinga buvo jame matyti kažką atsiradusį atsitiktinai, ko lengvai galima buvo išvengti.

Kiti mėgino tai paaiškinti Austrijos, Prūsijos, Anglijos ir t. t. politikos skirtumais.

Protas jautėsi užkluptas netikėtai; bet ar tiesa, kad tikrasis netikėtumas buvo karo vedimas, o ne politika. Kalbant mūsų kalba: ar nelaimė kilo dėl politikos įtakos karui ar iš klaidingos politikos krypties?

Milžiniško prancūzų revoliucijos poveikio užsienio šalims reikia ieškoti nelabai naujose karo priemonėse ir pažiūrose į jo vykdymą, negu pasikeitusiuose valstybės ir administracijos valdymo metoduose, vyriausybės charakteryje, tautų padėtyje ir t. t. Kad kitų šalių vyriausybės į šiuos dalykus žiūrėjo neteisingai, kad jie paprastomis priemonėmis norėjo sudaryti atsvarą naujoms nesuvaldomoms jėgoms, visa tai yra politikos klaida.

Ar buvo galima numatyti ir ištaisyti šias klaidas laikantis grynai karo su-

pratimo požiūrio? Aišku, ne. Nes jei ir būtų atsiradęs tuo metu aiškiaregys, tikras strategas, filosofas, kuris vien iš priešiško elemento prigimties būtų numatęs visas pasekmes ir kaip pranašas būtų pranešęs apie tolimas galimybes, tai toks nuspėjimas būtų likęs tik balsas tyruose.

Tik su ta sąlyga, jei politika būtų teisingai įvertinusi jėgas, prabudusias Prancūzijoje, ir naujus politinius santykius Europoje, būtų galėjusi numatyti rezultatą, kokie bus bendri karo bruožai, o tai būtų padėję nustatyti būtinų priemonių apimtį ir geresnių kelių pasirinkimą.

Galima pasakyti: revoliucijos dvidešimties metų pergalės buvo jai priešpastatytų vyriausybių klaidingos politikos pasekmės.

Tiesa, šios klaidos atsiskleidė tik karo metu, o jo įvykiai prieštaravo lūkesčiams, kuriuos turėjo politika. Bet tai įvyko ne dėl to, kad politika užmiršo pasikonsultuoti su karo menu. Tas karo menas, kuriuo politika galėjo tikėti, t. y. karo menas to paties laiko, tvarkos ir senojo pasaulio, kuriems priklausė ir politika, atstovavo gerai pažįstamam įrankiui, kuriuo ji naudojosi ir anksčiau; bet mes tvirtiname – jis klydo kartu su politika, todėl negalėjo patarti nieko geresnio. Tiesa, karas savo esybe, taip pat ir savo forma patyrė ryškių pasikeitimų, priartinusių jį prie absoliutaus pavidalo; bet tie pasikeitimai atsirado ne dėl to, kad prancūzų vyriausybė emancipavo karą, atrišo jį nuo politikos; tie pasikeitimai atsirado dėl naujos politikos, kuri gimė iš prancūzų revoliucijos ne tik Prancūzijai, bet ir visai Europai. Ši politika iškėlė kitas priemones ir kitas jėgas, o karo vykdymui suteikė tokią energiją, apie kurią nebuvo galima pagalvoti. Taigi tikrieji karo meno pasikeitimai yra pasikeitusios politikos pasekmė; jie tiesiogiai nėra įrodymas galimybių atskirti vieną nuo kito, atvirkščiai, yra stiprus argumentas jų vidinio susijungimo.

Taigi dar kartą: karas yra politikos įrankis; jis būtinai turi turėti jos charakterį; jį reikia matuoti politikos matu. Todėl karo vykdymas savo pagrindiniais bruožais yra pati politika, pakeitusi plunksną į kardą, bet dėl to nenustojusi galvoti pagal savo dėsnius.

7 skyrius

RIBOTAS TIKSLAS. PUOLAMASIS KARAS

Ir tada, kai karo tikslas negali būti priešo sutriuškinimas, akivaizdu, kad gali būti keliamas teigiamas tikslas. Pastarasis yra tas, kad reikia užkariauti dalį priešo teritorijos.

Tokio užkariavimo nauda yra susilpninti priešo šalį, taip pat ir jo ginkluotąsias pajėgas, tuo padidinti savąsias jėgas; mes iš dalies vykdome karą jo sąskaita. Be to, sudarant taiką priešo teritorijos valdymas vertinamas kaip švarus pelnas, nes mes ją galime pasilikti arba pakeisti į kitus pranašumus.

Tokia pažiūra į priešo šalies užkariavimą yra visiškai natūrali ir nieko nebūtų prieš, jei ne gynybinė būklė, kuri turi eiti po puolimo, kuris dažnai sukelia nerimą dėl pasekmių.

Skyriuje apie kulminacinį pergalės punktą, mes pakankamai išaiškinome, kaip toks puolimas silpnina ginkluotąsias pajėgas ir kaip po to gali susiklostyti padėtis, sukelianti baimę dėl pasekmių.

Šis mūsų ginkluotųjų pajėgų susilpnėjimas užkariaujant priešo vietovę, turi savo laipsnius; jie dažniausiai priklauso nuo tos vietovės geografinės padėties. Kuo daugiau ta vietovė padidina mūsų teritorijas, kurias ji supa arba tęsiasi pagal jas, kuo daugiau pagrindinių jėgų veikimo kryptimi ji tęsiasi, juo mažiau silpnina mūsų ginkluotąsias pajėgas. Saksonija Septynerių metų kare buvo natūralus prūsų karo teatro papildymas ir jos užėmimas ne tik nesusilpnino Frydricho Didžiojo ginkluotųjų pajėgų, bet net sustiprino jas, nes yra arčiau Silezijos, negu pasienio sritis ir tiesiogiai ją dengia.

Net Silezija, po to kai Frydrichas Didysis ją užkariavo 1740 ir 1741 metais, nesusilpnino jo ginkluotųjų pajėgų, nes savo forma ir padėtimi, taip pat savo sienos ypatumais austrams suteikė tik smaigalį ir šis siauras kontakto taškas, t. y. susilietimo siena, buvo tos krypties, kuria turėjo būti smogiami pagrindiniai abipusiai smūgiai.

Priešingai, jei užkariauta vietovė yra tarp kitų priešo provincijų, užima ekscentrišką padėtį ir reljefo sąlygos nepalankios, silpnėjimas užkariautojo ginkluotųjų pajėgų taip aiškiai didėja, kad ne tik palengvina priešui pasiekti pergalę mūšyje, bet to jam gali ir nereikėti.

Kiekvieną kartą austrai privalėjo be mūšio palikti Provansą, kai jie bandydavo įsiveržti iš Italijos. Prancūzai 1744 metais dėkojo Dievui galėdami pasprukti iš Bohemijos, netgi nepralaimėję nei vieno mūšio. Frydrichas Didysis 1758 metais negalėjo išsilaikyti Bohemijoje ir Moravijoje su tomis pačiomis ginkluotosiomis pajėgomis, su kuriomis 1757 metais Silezijoje ir Saksonijoje pasiekė puikių rezultatų. Apskritai, pavyzdžiai, kai kariuomenės negali išsilaikyti užkariautose šalyse tik dėl to, kad jų ginkluotosios pajėgos susilpnėjo, būna taip dažnai, kad neverta duoti daugiau pavyzdžių.

Todėl, kai kyla klausimas apie tai, ar mes turime sau kelti tokį tikslą, viskas priklauso nuo to, ar pavyks mums išlaikyti nuosavybėje tai, kas užkariauta, ir ar laikinas teritorijos užėmimas atlygins tam prarastas jėgas; ypač reikia apgalvoti, ar nereikia bijoti atgalinio smūgio, kuris mus išmuštų iš pusiausvyros. Kur reikia sustoti kiekvienu konkrečiu atveju, mes kalbėjome skyriuje apie kulminacinį tašką.

Tik viena norėtume dar pridurti.

Tokio tipo puolimu mums ne visada pavyks išlyginti nuostolį, patirtą kitose kryptyse. Tuo tarpu, kai mes užimti vienos dalies užkariavimu, priešas kitoje dalyje gali daryti tą patį, o jeigu mūsų operacija nebus didesnės svarbos, priešas dėl to nebus priverstas atsisakyti savosios. Taigi svarbus klausimo apsvarstymas, ar mes neprarasime daugiau, negu laimėsime.

Savaime dėl priešo užkariavimo visada daugiau prarandama, negu dėl savo laimima, nors abiejų pusių užkariautos sritys yra vienodos vertės; tai paaiškinama tuo, kad užkariavimo metu daug prarandama nevalingai.

Bet tas pats yra ir priešui, todėl tai neturėtų būti pagrindu teikti daugiau reikšmės išsaugojimui, negu užkariavimui. O vis tik yra taip. Išsaugojimas to, kas priklauso mums, visada artimesnis, o skausmas, kurį kenčia mūsų šalis, tik tada atlyginami atpildu ir tam tikra prasme neutralizuojami, kai atpildas

žada ženklius procentus, t. y. yra ženkliai didesnis nei patirti nuostoliai.

Išvada ta, kad toks strateginis puolimas, kuris kelia tik ribotą tikslą, turi ženkliai mažesnes galimybes atsisakyti būtinybės ginti nepridengtus gynybos punktus, negu puolimas, kuris nukreiptas į priešo valstybės svorio centrą. Todėl keliant ribotą tikslą negalima pasiekti tokio pajėgų sukoncentravimo laiko ir vietos atžvilgiu. Kad toks sukoncentravimas būtų nors laiko atžvilgiu, būtina pereiti į puolimą ir tuo pat metu visuose tinkamuose ruožuose. Bet tada prarandamas kitas pranašumas, nes atskiruose ruožuose gynybai galima panaudoti ženkliai mažesnes jėgas. Tokiu būdu keliant ribotą tikslą viskas sumažėja vienu lygiu, visų veiksmų sukoncentruoti negalima vienai pagrindinei operacijai, o pastarajai negalima išplisti vadovaujantis viena pagrindine linija. Viskas išskaidoma į šonus, sustiprėja trintis, daugiau erdvės atsiranda atsitiktinumui.

Tokia natūrali reiškinių eiga. Karvedžio strateginė veikla vis daugiau paralyžiuojama. Kuo aiškiau jis supranta tą tendenciją, kuo daugiau pas jį priemonių ir įgaliojimų, tuo energingiau jis stengsis išsivaduoti ir sutelkti dėmesį į vieną svarbiausią punktą, nors tai būtų įmanoma tik labai rizikuojant.

8 skyrius

RIBOTAS TIKSLAS. GYNYBA

Galutinis gynybinio karo tikslas negali būti absoliučiai neigiamas, t. y. visiškas atsisakymas nugalėti priešą, kaip jau buvo kalbėta. Netgi silpniausiems visada atsiras galimybė sukelti grėsmę priešui.

Tiesa, būtų galima nurodyti, kad tokiu tikslu bus priešo nualinimas, nes šis siekia teigiamo tikslo, tai jam bet kuri nepasisekusi operacija, nors ir neturinti pasekmių, išskyrus tam panaudotų pajėgų praradimą, jau yra žingsnis

atgal, kai tuo tarpu nuostoliai, kuriuos patiria besiginantysis, yra ne beprasmiai, nes jo tikslas išsaugojimas, o jis šį tikslą pasiekė. Taigi galima pasakyti, kad teigiamas gynybos tikslas yra išsaugojimas. Šį supratimą reiktų laikyti teisingu, jeigu būtų galima tiksliai tvirtinti: puolantysis privalo po tam tikro skaičiaus tuščių puolimų pavargti ir atsisakyti siekti tikslo. Bet būtent tokios būtinybės nėra. Pajėgų išsekinimo požiūriu besiginantysis yra nepalankesnėje padėtyje. Puolimas iš tikrųjų nusilpnina, bet tik tuo atveju, kai galimas lūžis; tais atvejais, kur jo visai nebesitikima, besiginantysis susilpnėja daugiau, negu puolantysis, iš dalies dėl to, kad jis yra silpnoji pusė, ir net lygiai prarandant turi didesnių nuostolių negu puolantysis, iš dalies dėl to, kad pastarasis paprastai atima iš jo teritorijų dalį ir papildymo, ir tiekimo šaltinius.

Negalima dėl to daryti išvadų apie nusileidimą priešui, nes reikia turėti omenyje, kad kai puolantysis kartos savo smūgius, o besiginantysis apsiribos juos atremdamas, tai pastarasis nebegalės pašalinti priešo sėkmės pavojaus, o ši sėkmė bus anksčiau ar vėliau.

Jeigu stipresniojo išsekimas ar susilpnėjimas neretai priversdavo sudaryti taiką, tai to priežastis visada buvo pusinis pobūdis, kuris didesne dalimi būdingas karui. Bet filosofiniu požiūriu tame įžvelgti bendrą ir galutinę gynybos užduotį negalima, reikia tik pripažinti, kad jos tikslas yra išlaukimas, o tai ir sudaro jos būdingą bruožą. Šis supratimas apima įsivaizdavimą apie aplinkybių pasikeitimą, padėties pagerėjimą, ką galima pasiekti tik iš išorės, o ne vidinėmis priemonėmis, t. y. pasipriešinimu. Toks pasikeitimas iš išorės gali būti tik pasikeitus politinei padėčiai; ar besiginančiajam pavyks sudaryti naujas sąjungas, ar liks nutrauktos senos, nukreiptos prieš jį.

Toks besiginančiojo tikslas tokiu atveju, kai jo silpnumas neleidžia galvoti apie kokį nors žymesnį kontrsmūgį. Bet ne kiekviena gynyba atitinka tokio pobūdžio idėją, kokią mes susidarėme. Mes nurodėme, kad gynyba yra stipriausia karo forma, o dėl šios jėgos gynybą galima taikyti ir tuo atveju, kai laukiamas daugiau ar mažiau stiprus kontrsmūgis.

Abu šie atvejai turi būti atskirti vienas nuo kito, nes gynyba juose vykdoma truputį skirtingai.

Pirmuoju atveju besiginantysis ieško būdų kiek galima ilgiau išlaikyti savo teritorijos neliečiamumą, nes tuo jis išlošia daugiau laiko, o laiko laimėjimas yra jo vienintelis kelias į tikslą. Teigiamą uždavinį, kurį lengviausiai jam įgyvendinti nei kitus ir kuris duotų galimybę įvykdyti savo siekius sudarant taiką, jis dar negali įtraukti į savo karo planą. Šis strateginis pasyvumas leidžia besiginančiajam pasiekti kai kuriuose ruožuose laimėjimų atremiant paskiras atakas. Puolantysis pabandys pasinaudoti ta persvara, kurią čia pasiekė, kitų ruožų gynybai, nes paprastai vargas yra visuose jo kampuose ir vietose. Jeigu tam nepasitaikys atvejo, tai jo laimėjimas pasireikš nedidele nauda, nes priešas jį kuriam laikui paliks ramybėje.

Nedidelės puolamosios operacijos, kurios numatytos ne tiek teritorijai užimti, kiek pasiekti laikiną pranašumą – teritorijos užėmimas, įsiveržimai, diversijos, operacijos prieš pavienes tvirtoves, gali rasti vietos šioje gynyboje, nepakeičiant nei tikslo, nei jo charakterio, jei besiginantysis nėra visai bejėgis.

Antruoju atveju, kur gynybai jau įskiepytas teigiamas ketinimas, ji įgauna daugiau teigiamą pobūdį ir juo labiau, kuo stipresnis kontrsmūgis leistinas šiomis sąlygomis. Kitaip sakant, kuo daugiau gynyba susieta su laisvu sprendimu, kad užtikrintų pirmo smūgio sudavimą, tuo drąsesnius spąstus gali statyti besiginantysis savo priešui. Pats drąsiausias tokio būdo veiksmas ir sėkmės atveju veiksmingiausias yra atsitraukimas į šalies gilumą; ši priemonė tuo pačiu labiausiai prieštarauja sistemai, kurios laikosi gynyba pirmuoju atveju.

Prisiminkim apie skirtingą padėtį, kurioje buvo Frydrichas Didysis Septynerių metų kare ir Rusija 1812 metais.

Prasidėjus karui Frydrichas buvo pranašesnis dėl parengties, todėl jis galėjo okupuoti Saksoniją, kuri natūraliai papildė prūsų karo teatrą, o šis užėmimas ne tik nesusilpnino jo ginkluotųjų pajėgų, o jas papildė.

1717 m. kampanijos pradžioje karalius stengėsi tęsti savo strateginį puolimą, tai neatrodė neįmanoma, kol rusai ir prancūzai nepasirodė karo teatre Silezijoje, Brandenburge ir Saksonijoje. Šis puolimas baigėsi nesėkme ir buvo pereita į gynybą; Frydrichas iki kampanijos pabaigos turėjo apsiriboti gynyba; jis buvo priverstas vėl palikti Bohemiją ir atlaisvinti savo sritis nuo priešo;

tai jam pavyko tik todėl, kad jis su ta pačia kariuomene iš pradžių puolė prancūzus, o paskiau ir austrus. Tokį pranašumą jam galėjo suteikti tik gynyba.

1758 metais, kai priešas stipriau užveržė žiedą aplik jį, o pajėgų santykis tapo nenaudingas jam, jis pabandė įvykdyti nedidelį puolimą į Moraviją; jis nusprendė užimti Olmucą anksčiau, negu jo priešai pradės kampaniją, bet Frydrichas nesitikėjo nei jo išlaikyti, nei judėti į priekį, jis tik galvojo jį panaudoti kaip sutvirtinimą, *contre-approche*, prieš austrus, kurie likusį žygį, galbūt net antrą, privalėtų panaudoti tam, kad vėl jį atsikariautų. Ir šis puolimas nepasisekė. Tada Frydrichas atsisakė bet kokios minties apie tikrą puolimą suprasdamas, kad tai tik padidins disproporciją tarp jo pajėgų ir priešo. Sutelktos pajėgos jo šalies centre, Saksonijoje, ir Silezijoje, trumpų vidinių linijų panaudojimas, kad padidintų pajėgas punkte, kuriam gresia pavojus, mūšis, kai tai neišvengiama, maži įsiveržimai, kur bus galimybė, ir kartu ramus išlaukimas, savo priemonių išsaugojimas geresniems laikams, štai kas tapo jo karo plano pagrindu. Jo vykdymas buvo vis pasyvesnis. Pamatęs, kad net pergalės jam atsieina per daug brangiai, jis pabandė apsieiti pigesniais metodais; jam buvo svarbu viena – laimėti laiko, išsaugoti tai, ką dar turėjo; jis dar taupiau elgėsi su erdve ir nepabūgo pereiti į tikrą kordonų sistemą. Tokio vardo nusipelno tiek princo Henriko Saksonijoje pozicijos, tiek ir karaliaus pozicijos Silezijos kalnuose. Savo laiškuose markizui d'Argens jaučiamas tas nekantrumas, su kuriuo jis laukė tos akimirkos, kada galės užimti žiemos buveines; ir kaip jis buvo patenkintas, kai vėl galėjo jas užimti, nepatyręs kampanijos metu ypač didelių nuostolių.

Kas norėtų papriekaištauti Frydrichui, matydamas tik jo puolusią drąsą, dėl, kaip mums rodosi, priimtų neapgalvotų sprendimų.

Sustiprinta stovykla prie Buncelwico, princo Henriko Saksonijoje ir karaliaus Silezijos kalnuose kordoninis išsidėstymas neatrodo mums dabar priemonėmis, į kurias būtų galima dėti paskutinę viltį, nes koks nors Bonapartas lengvai pralaužtų šį taktinį voratinklį; bet nereikia pamiršti, kad laikai pasikeitė, kad karas pasidarė visiškai kitoks, kad jį pagyvina kitokios jėgos; ankstesnėje epochoje galėjo būti efektyvios ir tokios pozicijos, kurios dabar nete-

ko reikšmės, be to, reikia atsižvelgti ir į priešą. Prieš imperijos kariuomenę, prieš Dauną ir Buturliną naudotis tokiomis priemonėmis, kurias Frydrichas jokiu būdu nebūtų naudojęs, būtų aukščiausia išmintis.

Galutinė sėkmė pateisino tokį požiūrį. Ramiai laukdamas Frydrichas Didysis pasiekė savo tikslą ir išvengė visų sunkumų, prieš kuriuos būtų žlugusios jo pajėgos.

Pajėgų santykis, kurį rusai galėjo priešpastatyti prancūzams 1812 metų kampanijos pradžioje, buvo daug nepalankesnis pirmiesiems, negu buvo Septynerių metų kare Frydrichui Didžiajam. Tačiau rusai turėjo perspektyvą papildyti savo pajėgas kampanijos metu. Visa Europa buvo pilna slaptų Bonaparto priešų, jo galia buvo įtempta iki paskutinio taško, alinantis karas atitraukė jo pajėgas Ispanijoje, ir pagaliau, Rusijos platumos leido šimtų mylių ilgio atsitraukimą, kas susilpnino priešo pajėgas iki kraštutinumo. Esant tokioms didingoms aplinkybėms buvo galima tikėtis ne tik esminio padėties pasikeitimo, jei prancūzų operacija nepavyktų (o kaip ji galėtų pavykti, jeigu imperatorius Aleksandras nesudarė taikos, o jo pavaldiniai nekėlė maišto?), tačiau prasidėjusi reakcija galėjo atvesti priešą į pražūtį. Aukščiausia išmintis nebūtų galėjusi pasiūlyti geresnio karo plano, negu buvo tas, kurį rusai vykdė atsitiktinai.

Tačiau tuo metu galvojo kitaip, o toks planas būtų laikomas ekstravagantišku, tačiau tai nėra mums pagrindu jo nesiūlyti kaip teisingo. Jeigu mes turime mokytis iš istorijos, tai reikia žiūrėti į reiškinius, kurie iš tikrųjų buvo ir kurie galimi ateityje. Kad dideli įvykiai, kurie sekė po žygio į Maskvą, nėra atsitiktinumas, sutiks kiekvienas, kas galėtų pretenduoti į teisę daryti sprendimus šiuose reikaluose. Jeigu rusai būtų galėję kiek nors ginti savo sienas, tai Prancūzijos galios sumažėjimas ir lūžis pasisekime būtų greičiausiai likęs, bet jis nebūtų atėjęs su tokia milžiniška jėga ir užmoju. Didelių pavojų ir aukų kaina (kurie, tiesa, kitai kiekvienai šaliai būtų buvę daug didesni, o daugumai visai neįmanomi) Rusija nupirko šį milžinišką pranašumą.

Taigi didelės teigiamos sėkmės galima pasiekti trumpai tik teigiamomis priemonėmis, siekiančioms sprendimo, o ne laukimo, ir gynyba taip pat pasiekia didelio pranašumo tik aukštų pastangų kaina.

9 skyrius

KARO PLANAS, KURIO TIKSLAS – PRIEŠO SUTRIUŠKINIMAS

Po to, kai mes smulkiau charakterizavome įvairius galimus galutinius karo tikslus, norėtume apžvelgti viso karo išdėstymą trimis atskiromis pakopomis, kurios atitinka skirtingus tikslus.

Pagal tai, ką mes iki šiol pasakėme apie šį dalyką, du pagrindiniai principai apima visą karo planą ir nurodo pagrindinę kryptį visam kitam.

Pirma: visą priešo galią suskaidyti į kiek galima mažesnį kiekį svorio centrų, jeigu tai pavyktų, – į vieną; taip pat smūgius prieš šiuos svorio centrus perkelti į kiek galint mažesnį kiekį pagrindinių veiksmų, jeigu tai galima, – į vieną; pagaliau visus antraeilius veiksmus laikyti kiek galint pavaldžius. Žodžiu, pirmasis principas yra: veikti sutelktomis pajėgomis, kiek tai įmanoma.

Antrasis principas yra: veikti kiek galint greitai, be pakankamo pagrindo nedaryti poilsio pertraukų nei lankstų.

Priešo jėgų sutelkimas iki vieno svorio centro priklauso:

pirma – nuo šių jėgų politinio ryšio. Jei jėgos sudarytos iš kariuomenės, priklausančios vienam valdovui, tai dažniausiai nesudaro sunkumų; jeigu veikia sąjungininkų kariuomenė, be savų interesų, sunkumai truputį padidės; jei tai yra sąjungininkai, suvienyti bendrų politinių tikslų, tai priklauso nuo jų susidraugavimo laipsnio; apie tai mes jau kalbėjome;

antra – nuo karo teatro padėties, kuriame veikia skirtingos priešo kariuomenės.

Jeigu priešo pajėgos karo teatre suvienytos į vieną kariuomenę, jos faktiškai sudaro visumą ir mums daugiau apie nieką nereikia klausti; jeigu jos karo teatre grupuojasi atskirose kariuomenėse, tai vienybė jau neabsoliuti, bet tarp vienetų dar yra pakankamas ryšys tam, kad vieno vieneto lemiamas smūgis

patrauktų su savim ir kitus. Jeigu kariuomenės išsidėsčiusios gretimuose teatruose, vienos nuo kitų neatskirtos didelėmis gamtinėmis kliūtimis, tai ir čia netrūksta lemiamos įtakos vienų kitiems; jeigu karo teatrai yra labai nutolę vieni nuo kitų, tarp jų neutralūs plotai, dideli kalnai ir t. t., tai įtaka yra labai abejotina ir netgi negalima; jei jie yra skirtingose kariaujančios valstybės pusėse taip, kad veiksmai juose išsiskiria ekscentrinėmis kryptimis, tai tarp kariuomenių dingsta bet kokio ryšio pėdsakai.

Jeigu Prūsiją kartu būtų puolę Rusija ir Prancūzija, tai karo vykdymo atžvilgiu būtų taip, lyg būtų du atskiri karai; galimas daiktas vieningumas būtų pasireiškęs derybų metu.

Ir atvirkščiai, Saksonijos ir Austrijos ginkluotosios pajėgos Septynerių metų kare turi būti vertinamos kaip vienos; ką iškentėjo vienos, tą turėjo jausti ir kitos, iš dalies todėl, kad abu karo teatrai Frydrichui Didžiajam buvo toje pačioje kryptyje, iš dalies todėl, kad Saksonija neturėjo jokio politinio savarankiškumo.

Bonapartui 1813 metais, teko kovoti su daugeliu priešų, bet jie visi buvo išsidėstę vienoje kryptyje su juo ir jų kariuomenių karo teatrai buvo arti vieni kitų ir labai susiję. Jeigu Bonapartas būtų galėjęs suvienijęs savo jėgas nugalėti priešo pagrindines pajėgas, jis būtų tuo sudavęs lemiamą smūgį ir visoms kitoms. Jeigu jis būtų sutriuškinęs pagrindinę Bohemijos kariuomenę ir judėjęs į priekį per Prahą į Vieną, tai Bliucheris nebūtų galėjęs likti Saksonijoje, nes jį būtų pašaukę į pagalbą į Bohemiją, o Švedijos kronprincas nei už ką nebūtų norėjęs likti Brandenburgo provincijoje.

Tačiau Austrijai, jeigu ji vykdys karą prieš Prancūziją prie Reino ir Italijoje, visada bus nelengva sėkmingu vienu smūgiu viename šių karo teatrų padaryti lemiamą sprendimą kitame. Iš dalies Šveicarija su savo kalnais labai skiria abu karo teatrus, iš dalies kryptis į abu yra ekscentrinė. Prancūzija, priešingai, turi galimybę viena lemiama pergale viename teatre daryti lemiamą sprendimą kartu antrame, nes jos pajėgų kryptis yra koncentrinė ir eina į Vieną – Austrijos monarchijos svorio centrą; toliau galima pasakyti, kad lengviau iš Italijos pasiekti sprendimą Reino karo teatre, negu atvirkščiai, nes

smūgis iš Italijos tiesiogiai pažeidžia Austrijos valstybės centrą, o smūgis Reine – labiau į Austrijos valstybės pakraščius.

Iš čia seka, kad supratimas apie atskiras ir sutelktas priešo pajėgas pereina visas pakopų sąlygas ir tik kiekvienu atveju galima matyti, kokią įtaką vieno karo teatro įvykiai turės kitam, ir iš čia galima daryti išvadas, kiek galima skirtingus priešo pajėgų svorio centrus suvesti į vieną.

Principui visas pajėgas suvienyti prieš priešo pajėgų svorio centrą yra tik viena išimtis: jei antraeilės operacijos žada neįprastus pranašumus; bet ir tam mes nustatome lemiamą jėgų pranašumo prielaidą, kuriam esant antraeilės operacijos nepriverstų mūsų rizikuoti pagrindiniame punkte.

Kai generolas Biulovas 1814 metais žygiavo į Olandiją, galima buvo numatyti, kad 30 000 jo korpuso karių ne tik neutralizuos tiek pat prancūzų, bet duos galimybę olandams ir anglams pasirodyti su savo pajėgomis, kurios, be to, nebūtų pradėjusios veikti.

Taigi pirmas principas, kurio reikia laikytis sudarant karo planą, yra tas, kad reikia išaiškinti priešo pajėgų svorio centrą ir pagal galimybes suvesti į vieną.

Antras turėtų būti toks: sutelkti pajėgas, nukreiptas prieš šį svorio centrą, vienam pagrindiniam veiksmui.

Čia gali pasireikšti tik dvi priežastys, kad skaldytų ir atskirtų ginkluotąsias pajėgas:

1. Pirminis pajėgų išsidėstymas, taigi taip pat esančių puolime valstybių padėtis.

Jeigu ginkluotųjų pajėgų suvienijimas susietas su apėjimais ir dideliais laiko praradimais, o pavojus atskirtų pajėgų judėjimui nėra toks didelis, tai toks atskyrimas pateisinamas, nes vykdomas pajėgų suvienijimas, kai prarandama daug laiko, nebūtinas, kadangi taip atimamas pirmojo smūgio šviežumas ir greitumas, o tai prieštarautų antrajam mūsų pagrindiniam principui. Visais atvejais, kai yra perspektyva nors kiek netikėtai pulti priešą, turi būti į tai ypatingai atsižvelgiama.

Bet dar svarbesnis tas atvejis, kai puolimą vykdo sąjungininkės valstybės, kurios su priešo šalimi yra ne vienoje kryptyje, ne viena už kitos, bet greta. Jei

Prūsija ir Austrija vykdytų karą prieš Prancūziją, tai priverstinės daug laiko ir jėgų eikvojančios priemonės būtų klaidingos, jeigu abiejų valstybių kariuomenės norėtų pulti iš vieno punkto, nes natūrali kryptis į Prancūzijos širdį iš Prūsijos yra per žemutinį Reiną, o Austrijos – per viršutinį Reiną. Šių kariuomenių suvienijimas nebūtų pasiektas be aukų ir kai kuriais atvejais kyla klausimas, ar jis yra tiek būtinas, kad būtų siekiamas tų aukų kaina.

2. Puolimas atskirtomis viena nuo kitos grupėmis gali duoti didelių rezultatų.

Kadangi čia kalbama apie puolimą atskirtų viena nuo kitos grupių prieš vieną svorio centrą, tai numatomas koncentrinis, t. y. apglėbiantis, judėjimas pirmyn. Puolimas atskiromis lygiagrečiomis grupėmis arba ekscentrinėmis linijomis yra antraeilių operacijų požymis, apie kurias mes jau kalbėjome.

Kiekvienas koncentrinis puolimas tiek strategijoje, tiek ir taktikoje turi didesnės sėkmės perspektyvas, nes jei jis pavyksta, tai mes ne tik parbloškiame priešo kariuomenę, bet daugiau ar mažiau ją atkertame. Koncentrinis puolimas visada duoda didesnį rezultatą, bet dėl dalinių išskyrimo ir dėl karo teatro plėtros susijęs su didesne rizika. Tai yra kaip su puolimu ir gynyba: silpnesnė forma turi didesnę sėkmės perspektyvą.

Pagaliau viskas priklauso nuo to, ar puolantysis jaučiasi pakankamai stiprus tam, kad siektų šio didelio tikslo.

Kai Frydrichas Didysis 1575 metais nusprendė įsiveržti į Bohemiją, jis tai darė atskiromis grupėmis, puolančiomis iš Saksonijos ir Silezijos. Dvi pagrindinės priežastys skatino jį tam: pirma, jo pajėgos buvo išdėstytos žiemos buveinėse taip, kad sutelkimas viename punkte būtų neleidęs jam netikėtai smogti priešui; antra, kad šis koncentrinis judėjimas grėsė kiekvienam iš dviejų austrų karo teatrų iš sparno ir iš užnugario. Pavojus, kuris grėsė Frydrichui Didžiajam buvo tas, kad viena iš jo dviejų kariuomenių galėjo būti sumušta persvarą turinčiomis pajėgomis. Jeigu austrai to nesuprato, jie galėjo priimti mūšį tik centre arba jiems kilo pavojus būti nublokštiems į tą ar kitą pusę nuo savo atsitraukimo kelio ir patirti katastrofą; tai ir buvo ta ypatinga sėkmė, kurią karaliui siūlė šis koncentrinis puolimas. Austrai teikė pirmenybę mūšiui

centre, bet Praha, prie kurios jie išsirikiavo, vis dar buvo apglėbiančio puolimo sferoje, ir pastarasis dėl austrų pasyvumo pasiekė savo veiksmingumo ribą. O pasekmė, kai jie pralaimėjo mūšį, buvo tikra katastrofa, nes dvi trečiosios kariuomenės kartu su vadovaujančiu generolu leido save apsupti Prahoje.

Ši puiki pergalė kampanijos pradžioje buvo pasiekta drąsiu koncentriniu puolimu. Kas galėjo peikti Frydrichą už tai, kad jis laikė pakankamu sėkmės garantu savo judėjimų tikslumą, savo generolų energiją, savo kariuomenės moralinį pranašumą ir austrų nepaslankumą? Bet šių moralinių dydžių nereikia išleisti iš apskaičiavimo ir tik geometrinei puolimo formai priskirti sėkmės priežastį. Prisiminkime ne mažiau sėkmingą Bonaparto žygį 1796 metais, kai austrai už koncentrinį įsiveržimą į Italiją buvo smarkiai nubausti. Priemonės, kurias turėjo prancūzų generolas, būtų turėjęs (išskyrus moralines) antrasis karvedys 1757 m. ir dar daugiau, nes jis nebuvo, kaip Bonapartas, silpnesnis už savo priešą. Taigi, kai reikia bijoti, kad koncentrinis judėjimas atskiromis grupėmis leis priešui veiksmais vidinėmis linijomis panaikinti pajėgų nelygybę, tokio judėjimo negalima patarti, o jeigu ginkluotųjų pajėgų grupuotė priverstų tai daryti, jį reikia vertinti kaip būtiną blogybę.

Jeigu mes šiuo požiūriu pažiūrėsime į planą, kuris buvo parengtas 1814 metais įsiveržimui į Prancūziją, jokiu būdu negalėtume jam pritarti. Rusų, austrų ir prūsų kariuomenės buvo viename punkte Frankfurte prie Maino natūraliausioje ir tiesiausioje kryptyje į prancūzų monarchijos svorio centrą. Jas išskyrė: vieną nukreipė į Prancūziją iš Mainco, kitą – per Šveicariją. Kadangi priešo pajėgos buvo tokios mažos, kad apie sienos gynybą jos negalėjo nė galvoti, tai visa nauda, kokios galima buvo tikėtis iš šio koncentrinio veržimosi, jeigu jis pavyktų, buvo ta, kad tuo tarpu, kai viena kariuomenė užkariauja Elzasą ir Lotaringiją, kita užimtų Franchą-Komtą. Ar buvo ši maža nauda verta tų pastangų, kad vykdytų žygį per Šveicariją? – Mes žinome, kad taip pat kitos, tokios pat blogos priežastys nulėmė šį žygį; bet čia mes aptarsime tik tuos elementus, apie kuriuos dabar minime.

Kita vertus, Napoleonas buvo toks žmogus, kuris puikiai mokėjo gintis prieš koncentrinį puolimą, kaip parodė jo meistriškas žygis 1796 metais, o

jeigu priešai už jį buvo pranašesni skaičiumi, tai kiekviena dingstimi jis parodė, kiek jis pranašesnis kaip karvedys. Jis per vėlai atvyko į savo kariuomenę Šalono rajone ir apskritai niekinamai galvojo apie savo priešus, bet vis tik nedaug truko, kad jis būtų sumušęs abi nesuvienytas kariuomenes. Kokias jis jas rado prie Brienne? Bliucheris iš 65 000 žmonių čia turėjo tik 27000, o pagrindinėje kariuomenėje iš 200 000 buvo tik 100 000. Buvo neįmanoma priešui duoti didesnę sėkmės galimybę. Ir nuo to momento, kai prasidėjo veiksmai, didžiausias sąjungininkų poreikis buvo susivienyti.

Remdamiesi šiais svarstymais mes manome, kad jeigu koncentrinis puolimas ir yra priemonė pasiekti didžiausią sėkmę, tai vis dėlto ji turi išplaukti iš pradinio ginkluotųjų pajėgų paskirstymo; reti būna atvejai, kur yra teisinga dėl jo atsisakyti trumpiausio ir paprasčiausio mūsų pajėgų taikymo.

3. Karo teatro išplėtimas gali būti pagrindu judėti atskiromis grupėmis.

Kai puolanti kariuomenė pajudės iš vieno punkto ir sėkmingai įsiskverbs į priešo teritorijos gilumą, tai erdvė, kurią ji užvaldo, neapsiribos tiksliai tais keliais, kuriais ji juda, o išsiplės kiek į šalis; bet šio išsiplėtimo mastai priklausys nuo priešo valstybės gyventojų tankumo ir vidinio žmonių tvirtumo. Jei priešo valstybė silpnai susieta, o žmonės lepūs ir atpratę nuo karo, tai be ypatingų pastangų atsivers už mūsų pergalingos kariuomenės platus žemės ruožas; bet jeigu mes susiduriame su drąsia ir ištikima tauta, tai teritorija už mūsų kariuomenės bus daugiau ar mažiau siauras trikampis.

Kad išvengtų šios blogybės, judantysis į priekį turi vykdyti puolimą pakankamai plačiu frontu. Jeigu priešo pajėgos sutelktos viename punkte, tai puolimo fronto plotis gali būti išlaikytas, kol nekontaktuojama su priešu, ir susiaurės artinantis prie jo išsidėstymo punkto, tai yra savaime suprantama.

Bet jeigu priešas pats išsidėstęs plačiu frontu, tai mūsų ginkluotųjų pajėgų proporcingas paskirstymas nebūtų beprasmiškas. Mes čia kalbame apie vieną ar keletą karo teatrų, esančių vienas šalia kito. Greičiausiai čia bus tas atvejis, kur, mūsų nuomone, pagrindinė operacija nulems ir šalutinių punktų likimą.

Bet ar visada reikia veikti taip, ar galima līsti į pavojų, kuris atsiranda, kai pagrindinio punkto įtaka šalutiniam nėra pakankama? Ar poreikis tam tikro

karo teatro pločio nenusipelno ypatingo dėmesio?

Čia kaip ir visur yra neįmanoma išsemti kombinacijų, kurios gali būti, bet mes tvirtiname, išskyrus nedaugelį išimčių, sprendimas pasiektas pagrindiniame punkte turės įtakos ir antraeiliams. Šiuo principu turi vadovautis veiksmai visais tais atvejais, kur nėra aiškaus prieštaravimo.

Kai Bonapartas įsiveržė į Rusiją, jis turėjo teisę tikėtis įveikti pagrindines rusų pajėgas, tuo pačiu įveikti kariuomenės pasipriešinimą ir sunaikinti rusų ginkluotąsias pajėgas prie Dvinos aukštupio. Iš pradžių prieš juos jis paliko tik vieną Dudinoťo korpusą, bet Wittgensteinas perėjo į puolimą ir Bonapartas buvo priverstas ten pasiųsti dar šeštąjį korpusą.

Priešingai, prieš Bagrationą jis iš pat pradžių nukreipė dalį savo ginkluotųjų pajėgų; bet šis buvo įsitraukęs į centro grįžtamąjį judėjimą, ir Bonapartas galėjo jas vėl prisijungti. Jeigu Wittgensteinas nebūtų turėjęs pridengti antrąją sostinę, jis taip pat būtų traukęsis su pagrindinėmis pajėgomis vadovaujant Barklajui.

1805 ir 1809 metais Bonaparto pergalės prie Ulmo ir Regensburgo nulėmė ir Italijos, ir Tirolio likimą, nors pirmoji buvo pakankamai atkampus karo teatras. 1806 metais prie Jenos ir Auerstedto jis pasiekė lemiamą sprendimą visais atžvilgiais, kas galėjo būti priešpastatyta jam Westfalene, Hessene ir Frankfurto kelyje.

Tarp daugybės aplinkybių, kurios turėjo įtaką šalutinių karo teatrų pasipriešinimui, išsiskiria dvi svarbiausios.

Pirmoji: jeigu, kaip buvo Rusijoje, šalyje, kurios apimtis ir santykinai pajėgos yra didelės, tai lemiamas smūgis pagrindiniame punkte gali ilgam užsitęsti, todėl nesi priverstas skubiai ten sutelkti visas pajėgas.

Antroji: kai, kaip 1806 metais Silezijoje, šalutinis punktas įgyja nepaprastą savarankiškumą dėl didelio skaičiaus tvirtovių. Ir vis tik Napoleonas į šį punktą žiūrėjo labai atsainiai, tuo tarpu žygiuodamas į Varšuvą, paliko jį už savęs pasiuntęs į jį 20 000 žmonių, kuriems vadovavo jo brolis Džeromas.

Jeigu konkrečiu atveju paaiškės, kad smūgis pagrindine kryptimi nesukrės šalutinių punktų arba iš tiesų nesukrėtė, tai to priežastis greičiausiai yra, kad priešas šiuose punktuose išdėstė dideles savo ginkluotąsias pajėgas; tai

neišvengiama blogybė, kadangi prieš jas teks skirti atitinkamas pajėgas, nes negalima savo susisiekimo kelių palikti be apsaugos.

Atsargumas gali žengti dar vieną žingsnį; jis gali iškelti reikalavimą, kad puolimas pagrindiniame punkte sutaptų su puolimu šalutiniuose punktuose ir kaskart, kai priešas nenorės jų palikti, būtų sustabdyta pagrindinė operacija.

Šis būdas lyg ir neprieštarautų mūsų iškeltam principui suvienyti kiek galima daugiau pajėgų vienai pagrindinei operacijai, bet ta dvasia, kurioje jis sumanytas, aiškiai prieštarauja šio principo idėjai. Laikantis šio būdo būtų tokia judėjimo sparta, toks smūgio jėgos paralyžiavimas, toks atsitiktinumų žaidimas, toks laiko praradimas, kad tai praktiškai yra nesuderinama su puolimu, kurio tikslas yra priešo sutriuškinimas.

Sunkumai bus dar didesni, jeigu priešo pajėgos šalutiniuose punktuose gali atsitraukti ekscentrinėmis kryptimis. Kas tuomet liks iš mūsų smūgio vieningumo?

Mes turime pasisakyti prieš pagrindinio smūgio priklausomumą nuo veiksmų šalutiniuose punktuose ir tvirtiname: priešui sutriuškinti skirtas puolimas, kuriam trūksta drąsos, kad lėktų tiesiog strėle į priešo valstybės širdį, negali pasiekti savo tikslo.

4. Galų gale kariuomenės egzistavimo sąlygų palengvinimas yra ketvirtoji priežastis puolimui grupėmis.

Aišku, daug maloniau traukti su maža kariuomene per turtingą provinciją, negu su didele per neturtingą; bet esant tikslingoms priemonėms ir kariuomenei, kuri pripratusi prie nepriteklių, pastaroji neatrodo neįmanoma, todėl toks samprotavimas neturi turėti įtakos mūsų sprendimams, kad mes dėl to lįstume į didelį pavojų.

Taigi mes suteikėme teisę priežastims dėl pajėgų padalijimo, kurie išskaido pagrindinį veiksmą į keletą ir nedrįsime priekaištauti tais atvejais, kai toks atskyrimas vyksta pagal vieną šių priežasčių aiškiai suvokiant jo reikšmę ir stropiai pasveriant pranašumus ir nuostolius.

Bet kada tai paprastai būna, mokytas generalinis štabas planą rengia iš įpročio, kai įvairūs karo teatrai dar prieš žaidimo pradžią turi būti užstatyti

figūromis kaip šachmatų laukas ir tada prasideda žaidimas – ėjimas į tikslą įkvepiamas fantastine kombinacijų išmintimi, sudėtingomis linijomis ir santykiais, kai kariuomenės turi išsiskirstyti dėl to, kad su visų pajėgų ir meno įtampa, dideliu pavojumi vėl susivienytų po keturiolikos dienų –mes tuomet jaučiame didelį šlykštumą dėl tokio nukrypimo nuo tiesaus, paprasto, be gudrybių kelio, sąmoningai stumiančio mus į visišką pasimetimą. Panašios kvailystės tuo lengviau pasireiškia, kuo silpniau karvedys vadovauja karui, ir kuo toliau jis yra nuo savo vaidmens supratimo, kaip mes nurodėme anksčiau, kaip paprastą pasireiškimą savo nepaprasta jėga apdovanotos asmenybės. Jei karvedys turi tokių silpnybių, visas planas sudaromas nepraktiško generalinio štabo fabrike ir yra tuzino nenuodugnių žinovų idėjų produktas.

Mes turime dabar apsvarstyti trečią mūsų pirmojo principo dalį, būtent viską, kas yra antraeiliška, kiek tai galima, padaryti priklausomą.

Tuo tarpu, kai bandoma karo veiksmus suvesti į vieną paprastą tikslą ir pasiekti jį viena didele operacija, atimamas kitų kariaujančių valstybių sąlyčio punktų savarankiškumas, jie tampa pavaldžių veiksmų rajonais. Jeigu būtų galima viską sutelkti į vieną operaciją, tie sąlyčio punktai būtų visai neutralizuoti, bet tai galima tik retais atvejais, todėl svarbu juos laikyti tokiuose rėmuose, kurie nuo pagrindinio dalyko neatitrauks didelių pajėgų.

Visų pirma mes tvirtiname, kad karo planas turi turėti tokį siekį net tuo atveju, kai priešo pasipriešinimo negalima suvesti į vieną svorio centrą ir mes esame tokioje padėtyje, kurią jau charakterizavome kaip vedimą dviejų beveik skirtingų karų. Į vieną iš jų visada reikia žiūrėti kaip į pagrindinį ir skirti jam visą dėmesį ir pajėgas.

Esant tokiai pažiūrai, protinga puolimą vykdyti tik šiame pagrindiniame fronte, kitame likti prie gynybos. Tik esant neįprastoms aplinkybėms, ypač palankioms puolimui šioje kryptyje, tai būtų pateisinama.

Toliau ši gynyba, kuri vykdoma pavaldžiuose punktuose, turi būti vykdoma kiek galima mažesnėmis pajėgomis ir stengtis gauti kiek galima didesnę naudą, kokią gali suteikti ši pasipriešinimo forma.

Dar didesnę reikšmę turi šis požiūris visiems tiems karo teatrams, ku-

riuose nors ir kovoja skirtingų valstybių kariuomenės, bet kur aplinkybės leidžia smogti joms smūgį į jų svorio centrą.

Prieš tą priešą, kuriam skiriamas pagrindinis smūgis, gynyba šalutiniuose karo teatruose nereikalinga. Pats pagrindinis puolimas ir dėl kitų sumetimų vykdomos pavaldžios atakos yra išsamios, o punktų, kurių jie tiesiogiai nedengia, gynyba darosi nereikalinga. Tai priklauso nuo pagrindinio sprendimo, jis dengia visus nuostolius.

Jeigu, mūsų supratimu, jėgų užteks siekti tokio sprendimo, tai nepasisekimo galimybė neturi būti priežastis kiekvienu atveju saugotis kituose punktuose nuo galimos nesėkmės, nes tai kaip tik didina nesėkmės galimybę ir mūsų veiksmuose atsiranda prieštaravimų.

Bet šis pagrindinio veiksmo vyravimas virš pavaldžių turi išlikti ir atskiriems bendro puolimo daliniams. Bet kadangi kitokios priežastys sąlygoja jėgas, kurios turi judėti iš to ar kito karo teatro prieš bendrą svorio centrą, čia kalbame tik apie siekimą skirti vyraujantį vaidmenį pagrindiniam veiksmui, nes pasiektas toks pirmumas darys veiksmus paprastesnius ir mažiau paveiktus atsitiktinumų.

Antrasis principas yra susijęs su greitu ginkluotųjų pajėgų panaudojimu.

Kiekvienos nenaudingos laiko sąnaudos, kiekviena apylanka yra jėgų švaistymas ir nukrypsta nuo strategijos principų.

Naudinga atsiminti, kad puolimas semia savo vienintelį pranašumą iš netikėtumo, nuo kurio prasideda veiksmų pradžia. Netikėtumas ir nesulaikomumas yra didžiausia jo jėga ir kai tai susiję su priešu, be jų negalima apsieiti. Čia teorija reikalauja trumpiausio kelio į tikslą ir atmeta betikslius apie tai ginčus, ar eiti pirmyn ar atgal, kairėn ar dešinėn.

Jei prisiminsime, ką kalbėjome skyriuje apie strateginio puolimo objektą, apie kryptį, vedančią į valstybės širdį, ką toliau mes sakėme šios dalies ankstesniame skyriuje apie laiko įtaką, tai manome daugiau aiškinti nebereikia, kad reikšmė šio principo tokia, kokią jam priskyrėme.

Bonapartas visada taip veikė. Trumpiausi keliai nuo savo iki priešo kariuomenės ar nuo savo sostinės iki priešo sostinės buvo jo mėgstamiausi keliai.

Iš ko turi susidėti ta pagrindinė operacija, į kurią mes suvedame viską ir kurios mes reikalaujame neatidėliotino vykdymo?

Ką reiškia priešo sutriuškinimas, pagal galimybes išsiaiškinome ankstesniame skyriuje ir būtų netikslinga tai kartoti. Kiekvienu atveju pabaiga gali skirtis, bet pradžia visada vienoda – priešo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas, t. y. didelė pergalė ir priešo sutriuškinimas. Kuo arčiau mūsų sienos bus ta pergalė, tuo lengvesnis bus jos pasiekimas; kuo giliau vyks mūšis priešo šalyje, tuo labiau jis bus lemiamas. Čia kaip ir visais atvejais pergalės lengvumas ir dydis priklauso nuo laiko.

Jei mes nesame pranašesni už priešą taip, kad pergalė būtų neabejotina, tai privalome kuo greičiau pagal galimybes susitikti su jo pagrindinėmis pajėgomis. Mes sakome, pagal galimybes, nes jei toks mūsų susitikimas būtų susietas su judėjimu apylankomis, klajonėmis klaidingomis kryptimis ir laiko praradimu, tai siekti to galėtų būti ir klaidinga. Jei mes savo kelyje nesutinkame priešo kariuomenės ir negalime jos ieškoti, nes kitu atveju tai gali prieštarauti mūsų interesams, tai galime būti užtikrinti, kad rasime ją vėliau, nes ji pati tuoj pat išeis mums priešpriešiais. Tuomet mums teks kovoti ne tokiomis palankiomis sąlygomis, kaip mes kalbėjome, tai bus blogis, kurio negalima išvengti. Jeigu mes visgi laimėsime kautynes, mūsų pergalė bus tuo ryžtingesnė.

Iš čia seka, kad praeiti pro priešo pagrindines pajėgas sąmoningai, kai jos yra mūsų kelyje, būtų klaida, bent jau tiek, kiek mes galime palengvinti sau laimėti.

Kita vertus, jei pranašumas didelis, galima sąmoningai praeiti pro priešo pagrindines pajėgas, kad vėliau duotume joms ryžtingesnį mūšį.

Mes kalbame apie visišką pergalę, apie priešo sutriuškinimą, o ne šiaip apie laimėtą mūšį. Bet tokiai pergalei reikia apglėbiančio puolimo ar mūšio artimu frontu, nes abiem atvejais pabaiga yra nulemta. Todėl esmine plano dalimi būna nustatymas atitinkamos tvarkos tiek pajėgų grupuotei, tiek ir krypčiai; apie tai kalbėsime skyriuje apie kampanijos planą.

Tiesa, mes neneigiame visiško sutriuškinimo galimybės mūšiuose su tiesiu frontu ir tokių pavyzdžių yra karo istorijoje, bet tokie atvejai reti ir vis rečiau ir rečiau sutinkami, kai panašumai tarp kariuomenių mokymo ir tak-

tinio parengimo didėja. Dabar nepavyktų į nelaisvę paimti vienoje gyvenvietėje 21 bataliono, kaip buvo Blenheime.

Jeigu iškovota didžioji pergalė, tai negali būti kalbos apie poilsį, pertrauką, apie tai, kad įsikurtume ir t. t.; dienotvarkėje tik persekiojimas, nauji smūgiai, kur to prireikia, priešo sostinės užėmimas, antraeilių priešo pajėgų puolimas arba visko, kas dar yra priešo valstybės atrama.

Jeigu mūsų pergalės kelias eina pro priešo tvirtoves, tai klausimas, ar jas apsupti, priklauso nuo mūsų pajėgų. Turint didelę persvarą būtų laiko praradimas neužėmus jų kaip galima anksčiau. Bet jei mes nevisiškai užtikrinti tolesne mūsų pagrindinio branduolio sėkme, tai tvirtovėms turime palikti kuo mažiau kariuomenės, o tai atima galimybę teisingai jų apsupčiai. Tuo atveju, kai tvirtovės apsupimas mus verčia sulėtinti tolesnį puolimą, pastarasis kaip bendra taisyklė jau pasiekė savo kulminacinį tašką. Taigi mes reikalaujame greito veržimosi pirmyn ir persekioti naudojant pagrindines pajėgas. Mes jau pasisakėme prieš tai, kad toks veržimasis pirmyn pagrindine kryptimi būtų suderintas su laimėjimais šalutiniuose rajonuose; to pasekmė daugeliu atvejų bus mūsų pajėgų išsaugojimas tik siauros juostos teritorijos, kur yra mūsų viešpatija ir kuri sudaro visą mūsų karo teatrą. Mes jau anksčiau nurodėme, kiek tai susilpnina smūgio jėgą puolimo priešakyje ir kokius pavojus sukuria puolančiajam. Bet ar tie sunkumai tą atsvarą gali taip sustiprinti, kad sustotų tolesnis judėjimas pirmyn? Žinoma, taip gali būti. Bet mes jau anksčiau tvirtinome, kad būtų klaida stengtis iš pat pradžių nesiaurinti karo teatro ir dėl to lėtinti puolimo spartą. Dabar pridursime: kol karvedys nesumušė savo priešo, kol jis laiko save pakankamai stipriu, kad pasiektų tikslą, jis ir turi jį persekioti. Gal jam teks eiti savo keliu vis didėjančių pavojų akivaizdoje, kartu didės ir pergalės galimybė. Kai ateis toks metas, kai jis nerizikuos eiti toliau, kai jis turės pasirūpinti savo užnugariu, išsiplėsti į kairę ir į dešinę, tai tikriausiai reikš, kad jis pasiekė kulminacinį tašką. Veržimosi jėga baigsis, o jei priešas iki tol dar nesumuštas, tai pagal tikimybę to ir nebebus.

Viskas, ką jis darys intensyviam puolimui tobulinti, užimdamas tvirtoves, praėjimus, provincijas, nors ir yra tik lėtas ėjimas pirmyn, tai bus ne absoliutus,

bet tik reliatyvus progresas. Priešas jau daugiau nebėga, jis tikriausiai rengiasi naujam pasipriešinimui; nors puolantysis vis dar intensyviai eina pirmyn, bet galbūt besiginančiojo padėtis taisosi kiekvieną dieną. Taigi mes vėl kartojame: dažniausiai po priverstinio sustojimo antro proveržio pirmyn nebūna.

Taigi teorija reikalauja tik to, kad iki tol, kol yra ketinimas sutriuškinti priešą, puolimas būtų vykdomas be sustojimo, jeigu karvedys atsisako tos užduoties, nes supranta, kad tai per daug pavojinga, jis elgsis protingai sustodamas ir plėsdamasis užimtame rajone. Teorija tam priekaištauja tik tada, jei jis tai daro galvodamas kuo greičiau nugalėti priešą.

Mes ne tiek neišmanome, kad tvirtintume, jog nėra pavyzdžių valstybių, kurios būtų palaipsniui privestos iki kraštutinumų. Pirma, mūsų iškeltas teiginys nėra absoliuti, be išimčių tiesa, iš kurios ji remiasi tik galimais ir įprastais rezultatais; antra, reikia skirti, ar iš tiesų valstybės žlugimas buvo laipsniškas ar tai rezultatas pirmos kampanijos. Čia mes kalbame tik apie šį atvejį, nes tik jame vyksta ta jėgų įtampa, kuri arba nugali svorio centro naštą, arba yra pavojus būti jo sutriuškintam. Jei pirmais metais pasiekta nuosaiki sėkmė, prie jos kitais metais prijungti kitą ir taip pamažu eiti į tikslą, tai nei karto nebus rimto pavojaus, bet jis bus paskirstytas į kelis punktus. Kiekviena pertrauka nuo vienos sėkmės iki kitos priešui atveria naujų perspektyvų; ankstesnės sėkmės poveikis kitai turi mažą įtaką, dažnai jokios; kartais būna priešingai, nes priešas spėja pailsėti, kartais gauna stiprų impulsą naujam pasipriešinimui arba gauna naują pagalbą iš išorės, tada vakarykštė sėkmė lemia šiandieninę, o gaisras kyla nuo gaisro. Jei yra valstybių, kurias nugalėjo nuosekliais smūgiais, o laikas, šis besiginančiojo angelas sargas, pasirodė žudantis, yra begalė pavyzdžių, kur puolančiojo planai visiškai žlugo dėl vilkinimo. Prisiminkime Septynerių metų karo rezultatus, kur austrai norėjo pasiekti tikslą taip lėtai, atsargiai, kad patyrė visišką nesėkmę.

Esant tokiai pažiūrai, mes negalime pritarti tai nuomonei, kad siekis judėti pirmyn, visada turi būti lydimas rūpesčių apie tinkamą karo teatro organizaciją ir lyg tai būtų atsvara jam; priešingai, mes matome nesėkmėse, kylančiose iš ėjimo pirmyn, neišvengiamą blogį, į kurį atsižvelgti reikia tik tokiu

atveju, kai priešakyje nelieka jokios sėkmės vilties.

Bonaparto pavyzdys 1812 metais ne tik nepaneigia mūsų iškelto tvirtinimo, bet atvirkščiai jį sustiprina. Jo žygis ne dėl to buvo nesėkmingas, kad jis vykdė jį per daug greitai ir toli, kaip manoma; buvo vienintelė priemonė pasiekti pergalę, bet šis puolimas patyrė nesėkmę. Rusija ne tokia imperija, kurią galima iš tiesų užkariauti, t. y. okupuoti; mažiausiai to negalima padaryti nei šiuolaikinių Europos valstybių priemonėmis, nei su tais 500 000 žmonių, kuriuos atvedė Bonapartas. Tokia šalis gali būti nugalėta tik dėl savo silpnumo ir vidinių nesutarimų. Pasiekti šias silpnas politinio būvio vietas galima tik dėl stipraus sukrėtimo, kuris sujudintų šalies širdį. Tik Bonapartas stipriu veržlumu pasiekęs Maskvą galėjo tikėtis pakirsti vyriausybės drąsą, žmonių ištvermę ir ištikimumą. Maskvoje jis tikėjosi rasti taiką ir tai buvo vienintelis protingas tikslas, kokį jis galėjo kelti sau šiame kare. Atitinkamai jis savo pagrindines pajėgas nukreipė prieš rusus, kurie traukėsi per Drissos stovyklą ir apsistojo tik prie Smolensko. Jis įtraukė į bendrą atsitraukimą ir Bagrationą, sumušė pagrindinę rusų kariuomenę ir užėmė Maskvą. Čia jis veikė taip, kaip visada; tik tokiu būdu jis tapo Europos viešpačiu ir tik tokiu keliu galėjo juo tapti.

Kas žavisi Bonapartu kaip žymiu karvedžiu visuose jo ankstesniuose žygiuose, tas neturi jo peikti ir šiuo atveju.

Tiesa, leistina spręsti apie įvykius tik pagal galutinę sėkmę, nes ji ir yra geriausia kritika; bet toks samprotavimas pagal galutinę sėkmę neįrodo žmogaus išminties. Nesėkmingo žygio priežasčių ieškoti nėra lygu pastarojo kritiniam vertinimui. Tik įrodžius, kad nesėkmės priežasčių nebuvo galima numatyti arba nereikėjo neskirti tam dėmesio, mes tampame kritikais ir karvedžio teisėjais.

Mes tvirtiname, kad tas, kas laiko 1812 metų žygį absurdišku dėl katastrofiškų pasekmių, kurios atsirado dėl sekusios reakcijos, o jei būtų sėkminga pabaiga, būtų vertinama kaip puiki kombinacija, tas liudija savo nesugebėjimą vertinti.

Jeigu Bonapartas būtų sustojęs Lietuvoje, kaip to nori daugelis kritikų, kad iš pradžių užimtų tvirtoves, kurių, išskyrus visai nuošalėje esančią Rygą,

beveik nebuvo, nes Bobruisko įtvirtinimai buvo silpni ir nereikšmingi, tai žiemą jis būtų patekęs į liūdną gynybos sistemą; tuomet tie patys kritikai sakytų: tai jau ne tas Bonapartas. Kaip jis net nesurengė pirmo lemiamo mūšio, ir tai jis, kuris priprato savo užkariavimus pažymėti pergalėmis kaip prie Austerlico ir Friedlando prie kraštutinės priešo valstybės ribos. Kaip jis galėjo pražiopsoti priešo sostinės, beginklės, silpnos Maskvos, užkariavimą ir palikti nepaliestą branduolį, apie kurį galėjo susirinkti vėl naujas pasipriešinimas. Jam išpuolė negirdėta laimė, netikėtai užpulti šį tolimą milžiną, kaip užpuola gretimą miestą arba kaip Frydrichas Didysis užpuolė mažą artimą Sileziją, o jis nepasinaudojo tuo, sustojo savo pergalingo žygio viduryje, tarsi jam ant kulnų būtų užlipusi pikta dvasia. – Taip būtų vertinę žmonės pagal rezultatus, nes tokie yra dauguma kritikų.

Mes iš savo pusės pasakytume: 1812 metais žygis nepavyko todėl, kad priešo vyriausybė liko tvirta, žmonės ištikimi ir nepalaužiami, todėl jis ir negalėjo pavykti. Galbūt Bonapartas padarė klaidą, pradėjęs tai, bent jau rezultatas rodo, kad jis suklydo apskaičiuodamas, bet mes tvirtiname, kad jei jau siekti to tikslo, tai apskritai nieko kito nebuvo galima daryti.

Užuot užsidėjęs ant pečių nepakeliamą gynybos karo naštą rytuose, panašaus į tą, kokį Napoleonas vykdė vakaruose, jis išbandė vienintelę priemonę į tikslą: vienu drąsiu smūgiu išplėšti taiką iš persigandusio priešo; buvo pavojus, kad jo kariuomenė pražus, tai buvo įnašas į žaidimą, didelės vilties kaina. Jei šis jo ginkluotųjų pajėgų sunaikinimas viršijo tiksliai nustatytą kiekį dėl jo kaltės, tai pastaroji ne todėl, kad jis nuėjo per toli, bet toks buvo politinis tikslas ir tai buvo neišvengiama, bet vėlyva kampanijos pradžia, jo negailestinga, iš žmonių praradimo pusės, taktika, rūpesčio trūkumas išsaugoti kariuomenės jėgas ir palaikymas reikalingos būklės atsitraukimo kelių ir pavėluotas atsitraukimas iš Maskvos.

Tas argumentas, kad rusų kariuomenė galėjo užtverti jam kelią Berezine ir galutinai užkirsti atsitraukimo kelią, nekeičia mūsų požiūrio. Pirma, nepavykęs šis bandymas rodo, kaip sunku visai užkirsti kelią atsiraukimui; atskirta kariuomenė esant nepalankiausioms sąlygoms, kokias tik galima įsi-

vaizduoti, galų gale prasiskynė sau kelią ir šita rusų operacija, nors ir padidinusi katastrofą, buvo tik viena iš sudedamųjų. Antra, tik retai pasitaikančios vietovės sąlygos sukūrė atitinkamą aplinką; be kertančių atsitraukimo kelią statmena kryptimi Berezinos pelkių su jos miškingais nepraeinamais krantais atsitraukimo atkirtimas dar mažiau būtų įmanomas. Trečia, nėra kitos priemonės apriboti save nuo tokio užmojo, kaip vykdyti puolimą plačiu frontu, ką mes anksčiau atmetėme, nes jei mes nuspręstume judėti centre, pridengę Kauguso kariuomenę iš kairės ir dešinės vienu daliniu, ištikus nesėkmei turėtume grįžti atgal padėti su daliniais, kurie yra puolimo priešakyje, ir iš puolimo būtų nedaug gero.

Beje, negalima sakyti, kad Bonapartas paliko be dėmesio sparnus. Prieš Vitgenšteiną buvo paliktos puikios pajėgos, prieš Rygą stovėjo atitinkamas apsiausties korpusas, kuris ten net buvo nereikalingas; pietuose Schwarcenbergas turėjo 50 000 žmonių, o tai viršijo Tormassovo pajėgas ir beveik lygiavosi į Čičagovo, prie to reikia pridėti 30 000 žmonių Victoro korpusą užnugario centre. Net lapkričio mėnesį, taigi lemiamu momentu, kai rusų ginkluotosios pajėgos sustiprėjo, o prancūzų labai nusilpo, rusų pranašumas Bonaparto Maskvos kariuomenės užnugaryje dar nebuvo toks svarbus. Wittgensteinas, Čičagovas ir Sakenas kartu turėjo 110000 žmonių, o Schwarcenbergas, Reynieris, Victoras, Oudinot'as ir St. Cyr rikiuotėje buvo 80 000. Atsargiausias generolas vargu ar būtų skyręs saugoti savo sparnus didesnį skaičių kariuomenės.

Jeigu Bonapartas iš 600 000 žmonių, persikėlusių per Nemuną 1812 metais, būtų vėl atvedęs atgal už Nemuno ne 50 000, kurie kartu su Schwarcenbergu, Regnieriu ir Macdonaldu grįžo atgal, o 250 000, tai buvo įmanoma, jei mūsų minėtų klaidų Bonapartas nebūtų padaręs, tai būtų buvęs tik nepavykęs žygis; teorija nieko negalėtų prieštarauti, nes tokioje operacijoje prarasti daugiau nei pusę kariuomenės nėra neįprasta; ir tai matome tik dėl didelio karo masto.

Apie pagrindinę operaciją, būtiną jos kryptį ir neišvengiamus pavojus jau esame pakankamai kalbėję. Kas susiję su pavaldžiais veiksmais, tai visų pirma jie privalo turėti vieną bendrą tikslą, bet jis turi būti iškeltas taip, kad neparalyžiuotų kitų dalinių veiksmų. Jeigu einama nuo Viršutinio ir Viduri-

nio Reino ir iš Olandijos į Prancūziją tam, kad susijungtų prie Paryžiaus ir kiekvienai tai kariuomenei duodamas įsakymas niekuo nerizikuoti, kad kiek galima daugiau išsaugotų savo pajėgas nepaliestas iki susijungimo, tai tokį planą vadinsime žlugdančiu. Tada atsiras neišvengiamai šio trejopo judėjimo lyginimas, tai sulėtins judėjimą, sukels abejonių ir neryžtingumą kiekvienoje grupėje dėl puolimo. Geriau kiekvienai kariuomenės grupei duoti užduotį ir tik tada jas sujungti, kai ši skirtinga veikla savaime taps bendra.

Toks jėgų išskaidymas, kai po kelių perėjimų vėl susijungia, pasitaiko beveik visuose karuose ir neturi prasmės. Jei vyksta skaidymas, tai reikia žinoti kodėl, ir tas kodėl turi būti įvykdytas; jie neturi turėti tikslo vėl susijungti kaip kadrilio ture.

Todėl, kai ginkluotosios pajėgos puola skirtinguose karo teatruose, kiekviena kariuomenė turi gauti savarankišką užduotį ir nukreipti į ją savo pagrindinį smūgį. Svarbiausia, kad šis smūgis būtų suduotas vienu metu iš visų pusių, tačiau ne tiek svarbu pasiekti visų įmanomų pranašumų.

Jeigu viena kariuomenė nepajėgs įveikti tos užduoties, nes priešo grupuotė bus kita, negu tikėjomės, ir ji patirs nesėkmę, tai neturi padaryti įtakos kitoms kariuomenėms. Priešingu atveju iš pat pradžių sužlugdytume bendro pasiekimo šansą. Tik jeigu daugelis grupių arba pagrindinės pajėgos patirs nesėkmę, ji gali ir privalo turėti tą įtaką kitoms sudedamosioms dalims; tada yra nepavykusio plano atvejis.

Ši taisyklė galioja ir kariuomenėms, ir būriams, kurie iš pradžių skirti gynybai, kurie dėl palankios sėkmės gali pereiti į puolimą. Aišku galima numatyti panaudoti atsilaisvinusias jėgas puolimui pagrindine kryptimi, šis sprendimas priklauso nuo geografinės karo teatro padėties.

Bet kas tokiomis aplinkybėmis lieka iš geometrinės figūros ir puolimo vienybės? Kas tada bus su būriais sparnuose ir užnugaryje, kurie yra šalia sumušto būrio?

Tokiai situacijai mes labiausiai ir prieštaraujame. Toks didelio puolimo plano klijavimas į geometrinį kvadratą reiškia sekti klaidinga mąstymo sistema.

Anksčiau mes jau kalbėjome, kad strategijoje geometrinis elementas nevaidina tokio vaidmens kaip taktikoje, o čia mes tik pakartojame išvadą, kurią padarėme: tikri rezultatai, gauti atskiruose punktuose, ypač puolime, be abejo, reikalauja didesnio dėmesio, negu geometrinė figūra, palaipsniui atsirandanti iš įvairių pasiektų rezultatų.

Bet kuriuo atveju galima užtikrintai pasakyti, kad esant didelėms erdvėms strategijoje pamąstymai ir sprendimai, kuriuos sąlygoja geometrinė dalinių padėtis, pagrįstai gali būti palikti vyriausiam vadui. Niekas iš pavaldžių vadų negali klausti, nei ką daro ar nedaro jo kaimynas; kiekvienam turi būti nurodyta, kad jis siektų savo tikslo. Jeigu dėl to ir kyla nesusipratimų, tai iš viršaus visada laiku gali būti pakoreguoti reikalingi pakeitimai. Taip pašalinamas pagrindinis atskirų veiksmų trūkumas, kylantis todėl, kad į įvykius įsipina daugybė nerealių baiminimųsi ir prielaidų, kad kiekvienas atsitiktinumas paliečia ne tik tą dalį, bet ir visą kariuomenę.

Mes manome, kad toks požiūris bus laikomas paradoksaliu tų žmonių, kas karo istoriją išnagrinėjo paviršutiniškai ir nepakankamai rimtai ir todėl nemoka atskirti esminio nuo paviršutinio ir tinkamai įvertinti visos žmogaus silpnumo įtakos.

Kaip pripažįsta turintys daug patirties, jau taktikoje sunku pasiekti teigiamą rezultatą vykdant puolimą daugeliu atskirų kolonų, daug sunkiau tai bus strategijoje, kur dalinių išskirstymas dar didesnis. Todėl, jei visų dalinių nuolatinis suderinamumas būtų būtina sėkmės sąlyga, tai strateginio puolimo tektų visiškai atsisakyti. Bet, viena vertus, ne mūsų valioje nuo jo atsisakyti, nes tai sąlygoja aplinkybės, kita vertus, net taktikoje nebūtinas kiekvienu momentu visų dalių derinimas. Todėl strategija gali neteikti labai daug dėmesio derinimui, bet daugiau reikalauti, kad kiekvienai daliai būtų paskirta savarankiška darbo dalis.

Čia turime pridurti dar vieną esminę pastabą, ji susijusi su veiksmų paskirstymu.

1793 ir 1794 metais pagrindinės Austrijos pajėgos buvo Nyderlanduose, o Prūsijos – Aukštutiniame Reine. Austrijos kariuomenė žygiavo iš Vienos į Con-

de ir Valenciennes susikryžiuodami kelyje su prūsų kariuomene, kuri traukė iš Berlyno į Landau. Būtent austrams teko ginti savas belgiškas provincijas, jeigu jiems būtų pavykę užkariavimai prancūzų Flandrijoje, tai būtų jiems labai paranku; bet šis interesas nebuvo pakankamai stiprus. Po kunigaikščio Kaunico mirties austrų ministras Thugutas, kad labiau sukoncentruotų jėgas Austrijoje, atsisakė Nyderlandų gynybos. Tikrovėje nuo Austrijos iki Flandrijos buvo dvigubai didesnis atstumas, negu iki Elzaso, ir tuo metu, kai ginkluotosios pajėgos buvo labai riboto dydžio ir už viską reikėjo mokėti grynais, tai turėjo didelę reikšmę. Bet ministras Thuguto turėjo kitą tikslą: jis norėjo valstybes, kurios buvo suinteresuotos Nyderlandų ir Žemutinio Reino gynyba, Olandiją, Angliją ir Prūsiją įvelti į pavojų ir sukelti didesnes jų pastangas. Tiesa, jis apsigavo savo apskaičiavimais, nes tuo metu nebuvo galima ko nors laukti iš prūsų kabineto. Bet ši eiga rodo politinių interesų įtaką karo eigai.

Prūsija neturėjo Elzase nei ką ginti, nei ką užkariauti. 1792 metais ji vykdė žygį per Lotaringiją į Champagne skatinama riteriškų jausmų. Kai šie dingo dėl nepalankių aplinkybių, ji tęsė karą tik pusiau suinteresuota. Jei prūsų kariuomenė būtų buvusi Nyderlanduose, ji būtų turėjusi tiesioginį ryšį su Olandija, į kurią galėjo žiūrėti kaip į savo žemę, nes jie vykdė veiksmus joje dar 1787 metais; tada jie būtų dengę Žemutinį Reiną, taigi ir prūsų monarchijos dalį, kuri buvo arčiausiai karo teatro. Taip pat su Anglija Prūsija buvo glaudžioje sąjungoje dėl subsidijų ir šie santykiai negalėjo taip greitai virsti apgaule, kokią greitai parodė prūsų kabinetas.

Taigi rezultatai būtų buvę daug geresni, jeigu austrai būtų išskleidę savo pagrindines pajėgas Viršutiniame Reine, o prūsai – Nyderlanduose, o austrai būtų palikę ten tik nedidelį savo korpusą.

Jeigu 1814 metais vietoje iniciatyvaus Bliucherio būtų paskyrę Silezijos kariuomenei vadovauti generolą Barklajų, o Bliucherį palikę pagrindinėje kariuomenėje, kuriai vadovavo Schwarcenbergas, tai kampanija greičiausiai būtų buvusi sužlugdyta.

Jeigu iniciatyvus Laudonas būtų ne stipriausiame prūsų monarchijos fronte, būtent Silezijoje, o imperinės kariuomenės karo teatre, tai gal ir Sep-

tynerių metų karas būtų pasisukęs kitaip. Kad priartėtume prie šio klausimo, turėtume klasifikuoti visus atvejus pagal jų pagrindines savybes.

Pirma: kai mes vykdome karą kartu su kitomis valstybėmis, kurios yra ne tik mūsų sąjungininkės, bet turi ir savarankišką interesą.

Antra: kai sąjungininkė kariuomenė ateina mums į pagalbą.

Trečia: kai kalbama tik apie generolų asmenines savybes.

Abiem pirmaisiais atvejais gali iškilti klausimas: ar ne geriau visiškai permaišyti įvairių valstybių kariuomenes ir sudaryti atskiras kariuomenes iš skirtingų valstybių korpusų, kaip tai buvo 1813 ir 1814 metais; ar skirtingų valstybių kariuomenes pagal galimybes atskirti ir leisti joms veikti savarankiškai.

Akivaizdu, kad pirmasis būdas geriausias, bet jis numato ypač retai pasitaikantį susidraugavimo ir bendrų interesų laipsnį. Esant glaudžiam ginkluotųjų pajėgų sujungimui atskiroms valstybėms sunkiau išskirti savo ypatingus interesus, o kas susiję su žalinga egoistinių vadų pažiūrų įtaka, tai gali pasireikšti tik nacionalinių korpusų vadams, taigi taktikos srityje, o čia ne taip laisvai, kaip prie visiško kiekvienos kariuomenės atskyrimo. Šiuo atveju tai pereina į strategiją ir daro įtaką lemiamuose ėjimuose. Bet kaip jau minėta, prielaida tam yra retas atsisakymas iš vyriausybių pusės. 1813 metais būtinumas spaudė vyriausybes ta kryptimi, ir visgi negalima nepagirti, kad Rusijos imperatorius, turėdamas stipriausias ginkluotąsias pajėgas ir turėdamas didžiausius nuopelnus dėl pasiektos sėkmės, savo kariuomenę paliko pavaldžią prūsų ir austrų kariuomenių vadams, be ambicijų išstoti su savarankiška rusų kariuomene.

Jeigu tokio ginkluotųjų pajėgų sujungimo pasiekti neįmanoma, tai visiškas jų atskyrimas yra geriau, negu pusinis; blogiausia yra, kai du nepriklausomi skirtingų valstybių karvedžiai veikia viename karo teatre, kaip tai dažnai pasitaikė Septynerių metų kare rusų, austrų ir imperijos kariuomenių atžvilgiu. Esant visiškam ginkluotųjų pajėgų atskyrimui sunkumai, kuriuos reikia įveikti, taip pat yra daugiau atskirti ir slegia, ir skatina veikti kiekvieną atskirai; jei kariuomenes sieja glaudūs ryšiai arba jos veikia viename karo teatre,

tai šis skatinimas nebūtinas, be to, piktas noras vieno paralyžiuoja kitų jėgas.

Pirmame iš trijų nurodytų atvejų visiškas atskyrimas neturės didelių sunkumų, nes kiekvienos valstybės interesas nurodo jos pajėgoms kitą kryptį; antru atveju gali to intereso ir nebūti ir tada pagalbinei kariuomenei, jei jos pajėgos nedidelės, nelieka nieko kita tik paklusti pagrindinei; taip pasielgė austrai 1815, o prūsai 1807 metais.

Kas siejasi su asmeninėmis generolų savybėmis, tai čia viskas pereina į individualumo sritį, bet mes turime vieną bendro pobūdžio pastabą: nereikia skirti vadovauti kariuomenėms, tampančioms pavaldžiomis užsienio karinei vadovybei, kaip tai dažnai būna, pačių atsargiausių ir apdairiausių, bet skirti iniciatyviausius, nes mes vėl kartojame: vykdant atskirus strateginius veiksmus nieko nėra svarbiau, kad kiekvienas dalinys, vykdydamas atskirus strateginius veiksmus, iki galo išvystytų savo veiksmus, tuomet klaidas, padarytas vienoje vietoje, išlygins sėkmė, pasiekta kitoje. Bet tokios visų dalių visiškos veiklos galima tikėtis tik ten, kur vadai ryžtingi, veiklūs, kuriuos pirmyn varo vidinis jų širdies šauksmas, nes retai pakanka tik objektyvaus šalto įsitikinimo apie veikimo būtinumą.

Pagaliau lieka dar pastebėti, kad, jei leidžia aplinkybės, reikia panaudoti kariuomenes ir paskirtus joms vadovauti karvedžius atsižvelgiant ir į vietovės savybes, ypač jų specifines savybes; pastovios kariuomenės, geri daliniai, didelis skaičius raitininkų, seni, atsargūs karvedžiai – juos reikia panaudoti atvirose vietovėse; rezervistai, ginkluoti gyventojai, jauni iniciatyvūs vadai – miškuose, kalnuose ir perėjose; pagalbinės sąjungininkų kariuomenės – turtingose provincijose, kur jie gerai jaustųsi.

Ką mes pasakėme apie karo planą apskritai, o šiame skyriuje apie priešo sutriuškinimo planą, turėjome ketinimą pabrėžti šį tikslą ir nurodyti pagrindus, kuriais būtų galima vadovautis parenkant priemones ir būdus. Tuo mes norėjome duoti aiškų supratimą to, ko reikia siekti ir ką reikia daryti tokiame kare. Mes stengėmės iškelti būtiną ir bendrą, palikti erdvę konkrečiam ir atsitiktiniam, pašalinti visa, kas savavališka, nepagrįsta, fantastiška, sofistiška. Jei mes pasiekėme šį tikslą, mūsų užduotis atlikta.

Kas nustebs nieko neradęs apie upių apėjimą, kalnų ir jų aukščiausių taškų įveikimą, kaip išvengti įtvirtintų pozicijų puolimo ir surasti šalies raktą, tas, manome, dar nesuprato mūsų ir galvojame nesuprato pagrindinių karo bruožų.

Ankstesnėse knygos skyriuose mes apibūdinome šias temas ir padarėme išvadą, kad jų reikšmė daugeliu atvejų mažesnė, negu tą skelbia vyraujanti nuomonė. Tiek mažiau jie gali ir privalo kare, kurio tikslas sutriuškinti priešą, vaidinti didelį vaidmenį, kuris turi įtaką visam karo planui.

Apie vyriausiąją kariuomenės vadovybę mes nekalbėsime, o šį skyrių norime užbaigti pavyzdžiu.

Jeigu Austrija, Prūsija, Vokietijos sąjunga, Nyderlandai ir Anglija būtų vykdę karą prieš Prancūziją su sąlyga, kad Rusija išlaikys neutralitetą, tai būtų toks atvejis, kuris per šimtą penkiasdešimt metų dažnai kartojosi, tuomet jie būtų galėję vykdyti puolamąjį karą, kuris yra nukreiptas sutriuškinti priešą. Kokia didelė ir galinga bebūtų Prancūzija, vis tiek gali būti atvejis, kad didelė jos teritorijos dalis bus užtvindyta priešo kariuomenių, sostinė bus jų užimta ir likusių Prancūzijai kovos priemonių aiškiai neužteks, o išskyrus Rusiją nėra valstybės, kuri galėtų jai suteikti veiksmingesnę paramą. Ispanija yra per toli ir nepalankiai išsidėsčiusi; Italijos valstybės silpnos ir bejėgės.

Minėtos šalys neskaitant jų neeuropinių valdų, turi 75 000 000 gyventojų, tuo tarpu Prancūzija 30000 000, o kariuomenė, kuri stotų prieš Prancūziją, galėtų būtų tokia:

Austrija	250 000 žmonių
Prūsija	200 000 žmonių
Likusi Vokietija	150 000 žmonių
Nyderlandai	75 000 žmonių
Anglija	50 000 žmonių
Iš viso:	725 000 žmonių

Jei šios ginkluotosios pajėgos iš tikrųjų būtų išstatytos, tai jos būtų pranašesnės už tas pajėgas, kokias Prancūzija, pagal tikimybę, galėtų priešpasta-

tyti, nes ši valstybė, netgi valdant Bonapartui, niekada jokiu laiku neturėjo tokio skaičiaus kariuomenės. Jei priskaičiuotume prancūzų kariuomenę, kuri turėtų saugoti tvirtoves ir sandėlius, pajūrį, nebūtų abejojama ženkliu sąjungininkų pajėgų pranašumu pagrindiniame karo teatre, o jame ir keliamas sutriuškinimo tikslas.

Prancūzų valstybės svorio centras yra jos ginkluotosiose pajėgose ir Paryžiuje. Sutriuškinti jas viename ar keliuose lemiamuose mūšiuose, užimti Paryžių, priešo pajėgų likutį atblokšti atgal už Luaros, toks turėtų būti galutinis sąjungininkų tikslas. Kelias į Prancūzijos monarchijos širdį yra per Briuselį į Paryžių, ten atstumas nuo sienos 30 mylių. Dalis sąjungininkų – Anglija, Nyderlandai, Prūsija ir Šiaurės Vokietijos valstybės – ten turi savo natūralų išsiskleidimo rajoną; jų šalys yra iš dalies arti arba tiesiog už jų. Austrija ir Pietų Vokietijos valstybės gali patogiai vykdyti karą tik nuo Viršutinio Reino. Pati natūraliausia kryptis jiems per Trua į Paryžių arba į Orleaną. Abu smūgiai, iš Nyderlandų ir nuo Aukštutinio Reino, yra visai tiesūs, nemeniški, trumpi ir stiprūs ir abu veda į priešo pajėgų svorio centrą. Tarp dviejų šių smūgių ir turi būti paskirstytos visos puolimo pajėgos.

Tik dvi priežastys prieštarauja šiam paprastam planui.

Austrija nenorės apnuoginti Italijos; ji norės ten likti padėties šeimininke. Todėl ji sugebės apsiriboti šalutine Italijos priedanga vykdydama puolimą į Prancūzijos širdį. Esant tokiai Italijos politinei padėčiai negalima atmesti šalutinės užduoties; bet būtų didelė klaida, jei sena daug kartų mėginta idėja pulti pietinę Prancūziją iš Italijos pusės būtų susieta su ja, o dėl šios priežasties būtų didinamas ginkluotųjų pajėgų Italijoje skaičius, kuris tik turi ją apsaugoti pirmosios kampanijos nesėkmės atveju.

Tik reikalingas kariuomenės skaičius šiam tikslui turi likti Italijoje, tik tiek galima paimti iš pagrindinės operacijos, jei mes liekame ištikimi pagrindinei minčiai: bendras planas, pajėgų sutelkimas. Jeigu norima užkariauti Prancūziją iš Rhone pusės, tai reikštų kelti šautuvą paėmus jį už durtuvo smaigalio; bet ir kaip antraeilė operacija pietinės Prancūzijos puolimas būtų smerktinas, nes jis pažadintų naujas pajėgas prieš mus. Kiekvieną kartą, kai

puolame nuošalią provinciją, paliečiame interesus ir įaudrinam veiklą, kuri antraip snaustų. Tik tuo atveju, jeigu pasirodytų, kad Italijoje paliktų pajėgų per daug vien tik šalies saugojimui ir jos gali likti nepanaudotos, pietinės Prancūzijos puolimas iš čia pateisinamas.

Todėl kartojame: pajėgos Italijoje turi būti sumažintos tiek, kiek leidžia aplinkybės; laikyti, kad jų pakanka, jeigu austrai nesurizikuos vienoje kampanijoje prarasti visą šalį. Paimsime šias pajėgas mūsų pavyzdžiu – 50 000 žmonių.

Kitas samprotavimas yra susietas su Prancūzijos, kaip pajūrio šalies, padėtimi. Kadangi jūroje viešpatauja Anglija, tai iš čia kyla ženklus Prancūzijos jautrumas išilgai viso Atlanto pajūrio ir didesnis ar mažesnis jo užėmimas kariuomene. Kaip silpnai nebūtų įrengta pajūrio gynyba, Prancūzijos siena vis vien tampa trigubai ilgesnė, ir tai negali neatitraukti didelės prancūzų kariuomenės dalies, veikiančios karo teatruose. 20 000 arba 30 000 žmonių iš desantinės kariuomenės, kuriais Anglija galėtų grasinti Prancūzijai, pareikalautų dvigubo ar trigubo skaičiaus prancūzų kariuomenės, be to, reikėtų galvoti ne tik apie kariuomenę, bet ir apie pinigus, patrankas ir t. t., kokių reikalauja laivynas ir kranto baterijos. Darykime prielaidą, kad anglams tam prireiks 25 000 žmonių.

Tokiu būdu mūsų karo planui reikia:

Pirma, Nyderlanduose susitelkia:

200 000 prūsų karių
75 000 nyderlandiečių
25 000 anglų
50 000 šiaurinės Vokietijos sąjungininkų

Iš viso: 350 000 žmonių.

Iš jų maždaug 50 000 žmonių panaudojama pasienio tvirtovėms užimti, lieka 300 000 žmonių žygiuoti į Paryžių ir generaliniam mūšiui su prancūzų kariuomenėmis.

Antra, 200 000 austrų ir 100 000 Pietų Vokietijos kariuomenės sutelkiama Aukštutiniame Reine, kad įsiveržtų į Prancūziją kartu su Nyderlandų kariome-

ne ir pultų Aukštutinės Senos kryptimi, o iš ten į Loire, kad priešo kariuomenei suduotų pagrindinį smūgį. Prie Loire abu šie smūgiai gali būti sujungti į vieną.

Taigi nustatėme pagrindinį dalyką; ką mes dar turime pasakyti, tas susijęs su klaidingomis idėjomis, kurias norėtume pašalinti, jos yra tokios:

Pirma. Pagrindinė karvedžio tendencija yra siekti numatytų generalinių kautynių esant tokioms aplinkybėms ir jėgų santykiui, kuris žada lemiamą pergalę. Kad įvykdytų šiuos ketinimus, turi paaukoti viską, stengtis išsiversti apsuptyse, blokadose ir įgulose su mažiausiu skaičiumi kariuomenės. Jeigu sąjungininkai sugalvotų kaip Schwarcenbergas 1814 metais, kai įžengęs į priešo teritoriją išsiskirstė ekscentriškais spinduliais, tai viskas žlugtų. Tai neįvyko 1814 metais, bet sąjungininkai dėkingi už tai tik Prancūzijos bejėgiškumui tuo metu. Puolimas turi būti panašus į galingai veikiamą pleištą, o ne į muilo burbulą, kuris pučiasi, kol sprogsta.

Antra. Šveicariją reikia palikti savo savarankiškoms pajėgoms. Jeigu ji liks neutrali, turėsime gerą atramą Aukštutiniame Reine sparnui aprūpinti. Jeigu ją pultų Prancūzija, tai tegu Šveicarija ginasi pati, tam ji tinkama daugeliu atvejų. Nieko nėra kvailesnio, kaip, kad Šveicarija, nes ji yra aukščiausiai esanti Europos šalis, primesti jai kokių nors geografinių įtakų karo įvykiams. Tokia įtaka gali atsirasti tik esant labai ribotoms aplinkybėms, kurių šiuo atveju nėra. Tuo metu prancūzai, puolami savos šalies širdyje, negali vykdyti stipraus puolimo iš Šveicarijos nei prieš Italiją, nei prieš Švabiją; mažiausiai šiuo atveju lemiamos įtakos gali turėti aukšta geografinė šios šalies padėtis. Strateginio dominavimo pranašumas svarbus visų pirma gynyboje, o kas iš tokios padėties lieka puolimui, gali pasireikšti kokiam nors vieninteliam smūgiui. Kas to nežino, nepergalvojo viso reikalo iki galo; jeigu ateityje valdovo ir karvedžio taryboje atsiras mokytas generalinio štabo karininkas, kuris susirūpinęs ims dėstyti panašią išmintį, tai pareiškiame iš anksto, kad tai – kvailystė, ir linkime, kad būtent šioje taryboje galėtų būti sumanus karys, sveiko proto vaikas, kuris užčiauptų jam burną.

Trečia. Erdvei tarp abiejų puolimų mes beveik neskyrėme dėmesio. Kada 600 000 žmonių susirenka 30–40 mylių nuo Paryžiaus, kad skverbtųsi į Pran-

cūzijos širdį, argi gali galvoti dengti Vidurinį Reiną, Berlyną, Drezdeną, Vieną, Miuncheną?

Tai prieštarautų sveikam protui. Bet ar reikia dengti savo susisiekimo kelius? Tai būtų nesvarbu; bet tada logiškai galima būtų ateiti prie to, kad šiam dengimui suteikti puolimo stiprumą ir svarbą, užuot puolimą vykdyti dviem linijomis, kas būtina valstybių padėčiai, pereiti į tris, kas visai nebūtina; šios trys linijos vėliau gal virstų penkiomis, o vėliau gal ir septyniomis, ir taip visa sena litanija vėl būtų dienotvarkėje.

Mūsų abu puolimai turi kiekvienas savo tikslą: juose išskleistos pajėgos pagal tikimybę ženkliai viršija priešo pajėgas; jeigu kiekvienos energingai eis savo keliu, tai veiks viena kitą teigiamai.

Jei vienas iš dviejų puolimų nepavyktų dėl to, kad priešas labai netolygiai paskirstė savo pajėgas, tai galima būtų teisėtai laukti, kad kito sėkmė užlygintų šį nuostolį, o čia ir yra tikrasis abiejų pusių ryšys. Ryšys, kuris tęsiasi per kiekvienos dienos įvykius, dėl nuotolio negali tarp jų egzistuoti, jiems jo ir nereikia; todėl tiesioginis ryšys tarp jų neturi didelės vertės.

Priešas, kurį atakuoja į pačią širdį, neturės didelių ginkluotųjų pajėgų šiam ryšiui nutraukti; viskas, ko reiktų bijoti, tai pertraukos, sukeltos vietinių gyventojų palaikomų judrių būrių; šiam tikslui priešui ir nereikės naudoti tikrųjų ginkluotųjų pajėgų. Ryšiui palaikyti užteks iš Triero, Reimso kryptimi išsiųsti 10000–15000 žmonių korpusą, daugiausiai raitininkų; tų pajėgų pakaks užpulti bet kurį partizanų būrį ir laikytis didelės kariuomenės fronto linijos.

Šis korpusas neprivalo blokuoti ar stebėti tvirtovių, tik turi praeiti tarp jų, nesilaikydamas pastovios bazės, ir vengti susidūrimo su pranašesnėmis pajėgomis pasirinkdamas bet kurią kryptį. Didelis pralaimėjimas jam negresia, o jei taip atsitiktų, tai visumai nebūtų didelė nelaimė. Tokiomis aplinkybėmis tokio korpuso tikriausiai užtektų sudaryti tarpinę grandį tarp abiejų puolančiųjų kariuomenių.

Ketvirta. Abi antraeilės grupės, būtent Austrijos kariuomenė Italijoje ir anglų desantas, gali siekti tikslo geriausiu joms būdu. Jei jos neliks visai nerei-

kalingos, tai pagrindinis dalykas jau atliktas, ir jokiu būdu nei vienas iš abiejų didelių puolimų neturi būti kokiu nors būdu nuo to priklausomas.

Mes tvirtai įsitikinę, kad tokiu būdu Prancūzija gali kiekvieną kartą būti sutriuškinta ir nubausta, jei ji sugalvos vėl parodyti tą aroganciją, kokia ji Europą paskutiniais 150 metų engė. Tik už Paryžiaus, Loire, galima iš jos išgauti tas aplinkybes, kurios būtinos taikai Europoje. Tik taip galima išreikšti natūralų santykį tarp 30 ir 75 milijonų gyventojų, bet ne taip, kaip 150 metų vyko, kai ši šalis buvo nuo Dunkircheno iki Genujos apjuosta kariuomenių pusžiedžiu, siekiančiu iki pusės šimto įvairiausių smulkių politinių tikslų, iš kurių nė vienas nebuvo pakankamai didelis, kad įveiktų inerciją, trintį ir svetimą įtaką, nuolat gimstančią ir amžinai atsinaujinančią visur, ypač sąjungininkų kariuomenėse.

Kaip mažai tokiai tvarkai atitinka pradinė vokiečių sąjungininkų kariuomenės organizacija, pats skaitytojas gali nepastebėti. Šios organizacijos dėka federacinė Vokietijos dalis sudaro Vokietijos galybės branduolį, o Prūsija ir Austrija tuo nualinta praranda savo natūralią svarbą. Bet federacinė valstybė karui yra kaip sutrešęs branduolys; jame negalima vienybė, autoritetas, atsakomybė.

Austrija ir Prūsija sudaro du natūralius Vokietijos imperijos smūgio centrus, jos sudaro įsisiūbavimo centrą, ašmenų stiprumą, jos yra monarchinės valstybės, įpratusios prie karo, turi savo nustatytus interesus, savarankišką jėgą, jos pirmauja tarp kitų. Šiais natūraliais bruožais, o ne klaidinga vienybės idėja ir turi sekti organizacija. Ši idėja yra visiškai neįmanoma, o kas dėl negalimo praleidžia galimą, tas – kvailys.

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Carl von Clausewitz

APIE KARĄ

II dalis

Redagavo Jolanta Budreikienė
Maketavo Dalia Žukaitienė

2009-03-12. Tiražas 134 egz. Užsakymas GL-117.
Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5A, Vilnius LT-10322
Spausdino Krašto apsaugos ministerijos
Leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnyba,
Totorių g. 25/3, LT-01121 Vilnius